

***Muhterem Mehmet KANBUR için...***

*Çıksa da Kanbur'lar markaya arka  
Kanbur'un kendisi klasik marka  
Çalışır yurt için bir derviş gibi  
Belinde peştamal, sırtında hırka*

\* \*

*Ba'zı insan vardır kabına sığmaz  
Yerine yurduna kalbine sığmaz  
Ma'mure bırakır daha gitmeden  
İnsan rahmet okur kabrine sığmaz*

*Yaşar ALPARSLAN*

**UKDE**

(Bu kitap MADÖ Şirketler Gurubu'nun bir kültür hizmetidir)

**UKDE KİTAPLIĞI: 84**  
**MARAŞ KÜLTÜRÜ EDEBİYAT SERİSİ: 18**

**Editör:**

Yaşar ALPARSLAN  
Serdar YAKAR

**Baskı – Cilt:**

Öncü Matbaası  
Tel: 0(312) 384 31 20  
Kahramanmaraş Ajans  
Tel: 0(344) 221 20 35

**Kapak Tasarım:**

Selahattin YAKAR

**Baskı Tarihi:**

Eylül 2010

**ISBN:**

978-605-61568-1-6

**Yazışma Adresi:**

Vefa Kitap Kırtasiye  
İsmetpaşa Mah. Borsa Cad.  
Buket Sitesi Altı No 17/C  
Tel: 0.344.225 13 00  
mahmutseyithan@hotmail.com  
KAHRAMANMARAŞ

ESKİ MARAŞ'TA  
ÖRF'LER, ÂDET'LER  
VE  
İCTİMÂÎ HAYAT

Hazırlayan

Yaşar ALPARSLAN – Hacı Ali ÖZTURAN

Kahramanmaraş

2010

**Yaşar ALPARSLAN:** 1947'de Kahramanmaraş'da doğdu. İlk olarak Bahçeci Hoca'da okudu. Çocuk yaşta Hafız oldu. Dışardan imtihanlarına girip ilkokulu iki yılda okudu. Maraş İmam Hatibi bitirdi. Dışardan lise imtihanlarına girdi diplomasını aldı. İstanbul Yüksek İslam Enstitüsünü bitirdi. Kazandığı halde hastalığı sebebiyle İstanbul Üniversitesinin Tarih bölümünü okuyamadı. Afşin Lisesi'nde öğretmenlik mesleğine başladı. Maraş İmam-Hatip Lisesi ve Endüstri Meslek Liselerinde Din Kültürü öğretmenliği yaptı. 1997'de emekli oldu.

Yazı ve şiir çalışmaları Hareket, Altınoluk, Tohum, İslam Medeniyeti, Kurtuluş, Uzunoluk, Alkış gibi dergilerde ve Zaman, Madalyalı Şehir, Bugün gibi gazetelerde neşredildi. Yazılarında kendi isminin yanı sıra Veziroğlu, Ceridoğlu gibi mahlaslar ve müstear isimler de kullandı.

**Eserleri;** Kısas-ı Eshab-ı Khef (1999), Münâcaât ve Na'tlar (2006), İstiklâl Savaşında Maraş (Müşterek, 2008), Âşık Durdu Mehmet Yoksul (Âşık Mahfuzî) Hayatı ve Şiirleri (Müşterek, 2008), Âşık Mustafa Zulkadiroğlu Hayatı ve Şiirleri (Müşterek, 2008), Muhammed Kâmil Ağdaş (Bahçeci Hoca) Hayatı ve Şiirleri (Müşterek, 2009), Maraş'ta Divanından Parça Kalmış Halk Şairleri (Müşterek, 2009), Türk Edebiyatında Maraşlılar (Müşterek, 2009), Seyâhatnâme, Şehir Târîhi ve Coğrafya Kitaplarına Göre Maraş (Müşterek, 2009), Maraş'ta Saçaklızâdeler ve Eski Maraş Âlimleri (2009), Büyük Hiciv Şâiri Âşık Mısdılı (Mustafa Hartlap'ın) Hayatı ve Şiirleri (2009), Maraş Meşhurları (Müşterek, 2009), Muhtelif Cönklerden Maraş Halk Şâirlerine Ait Şiirler (Müşterek, 2009), Eshâb-ı Khef Vukûu-Şuyû (2010)'dur.

**Hacı Ali ÖZTURAN:** 1947'de Kahramanmaraş'ta doğdu. İlkokul ve orta öğrenimini doğduğu kentte tamamladı. Yüksek öğrenimini İ.Ü. Kimya Fakültesinde yaparak Kimya Yüksek Mühendisliği dalından mezun oldu. İş hayatına Afşin-Elbistan Termik Santralinin yapımında başladı. Daha sonra Kahramanmaraş Devlet Su İşleri XX. Bölge Müdürlüğünde çalıştı, Kalite Kontrol ve Laboratuvar Şube Müdürü iken kendi isteği ile emekli oldu.

Seksenli yılların başından bu yana Türk Edebiyatı, Küçük Dergi, Erciyes, Doğu Edebiyat, Dolunay, Alkış gibi ulusal alanda sesini duyuran önemli dergilerde öyküler yazdı.

Kahramanmaraş'taki yerel gazetelerden Doğu, Aksu ve Yorum'da köşe yazarlığı yaptı.

Öykü ve köşe yazarlığının dışında şiir ve derleme dallarında da çalışmalar yaptı. Yazarın Maraş Mutfağı derlemesi basıma hazırlanmaktadır.

Evli ve iki çocuk babasıdır.

**Eserleri;** Kahramanmaraş'ın Kurtuluş Öyküleri (2009), Maraş Ağzı Koroğlu (2009), Maraş Merkez Ağzı Kelimeler Deyimler (2009), Kahramanmaraş'ta Çocuk Oyunları (2010)'dır.

## İÇİNDEKİLER:

TAKDİM.....	11
EV HAYATI VE AİLE YAPISI.....	33
Maraş Evleri.....	33
Evin Bölümleri.....	38
Evler ve Hayvanlar.....	39
Bahçeler ve Bitkiler.....	43
Isınma.....	44
Yemek Yapılışı.....	45
Sofra Adabı.....	49
Aile Yapısı.....	50
Karı Koca Arasındaki İlişki.....	50
Aile Arasındaki İlişkiler.....	51
Maraşlıların Duygu ve Düşünceleri.....	53
Aydınlanma.....	55
Çocukların Tahsili.....	57
Giyim Kuşam.....	58
Günlük Hayat.....	60
Maraş Geceleri.....	62
Komşuluk İlişkileri.....	64
Tatil Anlayışı.....	65

Misafir Ağır lama.....	68
DÜĞÜN GELENEĞİ.....	71
Kız İsteme.....	71
1-Oğlanın Askerden Gelmesi ve Kızın Çeyizi.....	71
2-Kız Bakma (Düğür cü Gitme).....	73
3-Kız İsteme.....	79
4-Yol Parası ve Pırtının Belirlenmesi.....	81
5-Şerbet (Söz Kesme).....	82
6-Yol Pırtısının Alınması.....	84
7-Yol Pırtısının Sergilenmesi.....	85
Nişan.....	86
Düğün.....	87
1-Okuyucu Kadınlar.....	87
2-Düğün Tarihi.....	87
Pazar.....	88
1-Tohumgavıt Götürme.....	88
2-Pırtı Getirme (Çeyiz Alma).....	89
3-Gelin Hamamı.....	90
Pazartesi.....	92
1-Çiğköfte.....	92
2-Kıneyce (Kına Gecesi).....	92
Salı.....	93
Çarşamba.....	94
1-Şerbet.....	94
2-Gelin Alma.....	95
3-Gelinin Giydirilmesi.....	96

4-Gelinin Oğlan Evine Getirilmesi.....	98
5-Akşam Eğlencesi.....	100
Perşembe.....	101
1-Kımanın Yıkanması.....	101
2-Damat Tıraşı.....	102
3-Velime Yemeği.....	102
4-Nikâh.....	103
5-Damadın Giydirilmesi.....	103
Camide Yatsı Namazı.....	104
Oğlanın Gerdeğe Verilmesi.....	104
Cuma.....	105
1-Damadın Hamama Gitmesi.....	105
2-Duvak.....	105
3-Gelinlik Etme.....	105
4-El Öpme.....	106
5-Kız Evinin Davet Edilmesi.....	106
6-Gelin Hamamı.....	107
7-Beşik ve Bebek Elbisesi Gönderme.....	107
Düğün Türküleri, Maniler, Gıhlılar.....	109
MARAş'TA CENAZEYLE İLGİLİ ÂDETLER.....	123
BERBERLİK VE SAğLIKLA İLGİLİ UYGULAMALAR.....	131
Ustura Keskinlemesi.....	136
Berberlerin Diş Çekmesi.....	136
Kan Almak, Kan Aldırmak.....	138
Sülük Vurma.....	143
Göbek Çekme.....	144
Sinir ve Ben Kesme.....	145

İlaçlar.....	145
Geçmişte Maraş'ın En İyi Berberleri.....	146
Uyuz Pınarı.....	148
SAĞLIKLA İLGİLİ UYGULAMALAR.....	150
Göbek Düşmesi, Göbek Çekmesi.....	150
Boğaz Düşmesi (İnmesi, Ağırması).....	150
Kulak Delme.....	151
Parpı.....	151
Bıcırğan (Mantar).....	151
Sancı.....	151
Nazara Karşı Yapılanlar.....	152
Ağlayan Çocuk İçin.....	152
Kırkklı Çocuğa Topuk Dağlama.....	152
Kırkının İçinde Kan Aldırma.....	152
ÇAMAŞIR YIKAMA (DON YIKAMA).....	153
HAMAM ÂDETLERİ.....	156
SELAMLAMA ÂDABI.....	161
RAMAZAN VE BAYRAM GELENEĞİ.....	163
Ramazan Bayramı.....	175
Kurban Bayramı.....	176
Çete Bayramı.....	176
SICAK AYLARDA SERİNLEME GELENEĞİ.....	179
ESKİ MARAŞ'TA OCAK OKUMALARI.....	181
1-Zarifogulları Okuması.....	182
2-Hatıplar Okuması.....	184
3-Seydihanlı Okuması.....	186
4-Barıtçı (Barutçu) Okuması.....	187



5-Kavuk Okuması.....	188
6-Pabuç Okuması.....	190
7-Oruçoğlu Okuması.....	191
KURŞUN ATMA (DÖKTÜRME).....	194
İÇKİ SİGARA OT KULLANIMI.....	198
DİN ANLAYIŞI.....	200
MARAŞ'IN MECZUPLARI, DİLENCİLERİ.....	201
ESKİ MARAŞ'TA ERKEK HOBİLERİ-ZEVKLERİ.....	205
Kuşlar ve Maraşlılar .....	205
Horuzculuk.....	208
PIKNİK GELENEĞİ.....	211
DESTAN YAZMA GELENEĞİ.....	214
HABERLEŞME.....	215
EĞLENCE HAYATI.....	218
GÜREŞ GELENEĞİ.....	220
ÇADIR TİYATROLARI VE İP CAMBAZLARI.....	222
AT YARIŞLARI.....	223
KIRAATHANELER.....	224
HIDIRELLEZ.....	227
SULTAN NAVRIZ VE YUMURTA TOKUŞTURMA.....	228
ASKERE YOLLAMA.....	231
MARAŞ'TA MUHTELİF İNANÇLAR.....	232
Eski Maraş'ın İçtimai Hayatıyla Alâkalı Farklı Bilgiler.....	242



## TAKDİM

Örf kelimesi Arapça A.R.F. fiilinden gelir. Masdardır. Çoğulu da A'rafdır.

Kelime olarak ihsan, cömertlik, vergi, atıyye gibi manâlara gelse de esas üzerinde meşhur olan mânâ ıstılah olarak taşıdığı mânâdır. Bu mânâsı ile örf; fıkha – usul-i fıkha – hukuka girmiştir. Âdetle beraber hukukun kaynaklarındandır.

Örf aklın ve şerîatın iyi kabul ettiği şeydir. Aklının gününü görenlerce iyi telakkî edilen şeydir. Aklın yanı sıra selim tabiatlıların tabiatının ortaya koyduğu şeydir. Bozulmamış vicdanın doğurduğu değer türünden şeydir. Vicdânı alım gücü kazanmış insanların içinde bulunduğu şeydir. İnsan aklının kalbe inmesi ve orda ortaya koyduğu şeydir.

Ya'ni toplumun selim fitrat kazandığında ortaya çıkardığı değerler ölçülerdir.

Âdetse bunun davranışa inkılâbıdır. Melekeye dönüşmesidir. Toplumun kendi değerini değerli bulup değiştirmeksizin onu yaşamasıdır. Kânuniyet kazandırmasıdır. Şekle şemâile kavuşturmasıdır.

Ya'ni buna göre toplumun ma'seri vicdânı, kişinin kirden pastan uzak vicdânı tabîatı kalbi bir çeşit hukukun kaynağıdır. Hukuka da kaynaklık etmektedir.

Ancak tarifte de geçtiği gibi bir şartla, o da fitratın kalbin bozulmama şartı. Nefsin ıslahı mecburiyeti...

Yoksa bozulmuş vicdânın kire pasa bulaşmış nefsin ortaya koyacağı iyi bir değer yoktur. Varsa da azdır. O azda da iyilik adalet iyice azdır. Kire pasa bulaşmış vaziyettedir. Kirin pasın içinde damar halindedir.

Bu bakımdan tarihte en ma'şeri vicdanı kararmış milletlere bile bakın yine iyi tarafları, iyiye yakın örfleri vardır.

Mesela eski Araplara bakalım. İslâmiyet'ten önce kız çocuklarını diri diri toprağa gömen Araplar cömerdi sever, cömerde itibar eder. Kahramanı sever. İşin ucunu kaçırrsa da kahramana hayranlık duyar. Neslinden kahramanlar olsun ister. Atalara saygı gösterir.

İslamiyet örf e âdete saygı gösterir. Nassa aykırı değilse nas gibi kabul eder. Âdet muhkemdir der. Kânun kaynağı kabul eder. Kânun gibi kullanır. Kanun şekline sokar.

Onun için Arap ma'şeri vicdânından doğan ba'zı örfleri nas içine almıştır. İçine aldığı için de o örfler âdetler nas hükmüne geçmiştir.

Aynı İslâmiyyet bozulmuş Arap ma'şeri vicdanının ortaya koyduğu örfü âdeti reddetmiştir. Yasaklamıştır. Hayatın içinden çıkarmıştır.

Örf âdet bir de ahlâkın şekilleniş sürecinde olduğu gibidir:

Evvela kişi inanır. Müslüman'ca inanır. Gunahtan uzak durur. Allah onda imânın nurunu tecelli ettirir. O nurla beraber insanın iç dünyasında değerler inkişaf eder. Adalet, insaf, vicdan gibi... Kişi bunları davranışına taşır. Davranışının içine sokar. Davranışta duygu konuşur. Derken kişi iyilikten zevk alır hâle gelir. Davranış meleke kazanır. İşte buna da ahlâk denir.

Örfü de ma'şeri vicdan doğurur. Kanunlaşır davranışa dönüşür. Dikkate alınır, âdet olur.

Devlet kanun yapar, toplum pek dikkate almaz. Alırsa da mecbûriyet varsa alır. Ucunda ceza kötek varsa alır. Hele kanun bir vicdana girip çıkmıyorsa hiç önemsemez. Ne o tür kanuna uyana aferin

der, ne de uymayanı kınar. Hattâ uymamak için çâreler arar. Bulur. Birbirine öğretir. Kanunu aşar.

Yok, eğer kanun şeriatsa kutsal gözüyle bakar. Sahibi Allah der. Vâzı Allah der. Aşmaz. Aşmayı düşünmez. Aşmayı birbirine tavsiye etmez. Hile yoluna girmez. Hattâ uymadığında hicap duyar. Kendini günahkar kabûl eder. Günahından tevbe eder. Bir borç kalmışsa zamanla öder, vasiyet eder.

Yine toplum ma'şeri vicdanıyla koyduğu değeri âdet etmişse ona uyar. Uymayı bir vecîbe bilir. Uymayanı kınar. Dışlar. Dışına atar.

O bakımdan fertler toplumdaki örf ve adetleri dikkate alır. Yerine getirir. Uyar. Uymasam kınanırım diye korkar.

Hele kadınlar Allah'ı karşısına alır, örfü âdeti karşısına almaz. Bir çeyiz işi olur, şu âdet olmazsa olmaz der. Herifin evini başına yıkar. Kadın olup âdeti karşısına alana zor rastlanır.

Buna bugün modayı eklemekte fâide vardır. Halbuki modanın kaynağı pek ma'şeri vicdan da değildir. Ama umumileşmiştir. Kadın onu dikkate alır. Moda dışı kalmayı utanılacak bir şey olarak kabul eder. Uyamasa utanarak adam içine, çarşıya pazara çıkar. Yer gök başına kepiyor, çöküyor, düşüyor zanneder.

Erkek de mutlakâ örfü âdeti dikkate alır. Ama işin hisse yönelik olan kısmını değil. Ayrıca erkek birbirinin çok giyimine kuşamına dikkat etmez. Çok zaman üstünü başını örtse yeter. Ancak bir düğün dernek olur. Giyiminin en güzelini giyer. Adam içine çıkar. Düğün derneğe öyle gider.

Şöyle dense caizdir: Bir toplumu kanun çok o kadar idare etmez. Kanun daha çok ucunda ceza varsa, caydırıcı özelliğe sahipse namusuzu bir miktar hizaya getirir. Çünkü kanun yapılacakdan çok yapılmayacağı gösterir. Tahzir eder. Men eder.

İyi güzelini daha çok din gösterir. Helal fasıllarında iyiyi güzeli verir tanıtır. Haram fasıllarında hazer edilecekleri gösterir. Hikmetlerini gösterir. Böyle olunca akli ve mantığı iknâ eder. Ayrıca kötüyü kanunla ve cehennemle korkutur. Kötünün hareket alanını daraltır. Suçu işleyip de kesesine kalma şansını bırakmaz. Bu bakımdan dînî motifleri de

kullanarak idâre, toplumda daha iyi netice verir. Ancak bir şartla... O da dinin bozulmamış, siyasallaşmamış olması, ahret inancını taşıyor olması. Allah inancının tabiatı yalnız başına ihâta etmesi ...

Toplum ma'şeri vicdanından doğmuş âdete dönüşmüş şeylere belki de kendinden olduğu için daha çok sahip çıkar. Arkasında devlet müeyyidesi olmadığı halde daha çok uyar. Âdetleri devlet cezâ kânunu bağlamadığı halde daha çok dikkatle hayatına sokar.

Örfleri âdetleri hayatının esasları yapar. Yürüyüşünün esasları caddeleri, sokakları alanları durakları yapar. Bunlara uyarak kendi kendini idare eder. Devlete ihtiyacı azaltır. Devlete ihtiyaç bırakmaz.

Toplum kendi örflerine âdetlerine değerlerine sahip çıkana sever. İçine daha bir alır. Akıllı kabiliyetli sorumlu ise daha bir öne çıkarır. Lider yapar. Güven duyar. Güvenir. Gözünü kırpmadan yolundan gider. Öl der ölür.

Yok, dışına çıkarsa dışlar. Güvenmez. Aynen denizin dışına attığı gibi içinden atar. Kular. Yan bakar. Kovalar. Dışlar.

Onun için bilhassa eski toplumda topluma ters düşen memleketini terk eder. Vatanından hicret eder. Başka yerde yer yurt tutar. Diyar-ı gurbete gider. Buralar da genellikle büyük şehirler olur. Büyük şehir az çok kozmopolit olur. İçinde kopuklar olur. Kopuklar kitle olur. Bölge olur. Yer bulur.

Mesela tarihte Balkanların kopukları Selanik'e gider. Adını sanını unutturur. Çünkü Selanik'te her unsura yer vardır. Her çeşit zihniyet vardır. Kavim kabile yapısı güçlü değildir. Toplum kontrolü o kadar yoktur. Her zihniyet buradan çıkar. Her çeşit insan buradan çıkar.

Adalarda Girit'ten çıkar. Vs.

Anadolu insanının kaçma noktası ise İstanbul'dur. İstanbul Anadolu'nun kozmopolitini içine çektiği gibi bürokrâsinin içine aldığı insanı da kozmopolitleştirir. Kendinden yapar. Geldiği yerden koparır.

Biz küçükken topluma ters düşecek iş yapmaya kalkarsak analarımız;

-Meşhur olmak istiyorsan cami duvarına işe, daha çabuk meşhur olursun, derdi.

Bizi örfe âdete riayete da'vet ederlerdi. Uymaya çağırırlardı. Bazanda vururlardı, vurarak tehditle uydururlardı. Uymayarak doğan şöhreti sağlıksız görürlerdi. Bu yola girersek de en kısa mesafeli yolu böyle gösterirlerdi.

Peki, doğru mu, doğru... Zira bu günün meşhurları topluma ters düşenler, ters düşmeyi ma'rifet zannedenler. Ters düşmede cesaret gösterenler. Cesarete teşvik edilenler. Cesareti övülenler. Kendi başlarına kalsalar toplum olamayacaklar. Toplumun kültürel mîrasını yiyip bedava geçinenler. Kendi bindikleri dalları kesenler. Ayaklarının altındaki dolguyu çekenler. Toplum olarak kalmayı basit şey telakkî edenler.

Kânunun tecziye ettiğini toplum kabul eder. Sâde uzun süre hâpiste kalmışsa davranışı bozuk, bozulmuş insan gözüyle bakar. Ona teenni ile yaklaşır. Hele kanunun vicdâni ma'kesi yoksa kanuna karşı gelmeyi hiç önemsemez.

Ama dediğimiz gibi toplum kendi ma'seri vicdânından doğanı kabul etmeyi dışlar. Bunu bilen bazı dinler toplumdaki bu duyguyu sistemleştirir. Sisteme dayanak yapar. Din üstünden kurumlaştırır. Din toplumu haline getirdiği milletine "Sana, inancına ters düşeni ben dışlıyorum, sen de dışla" der. Bunun adını aforoz koyar.

Bunu dünyada en iyi Yahudiler yapar. Toplumunu inançla mekanikleştirir. Dışına çıkan için topluma toptan dışlama görevi verir. Böyle bir müeyyide ile yüz yüze kalanı toplum istese de istemese de dışlar. Vebalı insanmış gibi dışına atar. Münasebeti keser. Konuşmaz, yardımlaşmaz.

Onun için kapalı toplum Yahudilikte klasik dönem kopuş çok az olur. Modern toplumda bile bu azdır. Kendi içinde yozlaşmış toplum yaratır, toplum geçişine yanaşmaz. Çünkü korku yaşar. Korkudan kurtulamaz.

Klasik papaz baskılı Hıristiyanlıkta da bu böyledir. Papaz aforoz eder. Dinden çıkarır. Toplum dışına atar. Toplum aforoz edilenle münasebet kuramaz. Bu da kişiyi aşırı derecede korkutur. Korku üstüne korku yaratır. Kişi de dünyâ ahret yalnız kalmanın, ateşte cehennemde kalmanın sıkıntısıyla yerinde durur. Her şeyi kabul eder. Muhakeme süzgecine vurmaz. Vurmaktan vaz geçer. Başına gelene rızâ gösterir.

Bizim içimizde doğmuş evvela Türk motifli saniyen Ortadoğu kültür motifli Alevilikte de benzer yapı vardır. Kapalı toplum düşmanlık üzerine kurulmuş mezhepler dinler her zaman bu uygulamalara müsâittir. Bu tür yapılar ancak açıldıkça, dünyâya uyum sağladıkça, düşmanını tanıdıkça taassubun getirdiği tortulardan kurtulur.

Akıllı devlet toplumun idâresini sâde kendi üstlenmez. Kendine kalsın istemez. İsterse de zâten altında kalır. Yükü giderek ağırlaşır. Ağırlaşan yükün altında kalır. Giderek ipin ucunu bırakır. Gücü nispetinde elinde bir miktar kalır. Kalan alanlarda boşluğu çeteler doldurur. Vatandaş da tabii ayrıca kendi tedbirini alır.

Akıllı devlet evvela kültürü akli korur. Bunun tedbirini alır. Toplumunu koruduğu müsbet inanca yönlendirir. Müsbet inanca kapılanan, bağlanan toplum müsbet hareket eder. Aklının ve kalbinin gününü görür.

Müsbet inançlar, topluma iç kanunlar ve kanunlara bağlı hareket kabiliyeti kazandırır. Toplum kendiliğinden bir araya gelir. İşi biter dağılır. Görünen fakat kurumu binası uygulayıcısı olmayan kurumlar kurar. Çalıştırır.

Mesela ehl-i sünnettir. Hanefidir. İslâm dâiresindedir. Cenâze olur. Cenazeye katılır. Vazîfesini yapar. Ta'ziyede bulunur. Dağılır. Nerde bunun kanunu? Yok! Uygulayıcısı, kurumu yok!

Hasta olur, ziyârete gider. Yardımlaşır. Ramazan gelir zekat verir. Zekat, zekat dışı âilelerin fakirlerini korur. Yardım ulaştırır. Nerde kanunu, kurumu görevlileri? Yok... Bu içten gelen inançla doğan bir şeydir. Devletin kanunla yapması mümkün olmayan bir şeydir. Toplumunu korur. Ekonomik kriz olur toplum o kadar duymaz. Boşluğu doldurur. Toplumda kutuplaşmayı engeller. Hasedi bitirir.

Demek devlet akli ve kültürü korumalıdır.

Biz askerlik yaptık. Kalabalıklı taburların içtimâmı görürdük. Su-baylar hareket birliği sağlar ama canları çıkardı.

Yaptıkları da ney. Bir rahat bir hazırol. Bir nasılsınız asker. Bir sağol. Bir de siz de sağolun. Bunun da hepsi ayakta.

Allah aşkına ne bunun sermayesi.



Ama biz cami-i kebirlerde görüyoruz müezzin “hayyealessalah” diyor üç beş tabur büyüklüğünde millet ayağa kalkıyor. Dakika sürmeden sıra içtima tamamlanıyor. İmam “Allahüekber” diyor namaza başlıyor.

Demek müsbet inanç toplumda teşkilatsız müeyyidesiz hareket birliği sağlıyor. İç yönetimi doğuruyor. Tüzüksüz binasız cemiyetleşmeye yol açıyor. Birlikteliğe birlikte yürümeye yol açıyor.

Ama devlet milletine tersse, ters değerler üstüne oturmuşsa yanî sistem milletten ayrıksı ise bundan bile korkar. Ortaya radikal insanlar sürer. Onlardan bu iç yapıyı yıkabilmek için tahrip için sürekli “yok şöyle de olur, şöyle de câiz” der. Toplumunu heva hevese yönlendirir. Toplumunu dikişsiz toplum yapmaya çalışır. Devlette bu türler karşısına çıkmayan sorgulamayan bir toplum yarattığı için sevinir. Bürokratik yapısını sürdürür. Saltanatını devam ettirir.

Halbuki dinde radikalın önünü açmak kadar tehlikeli bir şey yoktur.

Önüne gelenin içtihad edebileceği dînî toplumda radikal devlete de döner. Toplumla berâber devlete de zarar verir. Hatta devlete daha çok zarar verir.

Yine akıllı devlet toplumunu kötülüklerden kötü alışkanlıklarda koruyacak tedbirler alır. Buna İslâm hukukunda sedd-i zerayı’ denir. Zira toplumda zararlı şeyler serbest olursa mesela diyelim sığara, içki, esrar kullanımı gibi toplum bunların kullanımına alışır. Fâsıkı, esiri olur. Alışkanlığını icrâ için her şeye rıza gösterir. Haysiyet şerefinden olur. Aklını kullanamaz. Şuuru iradesi çöker. İdraki izanı güdük kalır.

Kafası akıllı, akla bağlı değerleri sukût eden toplum freni tutmayan araba gibi olur. Dur durak bilmez.

Müsbet inanan, devlet tarafından korunan toplum en ideal toplumdur. Bu tür toplum aynen kalp ayinesi saf fert gibi ma’şeri vicdanı müsbeti doğurur. Doğru muhakeme eder. Doğruyu sezer. Yanlıştan uzak durur. Liderini muhakeme eder. İçinden imtihan eder. İhlâsına samimiyetine bakar. Kalbine düşen inikâsına bakar. Ona göre hükmeder. Seçer. İsbet eder.

Müsbet inançlı korunanlı toplumun ma'şeri vicdanı az hata yapar. Çok isabet eder. Hakka ulaşır. Hakka isabet yolları geliştirir. Uygular. Örf âdet der. Bir çeşit yazılısı olmayan kanun yapar.

Müsbet inanca sahip ma'şeri vicdanı açık toplum her alanda değerler ölçüler ortaya koyar. Hissin de aklın da hakkını verir. Düğüne de değer ölçü koyar. Alış verişe de ölçü, ölçek, mizan, mihrap koyar.

Diyelim kızı soyu temiz yerden alır. Nikâhını son gün kıyar. Nişanda îcâbında çabuk ayrılır. Fayda görür, beis görmez. Zâten koyduğu sistemde nişanda ayrılık her iki tarafa zarar vermez. Evliliği ölümüne kabullenir. Her heç sebebiyle evliliği bozmaz. Çocuk var der. Boşandı dedirtmem, der. Evliliği çok kalemlî ortaklığa dönderir. Çoğalma mak-sadını muhitini gizler. Çocuk anayı babayı kendilerini büyötmeye himâyeye adanmış varlıklar olarak bilir. Vs.

Alışverişe de koyar. Alışverişin hedefini Allah koymuştur. Bu mefhumdur. “Zulmetmemek, zulmolunmamak” der. Vatandaşa göre rıza pazarlığıdır. Ma'şeri vicdan Allahın koyduğu hedefi kabullenir. Ama hedefe varmada bazen aracı değiştirebilir. Zira araç teknik bir olaydır. Zamanla değişebilir. Veya zamana göre farklılaşabilir.

İşte bu durumda onun gösterdiği yol meşrudur. Adı; İstihсандır. İstishabtır. Zamana uyumun yolu kapısıdır. Gelişmenin ucu ışığıdır.

Dün alışverişte aldatmamak aldatılmamak için yol malın ortada olmasıdır. Çünkü dün standart yoktur. Ancak görürsen aldanmazsın. Ama bugün standart vardır. Uluslararasıdır. İsmarlar, standartta anlaşır, mal uyarısa alır. Uymazsa iade eder.

Diyelim ma'şeri vicdan kabul etti. Aldanmıyorum, aldatmıyorum vicdanım böyle tatmin oluyor, dedi. Böyledir.

Yukardan beri anlattığımızı toparlarsak toplum dinle, örfle, âdetle iç dinamik, derinlik kazanır. Kendini idâre eder. Devlete işini pek bırakmaz. Azalır.

İman; ahlâkî değerleri diriltir. İman sâyesinde kişinin merhamet insaf kahramanlık temizlik vs gibi duyguları gelişir. Bunlar kişinin içinde birer ölçü sed bekçi olur. Kişi yere çöpü atmaz. Zira bilgisinin yanında duygusu da engeller. Kişi muhanete muhtaçtır. Başka bir

muhanete muhtacı görür. Dayanamaz. Merhamet duygusunu bastırmaz. Neder eder bölüşür. Verir. Başkasını kendine tercih eder.

Ya'ni ahret duygusu, inançla irtibatlı kânun örf âdet gerekli olduğu gibi hayâtın içinde İslâm ahlâkı gereklidir. Zira din ahlâki imandan neşet eden fitratta yerleşik olarak var olan iyi duyguların kalpte gelişmesi davranışa dönüştürülmesidir. Kişi bu ahlâkta kendini bulur. Kendini idare eder. Elinden dilinden kimseye zarar gelmez olur.

Ma'şerî vicdan bir çeşit yaratıcıdır. Bu özelliği Yaradan ona vermiştir.

O da tutar onun için her alanda örf âdet yaratır. Meselâ diyelim dinî edebiyât gibi.

İşte Türk'ün kâmetin ikinci kısmını bir düzen bir tertip dâhilinde yapması buna örnektir.

İşte dînî edebiyâtımız buna örnektir. Mevlide dînî bir vasıf kazandırmak mümkünse de şekil itibâriyle temâmen örftür.

Evlenmek hukûkî bir olaysa da evlilik dînî lâdînî örf ve âdetler içinde yürür.

Yanî ma'şerî vicdânın örf âdet üretmediği yeri bulmak biraz zordur.

Eğer toplumu tıkamıyorsa tabîatı değerlendirmede istismarda bir engel teşkil etmiyorsa bunlara karşı çıkmak doğru değildir. Bunları kaldırarak akıl toplumu yaratmaya çalışmak deliliktir. Zira bu tür örfler âdetler toplumu tıkamıyorsa iyidir, toplumu rahatlatır. Metafizik ihtiyâcını karşılar. Dinlendirir.

Yaradan topluma doldursun için boşluk alan bırakmıştır. O da korunduğunda ma'şerî vicdanı açık tutulduğunda onları doldurur.

Akıllı devlet milletin örfüyle âdetiyle dîniyle ahlâkıyla uğraşmaz. Tam tersine geliştirir. Korur. Korur ki kişi millet kendi kendini idare etsin. Yükünü azaltsın. Kendine sâde namussuzlar kalsın. Bu da yüzde beş olsun.

Bunlarda da:

İdâre korkusu,

Devlet korkusu,

Allah korkusu,

Dışlanma korkusu,

Birleşsin. Bunlar açıktaki suç işlemesin. Güç iyilere geçsin. Baskılar birleşince namussuzlar idare edilir hâle gelsin. Kendinden, yaptığından utansın. Ölümden kötekten tecziyeden hapisten korksun. Kolay suç işlemesin, eli suça varmasın.

Büyük kitle kendi kendini idare etsin fertlerin milletin devlete adalete düşen işi azalsın. Devlet de altından kalkabileceği bir yükü baş başa kalsın. Onu da geciktirmeden yapsın.

Devlet önce adaletle uğraşsın. O iş sâde onun sırtında olsun, kalsın. Kültürü akli korusun. Kötülüğü engellesin. Ma'şeri vicdanı kirleyecek şeyleri durdurmaya çalışsın. Ordusu olsun. Vatani korusun. Ama vatandaşın yapabileceği şeyle uğraşmasın. Yol gösterebilir. Denetleyicisi olsun.

Vatandaşından korkmasın. Vatandaşıyla kendini birleştiresin. Vatandaşının ortak değerini vatandaşının içinden bulsun çıkarsın. İthal sistem peşinde koşmasın. Dünyâyı ta'kip etsin. Fakat ne olursa olsun ana gövdeye zarar vermesin.

Yine söyleyelim ma'şeri vicdanı korunmuş millet ma'şeri vicdanına hitap eden kanuna sahip çıkar. Kendi koyduğu kanunlara da sahip çıkar. Milletçe bu hususta otokontrol yapar. Muhâsebe yapar. Sistemde payı olmasından zevk alır. Sisteme bundan mütevellit daha bir sahip çıkar.

Böyle olunca millet koyun sürüsü olmaktan da çıkar. Onu sade biri idare etmez. O kendi akli yettiği ölçü içinde kendine tahsis edilen alandan boşluk doldurarak bir de kendi kendini idare eder. Az karakolluk, az mahkemelik olur. İşini kendi arasında çözer.

Kendi hakkına razı olan Allahtan korkan ahrette hesaba inanan başkasının hakkını yemeyi şimdiden cehennem ateşini satın almak olarak kabul eden cemiyetinin kendini dışlamasından çekinen insan; şöyle böyle kendini idare eder. Başkasına sıkıntı çıkarmaz. Devletin yükünü hafifletir. En güzeli devleti büyütmez.

Çünkü vatandaşını idare edemeyen devlet kendini büyütür. Polis devletine dönüşür. Bu masraftır. Masraf da vatandaşa gene geri vergi olarak döner.

Polis devletine dönüşen devlet cebbarlaşır. Kendi içinde çeteleşir. Bürokratik devlete dönüşür. Değişim kabiliyetini yitirir. Sınıflaşır. Vatandaş adaletle idare etmez. Vatandaşının üstünde baskı kurar. Susdurarak idâre etme yoluna girer.

Batı hâkimiyeti millete verse de milletin ma'şerî vicdanını koruyacak tedbir almaz. Vatandaşın kanaatini çoğunluğun fikrini hukukun kaynağı neticesi gösterse de uygulamaya bunu hakkıyla aksettiremez. Fikrinin eksikliğini görür bilir. Söyler bir çeşit, yapar bir çeşit.

Evvela temel hukuku kendi yapar. Hukukçuya yaptırır. Hukuku ilim yapar. Kendini nakzeder. Böylece vatandaş birinci derecede hukukun kaynağı olmaktan çıkarılır.

Sonra vatandaşın aklını, vicdanını, kültürünü koruyacak tedbirler almaz. Tam tersine sahip olduğu medeniyet sebebiyle toplumu sürekli tüketime isrâfa sevk eder. Vatandaş fazla tüketsin için reklam yapar. Tüketime şartlar. Tüketimin unsuru yapar. Tüketim israf anaforu içine düşürür, çeker. Her şey insan içindir, demez. Her şey çok üreten, makinenin ürettiğini karşılayan tüketen insan içindir, der. Bu defa insan tam bir tüketim makinesi, canavarı olur.

Olur da olurken bütün değerlerini yitirir. Kazanıp biriktirip harcamaz. Kazanacağını hesap ederek harcar. Eline para geçer borca verir. Eli para görmez. Yanî sürekli muhtemel kazancını harcar. Harcamanın esiri olur. Bu süreçte aklını akli değerlerini yitirir. Şuur idrak izan ma'lulü haline gelir. Millet olmaktan çıkar. Kitleleşir.

Onu tam bir tüketim unsuru haline getirenler israf ekonomisi yaratanlar din engel olur diye gizli gizli dinle oynar. Dini hayattan çekmeye çalışır. Yasağı olan dinlerde reform yaptırmaya, yapmaya çalışır. Dini kontrol eder. Kontrol gerektirmeyeni kendi haline bırakır. Maksadı tüketime engel değer koymamaktır. Değerler manzumesi koymamaktır. Sermâyenin önünü açmaktır. Sermaye hareketine engel bırakmamaktır. Tüketimi engelleyecek sedleri yıkmaktır.

Ancak din dışı hayatta birleştiğinde toplum kitleleşir. Nereye akırtırsan oraya gider. Değer üretmez. Değerde birleşemez. Sırf yaşamayı düşünür. Hedonisttir, menfaatperesttir. Kendini yönetemez. Bir başkası onu yönetir. Kendi doğruyu bulamaz. Kendi liderini çıkaramaz. Sermaye onu yönlendirir. Liderini önüne koyar. Onu lidere liderin vasfına şartlar. O ona akar, o da ona sağ gösterir sol vurur. Sol gösterir sağ vurur.

Parti çıkar va'd eder. Kitle va'de bakar. Demez ki bu va'd devlete ne zarar verir, ne kâr getirir. Kim daha çok va'd ediyorsa ona yönelir. Reyini ona verir. Bu da zamanla devleti zora sokar.

Kitleleşmiş bir toplum değer üretmez. Ma'sheri vicdanını büyük nisbette yitirir. Yönlendirmeye müsait hâle gelir. Hayatı faydacı yaşar. Bir tek menfaatini düşünür. Başkasına hayır yapmaz. Hayrı kıskanır.

İsraf toplumu en büyük za'fiyetini şurdan yaratır. Tüketim kalemi sürekli artar. Rekabete dayalı üretimde ise makinenin payı artar, insanın payı azalır. İşsiz insan çoğalır. İnsanın ücreti azalır. Bu da insanı yönlendirmeye tahrike hazır hale getirir. Sürüleştirir. Sel suyuna dönüştürür. Kötüler onu yönlendirir. O her barajı aşar. Onun artık o kadar sağduyusu olmaz. Efendisi olan sermaye onu geri arkadan dilediği gibi kullanır. O sendikam var desin. Yozlaşmış toplumda sendika ağaların eline geçer, o da hem işçiyi hem de patronu yer. Her hâlükârda sermaye kârlı çıkar.

Yani modern toplum ne kadar halka dayanıyorum sesini duyuyorum dese de inandırıcı değildir. Modern toplum daha çok Demokrâsi ile Roma'nın süresiz krallık sistemine bir süre getirmiştir. Getirerek esnetmiştir. Başka da değil. Daha da öte götürmemiştir.

Bir meclis hem teşrii görevini yapıyor hem de içinden icrâyı çıkarıyorsa felâkettir. Bu durumda kazâ müstakil olmuş ne çıkar olmamış ne çıkar. Hatta bu durumda iyi bir kazâ icrâyâ selam duran, emrinden dışarı çıkmayan kuruluş demektir.

Söz açılmışken demokrâsinin –cumhuriyyetin- meşrûti idârenin çeşitleri de olur mu? Olur.

Bizim kültürümüz de buna bir modelle girebilir mi? Elcevap hem de nasıl girer. Hatta Batı demokrâsilerinden daha mükemmel örnekler ortaya koyarak girer. Birkaç madde özetliyelim:

1-Hukuku kendi mantığına, tabiata, fitrata bağlar. Evrensel hukuka, Anayasaya ulaşır. Kânûnu buna göre yapar.

2-Örfü, âdeti korur. Doğumunu kolaylaştırır. Toplumunu idâre için bu kadar kânûna ihtiyaç kalmaz. Örfü, âdeti olan, uyan demokrâsi vs. bünyeye daha uygun düşer.

İşte İngiliz demokrâsîsi veya meşrûti idâresi böyledir. Denildiğine göre yazılı anayasası yoktur, çok kânûna muhtaç değildir. Darbe yememiştir. Sekteye uğramamıştır.

3-İnsana vasıf kazandırır. Bu da insanda kânuna uyma duygusu isteği yaratır. Böyle olursa da insan kaçıp kânun kovalamaz. Kaçak kapamak için kânun çıkartılmaz. Kânunlar teferrûata boğulmaz.

Demokrasi fazilet üstüne oturur. Sınıf yaratmaz.

Modern demokrasiyi sağlamlaştırabilmek için sağlıklı toplum şarttır. Ma'şeri vicdanı açık toplum şarttır. Örf âdet üretir toplum şarttır. Önce vatandaş dolaşıp kanaatlerini toparlayacak, bunları hukukun genel kaideleri dairesinde sistemleştirecek kurumlar şarttır. Demokrâside sâde vatandaşın dernekler kurumlar oluşturması yeterli değildir. Devletin bunun tecellisini kolaylaştırabilmek için ihtisas kurumları oluşturması şarttır. Teşriyi geliştirmesi, kurumlaştırması şarttır.

Yozlaşan toplumlarda halk her şeyin dayanağı lafı, tam yeterli değildir. Öyle olursa adam çıkar ben siyaset âlimiyim, ben nasıl halkla eşit olurum der. Halkı hafife alır. Halkı basit, hafif görür. Halka usulen rey veririr. Ben aydınım der bildiğini yapar. Halkın iradesine hem rey veririr hem engel koyar. Adamı gönüller sonra dolandırır.

Hâlbuki hukukun Allahın tabiatıta kullandığı birinci derecedeki kaidelerini çık en büyük kaynağı yozlaştırılmayan halkın ma'şeri vicdanıdır. Aydın dalalet üzre olur, ma'şeri vicdan geniş kitleler geniş kitleyi temsil eder dalalet üzre olmaz. Dalâlette ittifak etmez. Bakınız Hanefi fikhının genişliği gelişmişliği içtihaddır. İçtihadda ise kaynaklar

sâde kıyas değildir. Bir de halk, halkın değer verdiği uygun gördüğü değerlerdir. Örflerdir. Adetlerdir.

Ama yozlaştırdığımız halk bırak örf adet geliştirmeyi, zevkperest menfaatperest hâle gelip kendi altını oyar mı oyar. İşte Yunan'ın Roma'nın çabuk yok olması bir de bu sebeptir. Batıda fitratı bozacak bir takım hukûkî kararların alınması bir de bu sebeptir.

Hâlbuki kanun fitratla paralel olmalıdır. Fitratı korumalıdır. İnsanı tabiatla ters düşürmemelidir. Kanun insanın varlığını geleceğini garanti altına almalıdır. Toplumun intiharına yol açacak davranış içine girmesini engellemelidir. Toplumunu yozlaşmadan korumalıdır. Toplumda kötülüğe yol açacak yolları kapamalıdır.

Bu şerait içinde toplum da sağduyulu davranacaktır. Hukuka kaynaklık yapacaktır. Kendine sahip çıkacaktır. Kendini koruyacaktır. Şuurlu toplum olduğu için yanlış tekliflere kapılmayacaktır.

Globalleşme küreselleşme Batı medeniyetinin oluşturduğu cemiyyet şartları, üretim şeklinin meydana getirdiği işsizlik Batının kendi kültürü dairesinde ürettiği malların dünyâ ölçeğinde kullanımı Doğunun batıya hâlâ kompleksinin kırılmaması vs gibi sebeplerle dünyada milli toplumlar ortadan kalkıyor. Sınırlar var olsa da bir ortak değere geliyor. Bir Amerikan toplumu, bir Japon toplumu neredeyse ayrı ayrı toplum gözükmeyle beraber müşterek esaslar dâiresinde yaşıyor. Birbirine benzer yaşıyor.

Âlet üstünden alsak bir televizyon bile çok şey yapıyor. Herkes herkesin televizyonunu seyrediyor. Herkes herkesten etkileniyor. Ama bundan daha çok zayıf olan, fakir olan kendine özgü programı filmi, dizisi olmayan etkileniyor. Baskı altında kalıyor. Başkasının kültürel baskısı altına giriyor. Göz görüyor, önce ona ters gelse de sonra ma'kul geliyor. Zirâ göz alışıyor. Gönül ısınıyor. Kendi de o hayata giriyor. Devrimlerin yapamadığını dünyâda televizyonlar yapıyor. Milli yapılar kırılıyor. Ma'nevi değerler ölüyor. Müsrif, zevkperest bir insan bir dünya vatandaşı ortaya çıkıyor.

Maalesef siyaset kısa mesafeli oynuyor. Kısa mesafeli gelen, gelir gelmez bir şeyle uğraşılıyor. O da iktidar olma mesafesini uzatmak oluyor.



Demokrasinin yapısı isteme üstüne olduğundan hassas insanlar, çaplı insanlar, onuruna düşkün insanlar bu işe girmiyor. Girmeyince de iş, devlet; ufuksuzlara kalıyor. Onların da iktidar hesaplarından bu tür işlere zamanı kalmıyor. Kalsa ne olacak, zaten akli yetmiyor.

Hadi yetti diyelim demokrasi uzak soluklu tedbire müsaade etmiyor. Biri geliyor, biri gidiyor. Her gelen bir de geliştirmeyi değil, değiştirmeyi esas alıyor. Yapılanın adını da reform koyuyor.

Hâlbuki akıllı devlet, akıllı devlet adamı küreselleşmeye karşı tedbir alabilir. Tamı tamında değilse de tamamına yakın tedbirler alabilir. Tedbir geliştirebilir.

Kültürünü dünya şartlarında yeniden yapılandırabilir. Hattâ dünya şartlarında pazara sokabilir. Pazarlayabilir. Rekabete açabilir. Kültürel baskı, başarı sağlayabilir. Kültürünü uluslar arası yapabilir.

Mesela musikide... Osmanlı'nın geliştirdiği musiki daha da geliştirilip ilmî izahları yapıp dünya dili haline getirilebilir. Çünkü ruhların teskinine açıktır. Kişinin içini ferahlatır. Düzene sokar. Kişide iyiye açık her duyguyu geliştirir. Bunları yakalayanın dışı da içi de düzenli olur. Kibar olur. Dengeli hareket eder.

Hâlbuki biz ona düşmanlık ettik. Son zamanlarda kısmen sahip çıksak da yetmedi. Zirâ toplum ölgün ama Türkçe sözlü bir musikinin denetimi baskısı altına girdi. İyi psikopat, meyhaneci insan tipi yetiştiriyoruz. Peki nasıl? Dinlenen bu musiki sayesinde... Çünkü dinleyenin psikolojisi yeniden şekilleniyor. Ölgünleşiyor. Sözleri itibâriyle kadın dâhil bazı sevgi kalemlerine çok farklı olağanüstü yaklaşıyor. Tabii öyle bir şey varlık yok. Sonra kişi aradığını bulamıyor. Ondan sonra da kendine zarar veriyor. İntihar ettiği oluyor veya kadına zarar veriyor. İhanet ettin, karşılık vermedin diyor, öldürüyor.

Bugün dünyada musiki ortak dil. Herkes bir çeşit pazarlıyor. Sanat toplumunun ortaya çıkardığı yeni sınıf onlardan bazılarını kendini kaptırıyor. Kendini onda buluyor. Kendini yerden yere vuruyor. Üretim ortamında mantıklı hareket görmediğinden duymadığından aynen öyle mantıksız hareket sergiliyor. Ses çıkartıyor. Gûya sıkıntısını atıyor. İçini boşaltıyor. Gördüğünü yaşıyor.

Sanayileşen dünya sınıf yarattıkça pop müziği de dünya dili oluyor. Söyleyiciler milyonları topluyor. Yaygınlaşıyor. Bizim yasakladığımız tasavvuftaki zikrin yerini dolduruyor.

Bir zamanlar Vezir İsmet'le gazetecilik yaptık. Burada bir yazı türünde teklifler sunduk. Şimdi bunlardan birini bu babta tekraren bir daha yazalım:

Geçmişte Maraşlılar tarhana yapardı. Tarhana, ekmek, bulgur, kuru çeşitleri vs.

Ama dikkat buyurun evler buna müsaitti. Evlerin bahçelerinde kazan kaynatacak yer olurdu. Evlerin bahçelerinde ekmek yapacak açık kapalı yer olurdu. Bahçe, aşkana gibi. Evlerin üstü dam olur ve birbirine bitişik olurdu.

Ya'ni yapıyla ihtiyaç arasında bağ vardı. Yapılar ihtiyaca göre şekillenmişti. Örfler âdetler bu yapı içinde rahat icra ediliyordu.

Derken apartman çıktı. Ama bunun doğuracağı boşluğu idrak eden devlet, hele belediye başkanı hiç çıkmadı. O zaman biz yazdık.

Gelin ölçüler, yapılış şekilleri ortaya koyun, mecbûriyet getirin. Tarhananın fabrikasını açın.

Tesisini kurun. Burada özelliğini yitirmeyen tarhana yapın. Bunu halka anlatın. Tesisin görüntülerini yayınlayın. Fikir alın. Tesisi geliştirin. Nasıl olsa bu apartmanlarda zahra yapılmaz, millet arayış içine girer. Önüne gelen bunu yapar. Yaparken de berbat eder. Bu defa da engel olamazsınız. Size rızıkımızla oynuyor derler. Siyasetle geliyorsunuz. Geri adım atarsınız. Ortalık Kel Ali'nin bağına döner.

Zahranın bütün çeşitleri için bunu yazdık. Ekmek için, bulgur için... Bulgur yiyeceksin, üreteceksin. Evdekinin moderni olacak. Damak zevkini tahrip etmeyecek.

Nerde okuyan dinleyen tutan? Bizde siyaset; her şeyim oldu, bir de başkanlığım, mebusluğum olsun. O da aileme bir şeref olsun hesabı.

Velhasılı bu günkü şartlarda da örfü korumak, âdet yaratmak mümkün mü? Elbette mümkün. Hatta ortak pazara giriyoruz. Buradaki usulü görüyoruz. Bu tür şeyleri kânûna bağlayarak daha kolay... Bugün hayatta temizliğin sağlığın önemini kavramış bir nesil var. Sağlığı için

hastanelere koşuyor. Yüzyıl evvel de okusun diye cincilere hocalara koşuyordu. Demek ki değişmiş. Dikkatli. Yerine göre hareket ediyor.

Yine o zaman yazdıklarımızdan bir ikisini daha yeniden yazalım, hatırlatalım.

1-Bu servet terakümü eşya değişimini sür'atlendirir. Kanlıderenin sağını solunu yıkın, sağlı sollu geniş eskici dükkânları yapın.

2-Kıbrıs Meydanı merkez, Maraş trafiğini tıkar. Şekerdereyi kapıyorsunuz sağlı sollu siz yapın. Beyaz eşya pazarına dönüştürün. Merkezin yükünü alın, dağıtın.

3-Üç tane mezarlık yapın. Biri var, Şeyhadil... Biri doğuya, biri batıya iki tane daha yapın. Savaş pahalı... Toplumlar savaştan uzak yaşıyor. Ölümden korkar hâle geliyor. Bu ölümler evde yıkanmaz, yıkanma korku sebebi olur. O zaman bu mezarlıkların başına geniş musallası olan camiler yaptırın. Üstü cami, altı morg olsun. Cenaze arabası, parkı olsun. Adam ölüsünü buraya koysun. Yıkansın, kefenlensin, namazı kılınsın, kabre konulsun velhasıl her iş burada başlasın bitsin.

4-Maraş'a bir süt mamulleri için ayrı pazar yapın, hal yapın. Bunların stok sağlayacak geniş soğutma tesisleri olsun. Maraş dondurma kenti olurken sıkıntı çekmesin. Tarhana-firik kenti olurken zora girmesin.

5-En önemlisi şu Maraş'ın batısı yüz yıl emekle zeytinlik olmuş, burayı tahrip ediyorsunuz, onun yerine zemini sağlam eski Maraş bölgelerinde, yerleşim yerlerinde dönüşüm projeleri uygulayın. Tekke Mağralı Kayabaşı gibi...

Ne oldu? Dediğimiz yapılmadı, güzelim zeytinlikler öldü. Eski yerler öyle duruyor. Ama çok sonra Ankara bunu yaptı. Kazandı. Kazanıyor.

Maalesef dünyayı tanıyan, gidişi gören, toplumun önünü açan açacak insan çıkmıyor. Başımıza geçmiyor. Yaptığımız şey kangrenleşen problemleri çözmek.

Bizde en büyük şanssızlık bir de şu:

Cumhuriyet kurulur fakat tamamen pozitivist temeller üzerine kurulur. Mürşid, müsbet ilimdir. Tecrübe tahtasından geçmeyen değer

yoktur. Devlet gûyâ millî devlettir. Fakat Türk-İslâm değildir. Millet ulus haline getirilmiş adı Türk konmuş bir millettir. O Türk'te de millî karakter; Anadolu'da asırlar içinde oluşmuş, üst üste binmiş kültür ve ona bağlı insan karakteridir. O da o haliyle bile olsa artık yüzünü temâmen Batıya dönmelidir. Batıyla kardeş aile olmalıdır. Batıyla bir daha savaşmamalı, sınırlarına rıza göstermelidir. Kendi; kendi içindeki farklılıkları tek ulus tek karakter yaparken dışarıda bıraktığını bir başkası başka bir karakter yaparken ses çıkarmamalıdır. Nitekim kendi gibi İran da ulus devlet millet çalışması yaparken karışmamıştır. İşin enteresan tarafı o gün için İran'da Türkiye'dekinden daha çok Türk vardır. İran'da ulusal devlete oynamakta asıl, ârî ırk demekte Pers'in mirasına oynamaktadır. Ancak dediğimiz gibi Türkiye'de Persli-Farisî yokken İran'da çoğunluk Türk-Azerî Türkmendir. Türkiye de İran'la çok iyi geçinmektedir.

Her neyse o umursamazlık ülkeye çok pahalıya malolur. Türk-İslâm karakter çok şey kaybeder. Türk milleti kadar örfüne âdetine hadis kültürü giydirmiş bir başka millet çok azken belki en az bin yıllık zamanda oluşmuş o güzelim örfler âdetler süratle ölür. Yerine örfü âdeti olmayan hatta yerel- İslâmî her şeye ters bakan, ters bakmayı ma'rifet sayan bir nesil yetişir. Yetiştirilir.

Toplumun içyapısı yavaş yavaş bozular. Toplum dışılığına karşı reaksiyonu refleksi kırılır. Rekleks, tepki gösterene gerici, geri kafalı, çağ dışı denir. Yaftalar vurulur.

Devletle toplum arası açılır. Toplum en küçük reaksiyon gösterdiğinde devletten sille yer. Orantısız güç kullanımına uğrar. Devlet, toplum sinerse susar erir değişir zanneder. Vesayet rejimi başlar.

Fakat ellilerden sonra, altmışlardan sonra susanlar ses çıkartır. Yeni bir ideolojiyle kendini bulur. Karakter kazanır. Devletin karşısına çıkar. Fakat bu defa da devlet yalnız kalır. Zira devletin baskı uygulamadığı, küstürmediği halk kesimi yoktur. Ayrıca pozitivist karakter yetiştirilen yeni nesil nemelâzımcıdır. Örf âdete sahip değildir. Kafasına estiği gibi yaşamaktadır. Millî yapısı yok gibidir. Reaksiyon göstermemektedir. Eski ta'birle üstüne ölü toprağı atılmış gibidir. Nemelâzımcıdır.

Vesayetçi rejim dindışılığı ortak nokta kabul etmektedir. Dini içtimai hayatta istememektedir. Halbuki dindışılık değerle alâkayı kesmektir. Lâkayt hayat yaşamaktır. Değeri vücuda paraya indirgemektir. Bunların içinde keyfemâşâ yaşamak, çalkalanmaktır.

İşte onun için bugün o örfü âdeti değeri olmayan nesil devlete katkıda bulunmamaktadır. Devleti sağmal inek gibi görmekte, devleti yemektir. Yine bu ülkede en pahalı hizmet üretimi devlet tarafından yapılmaktadır. En hantal devlet işlemektedir, çalışmaktadır. Müesseseleri ortadadır.

Velhasıl sosyolojik devlet bu ülkeye pahalıya malolmuştur.

Allahtan sonra en kutsal olan devlet kutsal olmaktan çıkınca en ayakaltı, en sahipsiz kurum olmuştur. Bugün devleti ayakta tutan gönüllü alınan vergiler değil zorla alınan doğrudan vergilerdir.

Maraş'ta şimdiye kadar geniş tabanlı örf âdet taraması yapılmamış. Bunun kurumları var ama memur elinde. Memur ne olacak, vur patlasın çal oynasın vakit geçiren insan. Devlet arpalık. Herkes geçim derdinde. Memuriyet garantili iş vs.

Maraş'ta yapılan örf âdet çalışmaları çok eksik. Kısmen 1967-1973 yıllığında vs. ama bunu çok kalem kitap halinde yazan olmamış. Geniş tutarak yazan bulunmamış.

Tabii bu eksiklik, eski nesil gidiyor, yeni nesil geliyor. Yeni neslin pek örfle âdetle alâkası yok. Aklına geldiği gibi yaşıyor. Eski nesil giderken onun örfü âdeti de gidiyor. Eski neslin hayatında boşluk yok, yemesi içmesi giymesi yatması kalkması her şeyi kanun şeriat örf adet tecrübe üstüne.

O halde bunları karınca kararınca toplamak yazmak lâzım. Belgelemek, gelecek nesillere sunmak lâzım. Yaşar yaşamaz, tutar tutmaz o ayrı bir konu... Herkes kendi hayatını yaşar ve sonra da bunun dünya ahret neticelerini görür.

Eğer insan geçmişten istifade ederse az düşer, az kalkar. Az hata yapar. Varlığını korur. Yok istifade etmezse çabuk çıkmaza girer. Düşer, zor ayağa kalkar veya kalkamaz. Çok zamanda bu düşüş hayatını karartır. Sonunu getirir.

Hiç olmazsa bunlar yazılırsa gelecek nesiller bir bilgi sahibi olur. Merak edenler araştırma konusu yapar. Bu yazılanları kaynak olarak kullanırlar. Kitap ülkenin her tarafına dağılır. Başkaları da görür. Bir çalışmada kullanır istifade eder. Maraş tanınır. Maraş bilinir. Örnek olur. Başkalarının da benzer işler yapmasına vesile olur. Hayırda başı çeker.

Kaygı buyken bizde bu kaygıları çekerken hasseten bu kaygıları çeken hem iş hem kültür adamı olan Mehmet Kanbur Beyefendi böyle bir çalışmayı bize ısmarladı. Büyük çoğunluk konularını verdi. Altı ay gibi bir de süre verdi. Fakat bu bahar bizlerin bağ dağ işleri çok oldu. Yazının tashihi gecikti. Kendi de gecikti.

Onun istediği eski Maraşlılar nasıl yaşarlardı? O kadar millet hangi değer etrafında birleşirdi? Birlikte yaşamayı nasıl becerirlerdi? Farklılığı ne sebeple ma'kul görürlerdi? Kız alıp vermede neden beis görmezlerdi?

Sanatta usta kalfalık ilişkileri ne idi? Büyükle küçükleri nasıl eğitirdi? Nasıl bir topluma oynarlardı?

En büyük örf evlenme üstüne. Nasıl nişan yapılırdı? Oğlan kız hangi elekten geçirilirdi? Çeyizde neler olurdu? Nişanda düğünde neler yapılırdı?

Velhasıl hayat nasıl yürürdü? Hangi değerlere bağlı yürürdü?

Bunlar yazılsın, unutulmasın. Yaşanır yaşanmaz gelecek nesillere kültürel miras olarak kalsın, aktarılsın istedi.

Bizim de arayıp bulamadıklarımızdan biri bu idi. Derhal işe koyulduk. Zaten bir iki konuda H.Ali Beyin hazırlıkları vardı. Bunlar yeniden elden geçti. Kültürel alt yapıları ilave edildi. Maraş'ta içtimai yapı ile alâkalı akla gelen ne varsa yazıldı. Bu yazım yapılırken başkaları bunu düşünle ölümle cenazeyle sınırlarken, biz de öyle denilmedi. Her şey içine kondu. Hem örfler âdetler teknik bazda kondu hem altında yatan değerler kondu.

Ancak konu derken geniş tutuldu derken unutulana yok değil demek değildir.

Akla gelen kondu. Geniş tutuldu. Yapılanların çok önünde yapıldı.

Hacı Ali Bey bir terbiye abidesi insan... Bizimle çalıştı. Daha önce “Maraş Ağzı Köroğlu”yu hazırladı, çıkardık. Maraş’a en büyük hizmeti yaptı. Hakkını ödeşmek mümkün değil. “Kahramanmaraş’ta Çocuk Oyunları”nı hazırladı, geliştirdik, bastık. Bu ülkede ilklerden birini gerçekleştirdi. “Maraş Merkez Ağzı”nı hazırladı, emek verdi, bastık. En büyük boşluğu doldurdu. Şimdi yavaş yavaş da olsa onu geliştiriyoruz, inşallah 2. baskıda 10.000’in üzerinde kelime ve deyim ulaşmayı amaçlıyoruz.

Hacı Ali Bey bu eserde hem bizimle beraber üretti, hem yazdıklarımızı bilgisayara aktardı. Tashih ettik, onları da yazdı geçti. Ben işimi geciktirdim, o işini, geciktirmedi.

Hacı Ali Beyi Allah esirgesin. Benim son yıllarda en büyük kazancım onu topluma mal etmek, çalışmalarının önünü açmak ve eserlerini basmak oldu.

Biz, Allah izin verecek inşallah onunla daha nice eserler yapacağız. Maraş kültürünü en küçük teferruatına kadar işleyeceğiz, yazacağız. Maraş kültürü için ne yapılacaksa o ve diğer arkadaşlarla birlikte yapacağız.

Muhterem Mehmet KANBUR Bey bu memleketin yetiştirdiği en kıymetli insanlardan biri... İş adamı. Dünyâyı tanır, dünyâ şartlarında iş yapar. Hatta daha ilerisinde iş yapar.

Maraş bilmezdi, o Maraş’ta marka kültürünü geliştirdi. Maraş’ı marka şehri yaptı. Ülkeye, dünyâyâ tanıttı. Maraşlı ne yaparsa yapsın onun hakkını ödeşemez.

Zaten hakkını da veriyor. Takdir ediyor. İş disiplinini, iş bilirlliğini konuşuyor. Dillere destan ediyor. Onunla iftihar ediyor.

Bizi bu yollara düşüren de o... Biz her yola yöne çalışırken bizi ağırlıklı bu yola sokan da o idâresine alan da o.

Allah ona sağlık sıhhat afiyet uzun ömürler versin. Memleket onun sayesinde ekmek yesin. O da düa alsın. Dünyâ âhret kazansın.

Nasıl olsa kadrolu elemanıyız bizim kitaplarımızın basımına yardımcı olsun. Biz onun adına ara ara eserler yazalım, hazırlayalım, o da bastırsın.

Açtığı çığır böylece yaşasın, kapanmasın. Başkalarına da örnek olsun.

Ona da kardeşi Atilla Beye de hizmetlerinden, himmetlerinden dolayı teşekkürler ediyoruz.

Allah onların da bizlerin de yardımcısı olsun.

Sağ kolumuz Serdar YAKAR Beyle Hacı Ali ÖZTURAN Beye de teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Yeni kitaplar çıkarmak üzere yolumuza devam ediyoruz.

Allah'ın bize yardım edeceğine inanıyoruz.

**Yaşar ALPARSLAN**



## EV HAYATI VE AİLE YAPISI

### **Maraş Evleri:**

Eski Maraş evleri ahşap ağırlıklıdır. Çünkü Maraş'ta orman çoktur. Maraş şimdiki yerine taşınırken her tarafın ormanlık olduğu, Maraş harbi sırasında Akdere'ye kadar orman olduğu söylenmektedir. Güneyde Kapıçam mevki de orman alanıdır. Ancak aşırı kesim sebebiyle Ahır Dağının ormanı tüketilmiştir. Kapıçam ormanı da demir işlemek için lâzım olan kömür yapımı ve ısınma amacıyla tüketilmiştir. Gerek ısınma, gerekse yapılarda kereste ihtiyacı ağaç tüketimini hızlandırmıştır.

Günümüzde Maraş'ta orman dikimi çok miktarda ve bilimsel olarak yapılmış, bu nedenle orman alanları hızla çoğalmaya başlamıştır. Ayrıca odun ve mangal kömürüne olan bağımlılık azaldığı için orman alanlarının korunması daha da kolaylaşmıştır.

Evlerin temelleri Ahır Dağındaki taş ocaklarından çıkarılan taşlardan yapılır. Taş ocakları Mağralı'nın üst tarafında, askerî bölgenin içinde ve Yalnız Ardıç gibi daha birçok yerde vardır. Yalnız Ardıç'taki taş ocağı en kaliteli olanıdır. Ev yapımında temelden sonra kerpiçle devam edilebildiği gibi kimi varlıklı insanlar birinci kata kadar taştan yaptırır, üzerini kerpiç ya da bağdadî yaptırır. Bağdadî duvar şu şekilde yapılır:

Taş veya kerpiç duvardan sonra duvar olacak yerlere yaklaşık 12-15 cm çapında veya kalınlığında ahşap ızgaralar yapılır. Bu ızgaraların iç ve dış kısımları 1 cm kalınlığında 3-4 cm eninde çıtalar çakılarak kapatılır. İki çitanın arasında 1 cm kadar boşluk olur. Sonra bu Bağdadî duvarın iki tarafı da sıvanarak kapatılır. Bu sıvalar beyaz toprağın çamur yapıldıktan sonra içine saman veya kısa kesilerek liflenmiş kendir

katılmasıyla hazırlanır. Saman veya kendir lifi karıştırılarak hazırlanan sıva çatlamaz. Arada kalan hava boşluğu da iyi bir yalıtım sağlar. Bağdadî duvarlı evlerde kışın duvara gömlekle dayanılabilir, insanlar asla üşümez, hafif bir ısı ile ısınılır. Yazın da serin olur.

Kerpiçler kırmızı renkli toprakla yapılır. Bu topraklar ev yapılan yerde yoksa topraklık denilen yerlerden eşilir ve hayvan sırtında ev yapılacak yere getirilir. Önce bol su ile çamur yapılır, bu sırada mümkün olduğu kadar toprağın içindeki taşlar ayıklanır veya elenir. Bir yandan da çamura saman karıştırılır. Karıştırılan saman, hayvanların isteksiz yediği, atık samanlar olur. Kerpiç yapımında kendir lifleri de kullanılır. 8-10 cm uzunluğunda kesilen kendir lifleri kerpiç çamuruna konarak karıştırılır, böylece kerpiçlerin dayanıklılığı artırılır.

Yapılan kerpiç çamuru bir iki gün dinlendirildikten sonra küreklerle yeniden karıştırılır, sonra da 4 gözlü tahta kalıplara dökülür. Kerpiçlerin bütün olanına “ana”, yarım olanına “kuzu” denir. Ana kerpicin boyu 30 cm, eni 15 cm, yüksekliği 10 cm olur. Kuzu kerpiç 15x15 cm boyutlarında olup, yüksekliği yine 10 cm’dir.

Eski Maraş’ta kerpiç imal eden iş yerleri vardır. Bunlar toprağın uygun olduğu mevkide bulunur.

Evlerin üzeri genellikle toprak dam olur. Maraşlı hanımlar toprak damlı evlerin üzerinde çamaşır kurutur, tarhana serer, bulgur serer, dolmalık patlıcan kurutur, salça çıkarır; erkeklerin bir kısmı damda kuş uçurur... Velhasıl çok sebeple toprak dama ihtiyaç duyulur. Sadece bir evin üzeri, yapılacak tarhana için kâfi gelmeyeceğinden evler bitişik nizam yapılır. Damlar birleştirilir...

Duvarlar örüldükten sonra içine saman veya kıl katılmış toprak çamurla sıvanır. Sıva kuruduktan sonra süpürgelerle badana edilir. Badana yapmak için bir kapta kireç su ile söndürülür, içine bolca tuz atılır, karıştırılır ve bununla badana yapılır. Kirece tuz atıldığı zaman duvara yaslananın üzerine kireç çıkmaz, tuz atılmazsa duvardaki kireç insanların elbisesine bulaşır. Maraşlılar normal olarak senede bir kere evlerinin içini badana yapar. Böylece evin daha temiz ve aydınlık görüneceğini bilir.

Duvarlar örüldükten sonra ızgara mertekler döşenir, üzerine tah-talar çakılır, sonra da beyaz toprak çekilir sulanır ve lovlanarak sıkıştırılır.

Toprak damlar yazın serin, kışın ılık olur. Ancak yağmurlarda akacağından kışın lovlamak gerekir. Yoksul aileler damın akma sıkıntılarıyla kendileri uğraşır ama varlıklı aileler bu işlerle ilgilenen “lovcu”larla anlaşır, kendileri yorulmaz.

Her semtte birkaç lovcu olur. Lovcular yazın üzerindeki toprağı zayıflamış olan damların topraklarını kazıyarak yerine yeni toprak getirir ve bunları tepeleye tepeleye sıkıştırarak serer. Damın her yanına 20 cm kadar kalınlıkta serdikten sonra hafif sularlar ve lovla üzerinden giderek sıkıştırırlar. İnce toprağı azaldığı için geçirgen hâle gelmiş toprağa ince toprak ilavesi yapılır. Serilen bu yeni killi topraklar yağmurda suyu aşağı vermez.



Antika olmuş bir lov

Lov, 60 cm kadar uzunlukta, 25-30 cm çapında taştan yapılma bir silindir olup silindirin iki yanında lov ağacının cücük denilen çıkıntılarının gireceği birer oyuk olur. Lov ağacının ccğ buraya girer, lovcu lov ağacını çektikçe lov da peşi sıra gelir. Böylelikle bütün dam yavaş yavaş lovlanır. En sonunda lov yaklaştırmanın zor ve tehlikeli olduğu dam uçları (syk) tokalanarak sıkılaştırılır. Kimi acemi lovcuların, kenarları lovlarken lovu aşağı düşürdükleri olur. Tokalar genellikle çınardan yapılır. 50 cm kadar uzunlukta ve kürek sapına benzer bir sapı, geniş ve kalın bir tabanı olan kaba kısmı olur. Çamaşır yıkamada da kullanılan tokaların sapından tutularak kalın kaba kısmı ile sykler (dam kenarları) sıkıştırılır.



Dam lovlayan lovcu

Lovlar Ahır Dağı taşından yapılır ve ustaları Mağralı Mahallesi-  
den olur.

Lov ağaçları iki uzun ve içe eğri ağacın birbirine bağlanmasından elde edilir. Uzun bacaklarına birer cücük eklenir, kısa bacakları varsa çekecek bir halat bağlanır. Bunlar çivi ile değil delme takma yapılıdır. (O yıllarda çivi çok değerlidir. Elle yapılıdır, pahalıdır. Büyükler yerde bir çivi görse, alıp saklar. O yıllar kıtlık yıllarıdır, yokluk yıllarıdır.)

Kışın yağmurlar başladığında lovcular damlara çıkarak lovlamaya başlar. Ayaklarına postal, başlarına börkenek giyerler. Lovcular hızlı çalışır, damın birini bitirince ötekine geçer.

Kışın kar yağdığında lovcular yine damlara çıkarak kar kürekle-riyle karları kürür. Çünkü kar yükü damlara çok ağırlık verir. Eskiyen ve ağaçları içten içe çürüten damlar bu kalın kar yüküne dayanmayabi-  
lir. Bu nedenle kar diner dinmez lovcular damlara çıkarak kürümeye başlar.

Kiremitli konak sayısı çok azdır. Sac konak sayısı çok daha azdır. Belli insanların konaklarının üzeri kiremit veya sac olur. Çatıların ki-remitleri zaman içinde kırılır. Kırılan kiremitler ustaları tarafından kış gelmeden aktarılır, kırılanlar yenilenir. Bu işe kiremit aktarma denir.

Pencereler dar ve uzun olur. Çoğu zaman iki pencere yan yana olur. Fakir insanların evinde düzenli pencere olmaz, bir camla kapatılan delik pencere yerini tutar.

Temelden çatıya kadar taştan yapılan ev sayısı fazla değildir. Ocak, kapı pencere söveleri, merdivenler için bir ara Ahır Dağındaki küçük bir ocaktan, sonra Çakallı Köyü civarındaki küçük bir ocaktan, bir ara da Pazarcıktan (rengi biraz sütlü kahveye çalar, Sarayaltı camii-  
nin taşları) Akçakoyunlu Köyünün taşları (İsadivanlı Câmîinin taşları) kullanılmışsa da genellikle G.Antepten getirilen taşlar yonularak yapı-  
lır. Taş ustaları ağırlıklı olarak Mağralı Mahallesiinde yetişir.

Evlerin alt katları hayvanlar için ahır, samanlık, odunluk, kiler, çamaşırhane olarak kullanılır.

Evlerin önünde yaz sıcaklarında akşamdan sonra oturulacak ayaz damları olur. Ayaz damları genellikle çardak olup sofa ile aynı seviyede veya bir iki basamak yüksek olur. Çoğu zaman buranın üzerini kapatacak şekilde asma yetiştirilir.

### **Evin Bölümleri:**

Üst katta yerler çardak olur. Bir evde bir oturma odası ve bölmeç, bir de yatak odası ve bölmeci olur. İçinde bir ocağı olan oturma odaları hem misafir odası, hem çocuk yatak odası, hem mutfak olarak vazife yapar. Her odada bir yüklük, bir de ocak olur. Yüklükteki yataklar akşamdan sonra yere serilir, sabahleyin katlanarak yüklüğe konur. İnsanlar yer minderlerine oturur, arkalarına aldıkları yastıklara dayanarak saatler geçirir. Koltuk kanepeler olmayan odalar küçük bile olsa geniş görünür. Koltuk kanepeler olmayınca çocukların güreşmesine, hareketli oyun oynamasına engel bir şey de olmaz.

Gündüz hanımların oturduğu yemek hazırladığı, ocağında yemek pişirdiği bu oda akşamdan sonra oturma odası olarak, gece de çocuk yatak odası olarak vazife görür. Kadınlar genellikle yer minderlerinde oturur, akşamdan sonra kocaları geldiğinde odada bulunan yüklükten döşek, yün minder indirerek altlarına sererler.

Hemen her odanın “bölmeç” denilen bir eklentisi vardır. Bölmeçte kap (bulaşık) yıkamak için ve gusül yapmak için bir çağ bulunur. Bölmeç aynı zamanda kiler olarak kullanılır.

Erkekler boy abdestlerini ya evlerindeki çağlarda ya da (yazın) câmilerdeki “çimecek”lerde veya hamamlarda alırlar.

Bazı evlerin alt katında kaynak suyu olur, önüne bir havuz yapılır. Sebzeler, kavunlar, karpuzlar, artan yemekler bozulmasın diye bu havuza konur. Taş lülelerden şırıll şırıll akan su insanlara huzur verir. Bazı evlerin avlusunda kuyu olur.

Evlerde şehir şebekesi tam olarak yerleşmemiştir. Şehir şebekesi yapılırken halk isyan etmiş, “Bize parayla su mu içireceksiniz?” diye yaygara koparmıştır. Evlerinde doğal su olmayanlar sularını sokak çeşmelerinden, camilerden getirerek içir ve kullanırlar. Sokak çeşmeleri

aynı zamanda kadınların kilim, savan, yün gibi kaba malzemeleri tokaçla yıkadıkları yerlerdir.

Evlerin tuvaleti de avluya, hattâ kokusu gelmesin diye en uzağa, avlunun kör noktasına yapılır.

Zengin evleri bahçeli olur. Bahçelerinin bir köşesinde yazın ve kışın ekmek yapmak için kapalı alan olur. Aşkanalar oda büyüklüğünde olur.

### **Evler ve Hayvanlar:**

Eski Maraş'ta hemen hemen her evde kedi olur. Kanalizasyon sistemi düzenli olmadığından evlerde fare, yılan rastlanır, fare ve yılan için de kedi beslenir. Kediler akrepleri de yakalar ve yer. Bu sebeple kedi Maraş evlerinin vazgeçilmez hayvanıdır. Kediler evleri kirletmez, tuvaletlerini dışarıya yapar ve toprağa gömer. Çok az yemekle yetinirler ve sesleri ne ev halkını ne de komşuları rahatsız eder. Karınları doyduğunda sıcak bir yer bulup mırıldayarak uyurlar. Maraşlılar kedilere zarar vermeyi günah sayarlar. Bir kedi öldürenin tüyü başına bir minare yaptırır da günahı arınamayacağını söylerler.

Bazen bir evde yılan görülür ama alışık olmayanlar yılanı öldüremez. Böyle durumlarda Tekke'de evleri bulunan Yılanıcı Yusuf çağırılır. Yılanıcı Yusuf gelir, tatlı sözler söyleyerek ne yapar eder yılanı deliğinden çıkarır koynuna koyarak evine götürür. Komşuları Yılanıcı Yusuf'un bu yılanları, içinde bir miktar toprak olan bir sandığa koyduğunu, burada beslediğini söyler. Yılanıcı Yusuf eşi ve oğlu Şaban'la yazıya yılan tutmaya gider. Avsınlı oldukları için yılan bunlara bir şey yapmaz. Yakaladıkları yılanı ilaç yaparak kendilerine gelenlere şişe içerisinde verdikleri, ilacı alanların bir daha gelmedikleri bilindiğinden hastalıktan kurtuldukları söylenebilir. Yılanıcı Yusuf'un iyi ilaç yaptığı söylenir. Tekke Mahallesinin ünlü Yılanıcı Yusuf'u orta boylu, geniş omuzlu, biraz göbekli, belinde her zaman kalın bir deri palaska olan, koynunda bir iki yılan bulunan biridir.

Eski Maraş'ta her evde köpek olmaz. Ama besleyenler de vardır. Hayvancılık yapanların kurtla boğuşacak köpekleri olur. Avcılar da tazı

zağar gibi av köpekleri besler. İhtiyaç olmadığı halde köpek beslemek günah sayılır. Köpeğin ağzının battığı şey yedi kere yıkanır.

Eski Maraş evlerinde kümes hayvanı olarak 5-10 tane tavuk ve horoz olur. Kümes hayvanları hem yumurta verir, hem akrep, kene gibi zararlıları yer hem de güzel güzel öterek insanları sabah namazına kaldırır. Bazen ansızın gelen misafirler için de kümeste yumurta vermeyen bir tavuk veya horoz kesilerek yemek yapılır. Yemek atıkları olan “tene”lerin çöpe atılması günah sayıldığı için kümes hayvanlarına atılır. Bu da kümes hayvanı beslemek için bir sebeptir. Bu anlamda kümes hayvanı beslemek sünnettir. Tavukların arasında horoz olması yumurta yapmaları için zorunluluktur. Ayrıca horozların meleklere gördüğü, onun için sabah namazı vakti öttükleri kabul edilir. Horozların ötmesi sevilen bir nağmedir. Ayrıca Türk kültürünün bir parçası olan dövüş horozu besleme ve dövüştürme amacıyla da tavuk horoz beslenir. Maraş'ta horozcu kahveleri vardır. Horoz dövüştürenler bu kahvelerde horozları üzerine para koyarak dövüştürür. Yaralananlar tedavi edilir. Horoz merakı olanlar bunun için tavuk horoz besler, onları dövüştürür veya satarak para kazanır.

Evin yakınında akan dere veya havuz varsa burada oturanlar ördek kaz da besler. Ördekler havada uçarken nasıl bir düzen içinde uçarsa, yerde yürürken de aynı şekilde bir düzen içerisinde gidip gelirler. Genellikle yeşil başlı olanı öne düşer, diğerleri onun ardında birerli sıra olarak gidip gelirler. Kurk bastırılan dişi ördek, yavruları yumurtadan çıktıktan beş on gün sonra onları arkasına düşürerek su başına gider.

Yabancı kuşlar hem onların yemini yer, hem de hastalıklarını bulaştırır endişesiyle kümes hayvanları kuşların göç mevsimi kümeden çıkarılmaz.

Eski Maraş'ta keklik beslendiği de görülür. Kekliğin ötüşünü sevenler evlerinde keklik besler. Güzel öten kekliklerle kurak avına gidenler olur. Kurak avında avcı bir evsin yaparak burada kendisini gizler. Evsin taşlar örülerek yapılır, etrafı ve gerekiyorsa üzeri dallarla kapatılır. Avcı buraya gizlenir, kekliği de tüfeğinin atış menziline bir yere koyar. Keklik öter, o tarafların kekliği buna sinirlenerek kendisi de



öter. Karşılıklı bu ötüşmelerden sonra yabancı keklik kafesteki kekliğin olduğu yere gelince avcı onu vurur.

Kışın göçmen kuşları avlamak için Gâvur Gölüne de gidilir evsin yapılır. Avcılık yapılır.

Hakkerim kuşu kafeslerde beslenmese de evlere gelir, sofraya kırıntılarını yer. Hakkerim kuşu kumrugillerden olup boğazının üstünde kırmızı bir kalka vardır. Öterken “Hakkerim” diye öter. Hakkerim kadar olmasa da Yusuf Kuşu da böyledir. Onlar da öterken “Yusuf”u tutun” der gibi öterler. Maraşta yabani güvercin de çok olur. Bunlara güvercin dendiği gibi gallep de denir.

Özellikle beslenmeyen ama evlerde sık görülen kuşlardan biri de kırlangıçtır. Göçmen kuşlardan olan kırlangıçların Yemen’den geldikleri kabul edilir. Sefil görünüşü de gizliden gizliye çok zararlı işler yapanlara “Kırlangıcı Yemen’den sor” derler. Kırlangıçların Yemen’de karabiberlerin tohumunu yiyerek zarar verdiği söylenir. Kırlangıçlar süyüklere (saçaklara) ve tavana çamurdan yuva yaparlar ve burada yumurta ve yavru çıkarırlar. Tavana yuva yapıldığında ev sahibi asla yuvayı bozmadı, ancak kırlangıcın pisliğini çardağa düşürmesini önlemek için yuvanın altına bez gerer. Kırlangıç yuvasını şaşırılmaz, hep aynı yere yapar.

Göçmen kuşlardan biri de leyleklerdir. Leylekler de baharla birlikte gelir, ya eski yuvalarına yerleşirler ya da yeniden yuva yaparlar. Leylek yuvaları elektrik direkleri gibi, minare gibi yüksek bacalar gibi ulaşılması mümkün olmayan yerlerdir. Leylekler Maraş altındaki yazıya giderek burada kurbağa, yılan, solucan vs. yiyerek beslenirler. Karınları doyduktan sonra yuvalarına gelerek tatlı tatlı öterler.

Hakkerim, Yusuf Kuşu, Kırlangıç, Leylek mübarek addedilir ve asla avlanmaz, zarar verilmez. Leyleğe Hacı Leylek denir. Leylek leylek havada, yumurtası tavada, aş pişirdim yemedi, fistan diktim giymedi, halbür hulbur şunu şurdan öp de kaldır, şeklinde oyun için de tekerlemeler söylenir.

Leylekler şerefesi ahşap olan minarelerin üst kısımlarına yuva yaparlar. Veya yüksek konakların çatılarına da yuva yaptıkları olur.

Eski Maraş'ta pek çok evde keçi beslenir. Her evde bir iki keçi bulunur, bunların sütü, günlük yoğurdu, tarhanalık yoğurdu, taze yağı o aileye yeter. Kurban Bayramına birkaç ay kala bir kısım Maraşlı oğlak veya kuzu alarak evinde besler, bayramda kurban eder. Bazıları inek veya o yıllarda Maraş'ta çok olan manda (camız) besler. Süt için beslenen davar ve sığırlar sabahleyin erkenden mahalle meydanında veya nahır toplama mermezinde çobana teslim edilir, akşamüzeri yazıdan çobanla dönen hayvanlar evlerine gelir. Her hayvanı evde bekleyen yavrusu olduğundan dönüşte şaşırmadan evi bulur.



Tavuklar ve horoz

Bağı olan ailelerin veya çarşıya hayvan sırtında gitmek isteyenlerin evinde bir at veya eşek olur. Bu yük hayvanları değirmene buğday götürmek için de kullanılır. Çünkü Maraşlı ayda bir gibi değirmene unluk, bulgurluk buğday götürür ve bunları bayatlamadan tüketir. Bu yüzden Maraş yemekleri lezzetli olur.

Hayvanların gübreleri Belediyenin belirlediği bir oplge dökülür. Bağı bahçesi olanlar bu gübreleri oralarda değerlendirir. pler at sırtına yüklenmiş sandıklara çöpleri kürekle doldurarak uzaklara boşaltır. Bu sandıkların altında açılır kapanır bir kapak vardır. p dökme yerine geldiğinde bu kapaklar açılır ve p kendiliğinden sklr.

Davar ve sığırlar evlerin alt katındaki ahırlarda beslenir. Bunları beslemek için mevsiminde saman, arpa zavarı (değerimende kırılmış arpa) ve kepek alınır. Yemek atıklarının bir tek kırıntısı bile çöpe gitmez, aşağıdaki hayvanlara verilir. Sebze atıklarını davar ve sığırlar, taneli atıkları tavuklar, et ve kemik atıklarını kediler ve köpekler yer.



Yem yiyen at

### **Bahçeler ve Bitkiler:**

Evlerin avlusunda mutlaka dut ve asma olur. Her iki bitkinin de hem meyvesi yenir hem yapraklarından (dut yaprağı seyrek kullanılır) sarma yapılır hem de evin iinin dışarıdan görünmesini engelleyen

özellikleri vardır. Bu bitkilerin yanı sıra zeytin, incir, hurma bazı ehli keyif ev sahiplerinin bahçesinde yenidünya, portakal, süs çamları olur. Evlerin güneş gören bahçelerine mutlaka gül dikilir. Gülün yanı sıra bazı evlerde hanımeli olur ve mahalleye mis gibi bir koku salar. Akşamüzeri oldu mu hanımelilerin kokusu insanları mest eder. Saksı çiçekleri reyhan, karanfil, lögge (sardunya), kirli hanım, çıtlık, paşa donu (akşam sefası), yoğurt çiçeği (papatya), karöz (karagöz), balıkağzı, mentur, cam güzeli, reyhan, sinekkanadı reyhan gibi kokusu rengi görünüşü güzel olan çiçeklerdir. Bu çiçeklerin katkatılı (katmerli) olanları tercih edilir.

Saksı çiçekleri merdiven başlarına, duvar üstlerine, çardak kenarlarına, ayaz damına, velhasıl gösterişli ve kolay sulanabilir yerlere konur.

Eski maraş'ta bir kısım erkekler de çiçek büyütür ama en çok da kadınlar çiçekle ilgilenir. Çiçeksiz ev yok gibidir.

### **Isınma:**

Kışın ocaklarda yakılan odunlarla ısınılır. Ateşe en yakın yaşlılar oturur, çocukları da kucaklarına alarak alevlerin gizemi içerisinde ısınırlar, çocuklara masal anlatırlar veya eskiden olmuş olayları anlatırlar. Böylelikle hem vakit geçirilmiş olur hem de eski tecrübe ve bilgiler çocuklara aktarılmış olur. Genç kızlar, gelinler daha arkalarda olur. Gelinler o yıllarda "gelinlik" yaptıklarından kaynana ve kayınbaba ile konuşmaya utanırlar. Hele kayınbaba ile konuşması kınanacak kadar ayıptır. Bu nedenle ocağın yanına bile sokulamazlar. Gelinler evin huyuna alışınca ve ev çevirecek yaşa erişinceye kadar (ifade edilmez ama) konuşmaktan men edilir. Genç baba, büyüklerinin yanında çocuğunu kucağına alamaz. Bu kınanacak bir şeydir. Akşamdan sonra ocakta biriken közler bir mangala alınır, çocuklar ve gelinler orada ısınır. Bu mangallar kapaklı olup, gece yatarken közlerin üzeri külle örtülür, yine de ne olur ne olmaz endişesiyle kapakları kapatılır. Bu mangallar gece yatacak zaman çocukların kaldığı odadan alınır ve anne baba yatak odasına götürülür.

### **Yemek Yapılışı:**

Yemekler yazın sofadaki ocakta, kışın oturma odasındaki ocakta pişirilir. Ocakların bir köşesinde ateş yakmak için körük bulunur. Sofada ocak yoksa avluda sacayağı üzerinde pişirilir. Tencere ocağa konmadan önce dışı külle sıvanarak isten korunur. Kimi evlerde “maltız” ateşinde çarşı kömürü ile yemek pişirilir.

Maltız ateşi daha az is çıkarır ama kömür yakıldığı için pahalı olur.

Maraş yemeklerinde mahalle fırınlarının da rolü önemlidir. Börek (lâhmacun), peynirli börek, patatesli börek, çökelekli börek, tava, patlıcan kebabı gibi yemekler mahalle fırınlarında pişirilir.

Evin erkeği sabahleyin işe giderken karı koca akşama ne yapılacağına kararlaştırır, erkek eve bu ihtiyaçları gönderir veya getirir.



Tenekeden yapılan ocak

Eski Maraş erkekleri eve gelirken boş gelmez, mevsimine göre meyve getirir, tatlı getirir, ihtiyaca göre sebze getirir. Hiç olmazsa bir açık ekmek getirir. Eli boş olarak gelmek erkek için ayıp sayılır. Maraş'ta meşhur hikâyedir: Evin erkeği her gün eve mendil (yağlık) içerisinde yiyecek getirir. Karısı koşarak gelir mendili alır, içindekileri rafa koyar. Adam bir gün evine gelir ama bu defa eli boş gelir. Kadın kocasının elinde bir şey göremeyince şaşkınlıkla adamın yüzüne bakar. Ama bir de bakar ki adamın gözünün biri kördür. Bir anda ağızından şu sözler dökülür:

-Amaa, herif gözünün biri de kör müymüş ne?

Her evde turşu ceresi vardır. Turşu cereleri sırsız olur. Vurulan turşular mutfağa yakın yerde bulundurulur. Yağlar, peynirler sırlı cerelerde ve evin daha serin yerinde muhafaza edilir. Zeytinyağı tenekelerde saklanır. İhtiyaç duyuldukça yağ depmelerine alınır. Tenekede duran zeytinyağı tortunu bırakarak daha da saflaşır ve kalitesi artar.



Raflarda kalaylı bakır kaplar

Yaklaşık olarak ayda bir kere ekmek yapılır, yapılan yufka ekmelekler söğütten yapılan silindirik ekmek tablalarında saklanır. Ekmek yapılırken bolca bazlama yapılır, hem ekmek yapanlar yer hem de komşulara dağıtılır. Bazlama için bir gün önceden iç hazırlanır. İçler, yağda kızartılmış soğana çökelek koyup kavurarak veya peynir rendelerek hazırlanır. Bazlamaya taze yağ sürüp toz şeker atılarak da yenir. Peynirli bazlama pekmeze banılarak da yenir.

Tuzlar için “tuz külekleri” vardır. Menteşeleri ve tutacak kısmı kayış olan tuz külekleri de ahşaptır ve bir oranda tuzun nemlenmesini önler. Tuz gerektiğinde tuz küleğinin kayış kulpundan tutularak kapağı açılır, kullanıldıktan sonra kapağı kapatılır. Külekçilik önemli bir meslektir.

Her evde bulunan şıra sandıkları da ahşaptır. Ayrıca her evde “anbar” da denilen 80-90 cm yüksekliğinde 180 cm uzunluğunda dev sandıklar olur, bunlara unluk bulgurluk buğday ve tarhana konur.

Bulaşık için şimdilerde olduğu gibi temizlik ürünleri yoktur. Ocağın külleri “küllük” denilen bir küpte biriktirilerek hem çamaşır yıkamada, hem de bulaşık yıkamada kullanılır. Islak bulaşık bezine emdirilen külle (kimyasal değil) mekanik bir temizleme yapılır. Bulaşıklar çağlarda yıkanır. Odun külü israf edilmeden biriktirilerek kullanılır, hatta konu komşudan isteyene de verilir çünkü “komşu komşunun külüne bile muhtaçtır.”

Maraşlı en geç iki ayda bir değirmene unluk bulgurluk gönderir ve ununu bulgurunu bayatlamadan kullanır. Maraş yemekleri biraz da bunun için lezzetli olur. Eski Maraş’ta yufka ekmek kullanılır. Her aile, komşularının da yardımıyla ihtiyaç duyduğunda, iki üç ayda bir ekmek açar ve tablalara koyar. Yemek zamanı gelince tabladan yetecek kadar ekmek çıkarır, eliyle sulayarak sofraya bezinin içinde, üstünü örtterek yumuşatır, yemeği onunla yer.

Kasaptan yetecek kadar et alınır. Fazla et korunamadığı için boz olur. Alınan et genellikle parça et olur, evin hanımı eti ayarlar, et kütüğünü önüne alarak bıçakla, et satırı (et keseri) ile kıyma lâzımsa kıyma, köftelik lâzımsa köftelik, kuşbaşı lâzımsa kuşbaşı hazırlar. Köftelik

ve yemeklik kıyma et kütüğünde et satırı ile dövülerek hazırlanır. Bu şekilde hazırlanan etin suyunun kaçmayacağına, tadının bozulmayacağına inanılır. Evlerde et kütüğünde et dövme sesi eksik olmaz. Yazın sıcak günlerinde kıyma hazırlanıyorsa sinek konmasın diye et satırına bir iki parça kâğıt sıkıştırılarak sinekler kovalanır. Et hazırlanıp et kütüğü iyice sıyrıldıktan sonra et satırı ile iyice kazınır ve bu kazıntıyı bekleyen kediye verilir. Kedi kazıntıyı yerken ev hanımı et kütüğünün üzerine bolca tuz sürerek onun kötü kokmasının ve mikrop yuvası olmasının önüne geçer.

Maraşlı beden gücüyle çalıştığı için kasaptan et alırken etin yağlısını ister. Yemeği yağlı yapacak, erkekler ağır işlerde çalıştığı için, kadınlar sabahın erken saatlerinden akşamın geç saatlerine kadar her türlü ev işinde çalıştığı için enerjisini, gücünü ancak böyle koruyacaktır.

Maraşlı yaz boyunca çalışarak unluk ve bulgurluk buğdayını, tarhanasını, şirasını, tereyağını, zeytinyağını, peynirini, yeşil zeytinini, turşusunu, kışlık kurularını, odununu hazırladığı zaman kendisini dünyanın en mutlu insanı olarak görür, bunu için Allahına bol bol şükreder.

Hanımlar sabahleyin çorba pişirip erkekleri işlerine gönderdikten sonra ev temizliğini yapar, bahçeyi süpürür, kapının önünü süpürür ve pek çok evde olduğu gibi hayvanlara bakar. Günün boş zamanlarında kadınlar kızlar gergef işler, nakış işler ya da hemen her evde bulunan dokuma tezgâhlarında bez dokur. Tabii bu arada gezmelere de zaman ayrılır. Gezmeler mahallede komşular arası olduğu gibi hısım akraba arasında da olabilir. Gezmelerin baş yemeği kısırdır. Simit köftesinin yapıldığı da olur. Gezmeler erkeklerin eve dönüş saatinden önce bitirilir. “Herif şimdi eve gelip yemek ister” diyerek veya “Herifin gelme saati geldi” diyerek evlere dağılırlar.

Sergi olarak kilim, savan kullanılır. Pek az evde halı olur. Yerler çardak olduğundan, yaz gelince yıkanır ve çardak boyasıyla sarıya boyanır.

Maraş'ta sabah kahvaltısı çorbadır, öğle yemekleri akşamdan kalan ısıtma yemek veya kısır gibi yemeklerdir. Akşam yemekleri sıcak yemek olur. Akşam yemekleri evin erkeğinin eve geliş saatine ayarla-



nır. Evin erkeği reberse eve erken gelir, esnafsa hava kararırken gelir. Yemek de bunların gelişlerine göre hazırlanır.

### **Sofra Adabı:**

Aileler yer sofrasında yemek yer. Yere bir sofraya bezi serilir, önceden sulanan yufka ekmeklerle birlikte yemek sofraya getirilir. Yemeğe yüksek sesle besmele çekerek başlanır. Allah ne verdiyse bütün aile yer. Mesela pilav tepsisi ortaya konur, sofranın iki ucuna iki kap sulu yemek konur, varsa iki uca ayran tası ile birer tas ayran konur. Ayran taslarının içinde ayran kaşıkları olur. Sofraya önce babanın oturması esastır ama küçük çocukların bu sistemi bozmasına ses çıkarılmaz. Sofraya oturan sofraya bezini kucağına çekerek yemek kırıntılarının etrafa dökülmesinin önüne geçer. Yemeğe önce baba başlar. Baba biraz da sesli olarak besmele çeker. Sonra yaşça büyük olanlar ve çocuklar başlar. Ayran içmek için ayran kaşıkları kullanılır. Yemek kaşıkları ahşap olur. Herkes önünden yer. Başkasının önünden yenmesi ayıp karşılanır ve bunu yapan çocuklara kızılır. Çocukların yemeği oyun yapmasına izin verilmez. Akşam yemeğinde baba eve gelmeden yemeğe oturulmaz. Yemek yerken kaşıkları yalamak ayıptır ve anneler böyle yapan çocukları döver. Büyükler yemek alırken kaşığın bir yanıyla alır, öteki yanıyla yer. Pilav yerken kaşık kullanılmaz, yufka ekmekle sokum edilerek yenir.

Yemekten sonra “Ya Rabbi şükür, Allah olmayanlara da versin, Allah kimseyi açlıkla terbiye etmesin, Allahım verdiği vereceğine çok şükür” gibilerden dua edilir.

Bir kısım aileler sofraya bezinin üzerine ahşaptan yapılmış, 15 cm kadar ayakları olan yuvarlak tahtalar koyarak biraz yüksekte yemek yer.

Bir ailede anne baba mutlaka kendisini saydırır. Özellikle baba az konuşur, fazla gülmez, çocuklarıyla senli benli olmaz. Baba tatlı serttir. Sofrada konuşmak iyi sayılmaz, konuşan çocuklar susturulur. Yemeğe, nimete hürmet esastır.

### **Aile Yapısı:**

Genç evliler ayrı eve çıkmaz, anne babalarıyla birlikte oturur. Daha sonra ikinci oğlan evlendiğinde, eğer evde yer darlığı varsa daha önce evlenen başka bir eve çıkar. Evde anne baba, evli oğlu ve gelini, çocukları ve torunları birlikte yaşar. Onların hoşgörüsü içinde büyürler. Torunlar anne babalarından daha yumuşak olan nine ve dedeleriyle daha iyi anlaşır. Gelinle oğlan anne babanın tecrübelerini, bir evin nasıl idare edileceği ilmini yavaş yavaş onlardan öğrenir. Gelinle kaynana arasında çoğu zaman anlaşmazlıklar olsa da yeni gelin en az beş altı sene kaynanasıyla birlikte oturur. Bu zaman içinde bir evin nasıl idare edileceğini, kadının kocasına nasıl davranması gerektiğini, geçim sıkıntısı ile nasıl mücadele edeceğini öğrenir yaşlılara ve gelin olduğu aileye uyum sağlamayı öğrenir, yaşlıların hastalıklarına yardımcı olurken kendisinin de bir gün yaşlanacağını ve çocuklarının bakımına muhtaç olacağını anlar ve yaşlılara daha içten hizmet eder. Çocukları doğduğunda kaynanasının ve kayınbabasının desteğini görür, aksi halde bunca ev işini çocuklarına rağmen yapması zor olacaktır.

Anne baba ile birlikte oturan yeni evliler varsa borçlarını daha kolay öder çünkü tek kazan kaynamaktadır ve masrafların çoğunu baba karşılamaktadır. Bu zaman içerisinde yeni evliler ya ev için ya da ayrı bir iş yeri açmak için para biriktirir. Birkaç yıllık beraberlikten sonra ayrı eve çıkılsa da gelinle kayınbabası kaynanası birbirleriyle bir ölçüde kaynaşmışlardır. Gelin kaynana arasında çok büyük rahatsızlıklar ortaya çıkmamışsa küçük kırgınlıklar unutulur ve sevgi saygı devam eder.

Ev işlerini gelinle yetişkin kızlar birlikte yapar ama annenin gözü de hata yapılmaması için sürekli onların üzerinde olur.

### **Karı Koca Arasındaki İlişki:**

Kadın kocasına adıyla hitap etmez. Onunla konuşurken herif, bahele, saña di:m taman gibi hitap şekilleri kullanır. Başkalarına kocasından söz ederken bizimki, bizim herif, gişim diye bahseder. Koca karısını ev içinde adıyla çağırır ama dışarıda adını asla söylemez. Başkalarının yanındayken hatın gişi, gız şeklinde hitap eder. Karısı yanında

değilken ondan söz ederken bizimki, bizim horanta, bizim avrat der. Asla ismini söylemez.

Eski Maraş'ta bir ailede mutlaka oğlan çocuğu istenir. Oğlan çocuğu doğurmak kadının elindeymiş gibi, doğurmadığı zaman tavır alınır. Maraş'ta çok eşlilik yok denecek kadar azdır. İkinci evlilik ancak kadının çocuğu olmaması durumunda düşünülür. Kadının kısır olması durumunda bile ikinci evlilik her zaman olmaz. Eski Maraş'ta iş hayatı erkek merkezli olduğu için erkek çocuğu bir gerekliliktir. Hasseten de kırsal kesimde sanki zarûettir. Onun için "Oğlu olmayanın oğlağı olmaz" denir. Bu yüzden erkek çocuğu olmayan kadın, kocası üzerine evlense bile fazla ses çıkaramaz.

Sâde oğlan çocuğu da hoş karşılanmaz. Kız çocuğu da istenir. Ana babaya düşkünlüğü bilinir. Onun içinde hasseten analar tarafından istenir. İttifak hâlinde rızkı bol olur, kabul edilir.

Kız kendini sevdire oğlanı ise ana baba sever denir.

### **Aile Arasındaki İlişkiler:**

Yeni gelin kaynanası ve kayınbabasıyla konuşamaz. Onlar sormadan konuşmaz, konuşsa da kısık sesle konuşur. Buna gelinlik etme denir. Kocasının erkek kardeşlerine, teyzelerine, dayılarına, halalarına, amcalarına ve bunların çocuklarına saygılı davranır. Eski Maraş'ta yeni evliler anne babalarıyla birlikte oturduğu için doğal olarak gelin de kocasının ailesiyle çok yakın görüşür. Kaynanasını ve kayınbabasını büyük bilerek ziyaretine gelen koca tarafı akrabaları ile sık görüşür.

Bu yüzden eski Maraş ailelerine ataerkil ve geniş çaplı aile denebilir.

Eski Maraş'ta genç erkek babasının yanında çocuğunu kucağına almaya utanır. Genç erkeğin kendi çocuğunu kucağına alıp sevmesi ayıp karşılanır.

Büyükanne ve büyükbaba yerine dede ve nene, baba kardeşine emmi, anne kardeşine dayı, baba bacısına bibi, anne bacısına dezze, kız kardeşe bacı, erkek kardeşe ede birader, kocanın bacılarına görüm veya görümce, kardeş hanımları elti, gaynavradı, kız kardeşin bibinin

dezzenin kocalarına enişte, karısının bacısına baldız, karısının erkek kardeşine kayınbirader (kayınoğlan, kayın), üvey anneye analık, üvey babaya babalık, üvey oğlana oğulluk denir. Süt kardeşe şer'an nikâh düşmez diye bilinir. Süt kardeşlikten gelen akrabalığa hürmet edilir. Mesela süt dayı, gerçek dayı gibi görölür.

Gelin konu komşudan veya uzak akrabalarından gelenler arasında erkek varsa ortalıkta görünmez. Gelin ulu orta sokağa çıkmaz, çarşıya pazara gitmez, giderse yanına bir çocuk katılır.

Genç kızlar sürme kızılık kullanmaz, yaşlı kadınların kullanması da hoş karşılanmaz. Ancak yeni gelinlerin sürme, allık veya kızılık sürmeleri gelenektir. Yediden yetmişe kadar bütün kızlar gelinler, kadınlar parmaklarına ve avuç içlerine kına yakar. Kına çoğu zaman ayak parmaklarına da yakılır. Ayak parmaklarına bazı erkekler de kına yakar. Erkekler kadınlar tırnak bitimlerinden piç çıkarsa kına yakarlar. Baş ağrısı için de kadın erkek kına yakarlar. Yakılan kınanın içine de yumurta, tuz, bir kaşık kahve, ceviz kabuğu suyu ilave edilir.

Bir gelin doğumunu mahalle ebelerinin yardımıyla mutlaka kocasının evinde yapar. Doğan bebeğe kızsız kaynanasının, erkekse kayınbabasının adı vurulur. İsim vurulurken bebeğin sağ kulağına mutlaka ezan okunur. Erken geç bir kurban kesilir. Adına akıka denir.

Çocuk terbiyesinde baba serttir, anne yumuşaktır. Terbiye amacıyla çocuk dövülebilir. "Kızını dövme-yen dizini dö-ver" şeklindeki atasözlerimizde görölüdüğü gibi dayak terbiye amaçlı olarak sosyal hayata girmiştir. Baba çocukla arasına mesafe koyar, böylece üzerinde otorite kurar.

Gelinin kaynanası ile veya kocası ile yaşadığı bir kırgınlık sonucu baba evine dönmesi tepki ile karşılanır. Böyle durumlarda aileler kızlarına yüz vermez, tekrar koca evine gönderilir. Kızın baba evine dönmesi ayıp kabul edilir. Pek az durumlarda kıza arka çıkılır. Ulu orta sebeplerle yuva yıkılmaz. Yuvadandan soğuyan, rahatsızlık duyan kadın veya erkek ikna edilir. Hele çocuk varsa taraflardan fedakârlık istenir. Ama kadının temel hakları zarar görüyorsa o zaman başka davranılır.

### **Maraşlıların Duygu ve Düşünceleri:**

Eski Maraş'ta kız kaçırma yaygın değildir ama seyrek de olsa görülür. Bir kız kaçtığı zaman koca evinde horlanır. Kaçtığı uzun yıllar, hatta ölene kadar başına kakılır. Öz annesiyle babasıyla kardeşleriyle uzunca yıllar görüşemez. Kaçan bir kızın kız kardeşinin bile talibi azalır. Bu yüzden kızların kaçması çok seyrek olur. Kız evden kaçarsa çok zor affedilir. Hiç affedilmediği de olur.

Eski Maraş'ta aileler söz sırası geldiğinde evden kaçan kızımız yok, der. Bunu asalet sayar. Hatta eski Maraş'ta genç yaşta da olsa kocası ölen kadın evlenmez, çocuklarının hem anası hem babası olur. Onun evlenmesi ayıp karşılanır. Çocuklarının babalıkla psikolojilerinin bozulmasına razı olmazlar.

Çocuğun babası ölse ona amcası dayısı babalık yapar. Anası ölse halası teyzesi analık yapar. Öksüz yetim kalmış çocuğu bunlar büyütür. Analık babalık eline kalmasına izin verilmez. "Allah kimseyi analık babalık eline bırakmasın" denir.

Diyelim ki kadın genç, kocası ölmüş, kocaya gitmesi münasip. Kadın kocaya verilir çocukları ondan alınarak nenesi dedesi tarafından büyütülür. Kadın kocaya yalnız gönderilir. Nene dede çocuğu büyütür, yuvadan uçurur, kadın da ikinci kocasından doğurduğu çocuklarını büyütür, öteki çocuklarının hasretini içine atar.

Bekâr erkek kaçamak yaptığında hoş karşılanmaz ama namussuzluk olarak da kabul edilmez. Kadın öyle bir şey yaparsa kesin olarak namussuzluk sayılır ve bunun sonu çok kötü olur. Maraş'ta kan davası olmaz ama bir insanın namusuna leke gelirse bunu kan temizler. Maraşlı namusuna düşkündür, namusu uğrunda ölümü hiçe sayar. Bu yüzden de kolay kolay kimse kimsenin namusuna el uzatmaz.

Eski Maraş'ta yaşlılara çok hürmet edilir. Karşılaştığında elleri öpülür. Yaşlıların, büyüklerin yanında edepli olunur. Bir erkek tiryaki olsa büyüklerin yanında sigara içmez, ot atmaz, içki içmez, küfürlü konuşmaz. Erkek çocukları gençken annelerine fazla hürmet etmese de ileri yaşlarda annelerine çok hürmet eder, onları rahat ettirmeye çalışırlar. Erkek olsun kız olsun, babalarına her zaman için saygılı olurlar. Babalarından laf duymamak için dikkatli olurlar. Ebeveyn, özellikle

baba bedduası alanların iflah olmayacağına inanarak onların gönüllerini hoş tutarlar.

Maraşlılar öksüzleri korur, onların hakkını yemekten kaçınır. Öksüzün hakkını yemenin çok günah olduğunu bilirler.

Maraş'ta derebeyi şeklinde ağalık yoktur. Ağa demek cömert insan demektir. Maraş'ta çeltik ağaları olur. Çeltikten bol kazançla dönen ağalar mahalledeki fakir fukaranın zahiresini tutar, ihtiyaçlarını karşılar. Mahalle bakkalına giderek borcunu ödeyemeyen ailelerin (isimlerini sormadan) borcunu öderler. Ağa, kimin borcunu ödediğini bilmez. Borçlu sorduğunda bakkal “Senin borcun ödendi” demekle yetinir, ödeyen ağanın adını söylemez.

Kadınlar arasında birbirleriyle çok iyi anlaşılanlar birbirlerine ahretlik der. Ahretlikler birbirlerine bacı gibidir.

Maraş'ta genç bir erkek ölse karısını ölenin kardeşine vermezler, böyle bir gelenek yoktur. Berdel evliliği de yoktur. Yani güzel bir kızın akli normal olmayan veya vücutça sakatlığı olan, bu sebeple de evlenmek için kız bulamayan bir kardeşi olsa, kızı isteyene “Kızı veririz ama siz de kızınızı bizim oğlumuz vereceksiniz” kesimi yapılır. Buna berdel evliliği denir. Maraş'ta böyle bir evlilik olmaz.

Maraş'ta bebeklerin göbeği kesilirken nişan yapma geleneği de yoktur. “Gelin binmiş deveye, gör ki kısmet nereye” atasözündeki gibi düşünülür ve öyle hareket edilir.

Maraşlı namusuna düşkün olduğu kadar vatanına dinine hürriyetine de düşkündür. Bunların yokluğunun ne kadar acı olduğunu bilir ve bunların uğrunda ölüme seve seve gider. Bu yüzden de peygamber ocağı dediği asker ocağına güle oynaya gider.

Maraş'ta askere gitmeyeni pek adam yerine koymazlar.

Kişi askere gider. Orada disiplinli hayata alışır. Zoru görür, yokluğu görür, kötek yer, amir alır, emir tutar, burnu yere sürülür, havası iner. Sorumluluk duygusunu tadar. Parasının değerini anlar. Gerçek hayatı görür. Havai olmaktan çıkar.

Bir oğlana kız istemeye gidilse, kız evi oğlanın namaz kılıp kılmadığını bir de askere gidip gitmediğini öğrenmek ister.

Maraşlı ay tutulduğunda teneke çalarak gürültü çıkarır. Ecer ayı gördüğünde “Ayı gördüm Allah, amentü billâh, ne günahlarım varsa, affeyle Allah” diye dua eder. Ayın eskisinde (on beşinden sonra) kurtlanır diye ağaç kesmez, tutmaz diye fidan dikmez. Meyvesi azalan ağaca baltayla yara açar ve “Meyve vermezsen seni keserim” diye konuşarak korkutur. Korkan ağaç kesilmekten kurtulmak için meyve vermeye başlar.

### **Aydınlanma:**

Aydınlanma gaz lâmbalarıyla, idare denilen ispirto lâmbalarıyla, fenerlerle yapılır. Bazı varlıklı insanlar evlerini lükslerle aydınlatır. En çok kullanılanı gaz lâmbasıyla fenerdir.



Gaz lâmbası

Sokaklar fanuslarla aydınlatılır ama her sokak değil, önemli insanların (Vali, Emniyet Müdürü gibi) oturdukları evlerin sokakları. Belediye görevlileri omzunda merdivenle dolaşarak bu fanusları akşam hava kararınca yakar, sabah gün ışırken söndürür. Fanuslarda “şirik” denilen yağ kullanılır.

Ramazanlarda bazı camilerin minarelerinin şerefesinde kandil yakıldığı olur.



Zengin ailelerin aydınlatmada kullandığı lüks





Çeşitli marka lüks fitilleri

### **Çocukların Tahsili:**

Cumhuriyetin ilk yıllarında tahsile fazla önem verilmemektedir. “Okuyup da kırmızı kayışlı davul mu çalacaksın” veya “ Okuyup da müderris mi (profesör) olacaksın denir. Müderris, vali, subay gibi bir sıfatlı olmak Maraşlılarca önemsenir ama sıradan devlet memurluğu nedense cazip gelmez.

Biraz da Cumhuriyetin ilk yıllarında sisteme küskünlükten çocuklar okula gönderilmez. Devlet de okul olmadığı için zorlamaz. Ellilerden sonra sistem halkla barışmaya başlar. Millet de çocuklarını okula göndermeye başlar. Okumak giderek ağırlık kazanır. Ve bu güne geliriz.

Eski Maraş'ta kız olsun erkek olsun çocuklar 4-5 yaşındayken mahalledeki okumalara gönderilir. Burada namazlığı belletilir, elif cüzü amme cüzlerini okur. Bunların her birini öğrendiğinde tören yapılır ve hocaya hediye getirilir. Hoca çocuğun kulağından tutarak öteki çocuklarla birlikte tekerleme söyler: Kulağın kutlu olsun, çöreğin tatlı olsun,

hocaya şadenlik (bahşış) getirmezszen yüzün kara olsun. Çocuk da hocaya şadenlik getirir. Sonra Kur'anı baştan sona okur. Buna Kur'anı hatmetme denir. Okunan hatim törenle ailenin büyüklere bağışlanır. Hocaya ağırından hediye gider. Bu arada kızsız Mızraklı ilmihal oğlansa Dürr-i sencide okur. Böylece okuma biter. Çocukların bazıları hafız olarak yetiştirilir, sonra da kız çocukları eve, erkek çocukları bir yere çıraklığa verilerek sanat öğretilir. Çocuk çıraklıkla beraber zoru görür, para kazanmanın zevkini tadar, sanat öğrenir, sanatın inceliklerini öğrenir, piyasayı tanır, insanları tanır, çevre edinir. Üretir, tüketir, alınının teriyle para kazanıp yer. Evlenir. Çocuklarına yedirir.

Kız çocukları evde nakış dikiş öğrenir, çeyizini hazırlar, evlendiğinde ailesinin elbiselerinin söküğünü dikecek, yamasını yapacak duruma gelir. Bazı kız çocukları dikişe giderek elbise dikmeyi öğrenir. Bazı evlerin altında dokuma tezgâhları olduğu için annelerinden ablalarından dokuma öğrenerek bez dokurlar. Bez dokuma işini hemen her kız öğrenir. Kız çocukları nakış işlemeye de meraklı olur, bazıları da gergef işler.

Maraşlılar geçimlerini çiftçilikle, sanatkârlıkla, ticaretle sağlar. Marangozluk, duvarcılık, demircilik, tenekecilik, külekçilik, nalbantlık, semercilik, terzilik, berberlik, kalaycılık, bakırcılık, sandıkçılık, duvarcılık, değirmencilik, kuyumculuk, mazmanlık, culfalık (dokuma işçiliği), köşkerlik, saraçlık, kerpiççilik, kendircilik, kebabçılık, tatlıcılık önemli mesleklerdir.

### **Giyim Kuşam:**

Maraşlıların giyim kuşamı sâde olur. Erkeklerin giydiği şalvarın çatı ne uzun ne de kısa olmaz, diz hizasında, kararında olur. Paçası aşık kemiği hizasında bırakılır. Aşık kemiğinden aşağıda olması kibir âlâmeti olarak kabul edilir. Çatından aşağısı birden daralmaz. Genelde siyah şalvar giyilirse de gri, mavi, kahverengi şalvarlar da giyilir. Çeltik işçisi olan sakalar beyaz şalvar giyer. Şalvarın diz kısmı nezeldiğinde arka tarafı öne getirilir ve bir miktar da böyle giyilir. Bu tarafı da nezeldiğinde veya delindiğinde yama vurulur ve biraz da böyle giyilir. Tasarruf çok önemlidir. İnsanlar kilo aldığında veya kilo verdiğinde

şalvarın uçkurunu gevşetip sıkıştırarak ayar yapar. Şalvarın üzerinden veya altından kuşak bağlanır. Kuşak, ağır kaldıranların belinin incinmesini önler. Böbreklerin üşümesini önler. Şalvarın altından ayak bileğine kadar ve burada düğmesi olan uzun bir don giyilir. Üstten köynek denilen kollu bir fanila giyilir, bunun üzerinden de gömlek giyilir. Kışın aba giyilir, soğuk günlerde hem başlık hem de atkı görevini yapan börkenek bağlanır. Ayaklara yün çorap ve yemeni (zenginler kundura) edik, postal giyilir. Daha eskiler üç etek zubun giyer.



Aba ve börkenek

Kadınlar entari giyer, bellerine ensiz kuşak bağlar. Dışarıya çıkarken kapının dilini (anahtarını) kuşağa bağlar. Kadınlar sokağa seyreker çıkar, çıkarken de üzerlerine ızar denilen çok ince ve genellikle siyah renkli çarşaf alırlar. Bazı kadınların çarşafı mavi beyaz kareli olur. Buna damalı çarşaf denir. Çarşaf giyen kadınların saçları dâhil, ayakuçlarına kadar hiçbir yeri görünmez. Kadınlar mutlaka peçe kulla-

nır, yaz sıcaklarında şemsiye ile dolaşır. Kadınlar ev içerisinde başlarında kenarları oyali şeş, ayaklarında göçmen donu veya şalvarı (göçmen entarinin üzerinden giyilir) veya (entarinin altından) kenarları çirtikli uzun tuman (don) ve üzerine giyilen entari ile dolaşır, gece kıyafeti ile asla dolaşmaz. Çocuklar annelerini babalarını gece kıyafeti ile hiç görmez. Görse de kazâra görür.

Kadınların manto giymeleri Cumhuriyetle başlayan modernleşme sürecinin bir sonucudur. Manto ızara göre daha rahat bir kıyafettir. Manto giyen hanım bir eliyle eşarbinin ucunu ağzını kapatacak şekilde tutar, öteki eliyle de şemsiyesini tutarak yüzünü örter. Şemsiye hem mahremiyet için, hem güneşten korunmak için hem de yağmurda ıslanmamak için kullanılır.

### **Günlük Hayat:**

Kadınlar erkenden kalkarak çorbayı ocağa koyar. Esnaf olan erkekler sabah namazı için evden çıkar, sonra dükkânı açar ve Kur'an-ı Kerimde rızık ayetleri okuyarak ilk müşterinin gelmesini bekler. İlk alışveriş yaptığında “siftah senden bereket Allah'tan” der. Kuşluk vakti bunlara küçük satırlar içerisinde evlerinden çorba gelir. İşçi olan erkekler sabah çorbalarını içtikten sonra işe çıkar. İşçi olan erkeklerin azığına öğle yemeği için akşamdan kalan yemek konur. Esnaf olan erkekler için duruma göre öğle yemeği gönderilir veya esnaf lokantadan yer. Fırında bir şeyle yaptırır.

Dükkandan kendince büyük zât alışveriş etmişse bozuk parasını uğur getirsin, bereket sebebi olsun diye sürekli çekmecesinde tutar. Eve fazla et alınmaz, alındığında bozulur araya gider. Çünkü henüz buzdolapları yoktur. Yemekler bir iki yiyimlik yapılır, artanı sonralarda yapılmaya başlanan tel dolaplara konarak sinekten korunur. Tel dolapları marangozlar yapar. Boyutları 50x70 gibi olur. Yükseklikleri 150 cm kadar olup içine birkaç raf konur. 5x5 cm'lik dilmelerden yapılır. Etrafi açıktır. Sadece tabanı ve tavanı tahta ile kapatılır. Sonra etrafı sinek girmeyecek kadar küçük gözenekleri olan telle kapatılır. Yine telli kapağı kapatıldığında tel dolaba sinek giremez. Biraz da “garbi” alan gölge bir yere konduğunda içindeki gıda maddelerini serin tutar.



Süpürge

Ev hanımı ve evdeki kızlar, küçük çocuklar akşamdan kalan yemek varsa ertesi gün öğleye onu yer veya simit köftesi gibi yemeklerle öğün savar. Akşama evin erkeği geleceği ve bütün aile sofrada olacağı için taze yemek yapılır. Bedenen çalışan erkeklerin evinde akşam yemeği erken yenir, bedenen çalışmayan erkeklerin evinde akşam yemeği biraz daha geç yenir. Sabah kahvaltısı bittikten sonra veya hazırlanırken hayvanlar yemlenir, sulanır, avlu ve çardak süpürülür, hattâ evlerin önü bile süpürülür. Avlu gibi zemini toprak olan yerler çalı süpürgeleleriyle süpürülür, odalar, sofalar normal süpürgelerle süpürülür. Akşam yemeği mutlaka sıcak yemek olur. Her ailenin yemek saati bellidir. Genellikle hava kararmadan, ışık ihtiyacı doğmadan yemekler yenir. O yıllarda pek çok ailenin elektriği olmadığı için gaz lâmbası, fener, idare, lüks gibi aydınlatma araçları kullanılır.

### **Maraş Geceleri:**

Eski Maraş'ta elektrik yoktur. Onun için kış geceleri zor geçer. Geçmek bilmez. Yatsan erkenden uykunu alırsın. Sonra uyanırsın. Yataкта ne yapacağını şaşırırsın. Bu sebeble yatmadan önce geceleri oturulur. Yeteri kadar şununla bununla vakit geçirilir. Sabaha kadar uyuduğunda yetecek kadar vakit kaldı mı yatılır. Uyku alınır. Sabah ışığı ile kalkılır. Hayata başlanır, işbaşı yapılır. Kış gecelerinde ilk vakit geçirme şekli misafirliktir. Bol bol misafirliğe gidilir. Tabii bol bol da size misafir gelir. Oturulur, laflanır, yenilir, içilir. Tarhanalar ocakta veya zeytinyağında kızartılır. Veya kızartılmadan getirilir. Bademdi, cevizdi, fıstıktı yanına konur. Hem ikram olur hem de geberiyatlık olur.

Yazdan şire yapılmıştır. Bütün çeşitleri ile konur. Bahçeniz varsa kışa göre nar, ayva, kış armudu vardır. Onlar da ortaya konur.

Belli olmaz misafir haberli geldi ise gündüzden ev kıvrımı yapılır. Kazana bastırılarak yumuşatılır. Ortaya konur. Veya sıcak sıcak yemek mi istiyorsunuz tatlıyı, hemen kadayıf yapılır, ortaya konur. Misafirlere sunulur.

Her ailede mutlaka efsane türü hikâye anlatmasını bilen olur. Onların ibiğine binilir. Hikâye anlatılır. “Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, deve dellal iken, bire berber iken...”

“Az gittik, uz gittik, dere tepe düz gittik, altı ay bir güz gittik, bir de dönüp baktık ki bir arpa boyu yol aldık.” Böyle başlayıp böyle giden hikâyeler anlatılır da anlatılır. Anlatılan sizi fizik âlemden koparır. Fizik ötesi âleme çeker. Bu fizik ötesi âlem olağanüstülikle âlemidir. Bir ayağı da zemini de dünyadır. Dinlediğinizde sizi dünyadan alır. Başka âlemde yaşatır. Rahatlarsınız. Eşeğin kığında bir yara hâsıl olur. Bir ceviz atarsınız. Yeri göğü kaplar, büyür. Gayet normal dinlesiniz. Olmaz demezsiniz. Hele çocuksanız bayılırsınız. Söz biter... “Onlar ermiş muradına biz çikalım kerevetine” denilir. Millet yatağa yönlendirilir.

Eski Maraş'ta az rastlansa da evde aile içinde gülle oynatıldığı olur. Bu babanın karakterine bağlıdır. Babanız sizinle resmi ise buna imkân yoktur.

Türk güręęi sever. Çünkü güręę eğitim vasıtasıdır. İnsanın insana olan korkusunu alır, atar. İnsanda cesaret duygusunu geliştirir. Gün gelir savaşırınız. Sizi savaşa çarçabuk intibak ettirir. Ailemiz, hânemiz, milkimiz tecavüze uğrasa korkmadan savunursunuz.

Akşam olur. Babanın çok sayıda oğlu vardır. Baba kendi çocuklarını güręętirir. Zayıfsa yardımcı olur. Alışın diye küçüğe büyüğü yıktırır. Büyük nizah etse yatıştırır, olmadı der. Güręę baştan alınır. Oğullar kendi arasında bırakır. Baba oğul başlar. Baba yalancıkdan yıkılır. Çocuk heveslenir. Babasını yıktı. Kendinde güven duygusu gelişir. Bu ara çocuklar yorulur.

Baba güręęçi ise aile güręęte bir ocaksa geleneğe sahipse arkası gelir. Çocuk adı çıkan herkesle güręęe çıkar. Yıkar, yıkılır. Yıkıla yıkıla yıkmayı öğrenir. İyice ustalaşır.

Eski Maraş'ta herkes okuma bilir. Faakat herkes yazma bilmez. Analar okur, babalar okuryazardır. Zira onlara göre kız kadın namırs örneği olmalıdır. Kök bozulmamalıdır. Ola ki yazma bilen kadın bir mektup yazıp başını belaya sokabilir. Veya yazdı denir de aksi ispat edilemez. Okuma herkeste olunca akşamları okuma da olur.

Okunan kitaplar daha çok halk türü olur. Halk o kitabı okur anlar. Kitaplar halkın dili ve kültürü seviyesindedir.

Eski Maraş okumalarında kadınlar mızraklı ilmihal okur. Erkekler Dürr-i sencide, Dürr-i yekta. Bu kitaplar her evde olur. Akşamları okunur. Bunlar ilm-i hâl kitaplarıdır.

Hız.Peygamberin hayatı olarak Zırarîzâdenin Siyer-i Nebisi okunur. Manzumdur. Nazmınan okunur. Altıparmakzâdenin Siyeri okunur. Son dönem daha şerî, müslümanlığa aşına olanlar tarafından Asr-ı saadet okunur. Asr-ı saadet Ömer Rıza Doğrul tercümesidir. Kitabın benzerleri de vardır.

Eski toplum savaş toplumdur. Cenk toplumdur. Bazı kitapları okur. Ruhunu besler. Tarihini hatırlar. Kendini baba yolunda geleceğe hazırlar. Onun için de cenk kitapları okur.

İlk kahraman Hz. Ali'dir. Onun cenklerini okur. Hz. Ali Döldöl'e biter. Zülfikârı eline alır. Şura senin bura benim savaşıdır. "Gâvur" öldürür. Zâlimlerle uğraşır, kaleler fetheder.

Emeviler Hz. Ali soyuna zulmeder. Türk zâlimi sevmez. Mazlumun yanında olmayı sever. İçinden Eba Müslim diye bir kahraman çıkarır. Emevi devletini yıkar, zâlimlerin sonunu getirir.

Eba Müslim'in maceralarını anlatan kitaplar vardır. Bunlar okunur, dinlenir. Kimlik kazanılır. Daha sayalım:

Ahmediye, Muhammediye, Mevabihülledünniye, İrşadülgâfilin, Karadavut, Envarülâşıkîn, Reşehat, Mevâkip, Tıbyan Tefsiri, Müzekkinnufus, Ni'metülslâm, Bostan Gülistan, kelile Dimne, Kıyas-ı Enbiyâ, Gunyetüttâlibîn v.s. Daha niceleri...

Ama biri var ki onu ayrı yazalım. O da Seyyit Battal Gâzi. İşte bu kitap da her evde bulunur, okunur. Seyyit Battal Gâzi Malatya Merkezli savaş yapar. Anadolu içlerine cenk için geçer, cenk eder. Cenkten usanmaz. İyi "gâvur" öldürür. Bu cenk maceraları bir türlü bitmez.

### **Komşuluk İlişkileri:**

Eski Maraş'ta komşuluk ilişkileri aileden aileye değişmekle birlikte kuvvetli bağlarla bağlıdır. "Kurt komşusunu yemez" atasözüne harfi harfine uyulur. Bir genç komşu kızına asla yan gözle bakmaz. O onun bacısıdır. İçki içen bir erkek sokaklarda ne kadar doh çekerse çeksin, mahallesine geldiğinde asla bağırılmaz, nara atmaz. Yaşlılar görüldüğünde saygı gösterilir. Kadınlar arasında ekmek açma, tarhana pişirme, (bağlarda) sıra yapma, kışlık zahire hazırlama yardımlaşarak yapılır. Kadınlar kapı önlerine oturarak boş zamanlarında bir yandan sohbet ederken bir yandan da el işi yaparak çeyiz hazırlar. Komşuluk ilişkileri yerine göre akrabalık ilişkilerinden daha iyidir dense yeri vardır. Her yemek komşuya ikram edilmez ama ikram edilmeye değer bir yemek pişirilmişse hele yemek yapılırken komşu da yardım etmişse komşuya mutlaka bir kap gönderilir.

Mahalleye her yeni gelene hoş geldine gidilir. Huyu suyu mazbutsa komşuluk ilişkileri en iyi şekilde sürdürülür. Özellikle yazın bir



komşunun evinde toplanan kadınlar sohbet ederler, simit köftesi, kısır köftesi yaparak yerler.

Mahallede her kadının ahretlikleri olur, onlarla daha sık görüşür, dertleşir. Mahallede her komşu üzerine düşen düşelgeyi canla başla yerine getirir birbirlerinin yardımlarına koşarlar. Ekmek açarken, tarhana yaparken, kuru oyarken, yemek yaparken, çamaşır yıkarken mutlaka yardımlaşırlar.

Eskiden anlatılır, Peygamberimiz komşuluk ilişkilerine o kadar önem verir ki sahabe komşuya miras düşeceğini söyleyecek sanır. İşbu sebeble Maraşlı bu sünneti yerine getirmeyi çok sever. Ama komşunun kötüsünü de hiç istemez. Bu anlamda söylenmiş atasözlerini dilinden düşürmez:

“Komşun kötü kaç kurtul,” der. Veya “Ev alma komşu al,” der.

### **Tatil Anlayışı:**

Maraşlı varsa mutlaka bağa göçer, bir iki ay burada temiz hava alır, tebdil-i mekân eyler ve şirasını yapar. Bilindiği gibi Maraş'ın kuzeyindeki sıradağlar olan Ahır Dağının üzerinde binlerce bağ bahçe bulunmaktadır. Buralar Maraşlının yüzlerce yıldır yayladığı, temiz hava aldığı, şıra yaptığı, zenginlerin keyif yaptığı, fakirlerin ırgatlık ederek para kazandığı yerlerdir.

Maraş'ta bağlar genellikle çeşitli üzüm tiyeklerinden oluşur, bunların yanı sıra badem, ceviz, erik, kayısı, incir, fıstık, zeytin ağaçları olur. Ayrıca vişne, kiraz, elma, armut gibi kendine veya Maraş'a özel fidanlar da dikilir. Hacı Hamza armudu bunlardan biri olup başka şehirde olmaz. Maraşlı meyveyi satmak için değil, keyif için diker. Maraş bağlarında kolay kolay meyve satılmaz. Yetiştirilen üzümler ise her ailenin şıra ihtiyacı kadardır. Bunların dışında bağcılıktan para kazanmayı düşünen ve para kazanan aileler varsa da bunlar sayıca azdır. Üzüm satarak para kazanmayı hemen hemen sadece Bertiz'liler yapar.

Maraş bağlarında en önce ağüzüm yetişir. İri, gevrek ve lezzetli bir üzüm olup sofralık olarak tüketilir. Daha sonra ince kabuklu, hem sofralık hem de şıralık olarak tüketilen kabarcık üzümü yetişir. Sonra

azezi yetişir ki bu üzüm tam anlamıyla şıralıktır. Güzel bastığı olur. En geç de marhabaşı denilen iri hetifli mor üzüm yetişir. Marhabaşı sofralık bir üzüm türüdür. Marhabaşı Tömek gibi yüksek bağlarda daha güzel yetişir. Ancak rakımın yüksek olduğu yerlerde üzümün yetişmesi zor olur. Bir tarafı ham kalır. Bunların dışında devetabanı, kirkir, bandırma, yıldız gibi her bağda birer ikişer tiyek bulunan üzümler de vardır.

Bağcılıkta bağı olmayan komşulara, ahabaplara sepetle üzüm, incir, armut v.s. getirmek usuldendir. Her bağcı Maraş'a gelirken en az bir sepet üzüm, üzerine incir, kayısı, erik, armut gibi mevsimine göre meyve koyar, üzerini bağ yapraklarıyla kapattıktan sonra komşusuna hediye eder. Aynı komşuya en az bir kere böyle hediye gelir. Bağı olmayan komşu, bağı varmış gibi üzüm ve öteki meyvelerden, yapılan şıranın hapisasından, bağ dönüşü bir miktar şıradan yer.

Bağcılıkta Cumartesi ve Pazar günü akşamdan hemen sonra silah sıkmak usuldendir. Sessiz denilen dolma tüfeklerle, kırma tüfeklerle, tabancalarla "Vardı ha" diyerek ateş etmek gelenek halindedir. Maraş'ının adli olay çıkarmadan yaptığı bu silah atışları karakol amirleri tarafından bilinir ancak Maraş'ta bu açıdan en küçük bir adli vaka yaşanmadığından göz yumulur.

Bağcılar odun külünü gazyağı ile karıştırarak birer topaç yapar ve sekinin kenarına beş on tane yan yana dizer. Bunlara kül bulambacı denir. Sonra bunları tutuşturur. Gece karanlığında öteki bağlardan görünen bu alev manzarası günlerce anlatılır. Bazen da eki lâstikler yakılır etrafında toplanılır, hehey çekilir. Bağcılardan silah kullanan biri sekinin ucuna gelir "Vardı ha!" diyerek bağırır ve silahını ateşler. Bunun üzerine bir başka bağdan silah sıkılır. Yarım saat kadar süren bu silah atışları ile o yöredeki bağlarda silah seslerine dayalı bir şölen yaşanır.

Bağlarda üzüm çubukları yakılır. Bunların külünü otçular ister. Bağ çubuğu külü ile yapılan ağız otu kıymetlidir. Çok sıra yapan bağcı eğer ot atıyorsa külünü ziyan etmez, tütün alarak otunu kendi yapar.

Gündüzleri ise büyüklerin yaptığı salıncak, gıcirtmaç gibi oyuncaklar çocukların bağda sıkılmalarının önüne geçer. Gıcirtmaca ileri yaşlardaki bağcılar da binerek dönerler. Gıcirtmacın oyuğuna konan

ceviz, kömür ve yağ o kadar güzel bir gıcırdama çıkarır ki hem uzaklardan duyulur, hem de insanlara keyif verir.



Siyah sucuk

Bağcıların bu keyifleri şıra yapımına kadar sürer. Şıra yapımı başlayınca bağ sakinleri kollarını sıvayarak üzüm kesmeye, ceviz badem çırpıma, fıstık toplamaya başlar. Cevizde önce ağustos kozu çırpılarak sucukluk olarak dizilir. Cevizler bademler fıstıklar kırılarak içleri çıkarılır ve sucuk yapmak üzere iplere dizilir. Samsa için eylülün ortasında çırpılan Bahri kozu beklenir. Kışın yemek için de Bahri kozu tercih edilir. Çünkü Bahri kozunun içi dolgundur, beyazdır, rayihalıdır. Şıra yapımı sırasında mevsim güze döner ve yağışlar şıra için bir tehlike, istenmeyen bir durum olarak beklenmeye başlanır. Bir aydır keyif süren bağcılar on beş gün, bir ay süren hummalı bir çalışma sonunda sıralarını yapar, sandıklara koyarak şehre getirir. Konu komşuya ik-

ramdan sonra kışın yemek üzere sandıkların kapağı kapatılır. Marhabaşı üzümü özellikle yüksek yerlerde göv kalır, geç olgunlaşır. Bağdan dönerken kalan üzümler kesilir, bir tarhana çığının üzerine konur. Küflenmesi önlenir. Hem yenir, hem dağıtılır.

Bağcılığın dışında durumu yerinde olan her Maraşlı vakti gelince bir hafta içmeye, bir hafta ılıcaya gider. İçme olarak en ünlüsü Elbistan içmesidir. Kaplıca olarak da Döngüle'deki (sonradan Sır Barajının altında kaldı) kaplıca, Haruniye (Düziçi) kaplıcası ve Süleymanlı'daki kaplıca yakın olduğu için en çok tercih edilen kaplıcalar arasındadır.

### **Misafir Ağırılama:**

Misafirliğe gelen aile önceden haber vermez, çünkü telefon gibi haberleşme araçları yoktur. Bir mahalleden öteki mahalleye misafirliğe gitmek isteyen aile çocuklarını da yanlarına alarak misafir olacakları eve gider. Bilindiği gibi kapılarda “zerze” dediğimiz, biraz tiz ses çıkaran, sarı pirinçten halka şeklinde yapılan düzenek (reze), bir de yüksekçe yerde tokmak olur. Enikli kapıların küçük kanadında zerze, büyük kanadının yüksek bir yerinde tokmak olur. Yabancı bir erkek mutlaka tokmakla kapıyı çalar. Tokmakla kapı vurulduğunda gelen erkektir ve evdeki kadınlar (o an açıkça) örtündükten sonra kapıyı açar. Avluya giren erkek birkaç kere yalancıkta öksürür. Evin erkeği de olsa öksürmeyi ihmal etmez, çünkü belki de evde yabancı bir kadın vardır. Kapı “zerze”sinden çalınıyorsa gelen ya kadın ya çocuk ya da o evin çok yakını insanlardır.

Aile kapıyı çalar, ev sahibi “Kim o!” diye seslenir. Misafir ailenin erkeği “Tanrı misafiri!” diye ses verdiğinde sesinden bilinir ve kapı açılır, misafirler buyur edilir. Maraş evlerinde genellikle küçük de olsa bir avlu olur. Misafirler avluyu geçip merdivene gelirken misafir ailenin erkeği birkaç kere öksürür. Erkeklerin öksürmesi eve erkek geldiğini hatırlatan, kapanma ihtiyacı olan hanımlara ikaz mahiyetinde bir gelenektir. Ev sahipleri gaz lâmbası veya fenerle yolu ve merdiveni aydınlatır. Evin erkeği ve hanımı misafirleri buyur ederken “Aman ne iyi ettiniz de geldiniz” veya “Hoş geldiniz, sefalar getirdiniz” veya “Ne has geldiniz, siz bu evin yolunu bilir miydiniz?” veya “Yolunuzu göz-

lemekten gözümüz yoruldu” gibi hoş gidici sözler söyler. Bir taraftan da gelen misafirlerin sayısına ve yakınlık durumuna göre yüklükten minderler, döşekler indirilir, yastıklar atılır. Gelen misafirler hediyeli gelmişse hediyelerini usulca, gösterişe kaçmadan uygun bir yere bırakır. Ev sahipleri bu hediye ile ilgilenmez, görmezden gelir. Ancak misafirler gittikten sonra hediyeyi açarlar.

Misafir hediyeyi göz önüne kosa ev sahibi “Ne zahmet ettiniz, ne gerek vardı” der, misafirler de “Zahmet olacak ne var? Siz daha iyisine lâıksınız” der. Getirilen hediye olduğu yerde kalır. Görülsün görülmesin, hediye misafirler gittikten sonra açılır. Hediyeyi büyüklere çocuklar getirir, büyükler açar.

Misafirler buyur edilir, genellikle erkekler odanın bir köşesinde, kadınlar bir köşesinde toplanır. Erkeklerle kadınların ilgi alanları, sohbet konuları farklı olduğundan hemen bir kümeleşme olur. Kaç-göç olan ve olmayan aileler arasında bile bu kümeleşme çoğu zaman olur. Çocukların kümeleşmesi mutlaka bir başka yerde olur.

Misafir toplantılarında aile büyükleri dindarsa dînî meselelerden konuşarak çocuklara bir şeyler aşılamaaya çalışırlar. Abdestin nasıl alınacağı, orucun nasıl tutulacağı, namazın nasıl kılınacağı, dürüstlük, komşu ve akraba ilişkileri, helal haram gibi sosyal hayatın önemli meseleleri konuşularak bilgi tâzelemesi yapılır. Bunu dışında ailelerin ortak ilgi alanları neyse kadınlar kendi aralarında, erkekler kendi aralarında onları konuşurlar. Bazen yaşlılar çocuklara hikâye anlatır. Bazen da erkekler günlük siyaseti konuşur. Genellikle de her iki ailenin ortak geçmişinden bahsedilir, hatıralar yâd edilir. Aile içi haberlerden, olanlardan, olabileceklerden konuşulur.

Misafirlere geniş bir sini içerisinde ikramlar yapılır. Bu ikramlar kahve ile başlar (kahve ikramı tepsilerle yapılır). Sonra (varsa et suyuna ıslanmış) tarhana, ceviz badem fıstık, samsa sucuk bastık pestil gibi sıra ürünleri ile Maraş'ta yetişen meyveler çıkarılır. Bu meyveler mevsimine göre, çağla, erik, kayısı, incir, armut, üzüm, elma, nar gibi meyvelerdir. Misafirlerin geleceği önceden biliniirse tarhana kızartıldıktan sonra sofraya getirilir. Bunların yanı sıra ev kıvrımı veya kadayif da

yapılır. Başka türlü tatlılar da yapıldığı olur. Bu ikramlar bir de kadının ustalığına bağlıdır.

Yemeğe gelen misafirler önceden haberli ise misafir ağırlama yemekleri yapılır. Bunlar içli köfte, çiğ köfte, havuçlu pilav (Acem Pilavı), börek (lâhmacun), değişik pilavlar ve bunların yanında sulu yemekler, dolmalar sarmalar olur, yufka ekmeklerle misafirlere ikram edilir. Yemeklerin yanında yemeğine ve mevsimine göre turşu, ayran, salata, tere maydanoz gibi yeşillikler, turp bulundurulur. Misafirler habersiz gelmişse “Misafir umduğunu değil, bulduğunu yer” atasözü gereğince evde hazırda ne varsa ikram edilir. Bulunan konur.

Misafire ikram sırasında “Hadi hadi, az yedin biraz daha ye!” gibilerden teşvik edici sözler söylenir. Misafir de “Allah ziyade eylesin, çok bile yedim, çok lezzetli olmuş, bacımın ellerine sağlık” der. Onlar da “Nekadar çabuk kalktın, yoksa beğenmedin mi?” der.

Misafirler gecenin ilerleyen saatlerinde müsaade isteyip kalktığında biraz daha oturmaları için ısrar edilir. Misafir ev sahibine tâbi, denir. Misafirler bu ısrar üzerine biraz daha oturur, ısrara rağmen oturmayıp kalkanlara “Zengin kalkışı kalktınız.” denir.

Misafirler mutlaka kapıya kadar yolcu edilir, misafirler ”Allaha amanatı:z.” deyip ayrılırken ev sahipleri de “Gene bekleriz, gerardı:ızı unutmayın.” der.

Misafirler evlerine dönerken yapılan ikramın kritiğini yapar, ev sahibini övücü sözler söyler.

Maraşlılar misafire hizmetin Allah için olduğunu bilir, evinde ne varsa misafire ikram eder. “Misafir on rızıkla gelir, birini yer dokuzu orda kalır.” inancı taşır.

Misafir asla azarlanmaz, asla sert bir söz söylenmez, misafir bir kabalık yapsa bile döşeginde otururken ona söz söylenmez ancak misafirlik bittikten sonra, başka bir yerde sitem edilir, verilmesi gerekiyorsa ağzının payı verilir.

Misafirlere evin yetişkin kızı veya kızları, gelinleri hizmet eder. Misafir erkekse ve kaçgöç varsa evdeki delikanlılar hizmet eder. Veya kapıya kadar getirilen yemekleri evin erkeği alır ve sofraya yerleştirir.

## DÜĞÜN GELENEĞİ

### Kız İsteme

#### 1-Oğlanın Askerden Gelmesi ve Kızın Çeyizi

Eski Maraş'ta oğlan geciktirilmeden evlendirilir. “Erken kalkan yol alır, erken evlenen döl alır” atasözüne göre genç yaşta everirler. Anne baba çok yaşlanmadan çocuklarını yuvadan uçurur, onlara maddi destek olur, onların yurt yuva, dükkân tezgâh kurmaları için katkıda bulunur. Anneler babalar, çocuklarının belli bir seviyede, ekmeğini kazanabilecek durumda olduklarını görerek yaşlılıklarında mutlu olur.

Kız çocuğu için de durum aşağı yukarı aynıdır. Kız çocuğunun evde bekletilmesi iyi karşılanmaz, “Demir tavında dövülür” veya “At beslenirken, kız istenirken” atasözünde olduğu gibi kızın belli yaştan sonra tercih edilmeyeceği düşüncesiyle geciktirilmeden gelin edilir. Buluş çağına geldikten sonra kökü kömeci belli bir aileden kismet çıkarsa kızını verirler. Kızın günü geçti mi, evde kalmış derler. Kız çocuklarının bahtı açılsın diye herkes dua eder. Ailelerin en büyük sıkıntıları kız çocuklarının evde kalmalarıdır. Kızın evliliği biraz gecikse kurşuncuya kurşun attırırlar, ocaklara okuturlar.

Kızla erkek anlaşarak evlenmez ancak görücü usulüyle evlenir. Anne oğlu için kız bakar, oğlan bu kızlardan biriyle evliliğe razı olursa, kız da onaylarsa söz kesilir. Evlilik yaşına yaklaşan erkek çocuğu olan anneler düğünlerde, hamamlarda, piknikte, toplantılarda kızlara bakarlar, onların davranışlarını konuşmalarını ince elekten elerler, oğullarına yakışan kızları akıllarında tutarlar. Oğlan askerden gelip eli iş tutar, avrat besler olduktan sonra evlenmeyi hak etmiş, evlenecek çağa gelmiş kabul edilir. Ancak, az da olsa askere gitmeden de evlendiği olur. Oğlan kötü yola gitmesin diye evlenmesi geciktirilmez. Anne babanın evlendirme konusunda yavaş davranması halinde oğlanların bir kısmı-

nın askerlik terhis belgesini veya nüfus kâğıdını babasının göreceği bir yere bıraktığı olur. Yani ben askerden geldim, evlilik çağına geldim hatırlatması yapar. Bir kısım gençler akşamdan sonra kahveye, içki içmeye başlayarak huzursuzluk çıkarır, anne baba da “Şu oğlanı bir an önce evlendirelim de kahveden, meyhaneden ayağı kesilsin, yurt yuva tutsun, evine bağlansın” diye düşünür. Evlenme çağına gelen oğlanın kız bakma hazırlıkları geciktiği zaman aileye yakın olan konu komşu, eş dost, hısım akraba da anne babaya hatırlatma yapar.

### ***Bir hikâye:***

Eski Maraş'ta oğlanın anne babasını evliliği konusunda takip ettiğini şu şekilde anlatırlar.

Oğlan evlilik çağına gelmiştir. Evlenmek istemektedir. Anne babası da bunu farkındadır. Anne babanın düğün için savıp satabileceği bir eşekleri, bir miktar da darıları vardır. Anne baba, oğlan uyuduktan sonra kafa kafaya verip istişare etmişler acaba darıyı mı satsa, eşeği mi satsak diye. Sonra yatıp uyumuşlar ama oğlan bunu duyar. Ertesi gün oğlanın uyuduğunu sanan anne baba yine istişare etmiş, darıyı satsak kışın ne yeriz, eşeği satsak değirmene gidiyoruz, oduna gidiyoruz, biz her zaman için lâzım. Acaba hangisini satsak da oğlanı eversek...

Uyuduğu sanılan oğlan bu sözleri her gün dinliyor ve seviniyor. Birkaç gün böyle devam eder ama bir gün anne baba bu istişareyi yapmadan uyurlar. O zaman oğlan ikisini de dürterek uyandırır: “Bugün eşek darı hikâyesi anlatmadınız” der.

Eski Maraş'ta bir kız çocuğu doğduğundan sonra onun için çeyiz hazırlanır. Yastık yüzlerinin kenarlarından seccadeye, bulaşık bezlerinden sehpa örtülerine, karyola kenarlarından çarşaf kenarlarına kadar her şey ince ince nakışlanır, kız gelin oluncaya kadar biriktirilir. Anne boş vakitlerinde bu tür el işlerini işler, on yaşından itibaren de kız kendi çeyizi için göz nuru dökmeye başlar. Maraş kızlarının çeyizinde el işlemesi çok olur. Türkiye'de Maraş kızları kadar çeyizi olan yer yoktur. Kızın babası iğne iplik parası vermekten usanır. El işlerinin her türlü göz nuru dökülerek işlenir. Buna rağmen yeni evlilerin evinde noksan bir şey varsa gerek kız evi, gerekse oğlan evi bu noksanları giderir, yeni ailenin borca girmesini önleyerek kendileri alır.



Analar kızları için her şeyi yapar. Hattâ Maraş'ta “Ana kızına tahtını vermiş de bahtını vermemiş” derler. Tabii bahtını ancak Allah verir.

Bu çeyizler hazır olunca geriye yatak yorgan, konsol sandalye karyola dolap gibi şeyler kalır ki o da nişandan önce iki aile arasında konuşularak neyi kimin alacağı kararlaştırılır. Alınır, çeyiz tamamlanır.

Bir yuva kurulduğunda lâzım olan her şey vardır. Bunu sağlamak için Maraşlılar adeta yarış yaparlar. İki aile arasında aldıydın, almadıydın tartışmaları olur. Çeyizin iyi olup olmadığı başkaları tarafından izlenir ve kadınlar arasında dedikodusu kritiği olur. Bu dedikodulara muhatap olmamak için de ekonomik olarak sıkıntıya girseler bile çeyizi tam yaparlar.

## **2-Kız Bakma (Düğürücü Gitme)**

Kız bakmak için önce ailenin kızları gözden geçirilir. Ailenin birlik ve beraberlik içinde olduğunu vurgulamak için aile içi kızlara öncelik verilir. Ailede bir kırgınlık, küskünlük, parçalanma olmadığının sık sık vurgulanması gerektiği düşünülür.

Eski Maraş'ta kız ararken her aile kendi dengi olan ailelerden kız almak ister. Kız verenler biraz daha yüksekteki ailelere kız vermeyi, kızlarının rahat etmesini arzular. Denk olmayan aileler arasında kız alış veriş olduğu bu evliliğin sıkıntılı olacağına inanılır. Kız evi varlıklı olur, oğlan evinde aradığı bolluğu ve rahat harcamayı bulamadığı zaman oğlanın fakirliğini yeri geldiğinde başına kakar. Bunun tersi de olur. Oğlan zengin olup kız fakir bir aileden gelmişse yeri gelir kızın fakirliği başına kakılır. Bazı aileler de kız ararken kendilerden biraz aşağı olan aileleri tercih ederler ki kız ne gördüyse oğlan evinde görsün.

Fakir bir aile zengin bir ailenin kapısını kıza bakmak için çalmışsa onu fakir ailelere yönlendirirler. Samimi bir ortam olmuşsa “Kuş, menendinle uç” diye nasihat ederler. Zengin ve asaletli aileler sonradan zengin olana bile kız vermez.

Fakir ve orta halli ailelerin oğlunun mesleği sorulur ama zengin çocuğuna meslek sorulmaz. Nasıl olsa bu kızın karnını doyurur, üstüne bir şeyler giydirir diye düşünülür. Zenginın kızı çirkinse bir alt tabakadan birine verilir. Oğlan fakirlikten kurtulur, kız da bir yuvaya kavuşur.

Kızın asaletli bir aileden olması onun çabuk evlenmesine sebep tir. Asil ve terbiyeli bir aile zengin de olsa fakir de olsa hürmet görür.

Anneler kızlarını iyi yere vermek için şaşar, el altından haber bile gönderir. Maraşlılar İslam-Türk Hanefi mezhebindedir ve bu mezhepte avrat geçindirebilecek kadar mal varlığı olana evlenmek farzdır. Bu sebeple kız ve oğlan aileleri çocuklarını bir an önce evlendirmek ister.

Bir ailede evlilik çağına gelmiş, iyi huylu, elinde sanatı olan, ev geçindirebilecek, hatta dindar bir genç varsa ve bu oğlana uzaktan kız alınmışsa yakınları üzülür, “Bizim kızımız gün göreceğine elin kızı gün görüyor” diye sitem ederler. Mümkün olduğu kadar yakından kız almaya çalışılır, “Bildüğünün bir huyu, bilmediğünün bin huyu var” diyerek yakından kız almak isteyenler olduğu gibi bir kısım aileler de kırgınlıklar olur, tatsızlıklar ortaya çıkar düşüncesiyle çok yakından kız almak istemez. “Hısımınan ye iç alışveriş yapma” derler.

Kız evde kaldığında “Evde kalmış kızın kaygısı emmisinin oğluna düşer” atasözünde olduğu gibi yakınları aileden bir oğlanla evlendirmeye çalışırlar.

Eski Maraş'ta kız süte benzetilir ve leke kabul etmez bilinir. Kız bir ahlâksızlık yaparsa evde kalır, hatta kızın öteki kız kardeşleri bile bu olaydan etkilenerek yuva kurmakta zorlanırlar.

“Kızı kendi kendine bırakırsan ya davulcuya ya zurnacıya varır” atasözü dikkate alınarak bir kız çocukluktan çıkmaya başladığında anesi onu eğitir. El kapisını anlatır. Gelin gideceği yerde nelere dikkat etmesi gerektiğini, ne yapması gerektiğini, bir evi nasıl yönetebileceğini, israfın ne kadar tehlikeli olduğunu, kocasını ekonomik açıdan asla zorlamaması gerektiğini yeri geldikçe anlatır. Kız gelin olduğunda kadının olmaya hazırdır, bir de kaynanasının eğitiminden geçer ve beş on sene sonra kendi başına evini çatıp çevirecek duruma gelir.

Anne babasının ev idare etme usullerini öğrenir onların doğrularını doğru, yanlışlarını yanlış bilir. Kız anasının hal ve hareketlerini,

konuşmasını devam ettirir, annesi iyi ise iyiyi bilir ve uygular, kötü ise kötüyü bilir uygular. Kız ne kadar iyi ve güzel olursa olsun annesi kötü ise tercih edilmez, “Katran kaynatmakla olur mu şeker, cinsini sevdiğim cinsine çeker” denir. Veya “Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al” denir. Onun için de aşağıdaki hikâye anlatılır:

### ***Bir hikâye:***

Padişahın biri çok güzel bir kız görür ve onu oğluna almak ister. Vezirleri o kızın nenesinin kötü kadın olduğunu, kızın ilerde ona çekebileceğini söylerlerse de padişah, “Nenesi başka kız başka” der ve dinlemez, kızı oğluna alır. Düğünde kız deveye biner, saraya doğru giderken deve bir sulu derede ıhar (yatar). Padişah “Bu deve niye ıhtı?” deyince yanındakiler, “Padişahım bu devenin sülalesi böyle sulu derelerde ıhardı, sülalesine çekmiş, bu da ıhtı” deyince padişah kızın da anasına çekebileceğine inanır ve düğünü bozar.

Ailenin kökü kömeci çok önemlidir. Kız için olduğu gibi oğlan için de önemlidir. Oğlan çocuğu bir ayağı dışarıda olduğundan bir ara yaramaz arkadaş edinip hoşla gitmeyen şeyler yapsa da günün birinde “Yılan eğrilir büğrülür deliğine girerken dosdoğru girer” atasözünde olduğu gibi doğru yolu bulur, evinin yuvasının erkeği olur. Çünkü “Asıl azmaz, bal kokmaz, kokarsa yağ kokar, onun aslı ayrandır.” Derler.

Kökü kömeci temiz aileler çocuklarına Allah’ı Peygamber’i, helali haramı, iyiyi kötüyü öğretir, o çocuklardan da zarar gelmez. Bunun için “Otu çek köküne bak” denir.

Kökü temiz ve asaletli ailelerin kızları tercih edilir. Kökü temiz ailelerde kaçan kız olmaz, dul kalan kadın başkasıyla evlenmeyip çocukları için saçını süpürge eder evine erkeğine bağlı kız yetiştirir, ailesine bağlı oğlan yetiştirir. Yetiştirdiği aile fertleri usul erkân bilir, inançları sağlamdır kötülük gelmez. Velhasıl kökü temiz aileler çocuklarını evde mektepte yetiştirir gibi yetiştirir. Bu sebeple de evlilik için fazla güzel olmasalar bile çocukları tercih edilir.

Mesela kız bakmaya gidildiğinde namaz vaktiyse ve oğlan evinden abdest almak isteyen olursa kızın suyu idareli döküp dökmediğine

bile dikkat edilir. Böyle davranışlardan kızın israf edip etmeyeceği çıkarılır.

Aile müessesesi yalnız olmayan, karşı cinsten iki kişinin birlikte kuracağı bir müessesedir. Her iki taraf da fedakârlık etmeli, birbirlerine yardımcı olmalı, birbirlerine anlayış göstermelidir.

O bakımdan oğlanda da kızda da ahlâk aranır. Ahlâklı, kökü kömeci temiz biri kızlarına talip olsa fazla incelemez, “Nasıl olsa bir kurt bir kuzuyu parçalayacak” diyerek kaderlerine razı bir şekilde kızını oğlana verirler. Oğlanın ahlâkı, kökü kömeci, asaleti hoşlarına gittiyse “Armutun sapı, üzümün çöpü var” diye bahane aramazlar bir an önce kızın yuva kurmasını isterler.

Kızları rahat etsin diye damatlarını el üstünde tutarlar, bu yüzden Maraş’ta “Etler içinde eyâ, yiğitler içinde güva, ille de ilk güva” derler. Kız evi oğlana yakınlık gösterir ve sürekli davet ederek kendilerine bağlar. Oğlan çocuğunun evlendikten sonra kız evine daha çok yaklaştığında “Oğlan doğur ellere, çal .ötünü yerlere” atasözü ile durumu özetlerler. Sıkıntılarını dile getirirler.

Kız bakmaya Pazartesi, Perşembe veya Cuma günleri gidilir. Bu günler uğurlu sayılır. Kız bakmaya oğlanın annesi yanına bir iki hanım alarak gider. Yanına aldığı hanımlar ya evli ve olgun yaşta kızları ya kız kardeşleri ya da bunlar kadar yakınlık duyduğu akraba veya ahretlik bildiği komşu hanımları olur. Kız bakmaya bu yakınlar götürülmediğinde bu hanımlar kendilerinin adam yerine konmadığı, kız bakmaya giderken haber bile edilmediği gerekçesiyle aileye tavır alır. Aile, başka semtlerdeki tanıdıklarına, oğullarına göre bir kız salık verip veremeyeceğini sorar, onların yönlendirmesine göre kız evine misafir olur. Kız bakmaya düğürcü gitme denir. Oğlan evi, oğlanın adı mesela Ahmet’se, “Ahmet’e kız bakmaya gittik” veya “Ahmet’e düğürcü gittik” der. Kız evi de, “Düğürcü geldi” ; kızın adı Anşe ise, “Anşe’ye geldiler” veya “Anşe’ye bakmaya geldiler” ya da “Anşe’ye düğürcü geldiler” der.

Eski Maraş’ta kız bakma işini çok uzatanlar da olur. Sokak sokak, mahalle mahalle gezen kadınlar akşam olunca gördükleri kızları eleştirir, kiminin kaşına, kiminin gözüne, kiminin saçına bahane bulurlar.

Kız beğenmekte zorlanırlar. Böyleleri için “Ağzına değmedik fincan kalmadı, .ötüne değmedik minder kalmadı” derler.

Genellikle kız bakmaya öğleden önce saat 8.00-9.00 gibi gidilir. Çok erken gitmek biraz ayıp sayılır ama erken gidildiğinde de kız evinin erken kalkıp kalkmadığı, evin sürekli olarak temiz ve bakımlı olup olmadığı görülmüş olur. Kız erkenden kalkıp ev işleri için annesine yardım mı ediyor, yoksa yatıyor mu? Bütün bunların bilinmesi gerekir çünkü o yıllarda ev işleri yoğundur ve tembel bir gelin istenmez. Yemek, bulaşık, çamaşır, ev süpürme ve temizleme makineyle değil elle yapıldığından çalışkan, işçimen ve işini bilen kızlar istenir.

Kız bakmaya gelen hanımlara kahve ikram edilir. Kahveyi kızın kendisi getirir ve kararında bir güler yüz göstermeye çalışır. Doğal olarak kız yeni ve güzel elbiselerini giyer. Kahveleri dağıtan kız ya odanın kapıya en yakın yerine oturur veya ayakta bekler ya da odada beklemeyi, öteki odaya ya da mutfaka geçer. Daha sonra boşalan fincanları toplamak için bir kere daha odaya girer. Bu zaman içerisinde bütün gözler kıza çevrilir, boyu, yüz güzelliği, duruşu, bakışı mercek altına alınır. Kahve ikramı sırasında kızın ellerine dikkat edilir. Elleri vücuduyla mütenasip olanlar tercih edilir. Kızın el rengi ne ise vücut rengi de o olur düşüncesiyle kızın ellerine bakarlar. Kızın cilt rengini görmek için ailenin hamama gittiği zaman kollanır ve oğlan evi de hamama gider. Hamamda kızın vücutça kusurunun olup olmadığına bakılır. Kızın yakınlarından kızın adet görüp germediğini gizlice öğrenilir çünkü evlilikde neslin devamı esastır. Kız doğurmazsa ilerde sıkıntı olur. Maraş'ta ikinci evlilik düşünülmez ama soyun devamı için erkek başka bir kızla evlenmek ister. Eski karısını boşamak ister. Bunlar da sıkıntı yaratır. Orada kızın cildine ve kalçasının dar veya geniş olduğuna bakılır. Kalça genişse kız doğurur, darsa oğlan doğurur inancı vardır.

Bazı çok titiz hanımlar kıza iyice yaklaşarak ağız kokusu olup olmadığını bile araştırır.

Kızın odada olmadığı zaman dilimi içerisinde her iki aile de birbirlerini tanımaya çalışır. Evin beyi ne iş yapıyor? Hayat şekilleri nasıl? Oğlan ne iş yapıyor? Askerliğini yapmış mı? Bütün bunlar her iki aile için de çok önemlidir. Oğlanın annesi ve yakınları oğlanı öve öve gök-

lere çıkarırken, kızın annesi de kızını öve öve göklere çıkarır. Yemekleri ne kadar güzel pişirdiğini, bulaşıkta, çamaşırda, ev temizliğinde kendisine ne kadar yardım ettiğini anlatmakla bitiremez.

Kız evine ilk gidişte kız bakmaya geldiklerini söylemezler, kahvelerini içip sohbet ettikten sonra oradan ayrılırlar. Kızı ve ailesini beğenmemişlerse, kendilerine ve oğlana denk görmemişlerse bir daha gelmezler. Eğer kızı ve ailesini beğenmişlerse sık sık ziyaret ederek kız isteme olayını başlatırlar. Bu ziyaretler bazen birkaç ay sürer. Çünkü bu evliliğin sağlam bir temele oturması için kız evi de oğlan evi de kendilerine göre araştırmalar yapar. Anne ile birlikte kız bakmaya giden hanımlar oğlanla karşılaştıklarında şaka yollu “Sana kız bulmak için ayakkabı eskitiyoruz, bu iş olursa bize birer ayakkabı birer ızar (veya manto) alacaksın!” diye takılırlar.

Sonunda bir kız üzerinde anlaşma sağlandığında kız evinin nabızı tutulur; kızı vermeye niyetleri olduğu anlaşıldığında durum oğlanın babasına anlatılır. Kız evi hiçbir zaman “Kızı vereceğiz.” gibilerden konuşmaz. Vermeye gönülleri yoksa kızın yaşının küçük olduğunu bahane ederler. Oğlan evini beğenmişlerse “Kıismetse olur anam, bu yazgı meselesi...” gibilerden konuşarak vermeyi düşündüklerini belirtirler. Oğlan evi, “Kıza baktı da beğenmedi” şeklinde dedikodu çıkmasın, kız evi bu konuda rahatsızlığa düşmesin diye kızı istemeye karar verinceye kadar (çok yakınlar hariç) kimseye söz etmezler. Çünkü hiçbir aile kızının beğenilmediğini başkalarından duymak istemezler.

Oğlan evi kız evinden olumlu bir yaklaşım gördüğünde bir vesile ile kızı oğlana gösterirler. Bu görüşmeden kız babasının haberi olmaz. Daha sonra oğlan annesi oğlanla görüşerek fikrini alır, fikri bu evliliği kabul eder şeklindeyse büyükler kaldıkları yerden devam eder. Oğlan annesi durumu kocasına açar, bir de kendisinin araştırma yapmasını ister.

Bazan da oğlanın yakını olan (nikâh düşmeyen) bir iki kadın oğlanla birlikte kız evine gelir. Kız bunlara kahve ikram edip dışarıya çıkar. Sonra fincanları almak için bir daha girer. Bu kadarcık görüşmede oğlan kızı, kız da oğlanı görür. Düğüne kadar da birbirlerini bir daha görmezler. Birbirlerini rahat görürler diye nikâh kıymazlar, nikâh dü-

günde Perşembe günü akşam yemeğinden sonra kıyılır. Oğlanla kızın sık görüşmesi hoş karşılanmaz çünkü herhangi bir sebepten kızla oğlan gerilenirse kız çok zarar görür. Oğlan bir zarar görürse kız yüz zarar görür. Onun için kızla oğlan düğünden önce görüştürülmez. “Gelin binmiş deveye, gör ki kısmet nereye” sözü paralelinde düşünülür. Nişandan gerilenmiş kıza rağbet az olur. Nişandan gerilenme olduğunda giyilenler giyilmiştir, giyilmeyenler kullanılmayanlar karşılıklı olarak iade edilir, kısmet değilmiş diyerek nişan bozulur.

Eski Maraş'ta bir erkek ölse, karısı öteki erkek kardeşe verilmez. Böyle bir gelenek yoktur. Belki nişanlılık döneminde erkek ölse seyrek de olsa öteki erkek kardeşe verildiği olur.

Oğlan babası ertesi günden itibaren birkaç gün içinde kız tarafının kimler olduğunu, kötü huyları olup olmadığını, kendi aile hayatlarına denk olup olmadığını araştırır. Baba da kızın ailesini beğenirse kız hakkında oğlanla konuşulur. Oğlanla genellikle annesi konuşur. Oğlan beğenilen kıızı onaylarsa kız evine yeniden gidilerek daha açık bir şekilde kız istenir. Yine oğlan annesi ve çok yakın bildiği iki üç hanımla ve özellikle oğlanın babaannesi ile kız istemeye gidilir.

Doğal olarak kızın ailesi de boş durmaz, oğlanı ve ailesini soruşturur. Oğlanın evine bağlı, meslek öğrenmiş, para kazanmasını bilen, sigara içki kumar gibi kötü huyları olmayan, oturup kalkmasını bilen ve kız evinin dengi olan bir aile yapısına sahip olduğunu duyup öğrendikten sonra oğlan tarafına daha içten ve daha bir sıcak davranırlar. Hele oğlan dindarsa, namaz kılıyorsa daha da bir sıcak davranırlar.

### **3-Kız İsteme**

Oğlan evinin geleceğine hazırlıklı olan kız evinde kızın annesi, ablaları, yengeleri, anneannesi hazır bulunur.

Oğlanın babaannesi yaşça herkesten büyük olduğu için kız isteme görevi ona düşer. Her insanın bir isteme şekli olursa da, genellikle kız evi oğlanın babaannesine yaşlı olduğu için iltifat eder, “Sen buraları bilir miydin? Hoş geldin. Allah sizin gibi büyüklerimizi başımızdan eksik etmesin.” der. Babaanne de “Biz buraya hayırlı bir iş için geldik”

der. Kızın annesi de ilk defa duyuyormuş gibi “Hayırdır inşallah.” der. Babaaune de sırası gelmişken kızı ister:

“Biz buraya Allah’ın emri, Peygamberin kavli ile kızınızı istemeye geldik” der.

Kızın annesi, kocasından olur almadan kesin cevap vermez.”Allah yazdıysa onu kimse bozamaz, yazmadıysa da kimse bozamaz. Bu yazgı meselesi, kismetse olur...” der.

Kahveler içilip ikramlar yapıldıktan sonra oğlan evi giderken kesin cevap ister. Kız evi de kocasına danışmak, son bir kere daha düşünmek için iki üç gün müsâade ister.

Akşam evin erkeği eve gelince kızın annesi olayı kocasına açar. Ne de olsa kızın istenmesi sevindirici haberdir. Kızın babası gün öncesinden bilgilendirilmiştir ama kesin isteme durumu olmadığı için etraftan duyulacak şekilde bir araştırma yapmamıştır. Kız evi açısından, kıza baktılar ama beğenmediler lafı ne kadar inciticiyse, oğlan evi açısından da oğlanın beğenilmediği lafı o kadar incitcidir. Aileler buna dikkat eder. Ne kızı ne de oğlanı kesmezler (kötülemezler). Bunun için kız babası o aileyi gözlem altında tutar ama belli etmez. Ama oğlan evinden iki üç gün müsaade istendikten sonra son kararlarını vermeden önce kız babası yakın bildiği arkadaşlarına, akrabalarına konuyu açar ve oğlan evini soruşturur. Oğlanın kötü huyları olup olmadığını, bir meclise yakışıp yakışmadığını, elinde sanatı olup olmadığını, arkadaşlarının kimler olduğunu, oğlanın aile yapısının kendi aile yapılarına uyup uymadığını elinden geldiği kadar araştırır.

Bu araştırmalar sırasında kız evinin gerek hısım akraba gerekse eş dost olarak yakınlarından kızı kendi oğullarına almak isteyenler de çıkabilir. Huyu suyu bilinen bir aileye daha rahat kız verileceği için ve ayrıca kızı isteyecek böyle bir yakını varsa onları incitmek için o değilden ya kendileri ya da bir yakını aracılığı ile bu aile bilgilendirilir. “Kızımızı filanlar istiyor, tam da karar veremedik, ne yapsak acaba?” gibilerden duyurulmuş olur. Bunu her aile yapmasa da yapan aileler bulunmaktadır. Bu aile de kızı ve aileyi beğeniyorsa hemen kızı ister ve kız evi de uygun görürse öbür aileye uygun bir dille hayır cevabı verilir. Bunlar ayıp sayılmaz. Maraş’ta bir atasözü vardır, “Gelin



bindi deveye, gör ki kismet nereye”. Yani gelinliğini giyip oğlan evine doğru yola çıksa bile kızın kismetinin kimde olduğu bilinmez, düğün bitmeden kesin bir şey denmez.

Kız babası araştırma sonuçlarını karısıyla paylaşır, istişare eder.

İki üç gün sonra oğlan evi kız evine doğru yola çıkar, kapıdan “Allah’ım işimizi rast getir” diyerek girer ve kahveler içilirken ne karar verdiklerini sorar. Karar olumsuzsa bir bahane bulurlar. Mesela, “Kızımız daha küçük, biraz büyüsün bakalım” gibilerden bir bahane ile kızı vermeyeceklerini bildirirler. Sizin oğlunuzun kötü huyu varmış veya sizin aile yapınızla bizim aile yapımız tutmuyor denmez.

Karar olumluysa, kız evi naz evi olduğundan hemen evet demez, oğlan evi bir iki defa daha gittikten sonra kız tarafından kesin söz ister. Kız tarafı da “Verdik verişimiz, yoktur dönüşümüz. Erkekleriniz gelip bizim erkeklerimizle konuşsun” der.

#### **4-Yol Parası ve Pırtının Belirlenmesi**

Bu karara sevinen oğlan evi bu defa da yol parası ve pırtı denilen, kız evinin nişan için isteklerini konuşur. Pırtı konusunda oğlan evi kendi bütçelerini aşmayacak kadar söz verir. Bunu için oğlan evi ile kız evi arasında pazarlıklar, tartışmalar olur. Doğal olarak kız evi her şeyi ister. Ama anlayışlı olanlar oğlan evinin durumuna göre bazı isteklerinden vazgeçer. Kız evi ele güne karşı hiçbir zaman “Yeteri kadar pırtı bile almadılar. Kızı oğlana vermeye ne kadar iştahlıymışlar.” durumuna düşmek istemez. Bunun için sıkı pazarlıklar dayatmalar olur.

Oğlan evi de bu masrafları kısımaya çalışır. Sonunda alınacak pırtı yaklaşık olarak belli olur. Bu pırtılar mahalleden mahalleye, aileden aileye değişir. Kız evi genellikle sayıları aileden aileye geçecek şekilde ve düğünde takılmak şartıyla inci, bilezik, burma bilezik, beşibirlik ister. Ama son ağırlık listesini erkekler kararlaştırır. Çok eskilerde kızın kardeşlerine verilmek üzere istenen yol parası artık istenmemektedir. Yol parası artık istenmediği için hiç konuşulmaz, ama gündeme gelirse oğlan evi “Bizim yolumuz doğru...” diyerek konuyu kapatır.

Oğlan evi kız evinden ayrılırken, “Allah hayırlı eylesin! Allah tamamına erdirsin! Allah pişman etmesin!” gibi dualarda ve dileklerde bulunur. Kız evi de “Âmin!” diyerek bu dua ve dileklere katılır.

Bu şekilde yol pırtısı için iki aile arasında kesim kesilir. Kesimde hangi taraf yün alacak, yatak odası, oturma odası mobilyası alacak, bunlar konuşulur, karara bağlanır. Kız evi fakirse oğlan evi kız evinin yapması gereken masrafların bir kısmını da üstlenir. Kız evi zenginse kızlarının rahatı için onlar fazladan bazı harcamaları üstlenir.

Patiska istenir, melefe dikilir. Astarlık istenir. (Astarlık evlerde dokunur. Kalın olur.) Tergal istenir, yorgan kapağında, yastık yüzünde kullanılır. Akfil istenir, file nakışlarda kullanılır. Demor istenir, kızın file şeşinde kullanılır. Dürülük demor istenir.

Her iki taraf da dürü istemezse yük hafifler. Dürü istenirse masraf artar. Nişanın dürüsü çoktur. Dürüye kadınsa kadına göre, erkeğe göre giyim eşyaları konur. Erkeklerinki elbiselik ve gömleklilik kumaş, ayakkabı, çorap vs. olur. Bunlar da düğünde masrafı artırır iki aile arasında tatsızlıklar ayol açar. Hatta aile içinde bile karı koca kırgınlığına sebep olur.

Düğün dürüsü az olur. Kız evi oğlana, kaynanaya, kayınbabaya; oğlan evi kıza dürü yapar. Kız gelinlik ve en az üç kat elbise yapar.

Bütün nişan boyunca ufak tefek haksızlıklara ses çıkarılmaz. Sîneye çekilir. Bir nişanı düğüne kadar götürmek kolay değil denir. İdâre cihetine gidilir. Anlayışla karşılanır. Her ailenin delisi, depeği, şişkini olur şeklinde düşünülür.

### **5-Şerbet (Söz Kesme)**

Şerbet, söz kesme uğur sayılan Pazartesi, Perşembe veya Cuma günleri olur. Kız evi şerbet için kendilerine uygun olan günü oğlan evine bildirir. Bu gün mutlaka Pazartesi, Perşembe veya Cuma günlerinden biri olmalıdır. Böylece şerbetin hangi gün içileceği belirlenmiş olur. Oğlan evi bir kuyumcudan yüzük ölçüleri alıp kız evine getirir, o ölçülerden hangisi kızın parmağına uyarsa ona ip bağlanarak işaret konur. Oğlan evi de kıza yüzük hazırlatır.

Kız evi oğlana bir kuyumcu söyler. Oğlan o kuyumcuya giderek yüzük ölçüsü verir. Oğlana yapılan yüzüğün iç tarafına kızın adı yazılır. Kıza takılan yüzük altın olur, oğlana takılan yüzük gümüş olabildiği gibi altın da olabilir. Kıza takılan yüzüğün iç tarafına da oğlanın adı yazılır. Târih atılır.

Oğlan evi kız evine şerbete yetecek kadar baklava, mevsimlik meyve, çerez ve şerbetlik şekerle gülsuyu gönderir. Şerbet içme katılım açısından dar da tutulabilir geniş de... Bu tamamen ailelerin anlayışına bağlıdır.

Akşam yemeğinden sonra oğlanın dedeleri, babaannesi ve anneannesi, annesi, babası, kız kardeşleri, erkek kardeşleri, evli olan kardeşlerinin eşleri kız evine şerbet içmeye gider. Yolda yürürken erkekler önde kadınlar arkada yürür.

Kız evi müsaitse erkekler bir odada, kadınlar bir odada toplanır. Ev müsait değilse erkekler komşu evde misafir edilir.

Kahveler içildikten sonra oğlanın babası ya da ağzı söze yakışan biri sözü açarak “Allahın emri, peygamberin kavliyle...” kızı ister. Kızın babası da “Hayırlısı...” diyerek kızı verdiklerini belirtir. Her iki ailenin de yakınları “Allah hayırlı eylesin! Allah pişman etmesin!” gibi dualarda bulunur. Bunun üzerine oğlanın babası “söz yüzüğü” denen kaşlı bir yüzüğü kıza gönderir. Yüzüğü genç erkeklerden biri oğlanın annesine verir. Oğlanın annesi de yüzüğü kıza takar. Kız kaynanasının elini öper, kaynanası da kızı kucaklar yüzünden alnından öper. Hazırda-kiler çibidik (alkış) çalar. Ağzı yakışan bir hanım dua eder, hazırda-kiler de “Âmin!” der. Benzer dualar erkek tarafında da yapılır. Ayrıca bir Kuran okunarak meclis bağlanır.

Oğlan evinin gönderdiği şekerle yapılan şerbet önce erkeklere sonra kadınlara ikram edilir. Yazın sıcak günlerinde ayrına ve öteki içeceklere soğutmak için kar katılır ama kızla oğlan arasında soğukluk olmasın diye şerbet soğuk ikram edilmez.

**Şerbetin hazırlanması:** Bir tencereye su ve gülsuyu konur, üzerine şeker konarak kaynatılır, belli bir kıvama getirilir ve bu şekilde kestirme hazırlanır. Şerbet verilecek zaman su ile karıştırılarak şerbet

bardaklarına konur. Şerbet ikram etmek için her evde şerbet takımları bulunur.

Şerbetten sonra çerez, meyve, tarhana ceviz badem, şıra gibi ikramlar yapılır.

Kız tarafı, önceden hazırladıkları bir listeyi oğlanın babasına verir. Bu listede kız evinin istedikleri yün, döşek ve yorgan yüzleri, bir kelep altın (beşibirlik) , elbiselik kumaş v.s. her neyse yazılı olur. Oğlan evi müsaade isteyip ayrılırken erkekler arasında da kadınlar arasında da “Allah hayırlı eylesin! Allah tamamına erdiresin!” gibi dualar edilir.

Oğlan evi şerbette kız evinin verdiği listeyi inceledikten sonra bir kısmına karşı çıkabilir. İki annenin birkaç tur görüşmesinden sonra liste üzerinde anlaşma sağlanır, sonra da nişan hazırlıkları yapılır.

### **6-Yol Pırtısının Alınması**

Kızın annesi, ablaları, duruma göre teyzeleri ile oğlanın babası, annesi, bir iki hanım yakınları birlikte bir mağazaya giderler. Önceden belirlenen listeden pırtı olarak ne kesim kesilmişse onlar alınır. Bunlar aşağı yukarı olarak şöyledir:

Kıza elbiselik, iç gömlek, iç çamaşırları, çorap, ayakkabı, terlik, ızar veya mantoluk, şemsiye, başörtüsü, yün, döşek ve yorgan kumaşları, çarşaflık.

Bunların miktarı kız ve oğlan evinin anlaşmasına bağlıdır.

Kıza alınanların dışında kızın yakın akrabalarına da hediye alınır. Buna dürü denir. Mesela kızın kız kardeşlerine elbiselik, ayakkabı, terlik, başörtüsü alınır. Kızın erkek kardeşlerine elbiselik kumaş, gömlek, ayakkabı alınır. Kızın annesine, babasına, dedesine, ninesine elbiselikler, gömlekler, başörtüleri v.s. alınır.

Alınan bütün bu ağırlıklar aileden aileye değişir. Durumu iyi olan aileler masraftan kaçmaz, durum iyi olmayan aileler de olduğu kadarıyla yetinir. Bütün oğlan anaları çok ve çeşitli pırtı hediye etmeyi ister ama bunun bir maddî yönü olduğu için ayaklarını yorganlarına göre uzatmak durumunda kalırlar.

## 7-Yol Pırtısının Sergilenmesi

Alınan pırtı önce oğlan evine götürülür. Hısım akrabaya, konu komşuya pırtı sergileneceği duyurulur. Hısım akraba, eş dost hanımları oğlan evine gelerek alınan pırtıyı görür. Duâlar ettikten sonra evlerine dönerler. Bir iki gün sergilenen pırtı daha sonra kız evine gönderilir. Ağırliklarla birlikte kız evine mevsimlik meyveler ve çerez gönderilir. Eğer Kurban ya da Ramazan Bayramı yakınsa bir de koç gönderilir. Gönderilen koçun boynuzları elma portakal gibi meyvelerle süslenir, beline süslü bir eşarp bağlanır, boynuna bir kelep altın takılır ama bu altınla eşarp geri getirilir.

Kız evi, erkek ve kız çocukları ile birer tabak çerez ve meyve göndermek suretiyle dayı amca hanımları ile teyzeleri halaları davet eder. Gelen ağırliklar onlara gösterilir. Oğlan evi de birkaç kadınla gelerek hediyeleri görür. Bu arada kıza altın, bilezik, burma ( ne alınmışsa) takılır.

Birkaç gün sonra pırtıda kime dürü yapılmışsa o hediyeler o kişilere gönderilir. Dürü gönderilenler düğünde takı takabilecek ailelerdir.

Kız evi de oğlana, annesine, babasına, kardeş ve kardeş hanımlarına, nine ve dedelere uygun hediyeler alır. Bu hediyeler her ailenin anlayışına ve maddi durumuna göre değişirse de genellikle şunlardır:

Damada iç çamaşırı, fanila, çorap, elbiselik kumaş, kundura, mendil, saat, pijama, tıraş takımı, Kur'an, seccade ve gömleğe iğnelenmiş nişan yüzüğü. Damat bunları nişanda giyer, yüzüğü törensiz, تنها bir yerde parmağına geçirir.

Kaynanaya ağır satenden elbiselik, başörtüsü, iç çamaşırı, terlik, ayakkabı ve bir top bez, kayınbabaya elbiselik kumaş, gömlek, iç çamaşırı, seccade, kundura alınır.

Kayınbiraderlere elbiselik kumaş, gömlek, ayakkabı, mendil, çorap alınır.

Görümcelere kaynanaya alınanların aşığı yukarı aynısı alınır. Alınan hediyeler gençlere genç işi, büyüklere gösterişli olmayan yaşının kemâline uygun şeyler seçilir. Kız evi bu hediyelerin kime ait olduğunu üzerlerine kâğıt yazarak oğlan evine gönderir.

Üç dört gün içerisinde konu komşu, eş dost, hısım akraba gelen hediyeleri görür, kritiğini yapar. Daha sonra hediyeler kim için alınmışsa ona dürü olarak gönderilir, geriye kalanlar zaten oğlan evinindir.

### **Nişan:**

Nişanın Pazartesi, Perşembe veya Cuma günü olmasına dikkat edilir. Bu günler uğurlu ve sünnet sayılır. Her iki kaynana kendi aralarında anlaşarak nişan gününü belirler.

Nişan günü oğlan evi kız evine bir sini baklava, şeker ve meyve gönderir; “toka” denilen nişan yüzüklerini hazır bulundurur. Kız evi de oğlan evine velimede kullanılmak üzere tuz gönderir. Maksad tuz ek-mek olmaktır.

Akşamüzeri oğlan evinden gelen iki kadın, yanlarında getirdikleri ve gelin başı bağlamasını bilen bir kadınla gelini giydirir ve başını bağlar, duvağını örter, sonra eve dönerler.

Akşamdan sonra oğlan evinden kaynana, kayınbaba, oğlanın kardeşleri ve kardeş hanımları, kız kardeşleri ve eniştelere nişan için kız evine gider. Nişanda kadınlar ayrı, erkekler ayrı oturur. Ev sahibi nişana gelen oğlan evine kahve ikram eder.

Başlı bağlanan gelin meyve ikramından sonra misafirlerin yanına getirilir ve önce kaynanasının elini öper. Kaynanası da kendisine bir takı (mesela altın, bilezik, yüzük vs.) takar. Sonra kız yaşça büyük olan kadınların ellerini öper, ne kadar güzel olduğuna, yakıştığına dair övgüler alır, dualar alır. Misafir kadınlar kızın güzelliğine nazar olmasın diye “maşallah” der.

Daha sonra kız evi bu iş tatlıya bağlandı anlamına tatlı ikram eder.

Tatlı ikramından sonra oğlan evi izin isteyerek ayrılır. Ayrılırken oğlan tarafı “Allah hayırlı eylesin!”, “Allah tamamına erdirdin!” gibi dualarda bulunur; “Kız evi naz evi” olduğundan genellikle kız evi sessiz kalır.

Nişandan sonra kız evi alınan yataklık yünleri Üngüt’te ya da bol sulu başka bir yerde iyice yıkayıp kuruttuktan iyice bıtırağını seçtikten

sonra düğüne kadar onları döşek yorgan yapmada kullanır. Yün yıka-mada oğlan evinin, kız evi kadınlarına yemek getirmesi gelenekler ara-sındadır. Âdettir.

Nişandan sonra düğüne kadar arada bir oğlan evi kız evine bir se-pet meyve, şeker, lokum, tatlı gibi hediyeler gönderir. Nişanla düğün arasına bayram girmişse kız evine şeker, çerez, tatlı gönderilir. Eğer araya Kurban Bayramı girmişse kız evine kurbanlık gönderilir. Nişanlı-lık süresince kız bir düğüne gitse onun şerefini yükseltmek için oğlan evi düğün evine çerez gönderir. Kız bu çerezi dağıtır. Çerez dağıtılırken falanca kıza nişanlı evinden gelen çerez diye açıklama yapılır.

Nişanlılık süresi fazla uzun olmaz. En çok bir yıl olur. Yıl geçerse kokacağı kabul edilir.

Kız evinin ve oğlan evinin hazırlıkları tamamlanınca iki aile bir tarihte anlaşarak düğüne karar verir. Düğünün iki bayram arasında ol-mamasına dikkat edilir. İki bayram arasında yapılan düğünün uğursuz-luğa yol açacağına inanılır. Hocalara sorulur. Yok, dense de inanılmaz, gene bildik okunur.

## **Düğün:**

### **1-Okuyucu Kadınlar**

Okuyucu kadınlar Maraş düğünlerinin olmazsa olmazlarındandır. Her semtte bir iki okuyucu kadın olur. Okuyucu kadınlar, genellikle durumları zayıf, okuyuculukla aile bütçesine katkı sağlayan kadınlardır. Bunlar düğünlerde üzerlerine düşen görevleri eksiksiz yerine getirir, karşılığında para alır. Topladıkları “tene”ler (bulgur, dövme seyrek olarak pirinç, mercimek, tarhana) ve aldıkları bahşiş kendilerinin olur. Düğünden birkaç gün önce okuyucu kadın tutulur.

### **2-Düğün Tarihi**

Kız eviyle oğlan evi düğün hazırlıklarını tamamlayıp düğün tari-hini belirledikten sonra okuyucu aracılığı ile hısım akrabayı ve yakınla-rı düğüne davet ederler. Okuyucunun omzunda bir heybe ve içinde bir-kaç torba olur ve her gittiği evin hanımı bu heybedeki torbalara bir ta-

bak bulgur, mercimek, dövme, tarhana veya (seyrek olarak) pirinç koyar. Genellikle bulgur konur... Durumu yerinde olan bir evin hanımı pirinç koyduğunda okuyucu onu her gittiği yerde över, “Bir tabak pirinç verdi.” diyerek göklere çıkarır.

Her ev düğün yapmaya uygun olmayabilir. Böyle zamanlarda evinin altı düğün yapmaya müsait olan komşu, evini düğün için komşularına açar, yaz günüyse erkekler sokağa atılan iskemlelere veya boş arsa varsa oralara oturur ve orada yer içer, oynar, halay çeker.

Düğünden birkaç gün önce oğlan evi kıza üç kat elbise alır, kız evi de oğlana güveylik elbise yaptırır, kalan arka başı alır.

## **Pazar:**

### **1-Tohumgavıt Götürme**

Günün erken saatlerinde oğlan evinde “tohumgavıt” götürme hazırlıkları başlar. Tohumgavıt genellikle keçi, bazan da koç olur. Koç da olsa, keçi de olsa tohumgavıtın boynuzlarının uzun olması gerekir. Tohumgavıtın uzun boynuzlarına elma ve portakallar geçirilir, beline süslü bir eşarp ya da bohça bezi bağlanır, boğazına da bir kelep altın takılır. (Zengin ailelerin eşe dosta lâzım olur diye gelin atı beslediği gibi bazı ailelerde beşibirlik olur, tohumgavıta bağlanmak üzere ödünç alınır. İşi bittikten sonra iade edilir.) Bu şekilde süslenen tohumgavıtın yanında çiğköfte yapmak üzere sebzelerle şeker, kına, sabun ve hamam parası hazırlanır. Hamam parası bir veya iki kurnalık olur. Bütün bunları okuyucu ve oğlan evinden birkaç kişi götürür. Bu yardımcılar hem ağırlık taşımada okuyucuya yardımcı olur hem de tohumgavıtın boynundaki altının çalınmasına karşı koruma olur. İlgi duyanlar yol boyunca kimle kimin evlendiğini okuyucuya sorarak bilgi sahibi olur. Okuyucu kız evine tohumgavıtı teslim eder, sebze, kına, şeker, sabun ve hamam parasını kaynanaya verir, hayvanın belindeki eşarpla boynundaki bir kelep altını çözerek alır, dönüşte oğlan evine teslim eder. Kız evi de oğlan evine aynı okuyucu ile velime yemeğine katılmak üzere tuz verir. Kız evi okuyucuya ve yanında gelenlere hediye verir. Bu hediyeler çoğu zaman mendil, havlu bazen de gömlek olur. Okuyucuya ise para verilir.



Kız evi öğleden sonra yakınlarını çağırarak düğün hamamına gider, tohumgavıtı keserek düğün süresince konuklarına etin siyah yerinden çiğ köfte yapar, kalanını diğer yemeklerde kullanır.

## **2-Pırtı Getirme (Çeyiz Alma)**

Oğlan evi pırtı getirmek için öğleden önce kız evine gider. Çeyiz almaya “gölük” denilen yük atlarıyla gidilir. Gölüklerin semerine büyük çanlar bağlanır. Boyunlarına da longurdak denilen büyüklü küçük- lü çingiraklar bağlanır. Gölüklerdeki çanlar longurdaklar çalınca bu insanların çeyiz almaya gittiği anlaşılır ve etraftakiler kimin kiminle evlendiği soruşturur. Böylece düğünden insanların haberi olur. Yapılan çeyiz fazla olmaz, 2-3 gölükle taşınır. Ancak zengin ailelerin çeyizleri için daha çok sayıda gölük götürülür. Dört-beş gölükle çeyiz geldiğinde çeyizin çokluğu dillere destan olur.

Sonraları kamyonların yaygınlaşması ile çeyizler kamyonla getirilmeye başlanmıştır. Kamyonla kız evine gidilirken davul zurna bulundurmak, yol boyunca davul zurna çalmak adet olmuştur. Kız evinden alınan halıların kamyonun kasasından sarkıtılarak sergilenmesi de gelenek halini almıştır.

Kız evine gidilirken gelin hamamı için kına ve para götürülür. Oğlan evi gölüklerle kız evine geldiğinde kızın kardeşlerinden ya da yakınlarından biri çeyiz sandığının üzerine oturur ve bahşiş almadan kalkmaz. Oğlanın arkadaşlarından biri bir yastığı, dönüşte oğlanın sırtına vurmaya üzere yanına alır. Geriye kalan pırtı gölüklerle (veya kamyonla) yüklenerek kalabalık halinde oğlan evine getirilir. Damat oradaysa yastıkla kafasına veya sırtına vurulur. Çeyiz getirilirken evin bahçesinde bağlı bir kuzu, keçi veya gördükleri işe yarar ne varsa oğlan evinden gelenler bunu çalıp götürebilir. Bu ayıp sayılmaz, gözü açıklık sayılır. Oğlan evinden gelen çeyizciler hiç değilse kız evinden saksılar içinde çiçek çalarak oğlan evine getirir. Kız evi, çeyiz almaya gelenlere mendil, çorap, havlu, gömlek gibi hediyeler verir.

Kızın eski elbiseleri getirilmez, fakirlik sebebi kabul edilir.

Çeyiz getirilirken kız evinde de oğlan evinde de kız ve oğlan için dua edilir, iyi dilekler dilenir.

Gerek oğlan evinde gerekse kız evinde her zaman için birkaç misafir bulunur. Yaşça büyük, tecrübeli, aileye çok yakın kabul edilen hanımlar düğün evinde kalır veya akşam gitse de ertesi gün erkenden geri gelir. Düğün boyunca karşılaşılan sıkıntılar bunlara danışıldıktan sonra çözülür.

Getirilen çeyizlerin kumaş olanları iplere asılarak oğlan evine gelen konuklara gösterilir.

Kız evi çeyiz gönderme işi bittikten sonra bir iki kurnaya sığacakları kadar yakınlarına haber göndererek öğleden sonra hamama gider. Bu yakınları görümceler, eltiler ve çok yakın görüştükleri akraba ve komşular olur.

### **3-Gelin Hamamı**

Düğün hamamı için hangi hamama gidilecekse haber gönderilerek bir iki veya üç dört kurna kapatılır. Natır denilen hamam hizmetlisi orayı başka müşterilerine vermez. Varlıklı aileler hamamın tamamını kapatır. Maraş'ta hamamlar sabahtan öğleye kadar erkeklere açık olur, öğleden akşama kadar kadınlara, akşamdan sonra yine erkeklere açık olur ama gelin hamamı için tutulan hamam sabahtan itibaren kadınlara ayrılır. Yani o gün sabahleyin hamam erkeklere kapalı olur.

Oğlan tarafı gelin hamamına gelebilir de gelmeyebilir de... Gelmediği zaman kaynananın para ve çerez saçma merasimi olmaz.

Sabahleyin saat 08.00'den itibaren kadınlar hamama gelmeye başlar. Kız evi gelenleri karşılayarak soyunma bölümünde misafir eder. Davetliler geldikten sonra kız getirilir. Gelin geldiğinde alkışlanır ve darbuka eşliğinde maniler söylenir. Kız evi gelini soyar ve yeni elbiseler giydirir. Saçları örülür, başı bağlanır, tel şeklinde hakma ve duvak bağlanır. Ayağına çorap ve sarı edik veya konçlu kundura giydirilir. Kız süslendikten sonra natır iki eline birer mum alır, sağdıçları kızın koluna girer, arkalarında kız evinin kızları olmak üzere darbuka ve tüküler maniler eşliğinde ortadaki şadırvanın etrafında birkaç kere dönerler. Oğlanın annesi para ile karışık çerezi gelinin üzerine saçar. (Oğlan evi hamama gelmemişse çerez ve para saçma olmaz.) Bu sırada darbu-

ka eşliğinde türküler maniler söylenir, kızı öven tekerlemeler eşliğinde gılılı (zılgıt) çekilir. Çoğu zaman gelin bu olaydan duygulanır ve ağlar.

Darbukacı erkek olursa hamamın bir köşesine bir perde gerilir ve perdenin arkasına alınır.

Şadırvanın etrafında birkaç kere dolandıktan sonra natır elindeki mumlardan birini gelinin ayağının altına tutar ve gelin basarak söndürür. Gelinin söndürdüğü mum gerdek odasında masayı süslemek için saklanır. Öteki mumlar söndürülmeden önce, dilek tutmak isteyen genç kızlar önceden hazırladıkları küçük mumları yanmakta olan muma tutarak yakar ve dilekte bulunurlar.

Dilekler tutulduktan sonra darbuka eşliğinde türküler, maniler söylenir, sonra çalgıcılar dışarıya çıkarılır.

Sonra kız oturtulur ve yeniden elbiseleri çıkarılarak mezer (peş-tamal) bağlanır, ayağına gümüş işlemeli nalınlar (hapap) giydirilir. Yine natır öncülüğünde, kızın iki koluna sağdıçları girerek ve arkasında öteki kızlar ve kadınlarla hamamın sıcaklık bölümüne girilir, tam ortadaki göbek taşının etrafında bir iki defa dolandıktan sonra oturulur.

Sonra herkes yıkanır. Bu yıkanmada geline hizmet edilir, yıkanır ve gusül abdesti tekrardan öğretilir. Gusül abdesti alma çağına gelen kızlara anneleri bunu öğretmiştir ama kızın yakınları bir kere daha anlatır.

Kız yıkandıktan sonra ayağına gümüşlü nalınlar giydirilir, havlulara sarıldıktan sonra dışarı çıkarılır. Kızı giydirme sırası oğlanın akrabalarına gelmiştir. Oğlan tarafının kadınları kızı giydirir ve annesinin yanına oturtur.

Bütün davetliler yıkanıp kurulandıktan sonra hayır dileklerde bulunarak hamamdan ayrılırlar. En son oğlan evi ve kız evi hamamdan ayrılır.

## **Pazartesi:**

### **1-Çiğköfte**

Oğlan evinde pazartesi günü çiğköfte yapılır. Okuyucu, düğünde takı takması icap eden, daha önceleri dürü gönderilmiş olan evlere çiğ-

köfteyi ve düğünü haber vererek davet eder. Çiğköftenin yanında per vaz, salata, tere maydanoz gibi yeşillikler, ayran, turşu bulundurulur. Yapılan çiğköfteler düğün evindeki misafirlere öğle yemeği olarak verilir. Gerek oğlan evinde gerekse kız evinde, kadın olsun erkek olsun sadece ailenin çok yakınları bulunur. Çiğköfteye gelen misafirler yanında kap kakac cinsinden hediyeler getirir. Bu hediyeler tepsi, tava, sahan, tencere, kazan, sini gibi bakır eşyalardır. Oğlan evi bu hediyeleri inceledikten sonra yeni evliler için eksik ne kalmışsa hemen çarşıdan alarak eksikliği tamamlar.

Çiğ köfteyi kız evi de yapar, kendileri yer, misafirlerine, konu komşuya ikram eder.

## **2-Kıneyce (Kına Gecesi)**

Kız evinde akşamdan sonra dembildek (darbuka) eşliğinde ve kadınlar arasında kıneyce yapılır. (Maraş düğünlerindeki eğlencelerin tamamına kıneyce denir.) Kız evi, kıneyce dağıldıktan sonra çeyiz atar. Kızın çeyizlerini iplere asarak ertesi gün oğlan evinden geleceklere hazırlar.

Oğlan evi de kendi evlerinde, kadınlar arasında kıneyce yapar. Akşamdan sonra dembildek denilen darbuka ile ritim tutulan bu türkülü oyunlu gecelere kına gecesi denir. Kına olayı olmasa da adı böyledir. Kına gecesine bütün tanıdıklar gelmez. Evin uygun bir bölümünde kadınlar, başka bir bölümünde ise erkekler bulunur. Kadınlar kendilerine ayrılan bölümde darbuka ve türküler eşliğinde oynayıp eğlenirken, erkekler de kendilerine ayrılan bölümde veya boş bir arsada yahut komşu evinde oyun oynar veya oyun oynamadan sohbet ederek oturur. İsteyen tenha bir tarafa bir iki masa atarak içki içer. İçilen içki genellikle rakıdır (arahlı).

## **Salı:**

Salı günü öğle vakti oğlan evinden kaynana, gelinler, görümceler, eltiler, kızlar toplanarak kız evinin hazırladığı çeyizi görmeye giderler. Giderken de halı, kilim, battaniye, elbiselik gibi hediye getirirler. Kız

evi de kaynana ve kayınbaba için iç çamaşırdan çoraba, elbiseden secadeye kadar, yatak takımına kadar hediyede bulunur. Kaynana bu elbiseyi Cuma günü duvakta giyer.

Çeyizlerin üzerinde gelinler, görümceler, eltiler, kızlar için iğnenmiş birer şifon vardır. Gelinler, görümceler, eltiler, kızlar bu şifonları başlarına alarak darbuka eşliğinde fazla uzun olmayacak şekilde şarkılı türkülü eğlence tertipleyerek oynarlar. Salı günü kız evinde kineyce (kına gecesi) yapılır. Yapılan kineyce, kız evi için düğünün son eğlencesidir. Bu nedenle çalgı bu gün kız evinde olur. Tutulan çalgının parasını oğlan evi verir. Oğlan evinde de buna benzer eğlence olur ve bu eğlence için ya davul zurna ya da sadece dembildek olur.

Düğünde esas çalgı olarak davul zurna tutulduğu gibi Aley Çalgısı (alay) veya diğer adıyla Belediye Bandosu da tutulur. Aley Çalgısı davul, klarnet, trompet, zil olur. “Şu Maraş’ın kızları / Bandosuz gelin gitmez” dediği çalgı budur.

Çalgıyı oğlan evi kiralar. Oğlan evinin kiraladığı çalgı kız eviyle yapılan görüşmelerden sonra varılan anlaşmaya göre mesela salı günü kız evinde, çarşamba günü oğlan evinde olur. Aley Çalgısının olmadığı günlerde Abdallar Mahallesinden davul zurna tutulur. Durumu iyi olan aileler hem Aley Çalgısı hem de davul zurna tutar. Aley Çalgısına kadınlar, Abdallar Mahallesinden tutulan davul zurnaya da erkekler oynayarak eşlik eder.

Durumu zayıf olan aileler Aley Çalgısı ya da davul zurna tutmaz, dembildekle (darbuka) yetinir.

Salı günü oğlan evinde aileye çok yakınların çağırıldığı, dar anlamda bir eğlence yapılır.

Erkek kineycesi genellikle Çarşamba günleri olursa da Salı günleri de erkekler kendi aralarında toplanır, saz çalan bir iki kişinin coşturmasıyla çalar, söyler, oynarlar. Erkek oyunlarında davul zurna olduğu zaman halaylar çekilir, bunun dışında yalnız oyunlar ya da karşılıklı iki üç kişinin oyunları izlenir. İçki içenler تنها bir tarafa masaları kurarak hem içer, hem halay çekip oynar. İçki içmeyenler ayrı oturur.

Kineyelerde silah sıkıldığı da olur ama bu yaygın değildir. Böyle bir gelenek yoktur.

Oğlan evinde öğle yemeğinde şirinli şovra da denilen aşure, sulu yemek ve pilav olur. Misafirlerin az olduğu öğünlerde sarma ve dolmadan içli köfteye, havuçlu pilavdan böreğe (lâhmacun) kadar en ağır yemekler yapılır.

### **Çarşamba:**

Çarşamba günleri hareketli geçer. Çarşamba günü oğlan evinden kızlar, gelinler, görümceler, eltiler kuşluk vakti kızın başına bakmaya gider. Darbuka eşliğinde oyunlar oynanır. Kız evi oğlan evine yakınsa oğlan evinden gelen misafirler şerbete gelmeden önce oğlan evine döner. Kız evi oğlan evine uzaksa kız evine gelen misafirler oğlan evinin şerbete gelmesini bekler ve şerbetten sonra onlarla birlikte döner.

### **1-şerbet**

Oğlan evi kız evine şerbete öğleye doğru gider. Düğüne davet edilen bütün aileler şerbete katılabilir. Ancak yine de en fazla katılım akşamdan sonraki eğlencede olur.

Kız evine şerbete önde çalgıcılar, arkada erkekler, daha arkada kadınlar kalabalık bir halde ve yaya olarak gider.

Kadınlar kız evinin en güzel bölümünde ve kadınların yanında misafir edilir. Erkekler ise bahçede veya komşu evinde, sokak genişse ve hava müsaitse sokakta misafir edilir.

Kadınlar tarafında, oğlan annesinin yanında getirdiği kına ahşap bir kaşıkla karıştırılarak kıvamına getirilir. (Bu kaşık oğlan evi kadınlardan biri tarafından saklanır ve gelin oğlan evine geldiğinde eline verilerek kırması istenir.) Hazırlanan kına gelinin avucunun ortasına az miktarda, sanki tılsım olsun gibi değdirilir, kınanın üzerine oğlanın annesi altın koyduktan sonra kız avucunu kapatır ve kına torbası kızın eline giydirilir. (Durumu iyi olmayan aileler altın yerine metal para koyar.) Buna kına değirme denir. Düğünde esas kına, gelin oğlan evine geldiğinde yatmadan biraz önce yakılır. Bu nedenle şerbette değirilen kınayı kız daha sonra tekrar avucundan çıkarır. Elini bir beze silerek kınadan temizler.

Kaynananın kız evine getirdiği şeker ezilerek şerbet yapılır ve konuklara dağıtılır. Şerbet (soğukluğa sebep olmasın diye) soğutulmadan ikram edilir. Erkekler içtikleri şerbet bardaklarının içine para koyar. Toplanan bu paralardan çok azı oğlana hamam ve tıraş parası olarak gönderilir, bununla oğlan yanına arkadaşlarını alarak berbere, Cuma sabahı da hamama gider. Geriye kalan para kıza harçlık olarak verilir. Bâzı varlıklı ailelerin kayınbabaları şerbete para atılmamasını söyler “Kızımın harçlığını ben vereceğim.” diyerek kız evine zarf içinde bütün misafirleri adına para gönderir.

Takı takacak hanımlar bu sırada takılarını takarlar. Takı takmayıp para vermek isteyenler daha sonra duvakta, duvak mevlidinde para verirler.

Şerbetten ve kına değirmeden sonra oğlan evi yine çalgıcılar eşliğinde erkekler önde, hanımlar arkada olarak düğün evine döner ve hemen gelin alma hazırlıklarına başlanır.

## **2-Gelin Alma**

Oğlan evinde yemek verildikten sonra gelin atı hazırlanır. Daha önce de belirttiğimiz gibi her at gelin atı olarak kullanılmaz. Gelin atı gösterişli ve süslü olmalıdır. Bu tür özel atları zenginler besler ve gelin atı olmak üzere isteyenlere verirler.

Gelin almaya ikinci üzeri gidilir. Gelin atına kayınbaba biner. Kayınbaba olmazsa onun yerine ailenin saygı duyduğu, sevdiği biri biner. Gelin atının dizginlerini iki taraftan iki kişi tutar ve çalgıcılar önde, gelin atı çalgıcıların hemen ardında, onun peşinde ata binmiş erkekler, onların ardında ata binmiş kadınlar olarak düğün alayı kız evine gelir.

Kız evine gelindiğinde kadınlar attan iner ve kız evine çıkar. Oğlan annesi gelin almaya gelmez, yerine bir vekil tayin eder. Kız evi bu kadınlara şerbet ikram eder. Oğlan evi ikram edilen şerbetten bir sürahi de oğlana gönderir. Damat, gelin gelmeden şerbetten içmiş olur.

Otomobillerin Türkiye’ye gelmesi ile gelin atlarının yerini taksiler alır. Birkaç yerde kurulan taksi duraklarına kaç araba lâzım olduğu

listesi verilir, taksiciler de sıraya koyar, saat kaçta gelebileceklerini söyler, taksiler oğlan evine gelince taksi kiralayan aileler taksilere binecek konvoy halinde kız evine gider. Taksilerde boş yer varsa taksi tutamayanlar buralara alınır.

### 3-Gelinin Giydirilmesi

Kadınlar şerbetlerini içtikten sonra bir odada gelinin giydirilmesine başlanır. Kız evinden kaynana, nine, evli bacılar, görümceler gibi yakınlarla oğlan evinden gelen ve oğlan evinin çok yakını olan birkaç kadın odaya davet edilir. Kızın elbiseleri çıkarılır. Kıza iç çamaşırları, gömlek ve gelinlik giydirilir. Giydirilen gelinlik sarı, yeşil, pembe, mavî olabilir. Gelinlik iyi kalite gezme elbisesidir, düğünden sonra gelin bunu özel günlerinde giyer. Duvaklarla başı bağlanır. Duvakları altınlarla süslenir. Kundurasının altına, uğur olsun da gelin olsunlar diye gelinlik çağına gelen kızların isimleri yazılır. Kunduraları da giydirilir. Gelinlik giydirilirken “Doğduğun yerden öleceğin yere gidiyorsun” denir. “Beyaz gelinlikle buradan çıkıyorsun, beyaz kefenle ordan çıkacaksın” derler. Kâkülünü keserken, “ Akşamdan kalan artık yemeği yeme, gündüz olanı akşam herifine deme” diye tembih ederler. Kız hazır olunca kız evinin gelinleri kızın koluna girerek aşağıya indirir. Bu sırada kızın annesi babası gözyaşlarını tutamaz ve ağlamaya başlar. Kız da bundan etkilenerek ağlar. Kız annesinin babasının ve öteki büyüklerin ellerini öper. Onlar da kızını alından öper. Babası kızın beline kırmızı bir kuşak bağlar. Bir taraftan da kıza hem öğüt verirler hem de duada bulunurlar bu öğüt ve dualar şu şekildedir.

Baş kadar gönen.

Doğduğun yerden öleceğin yere gidiyorsun.

Allah seni kocanla daim kılsın.

Ağlama kızım töremeye gidiyorsun.

Bundan sonra yerin yurdun orası.

Bir yastıkta kocayasın.

Ömür boyu gönenesin.



Bu ögütler verilirken sesi güzel olanlar konu ile ilgili maniler türküler söyler. Dışarıda çalgı devam etmektedir. Babası kızın elinden tutarak atın yanına getirir. Atın üzerinde kayınbaba veya vekili oturmaktadır. At binek taşının yanında durmaktadır veya binek taşı yerine bir masa konur ve kız bu masaya çıkar. Kayınbaba veya vekilinin attan inip yerine kızın binmesi aşağıdaki şekilde yapılır: Kayınbaba sol ayağını üzengiden çeker ve çeker çekmez kız sol ayağını bu üzengiye koyar. Sonra kayınbaba atın öbür yanından yarım iner, kız da ata yarım biner. Kayınbaba ayağını öteki üzengiden çeker çekmez kız da ayağını öteki üzengiye koyar. Sonra kızın ayak bileklerinin birinden kızın erkek kardeşi, ötekenden oğlanın erkek kardeşi tutar. Çalgıcılar gelin alınırken yollama havalarından biri olan Cezayir marşını çalar. Cezayir havasının “Kalkın gidin, kalkın gidin!” gibi yorumlanan nağmeleri kız evini duyulandırır. Çalgıcılar düğün alayının önünde olur. Kayınbaba veya vekili gelin atının başından tutarak yola koyulur. Kızın annesi bir avuç toprak alarak kızın ardından saçar. Yol boyunca kız evinden gelen erkeklerin elleri silahlarında olur. Gelin alayına herhangi bir saldırıya karşı silahlı olurlar. Yol boyunca mesela bir kahvenin önünden geçiliyorsa kahveciler gelin atının ayağına bir fincan kahve dökerek bahşiş ister. Kayınbaba onlara bahşiş verir. Çocuklar atın önüne ip çekerek veya el ele tutuşarak yolu keser ve bahşiş ister. Kayınbaba bu tür yol kesenlere bahşiş verir.

Gelin taksi ile götürüldüğünde en sükseli araba gelin arabası olarak hazırlanır. Renkli kordelalarla süslenir. Motor kaputunun önüne oyuncak bir bebek bağlanır. (Bazı dindar aileler oyuncak bebeği istemez.) Gelin arka koltuğun ortasına oturur. Bir yanına kız evinden kızın yengesi, öbür yanına oğlan evinden oğlanın kız kardeşi veya yengesi oturur. Kayınbaba öne oturur ve yolu kesenlere zarf içinde para verir.

#### **4-Gelinin Oğlan Evine Getirilmesi**

Oğlan evine varıldığında gelin attan inmekte nazlanır. Kayınbaba geline bir yer başışladıktan sonra attan inmeye razı olur. Mesela, “Filan yerdeki bağın falan bölümünü kızıma (veya herifine) verdim!” diyerek başışta bulunur.

Gelin oğlan evinde merasimle attan iner. Yani sol ayağını zen-  
giden çıkardığında kayınbaba hemen sol ayağını üzengiye koyar. Gelin  
yarım inince kayınbaba da yarım biner. Gelin sağ ayağını üzengiden  
ekince kayınbaba hemen sağ ayağını üzengiye yerleştirir ve ata binmiş  
olur. Atı meydanda birkaç kere dolaştırdıktan sonra attan iner. Bu güzel  
ata binmek için delikanlılar yarışır. Sonra gelin atı sahibine gönderilir.

Çalgı eşliğinde oğlan evinin kapısına gelen gelin burada kayınba-  
basının elini öper. Kayınbaba gelini kucaklamaz, pmez. Kayınbaba  
kendisine getirilen arpa, buğday gibi tahılları çevreye serper. Böylece,  
bolluk bereket olsun dileğinde bulunmuş olur. Kız kaynanasının da  
elini öper. Kaynana nazarı kırmak için bir şişeyi yere atarak kırar. Evin  
içine girildiğinde kaynana boş bir testiye (veya çömlekten yapılmış bir  
bardağı, sürahiyi) geline verir, gelin testiye yere atarak kırar. Kırıkla-  
rının üzerine basarak geçer. Bu sırada elinde Kur'an olduğu halde oğlan  
merdivenden inmeye başlar. Gelin de kaynana ile merdivenden çıkma-  
ya başlar. Oğlan elindeki Kur'anı gelinin koltuğunun altına sıkıştırırken  
geline bir cimcik kıvrır. (imdikler.) Burada kızın bazı şeyleri gizle-  
mesini bilip bilmediği test edilir. Eğer uy, vay ederse daha olgunlaş-  
mamıştır. Oğlan avluya geçerken kaynana nden çıkarak merdivenin  
başına varır. Burada elinin birini baş hizasında duvara dayar ve gelin  
onun kolunun altından geçer. Böylece gelin kaynanasını tanıdığını,  
saydığını ifade etmiş olur, kaynana da onu kabullendiğini ifade etmiş  
olur.

Gelin sofada yere serilen koyun postunun üzerine basarak ilerler.  
Böylece gelinin postunu başına çekerek uslu uyumlu olması için uğur  
tutulmuş olur. Geline bir nar verilir, gelin narı duvara çarparak parça-  
lar. Parçalanan nardan birkaç tane geline yedirilir. Böylece gelinin çok  
ocuğu olması için uğur tutulmuş olur. Daha önce (kız evinde) kınası-  
nın karıştırıldığı ağşap kaşık geline verilir, gelin bu kaşığı kıarak yere  
atar. Kaynana kuru üzüm, leblebi, kabak çekirdeği ve bozuk paralarla  
zenginleştirilmiş çerezi gelinin başına serper, kk çocuklar serpilene  
bu erezleri ve parayı kapışır. Bu davranış sünnettir çünkü peygamber-  
rimiz gelinin başına şeker atılmasını emir buyurmuştur. Bu tören bo-  
yunca aşağıda çalgı çalınır yukarıda kadınlar kızlar ibidik (alkış) alar.  
Gelin bir odaya alınır ve şerbet ikram edilir. şerbet ağız tadı anlamına

gelir. Gelinin kucağına erkek çocukları olsun dileğiyle bir erkek çocuk verilir. Gelin bu çocuğa, uygun bir hediye (giysi) verir. Bunlara hazırlıklı olan kız tarafının büyükleri hediyeleri yanlarında taşımaktadır. Sırası geldiğinde geline verirler, gelin de yeri geldiğinde hediye eder.

Gelin bunları yaptıktan sonra düğüne davetli kadın misafirlerin büyüklerinin ellerini öper. Bundan sonra çalgı eşliğinde türküler söylenerek oyunlar oynanır, kumitler (komedi, güldürü) çıkarılır. Kimi kızlar erkek kılığına girerek kumit çıkarır. Gelinin kaynanasıyla karşılıklı oynaması bolluk ve bereket olacağına yorumlandığından gelinle kaynanayı mutlaka karşılıklı oynatırlar.

### ***Bir düğün hikâyesi:***

Eski Maraş'ta düğün gibi eğlencelerde oyun oynamak hafif meşreplik kabul edilir, hoş karşılanmaz. Hasseten erkek oynamaz denir.

Hocalar da oynamayı yasaklar, oynamadan korkutmak için oyun oynanırken elin omuzdan yukarı kalması durumunda nikâh düşer, tecdid-i iman, tecdid-i nikâh gerekir derler.

Bunun insanlar üzerinde yarattığı bir baskı olur. Oyun oynamaya meyilli insanlar kadın olsun erkek olsun kendisini baskı altında hissederek bu duygularını bastırır. Hâlbuki oynamak veya oyun seyretmek bir yerde ferdin ve toplumun boşalmasına rahatlmasına sebep olur. Oyun oynamaya yatkın olanları daha çok rahatlatır. Mesele bu işi tadında bırakabilme meselesidir.

Eskiler bu olguyu şöyle bir hikâye dairesinde hikâye anlatır:

Çok güzel oynayan, oynamayı da çok seven bir kadın hocalardan etkilenerek, oynamanın günah olduğu düşüncesiyle oyun oynamayı bırakır. Duygularını baskı altına alır. Ancak çok sevdiği birinin düğününde oynaması için üzerine çok gidilir. Diğer arkadaşları oynamakta, kendisi ise bir köşede içi giderek onlara bakmaktadır. Sonunda ısrarlara dayanamayarak oyuna kalkar. Ellerini fazla kaldırmadan oynamaya başlar. Bir taraftan da “Allah’ım günah yazma, Allah’ım günah yazma.” diye dua etmektedir. Oyun hareketlendikçe kendisi de üzerindeki baskıyı atmaya başlamıştır. Allaha yalvarırken “Allah’ım biraz yaz, biraz yazma” diye yalvarmaktadır. Oyunun ilerleyen zamanı içinde oyuna tam kendisini kaptırıp da eskiden olduğu gibi coşku içerisinde

oynamaya başlayınca gözüne hiçbir şey görünmez olup, “İster yaz ister yazma, ister yaz ister yazma” diye göbek atmaya başlar.

Hikâye budur.

Bu aynı zamanda dinde çitanın çok yükseğe asılması halinde fitrat dini olan İslam’da fitrata aykırı fetva verildiğinde ortaya çıkacak durumdur.

Çalgı Aley Çalgısı, Belediye Bandosu veya davul zurnadır. Düğünün bu bölümünde dembildek (darbuka) olmaz. Ancak fakir ailelerin düğününde çalgı takımı tutulmadığı için dembildek olur. Düğüne bütün davetliler katıldığı gibi kız evi de kalabalık bir halde düğüne katılır. Her zaman olduğu gibi genç kızlar gelinler düğünü şenlendirir. Damat, kadınların arasında olmaz. Gelin sık sık oyuna kaldırılır. Gelin oynarken onu öven maniler veya gı lı lı çalınır. Mesela:

Kaş ile göz, geri yanı söz, yah yah lı lı lı lı lı.

Mangalda kömür külü, bu da damadın gülü yah yah lı lı lı lı lı.

Denizde balık, gelin de damada lâyıık yah yah lı lı lı lı lı.

Maşallah maşallah, nazar değmez inşallah yah yah lı lı lı lı lı.

Irafta kıska, görümce de ne koska yah yah lı lı lı lı lı.

Eğlence akşama kadar sürer. Akşam olunca misafirler dağılır, ancak çok yakın aileler kalır.

## **5-Akşam Eğlencesi**

Akşam yemeği yendikten sonra davetlilerin tamamının katıldığı ve çalgı eşliğinde eğlence yapılır, oyunlar oynanır, kumitler çıkarılır. Esas düğün eğlencesi budur. Kadınlar ayrı yerde, erkekler ayrı yerde kineyce yapar. Çalgıcılar kadınlar bölümünde olur. Kadınlarla çalgıcıların arasına bir bez gerilir ve çalgıcılar oynayan kadınları görmez. Çalgıcılardan istek istenirken çocuklar veya orta yaşın üzerindeki kadınlar araya konur. Onlar perdeyi aralayarak mesela, “Çiftetelli çalmıyışsınız,” gibi isteklerde bulunur.

Erkekler tarafında ise davul zurna olur. Bunlara kadın kineycesi ve erkek kineycesi denir. Erkekler de bitişik evde, hava müsaitse boş

bir arsada kendi aralarında eğlenir. Bu eğlenme davul zurna eşliğinde halaylar çekmekle olur. Erkekler içerisinde içki içmek isteyenler تنها bir yerde veya diğer erkekleri rahatsız etmeyecek kadar ayrı bir yerde içki içer. İçki içenler arasında uzun hava söyleyenler de olur.

Kışlalar doldu bu gün, Garip senin bu sözlerin de Hakka yaramaz, Amman atımı bağladım delikli taşa en beğenilen uzun havalardır.

Gecenin ileri saatlerinde misafirler dağılıp, yatacak zaman gelince kızın eline kına yakılır, süslü ve özel bir bezle bağlanır. Kına yakılırken tekbirler alınır, salâvatlar getirilir. O gün damat başka bir mahallede bir yakınının evinde kalır. Kız ile kız evinden gelen genç bir iki kadın kızla birlikte gerdek odasında yatar ve kıza son öğütlerini verirler. Kaynanaya kayınbabaya öteki yeni akrabalara nasıl davranılması gerektiğini, oğlana nasıl hizmet etmesi gerektiğini, oğlanı yuvaya nasıl bağlaması gerektiğini, önceleri susup ev halkının bağlı olduğu kuralları öğrendikten sonra ev işlerinde nasıl davranması gerektiğini, erken kalkmasını, büyüklere hürmetkâr olmasını anlatırlar. Gelin güvey olmadaki ergenlerin bilmediklerini anlatırlar. Bir kadının nasıl hamile kalacağını, hamile kaldığında nelere dikkat etmesi gerektiğini anlatırlar. O gece kıza edep dâhilinde bu tür öğütler verilir.

## **Perşembe:**

### **1-Kınanın Yıkanması**

Oğlan evinde sabahleyin erkenden kalkılır ve gelinin kınası bir leğene yıkanır. Leğende biriken atık su, uğur getirmesi için evin dört köşesine serpilir. Sabahleyin bakkaldan iki tane ucu sivri yumurta, iki tane de ucu toparlak yumurta alınarak kahvaltıda oğlana geline yedirilir. Bundan maksat şudur: Ucu sivriler horozu, ucu toparlaklar tavuğu temsil eder. Yani yeni evlilerin iki kızı, iki oğlu olması dilenmiş olur. Kızın annesi ve bir iki yakının gelmesi beklenir. Bunlar gelince kız evi gelin odasını yerleştirir. Yeni evliler kaynana kayınbaba ile aynı evde yaşayacağı için döşenen oda genellikle yatak odası yani, gerdek odasıdır. Oğlan evinin hazırladığı çerez ve meyve bir tepsiye veya küçük bir siniye yerleştirilir, ortasına mum konur. Bu mum, kızın gelin hamamında ayağı ile basıp söndürdüğü mumdur. Kuşluk vakti gelen kız evi-

nin gelin odasını yerleştirmesi öğleye kadar sürer. Öğleyin hep birlikte yemek yedikten sonra kız evinden bir veya iki kadın kalır gerisi evlerine döner.

Tutulmuş bir aşçı (kadın veya erkek olabilir) velime (akşam yemeği) için hazırlıklara başlar. Velime yemekleri pilav ve sulu yemek olur. Pilav, bulgur pilavı olabildiği gibi pirinç pilavı ve pirinç pilavının değişik türleri olabilir. Bunlar etli pirinç pilavı, havuçlu pirinç pilavı (Acem pilavı) olabilir. Pilavların yanı sıra mevsimine göre cacık yapılabildiği gibi et kabağından patatese kadar değişik sulu yemekler yapılabilir. Veya pirinç pilavının yanında havuç veya turp salatası da yapılabilir.

Velime piştiği zaman aşçı birer kap yemek koyarak geline götürür. Gelin de aşçıya para verir. Verilen para az değildir, aşçının emeklerini karşılayacak kadardır.

## **2-Damat Tıraşı**

Öğle yemeğinden sonra arkadaşları damadı berbere götürerek tıraş ettirir. Berbere ya bol para verilir veya havlu gibi hediyeler getirilir. Tıraş boyunca tantana yapılır.

## **3-Velime Yemeği**

Velime yemeği vacip kabul edilir. Zengin fakir herkes yemeğe davet edilir. Velime yemeğinde kap kakak, kaşık vs. çalmak adettir. Çalınan bu eşyalar bir pastaneye bırakılır ve karşılığında tatlı dondurma yenir. Düğünden sonra kayınbaba veya oğlan pastaneden bunları alır, yenen tatlı ve dondurmaların parasını öder.

Akşam ezanına doğru erkekler namaz için camiye gider ve namazdan sonra hocayı ve cemaati velimeye buyur eder. Cami cemaati imamla birlikte topluca düğün evine gelerek yemek masasına oturur. İmam ve cemaatin gelmesiyle velime yemeği dağıtılmaya başlanır. Velime yemeğini isteyen herkes yiyebilir. Eş dost, hısım akraba, mahalleli, fakir zengin velimeye davetlidir. Yoldan geçen çevrilerek yemeğe buyur edilir.

Velimede en çok pirinç pilavı ile mevsimine göre havuç veya turp salatası yapılır. Bunun yanı sıra pirinç pilavı ile sulu yemekleri, mevsimi ise et kabağı sulusu ile dövme pilavı (keşkek, keşk'aşı) yapılır ki bunun tebessüm ettiren bir de hikâyesi vardır:

Velime pişirilmiştir. Velimede damadın çok sevdiği et kabağı sulusu (kabaklı) ile keşk'aşı vardır. Düğün kalabalığı velime yerken nasıl olmuşsa damada yemek bırakmayı unutmuştur. Damat buna çok alınır. Gerdeğe verilecek zaman itiraz eder: "Kabaklı ile keşk'aşını kim yediyse gelinin yanına o gitsin!" der.

Bu hikâye Maraş'a mahsus mudur bilinmez ama Maraş'ta çok söylenir.

#### **4-Nikâh**

Nişanlılık döneminde belki bir gerilenme olur düşüncesiyle nikâh kıyılmaz. Nikâh Perşembe günü velimeden sonra kıyılır. (O zaman da Cuma gecesi denir.) İmam velime yemeğini yiyip Kur'an okuduktan sonra bir odaya alınır. Bu sırada oğlan evinden veya kız evinden (nikâh düşmeyen) bir erkek kızdan vekâlet alır. "Beni vekil kabul ettin mi?" diye üç kere sorar ve kızdan üç kere evet cevabı aldıktan sonra hocanın olduğu odaya gelir. Bunu üzerine hoca nikâh törenine geçer ve dualarla nikâh kıyar. Nikâhtan sonra hocaya havlu hediye edilir. Hoca nikâhtan sonra hemen kalkar ve yatsı namazına yetişmeye çalışır.

#### **5-Damadın Giydirilmesi**

Nikâhtan sonra oğlanın arkadaşları, sağdıçları oğlana damatlık elbisesini giydirir. Arkadaşları şaka olsun diye damadın eski elbiselerini giymek için alır.

#### **6-Camide Yatsı Namazı**

Nikâh kıyıldıktan sonra yatsı namazı için damat, damadın arkadaşları, ailenin bütün erkekleri camiye gider. Camiye giderken fanus, fener, lüks gibi aydınlatma araçları kullanılır. Bunlar önden yolu aydın-

latırken arkadan damat, arkadaşları ve akrabaları gelir. Sağdıçlar damadın kollarına girerek ona yoldaşlık eder. Hane halkının ve eşin dostun katılımı ile camiye gidilir. Yatsı namazından sonra fanus, fener, lüks gibi aydınlatma araçları önde, damat ve koluna girmiş arkadaşları arkada, hoca ve ailenin büyükleri daha arkada olmak üzere düğün evi erkekleri düğün evine doğru yürür. Bu sırada tekbirler ve salâvatlar getirilir.

Düğün evinde kadınlar küçük bir oğlan çocuğunu gerdek yatağına yuvarlarlar, gelin ona giyecek hediye eder.

### **7-Oğlanın Gerdeğe Verilmesi (Güva Verme, Koltuğa Verme)**

Oğlanın gerdeğe gireceği evin kapısına gelindiğinde burada durulur. Hoca duaya başlar, erkekler “Âmin!” der. Dua’da gelinle güveyin Hz.Ali ve Hz.Fatıma gibi, Peygamberimizle Hatice anamız gibi geçinmesi ve çoluğa çocuğa karışması için tazarru’da dilekte bulunur. Dua bittiğinde oğlan büyüklerin ellerini öper. Kapı açılır, oğlan içeriye girerken oğlanın sırtı arkadaşları tarafından yumruklanır ve oğlan yumruklardan kurtulmak için eve kaçır. Camiden gelirken damadın iki koluna giren sağdıçları hem oğlana öğüt verir hem de onu yumruklardan korumaya çalışır.

Bu sırada kız ve kız evinden gelen bir iki kadınla oğlan evinden bir iki kadın da namazlarını kılmıştır. Hazırlanan çerez sinisinin ortasına konan mum yakılmıştır. Oğlan gelince kadınlar gerdek odasından çıkar, evi boşaltırlar. Oğlana “Allah hayırlı eylesin!” duasında bulunarak evi boşaltırlar. Gerdek odasına gelen oğlan gelinin duvağını açarak yüz görümlüğü altın takar ve gerdeğe girmeden önce iki rekât namaz kılar.

Kızın bakire olması çok önemlidir. Bunun için de vazifelendirme yapılır. Kız bakire olmadığı zaman her şey alt üst olur. Bunun şoru çıkmasını için düğün öncesi kızı ebeye kontrol ettirme gibi bir usulle bakireliğinden emin olma yoluna da gidilir. Zâten bugün eski iptidâi yollar, usuller kullanılmamaktadır.



## **Cuma:**

### **1-Damadın Hamama Gitmesi**

Ertesi gün damadın arkadaşları güneş doğmadan damadı evden alarak hamama gider. Hamamdan sonra damat ve arkadaşları akşama kadar eve gelmez.

### **2-Duvak**

Kuşluk vaktine kadar sabah çorbaları içilir ve gelinliği giydirilen kıza pembe bir duvak örtülerek bir odaya veya sofaya veya hava müsaitse bahçeye oturtulur. Gelinin duvağı kapalı olur. Yönü kibleye gelecek şekilde oturtulur. İki yanına biri kız, öteki erkek iki çocuk dinelir, ellerinde bulunan kullanılmamış iki ahşap kaşıkla konuklar geldiği zaman gelinin duvağını açarlar. Kısa bir zaman duvak açık kalır, sonra yine kaşıkla yeniden duvağı kapatırlar. Çocuklar duvak açıp kapamayı güzelleştirici hareketler yapar, bir yandan da “Allahümme sallı alâ seyidinâ Muhammed!” diyerek salavat getirirler. Gelinin duvağı ilk kez Cuma salası okunurken açılır.

Gelin bu şekilde dört beş gün misafirlere gösterilir. Gelen misafirler düğünün parasını bu sırada getirir. Bu günlerde okuyucu ile duyurularak yapılan duvak mevlidinde de düğün parası getirmeyi geciktirenler para bırakır.

Çocukların duvak açmada kullandıkları kaşık kendilerine hediye edilir.

Gelin bu üç dört gün içinde gelinliğini giyer, sonraki günlerde gündelik kıyafetini giyer.

### **3-Gelinlik Etme**

Gelin bu günden itibaren evini ve ailesini bulmuştur. Birkaç gün daha misafir edildikten sonra evin işlerini yapmaya başlar. Uzun yıllar kaynanasıyla ve özellikle kayınbabasıyla ne normal sesle ne de yüksek sesle konuşmaz. Kaynanasıyla kısık bir sesle konuşur, kayınbabasıyla mümkün olduğu kadar hiç konuşmaz. Bu saygı gereğidir. Bu zaman içinde yeni evinin huyunu husunu öğrenir, burada kime nasıl davran-

cağını, neyi nasıl yapmasını istediklerini anlar ona göre hareket eder. Böyle böyle geçen üç beş yıl sonra ailenin hassasiyetlerini tam olarak öğrenir, aileye eve intibak eder. Bir evin nasıl çevrileceğini kavramış olur. Baba evindeki eksik bilgilerini giderir. Artık ondan sonra aile şartları içinde sesli konuşur.

#### **4-El Öpme**

Düğünden üç gün kadar sonra oğlan evi yani gelin güva (damat) ve öteki çocuklar, oğlanın ana-babası, varsa evli oğlu ve gelini kız evine gider. Gelinle güva kız evindeki büyüklerin ellerini öper. Kız evinin yakınlarının da bulunduğu el öpmeye iki aile birbiriyle daha yakından tanışır. Kızın annesi ve babası damada ve geline hediyeler verir. Damada marka yüzük ve kol düğmesi hediye edilir.

Bu buluşmada kız evi misafir ağırlama yemekleri ikram eder. Yemekten sonra kahve, tarhana ceviz badem, şıra çeşitleri, meyve, tatlı ikram eder.

#### **5-Kız Evinin Davet Edilmesi**

Kız evinin oğlan evini davet etmesinden üç beş gün sonra oğlan evi kız evini yemeğe davet eder. Oğlan evi kız evine misafir ağırlama yemeklerinin en lezzetlilerini çıkarır. Yemekten sonra kahve, tarhana ceviz badem, şıra ürünleri, meyve, tatlı ikram edilir.

Karşılıklı bu davet etmelerden sonra her iki ailenin hanımları gündüzleri sık sık birbirlerini ziyaret ederek akrabalık ilişkilerini pekiştirir. Artık birbirlerinin ölü diri her türlü düşülgelerine giderler. Akşamdan sonra yapılan erkekli toplantılar daha seyrek olur.

#### **6-Gelin Hamamı**

Maraş düğünlerinin son merasimi kız evinin oğlan evini hamama davet etmesidir. Düğünden yaklaşık on beş gün kadar sonra kız evi oğlan evini hamama davet eder.

Kız evi hem kendilere hem de kız evine yetecek sayıda kurna kiralar. Hamam boyunca zeytinyağlı dolmalar, sarmalar yenir. Tarhanalar

ıslanarak cevizle, bademle yenir. Mevsimine göre meyveler, şıra ürünleri ikram edilir.

## **7-Beşik ve Bebek Elbisesi Gönderme**

Gelinin hamile olduğu öğrenildiğinde kızı annesi beşik ve doğumda kullanılacak bezlerle doğacak bebeğin birkaç yıl giyeceği elbiseleri gönderir.

Aslında kız annesi çoğu zaman düğünden önce hazırlık görür ve ilerde doğacak olan torunu için giyecek dikmeye, örmeye başlar. Doğacak çocuğun kız mı oğlan mı olduğu o yıllarda bilinmediğinde kıza da oğlana da uygun gelecek şeyler hazırlar. Fazladan kız doğarsa şunlar, oğlan doğarsa şunlar diye hazırlık yapar.

Bebek giysileri için kullanılan kumaşlar pamuklu olmalıdır.

İlk olarak bebeğin doğumu sırasında sarılacağı kundağı ve iç çamaşırları hazırlanır. İç çamaşırları birkaç kat olur. Kundak aşığı yukarı bir metreye bir metre olur. Patiska, akfil veya opelden yapılır. Bu kumaşlar cildi tahriş etmeyecek kadar yumuşak kumaşlardır. Kundağın üzerine nakış yapılarak estetik kazandırılır. Bu nakışların tamamı el emeği göz nurudur. Bu nakışlar çiçek ve geometrik desen ağırlıklıdır. Bazen hayvan figürleri de işlenir. Bu nakışları bebeğin üzerinde gören başka kadınlar kız annesinin ne kadar zevk sahibi olduğunu, ne kadar titiz olduğunu görüp söylemelidir.

İç kundak mermerşahi veya kâhge bezinden yapılır. Her ikisi de çok yumuşak kumaşlar olup bebeğin cildini asla tahriş etmez.

Bebeğin yatağı ıslatmaması için bir beze balmumu sürülerek bezin sızdırmazlığı sağlanır. Daha sonraları bu amaçla muşamba, naylon vs. kullanılmaya başlanır.

Alt bezi olarak mermerşahiden biraz daha kalın olan kâhge bezi kullanılır. Alt bezi kundaktan biraz daha küçük olur. Bebeğe atlet yerine giydirilecek zıbın ise mermerşahi bezinden hazırlanır. Bebeği soğuktan korumak için başına sarılacak tülbent üçgen şeklinde hazırlanıp kenarlarına tığ ile nakış işlenir.

Zıbının üzerine giymesi için yine pamuklu kumaştan fistanlar dikilir. Bu fistanlar hem kız hem erkek çocuğa uygun olacak şekilde hazırlanır. Bu kumaşların üzerinde güzel desenler bulunur. Robadan büzgülü ve (giydirme kolaylığı için) önü açık olur. Önü yün ip veya kordela ile büzülerek bağlanabilir veya çıtçıtla kapatılabilir olmalıdır.

Gelinin annesi bunları hazırlarken gelinin kaynanası da boş durmaz, bebeğin ilk doğduğu gün yatacağı yatağını hazırlar. Kız evinden beşik gelinceye kadar bebek orada yatacaktır.

Kız evinin bebeğin yatması için göndereceği beşik çıkırkçılar tarafından yapılır. Bebeği uyutmak için her iki tarafa kolayca sallanabilmelidir. Bu beşiklerin sadesi olduğu gibi çok cafcıflı olanları da vardır.

Yün veya orlon iplerle bebeğin dıştan giyeceği kazaklar, yelekler, hırkalar, patikler hazırlanır. Bunlar çocuğun 4-5 yaşına kadar giyebileceği şekilde çok miktarda olur. Çocuğun beşikten sonra yatacağı karyolası da 4-5 yaşına kadar kullanılabilir olur. Bebek ve çocuk yatakları, (döşek, yastık, yorgan) yünden yapılır. Yastık kılıfı ve yorgan ağzı mutlaka il işçiliği ile süslenir. Karyola örtüsü kadife üzerine sırma işlenerek hazırlanır.

Bunlar oğlan evine gönderilirken kaynanaya da fistanlık konur.

Kızın annesi bu hazırlıkları tamamladıktan sonra pırtı sergiler gibi sergiler ve yakınlarını davet eder. Yakınlarına bebek hazırlıklarını ve beşiği gösterdikten sora lohusalığın yirminci günün dolunca bu hediyeleri kızın yengesi veya küçük kız kardeşi ile oğlan evine gönderir.

Beşik götürenlere kayınvalide hediyeler verir. Gidenler fazla uzun oturmaz, bebeği sevdikten ve hayırlı olsun dileğinde bulunduktan sonra dönerler.

Kaynana yakın akrabalarını ve komşuları çağırarak bebek için gönderilenleri sergiler. Bunlar bir iki gün sonra bebek için kullanılmaya başlanır. Daha sonraki günlerde kızın annesi hem bebeğe hayırlı olsun demek hem de bebek eşyalarını görmek için oğlan evine gider. Gelinin annesinin daha erken gelmesi hoş karşılanmaz.

### **Düğün Türküleri, maniler, gıllılar:**

Bu türkülerin temel özelliği oyuna müsait olmalarıdır. Söyleyen dinleyen hem zevk alır hem de ritme bağlı oyun hareketi ortaya koyar. Hareketle stresini atar, içi açılır, ferahlar. Sevincini yaşar, boşalır, rahatlar.

Uzun yıllar Maraş düğünlerinde çalgı çalan ünlü çalgıcılar şunlardır: Günaltılı Döne Bacı, Utcu İbiş, Dembildekçi Kenan, Davulcu Mehmet, Davulcu Mustafa, Zurnacı Güdük, Zurnacı Ökkeş,

Çalgıcıların Maraş nişan ve düğünlerinde söyledikleri türküler (alfabetik sıraya göre) şunlardır:

Adana'nın yolları taştan  
Bilal'ımsın Bilal'im, oğlan sana yandım  
Bir dalda iki kiraz  
Ceviz oynamaya geldim odana  
Çarşıya vardım, erikten aldım  
Çek deveci develeri yokuşa Amman  
Çiğköfte türküsü  
Dolana ay dolana  
Garbi yeli garbi yeli  
Geliyor düğün alayı, kaynanalar çeksin halayı  
Havuz başı su başı  
Kadifeden kesesi  
Kaleden iniş m' olur?  
Kar yağıyor yağıyor, taşların arasından  
Kızım seni Ali'ye vereyim mi?  
Konyalım  
Lingo lingo şişeler  
Operde lüperde  
Süt içtim dilim yandı, amanın ammanın

Tin tin tini mini hanım  
Tiren gelir hoş gelir  
Yoğurt koydum dolaba, ellere vay  
Zeyno bana kar getir  
Zeytinyağlı yiyemem amman, basma da fistan giyemem  
amman

***Oyun havaları:***

Mevlana  
Çiftetelli  
Arabi çiftetelli

***Uzun havalar:***

Amman atımı bağladım, delikli taş  
Kışlalar doldu bugün  
Ezo Gelin  
Garip senin bu sözlerin Hakka yaramaz  
Karşı bağda sıra sıra bademler  
Karşıdan karşıya Ofo'nun yurdu  
Ankara'da yedim taze meyveyi  
Ben de gittim bir geyiğin avına  
Atımı bağladım iğde dalına, oturdum ağladım kendi halime

Bir de gelin alıp dönülürken Cezayir marşı çalınır. Cezayir marşı yollama havası taşıdığı için sadece gelin yollanırken çalınır. Cezayir'in ara nağmesi sözlü değildir ama sanki "Kalkın gidin, kalkın gidin!" der gibi bir bestesi vardır. Bilindiği gibi Cezayir'e harbe giden evlatlarımızı için bestelenmiş bir marştır.

Maraş düğünlerinde söylenen uzun hava ve kırık havaların bir kısmının sözleri aşağıda verilmiştir:

***Ceviz oynamaya geldim odana:***

Ceviz oynamaya geldim odana  
Nişanlın da bu mu derler adama  
Dayanamam senin kara sevdana, amman  
Aman aman olmuyor  
Eş eşini bulmuyor  
Kara yağız genc oğlan  
Niye gönlün olmuyor?

Asker bayrağını burca diktiler  
Küçücük yarimi asker ettiler  
Ben doymadan o yari de alıp gittiler Amman  
Aman aman olmuyor  
Eş eşini bulmuyor  
Kara yağız genç oğlan  
Niye gönlün olmuyor?

***Cezayir:***

Cezayir'in menemşesi top biter  
Arasında türlü türlü ot biter  
Benim derdim elinkinden bin beter  
Hastalara şifa olan Cezayir

Cezayir'in gemileri yağlanır  
Yağlanır da tersaneye bağlanır  
Cezayir'de koç yiğitler eğlenir  
Dertlilere şifa olan Cezayir

Cezayir'in harmanları savrulur  
Savrulur da teneleri ayrılır  
Sılayı andıkça başın devrilir  
Dertlilere şifa olan Cezayir

***Garip senin bu sözlerin hakka yaramaz:***

Garip senin bu sözlerin aman aman, taman Hakka yaramaz  
Sözünde durmayan da Garip aman, adam olamaz  
Elde güzel çoktur bize yaramaz  
Gadan alam Garip kal bizim ellerde ellerde oy oy

Gitme Garip gitme yollar çamurdur  
Garipin yüreği de Garip aman amman, taşdır demirdir  
Yedi yıl dediğin hayli ömürdür  
Gadan alam Garip kal bizim ellerde ellerde oy oy

Gitme Garip gitme yollar haramı  
Arap vurur Türkmen alır paranı  
Vururlar öldürürler Garip yeni yeteni  
Gadan alam Garip kal bizim ellerde ellerde oy oy

***Garbi yeli:***

Garbi yeli garbi yeli  
Ne esersin deli deli  
Bahçemde aşılan gülü  
Sen soldurdun garbi yeli



Garbi yeli yeğın eser  
Deli poyraz ona küser  
Nazlım duyarsa vaz geçer  
Sen barıştır garbi yeli

***Zeyno bana kar getir:***

Zeyno bana kar getir  
(Aman) Mendiline sar getir  
Mendilin gül kokuyor  
(Aman) Altın tasa koy getir

Zeyno Maraşlı Zeyno  
Aman eller kınalı Zeyno

Zeyno Maraş'ta durur  
(Aman) Bağına taşlar vurur  
Yari gurbete gitmiş  
(Aman) Her gün ağlayıp durur

Zeyno Maraşlı Zeyno  
Aman eller kınalı Zeyno

***Bilal'ımsın Bilal'im:***

Bilalımsın Bilalım oğlan sana yandım  
Bir yastıkta yatalım Bilal'im  
Masa üstünde pekmez oğlan sana yandım  
Bu pekmez bana yetmez Bilalım  
Şu Maraş'ın kızları oğlan sana yandım  
Bandosuz gelin gitmez Bilalım

Gene geldi yaz baharın ayları:  
Gene geldi yaz baharın ayları  
Yare mektup yazmak ister gönlümüz  
Karı kalkmış mor sümbüllü bağları  
Şikâr için gezmek ister gönlümüz

Uygun ahbap tel alışkın saz ile  
Nargileler yansın mercan köz ile  
Saki gerek mey doldura naz ile  
Badeleri süzmek ister gönlümüz

Hezâri'm der bu dünyada n'olmalı  
Gam dağıtıp oynamalı gülmeli  
Sarılacak bir de yavru bulmalı  
Canı cana katmak ister gönlümüz

***Çiğköfte türküsü:***

Çiğ köfteler ne acı da  
Ayran onun ilacı  
İyi yoğur gelin bacı  
İlle de canım çiğ köfte

Çiğ köfteyi yoğuran da  
Yemez bunu doğuran  
Bol ayran taze soğan da  
İlle de canım çiğ köfte

Çiğ köfte dama kaçtı da  
Ayran ardına düştü

Çok yedim karnım şişti de  
İlle de canım çiğ köfte

Çiğ köftenin bulguru da  
Bu yenmez kuru kuru  
Bacım ayranın duru da  
İlle de canım çiğ köfte

### ***Halaylar ve oyunlar:***

Düğünlerde bir takım oyunlar türkü eşliğinde olur. Usûlü makâmı dâiresinde türkü söylenir. Oynayan türkünün ritmine kendini uydurur. İnsanlar, oynayarak ve söyleyerek eğlenir, boşalır, rahatlar. Keyiflenir. Mutluluğunu yaşar.

Bir de sâde oyun havaları vardır. Bunların sözü güftesi olmaz. Bunlarda söylemeden oynanır. Ancak bunlar hareketlidir. Oynayanlar oyun havalarını daha bir hareketli oynar. Katılım daha fazla olur.

Maraş'ın bir folkloru olmakla beraber folklorla bağlı oyun kültürü azdır. Ama kırsalda bu fazlasıyla mevcuttur.

### ***Maniler:***

Akdere düzden gelir  
Suyu denizden gelir  
Bir erkek hasta olsa  
Şifası kızdan gelir

Ay doğar sini gibi  
Sallanır selvi gibi  
Yarin kokusu gelir  
Maraş'ın gülü gibi

Maraş'a paşa geldi  
Halka temaşa geldi  
Bir elim yar koynunda  
Bir elim boşa geldi

Maraş yolu düz gider  
Bir edalı kız gider  
O kız yolu şaşırılmış  
İnşallah bize gider

Gökte yıldız top durur  
Ağlan atın koşturur (koşturur)  
Şu zamane kızları  
Ak gerdandan öptürür

Kaleden atın beni  
Güzele katın beni  
Benim babam fakirdir  
Zengine satın beni

Gökte yıldız sayılmaz  
Çiğ yumurta soyulmaz  
Ben bir kıza vuruldum  
Öpmeyinen doyulmaz

Karşı karşı kalalım  
Kendi Maraş abalım  
İster al ister alma  
Boynunadır vebalım

Çarşıda hedik kaynana  
Dişleri gedik kaynana  
Oğlun çerez getirdi  
Sensiz yedik kaynana

Çarşıda havuz kaynana  
Oğlun çavuş kaynana  
Oğlun eve gelince  
Bir yere savuş kaynana

Yere serdim kilimi  
Kaynana tutsun dilini  
Baş edemeyeceksen  
Neden aldın gelini

Yere serdim hasırını  
Oldum kaynana yesiri  
Kaynanam da ölürse  
Ev olur arı sili

Saçları sümbül gelin  
Uçları bir gül gelin  
Sen bize gelmeyeli  
Bir günüm bir yıl gelin

Dağda davar otlarım  
Tabancamı yağlarım  
Ben bekâr bir oğlanım  
Gelinlere yalvarım

Bu yol Maraş'a gider  
Bülbül feryada gider  
Hasretlikler kavuşsa  
Dağlar imdada gider

El adama at verir  
Bir atımlık ot verir  
Oğlan büyük kız küçük  
Sarılmaya tat verir

Bu gece ne gecedir  
Yastık baştan ücedir  
Yastık kurbanın olam  
Yar yatışı nice dir

Maraş içinde yiğit  
Elinde altın divit  
Yarine küçük derler  
Al da koynunda büyüt

Dolaba fincan koydum  
İçine mercan koydum  
Kaynanamın adını  
Kuyruklu sıçan koydum

Ay gider üçe gider  
Kervanlar gece gider  
Çit memenin üstünden  
Doğru yol hacca gider

Arpa ekdim bir evlek  
Dadandı hacı leylek  
Yazın beraber idik  
Kışın ayırdı felek

Evler senin evler senin  
İçi dolu evler senin  
Otuz iki nalbant kızı  
Atlarını nallar senin

Elekler var elekler  
Öpülsün ak bilekler  
Haber olsun dostlara  
Kabul oldu dilekler

Maniye mani katmış  
Güle karanfil katmış  
Gelini almamış da  
Yalnız döşekte yatmış

Keten gömlek dizedek  
Gel gidelim bizedek  
Sarılalım yatalım  
İlkbahardan güzedek

Çıktım Pınarbaşı'na  
Sabun koydum taşına  
Anası kurban olsun  
Kızının yoldaşına

Ay doğar anasından  
Bulutlar arasından  
Kız memen görünüyor  
Düğmenin arkasından

Mum olur da yanmaz mı  
Yar sözüme kanmaz mı  
Ben bu dertten ölürsem  
O yar beni anmaz mı

Penceremde tül perde  
Perdenin ucu yerde  
Yürek oynar can titrer  
Yarı gördüğüm yerde

Su gelir akmayınan  
Taşları kakmayınan  
İnsan yare doyar mı  
Uzaktan bakmayınan

Değirmen sala benzer  
Göğüs sandala benzer  
Güzel kızın memesi  
Erimiş bala benzer

Altın yüzük var benim  
Parmağıma dar benim  
Şu Maraş'ın içinde  
Selvi boylu yar benim



Elde fincana kurban  
Yolda mercana kurban  
Eller mal aşıklısı  
Ben de bir cana kurban

Keten gömlek giyemem  
Değme yarı sevemem  
Ben güzel bir yar sevdim  
Utandırım diyemem

Şu dağda maral gezer  
Zülfünü tarar gezer  
Dağ bizim maral bizim  
Yada avcılar ne gezer

Bugün ayın ışığı  
Elinde bal kaşığı  
Dün gece neredeydin  
Evimin yakışığı

İnce çayır biç oğlan  
Gel kapıdan geç oğlan  
Beni sana vermezler  
Al Maraş'tan kaç oğlan

***Gıllı Tekerlemeleri:***

Sandıkta mezer, oynayan da ne güzel yah yah lı lı lı lı lı.  
Kellenin kefi geldi, düğünün keyfi geldi yah yah lı lı lı lı lı.  
Mangalda kömür külü, bu da damadın gülü yah yah lı lı lı lı lı.



## MARAŞ'TA CENAZEYLE İLGİLİ ÂDETLER

Eski Maraş'ta aile yapısı şimdikinden farklıdır. Çocuğun sigortası anası babası; ana babanın sigortası çocuktur.

Evlenen önce evde kalır. Gelin evin huyuna suyuna alışır. Evdekilere alışır. Arkadan yeni bir gelin daha gelirse, önceki gelin (zaruret varsa) ayrı bir eve taşınır.

Dolayısıyla yaşlılar her zaman için oğlu gelini ve torunlarıyla birlikte yaşar. Onların ilgi ve alâkalarıyla yaşlılıkları rahatlık içerisinde geçer. Yalnızlık çekmezler, Huzurevlerine gitmek zorunda kalmazlar, hastane köşelerinde bunalım geçirmezler. Evlerinde, çocuklarının şefkatli bakımları içerisinde ömürlerini tamamlarlar.

Konu komşu, eş dost hastaları belli aralıklarla ziyaret eder, onlara moral verir, sabır sebat telkin eder. Karşılıklı olarak helâlleşilir.

Bir insan ölmek üzereyse odaya rahmet meleklerinin girmesini engelleyecek bir şey bırakılmaz. Kadınlar başlarını ve kollarını örter, çünkü başı açık kadınların olduğu yere melek gelmez. Özellikle kadınlar abdest aldıktan sonra Yasin ve Tebareke okur. Hastanın ağzı kurumuşsa veya artık öleceğine kesin kanaat getirilmişse ağzına zemzem damlatılır. Can çekişmesi artmışsa, el ayakları soğumaya başlamışsa yanında Kelime-i Şehadet getirilir ama can çekişen buna zorlanmaz.

Ölüm gerçekleştiğinde kadınların ilk çığlıkları, ağlayışları bittikten sonra ayakları ve çenesi bağlanır gözleri kapatılır. Sonra cenazenin üzeri örtülür, üstüne bıçak makas demir gibi bir ağırlık konur (böylece cenazenin şişmesinin önüne geçildiği kabul edilir) cenaze yıkanınca kadar bundan sonra bir şey okunmaz. Cenaze yıkandıktan sonra okunmaya başlanır.

Ölüm gerçekleştiğinde haber edilmesi gereken yakınlarla haberci gönderilir. Cenazeden haberdar edilir. Bu haberciler cenaze sahiplerinden çok eş dost, konu komşu olur.

Cenaze bir an önce, geciktirilmeden toprağa verilir, Hadisin emri yerine getirilir. Akşamdan sonra cenaze gömüldüğü pek görülmez.

Her mahallenin bir mezarlığı vardır. Sonraki yıllarda bu mezarlıklar asrî mezarlığa (veya Şeyh Âdil, Şah Âdil, Şahadil) taşınır, lağvedilir. Mahalle mezarlıkları önce yeşil sahaya çevrilir sonra iskâna açılır.

Ölüm raporu için, belediyeden mezarlık yeri için, kefen v.s. malzemeler için, yıkayacak hoca için, minarelerden salâ (selâ) verecek müezzinler için görevlendirmeler yapılır. Hasta akşamdan ölmüşse ertesi gün için görev paylaşımı yapılır. Ertesi gün herkes üstlendiği görevi yerine getirir, ölüm raporu alınır, mezarlıkta yer eşitilir, yıkamak için hoca bulunur, camiden tabutla teneşir getirilir, kefen malzemeleri alınır, camilerin minarelerinden salâ verilerek kimin öldüğü hakkında ilan yaptırılır. Bütün bunlara cenaze sahipleri koşturulmaz, yalnızca yapılan işler hakkında bilgilendirilerek izin alınır. Bu sırada yapılan harcamalar not edilerek cenazeden birkaç gün sonra cenaze sahipleri sorduğunda söylenir. Cenaze sahipleri, yapılan harcamaları kuruşu kuruşuna öder, kimsenin hakkı kalmamasına özen gösterirler. Zaten her ailenin “ölüm-lük-dirimlik” diye bir yana ayırdığı birkaç kuruş parası vardır. Çok eskiler kendi cenazesi için para ayırdığı gibi cenaze levazımını da ayırır. Hattâ mezarı yapılırken lâzım olacak tahtaya kerpice kadar ölmeden önce tedarik eder. Vasiyetini mutlaka yapar. Kimi yaşlılar vasiyetlerinde, mesela: Kolumdaki bilezikleri cenaze masraflarım için bozdurup harcayın. Artanını filana verin. Ya da falan hayır kurumuna (genellikle yeni yapılan camilere) verin, der.

Sabah namazlarından sonra, ölünün tanındığı semtlerdeki camilere birer kişi giderek sabah namazını orada kılar ve hoca efendiye salâ vermesi ve kimin öldüğünün duyurulması için yazılı bir kâğıt verir. Yazılı kâğıtta ölünün babası, (varsa) çocukları, kardeşleri ve öteki yakınları, cenazenin hangi camiden ne zaman kalkacağı yazılı olur. Salâdan sonra müezzin bu kâğıdı okuduğunda ölenin kim olduğu anlaşılır,

duyan duymayana haber verir. Salâyı duyanlar “innâ lillah ve innâ ileyhi râciun” der.

**Salâ şu şekildedir:**

“Lâ ilahe illallahu vahdehû lâ şerikeleh, lehülmülkü velehül hamdü yuhî ve yumit ve hüve alâ küllü şeyin kadir” Bunu bir kere daha tekrar eder. Sonunda “veileyhilmesir, inna lillahi ve inna ileyhi râciûn” der. Daha eskiler Yunus’tan ilahi okur, sonunda ölümü duyurur.

Cenazeyi mahalle camiinin imamı, müezzini veya bilen biri yıkar. Bunun için bir hamal görevlendirilerek mahalle camiinden teneşir ve tabut getirtilir. Hamal getirdiği teneşiri ve mezarlıkta işi biten tabutu sırtına kendire sararak hangi camiden almışsa oraya bırakır.

Kuşluk vakti (gassal) hoca geldiğinde kadınların ağlayışları arasında ölü aşağıya indirilir ve teneşirin üzerine konur. Cenazenin görünmesi istenmez, direklere gerilen iplerin üzerine savanlar, bezler asılarak görünmesi önlenir. Çocuklar oradan uzaklaştırılır. Hocanın sıcak su ve sabunla yıkamasından sonra kefenlenir ve koku sürülür. Yıkandıktan sonra çok yakınlarının görmesine, küçüklerin (küçük çocukların değil, yaşça küçük olanların) ölünün elini öpmesine izin verilir. Yaşça büyük olanlar, cenazenin elini openlere haklarını helal etmelerini hatırlatır.

Eğer muâmeleler yetiştirilirse saat 10.00 gibi mahalle camiinden ya da ulu camiden kaldırılır. İşlemler yetiştirilemeyecek gibi olursa genellikle öğle namazından sonra kaldırılır. Yıkanan ve kefenlenen, bolca koku sürülen cenaze tabuta alınıp, yakınlarına son bir kez gösterildikten sonra tabutun üzerine bir halı örtülür ve omuzlar üzerinde, dualar arasında camiye götürülür. Gerek camiye götürülürken, gerekse camiden sonra mezarlığa götürülürken mahalleli olsun, yakınları olsun, yoldan geçenler olsun koşarak tabutun altına girer, “Allah rahmet eyleye!” diye bağırarak tabutun kolağacından tutar. Elinden gelirse dört tarafından tutar. Her tuttuğunda 5-10 adım götürür. En az kırk adım götürmek ister. Tabut kalın tahtadan yapıldığı ve üzerine halı örtmek âdet olduğu için cenaze taşımakta zorluk çekilir. Cenaze giderken sağlığı elveren herkes cenazeden tutar, kimse cenazenin önünde yürümez,

cenazeden tutmayanlar ve dükkânlarındaki esnaf kaldırımında saygı duruşunda bulunur. Cenazeye yol açar.

Camide cenaze musalla taşının üzerine konduktan sonra tevhid için abdest alanlar camiye girer, imamın başkanlığında tevhid çekilir. Tevhidin birkaç gün sonraya bırakıldığı da olur. Evde yapılan tevhidten sonra ağız tatlandırmak, yani tatlı ikramı gelenekler arasındadır. Tevhid yetmiş bin üzerinden yapıldığından hoca tevhid için gelenleri sayar ve yetmiş bini bunlara paylaşır. Eğer cemaat azsa tevhid uzar, cemaat çoksa kısa zamanda biter. “Lâ ilahe illallah” şeklindeki tevhid sayısı yetmiş bini bulunca tevhid biter, hoca Kur’an okuyup dua eder. Tevhid merasiminin sonunda vakit girer ve müezzin ezana başlar, ezandan sonra vakit namazı kılınır. Namazdan sonra tespih çekilmez. Namazdan sonra hoca efendi tabutun önüne gelinceye kadar kimi insanlar “Merhumun ruhu için el Fatiha!” ya da “Allah rızası için el Fatiha!” ya da “Caminin banisi için el Fatiha!” diye bağırır ve cemaat de Fatiha okur. Böylece hocanın camiden çıkıp gelmesi için gereken zaman değerlendirilmiş olur. Cenaze namazı kılındıktan sonra tabut omuzlanarak mezarlığa gidilir. Tabutun altına omuz veren herkes aşağıdaki dualardan birini yüksek sesle söyler, arzusunu dile getirir.

Allah rahmet eyleye!

Yattığı yer nur ola!

Mekânı cennet ola!

Peygamber efendimiz şefaatçısı ola!

Suali kolay gele!

Cennette cem ola!

İmanı kâmil ola!

İlk gecesi âsan gele!

Her gecesi âsan gele!

Akıbeti hayrola!

Akıbeti hayrola diyenlerin akıbeti hayrola!

Kabir azabı çekmeye! Vs.

Namazdan sonra cemaat tabutu yeniden omuzlarına alır ve dualarla mezarlığa kadar gider. Cenaze ile hukuku olan herkes gelir. Gelemeyen çok üzülür. Aralarındaki hukuktan, tuz ekmek hakkından dolayı katılamayışına üzülür. Çok yakın akrabaları ve komşuları cenazenin her işine koşturur, cenaze sahiplerine iş düşürmez.

Cenazeyi kabre en yakınları indirir. Cenaze kadınsa, etrafında sadece çok yakınları bulunur, öteki cemaat biraz daha uzakta durur ve cenazeden tarafa bakmaz. Kadın cenazeyi mezara nikâh düşmeyen erkekler indirir. Hoca dahil bazı insanlar yerden bir miktar toprak alır, üzerine “kul inne salâti” diye başlayan ayet-duâyı okur. Okunan toprak ölünün başına konur, serpilir. Cenaze kabre indirilince ayaktakiler oturur, sadece kürekle toprak atanlar çalışmalarına devam eder. Mezarın üzeri toprakla tümsek bir hale getirilip üzerine tenekelerle su dökülmeğe başlandığında hoca okumaya başlar.

Kur’an okumaları ve dualar bittikten sonra kalabalık dağılır, cenaze sahipleri asla yalnız bırakılmaz, evlerine kadar gidilir, bu sırada hoca telkine başlar.

Cenaze sahiplerinin çok yakınları onları yalnız bırakmaz, birkaç gün işlerini bırakarak onların acılarını paylaşırlar. Avutucu sözlerle acılarını hafifletmeye çalışırlar. Bir kısım tanıdıklar mezarlıktan sonra cenaze evine gelir. Cenaze evinde bilenler Kur’an okur, cemaat de Kur’andan sonra Fatiha okur. Cenaze sahiplerinin yakınları cenaze sahibine yemek yaptırmazlar. Kendileri yemek yaptırırlar. Üç-beş gün bunu devam ettirirler. O kadar çok yemek gelir ki, cenaze sahipleri cenazeyi takip eden yoksullar yemekle bitiremezler. Cenaze yakınlarından biri mahalle camiinin hocası ile cemaati davet ederek cenaze evine getirir, yemekten sonra hoca Kur’an okuyup dua ederler.

Taziyeler mezarlık çıkışında değil cenaze evinde yapılır, kabul edilir. Cenaze sahiplerini teskin için edilen dua ve tavsiyeler şunlardır:

Başınız sağ olsun.

Allah kalanlarınıza sağlık versin.

Allah başka acı göstermesin.

Allah nur içinde yatırsın.

Allah rahmet eylesin.

Hastalıktan çok çekmiş biri ölmüşse “Allah kurtarmış.” denir. Cenaze gençse üzüntü daha da fazla olur.

Aslı üç gün olmakla beraber bir hafta boyunca bu şekilde taziyeler kabul edilir ve yemek vakitlerinde sofraya açılır. Cenazede politika ya da dünya malı ile ilgili konuşmalar kimi zaman tepki alır. Kimi insanlar cenaze evinde bu gibi yersiz sohbetlere kendilerini fazla kaptırdıklarında ikaz amacıyla Kur’an okunur. Veya biri “El Fatiha!” diyerek herkesi Fatiha okumaya davet ederken onları da ikaz eder. Anlamayıp sohbete devam edenler olursa, bir başkası da Kur’an okuyarak onları susturur. Ama cenaze evinde günlerce sessiz oturmak da çoğu zaman mümkün olmaz. Bundan yola çıkılarak zaman zaman az da olsa dünya işlerinden konuşulması hoş karşılanır. Hem bu cenâze sâhibini yeniden hayata çeker.

Çok yakınları yemek getirme işini biraz geciktirir. Yayar.

Bir hafta on gün kadar sonra cenazenin kalktığı ilk haftanın veya ikinci haftanın Perşembeyi Cumaya bağlayan gecesi, yatsıdan sonra ölü için Mevlid-i Şerif okutulur, mevlid okutmayanlar kınanır.

Mevlidde eskiden şerbet dağıtılırken daha sonraları çörek, çörekle bademli şeker, lokum dağıtılması gelenek olmuştur. Mevlidde “söyleşürken...” bahsi okunurken bu ikramlar dağıtılmaya başlanır.

Kadınlar arasında okunan mevlitlerde mutlaka şerbet verilir.

Bir hafta kadar sonra ölünün vasiyeti varsa bunlar yerine getirilir. Ölünün varsa borcu araştırılarak ödenir. Yine varsa geride bıraktığı malı paylaşılır. Miras paylaşmada kadınlar bir, erkekler iki hisse alırlar. Arazi paylaşılırsa herkes eşit alır.

Ölünün elbiselerine soyha (soyha) denir ve fakirlere dağıtılır.

Kırkinci günü hanımlar kendi aralarında toplanarak ölü helvası da denilen çam fıstıklı irmik helvası yapar, konu komşuya, hısım akrabaya dağıtır. Yâsin-i Şerif okurlar, hatim indirirler.

Maraş’ın cenaze geleneğinde bir de elli ikinci gün olayı vardır. Elli ikinci gün ölünün burun etlerinin kemiklerinden ayrıldığına inanılır. Hoca Efendiler bu inancın bâtil olduğunu söylerse de hanımlar bu



geleneği ısrarla sürdürür. Elli ikinci gün de hanımlar kendi aralarında toplanır, aralarına fakir kadınları alır, çeşit çeşit yemek çıkararak misafirler ağırlanır. Bu sırada Kur'an okunur, hatim indirilir. Sevap getireceğine inanılan her şey yapılır.

Cenazenin namaz ve oruç borcunu, varsa kurban borcunu ödemek için bir çeşit hile-i şeriyye olan halaha (halka) devri, borç devri yapılır. Bunun için, erkeğin ömründen 12 kadının ömründen 9 yaş düşülür. Erkek yetmiş yaşında ölmüşse 58, kadın yetmiş yaşında ölmüşse 61 yıl namaz kılmasının üzerine farz olduğu süre bulunur. Bu da 12 ile çarpılarak kaç ay olduğu hesaplanır. Sonra beş vakit namaza vitri de dâhil ederek kaç vakit namaz kılması gerektiği bulunur. Çıkan sayı adamın bir aylık namaz borcu olur. Bu da bir oruç fidyesiyle çarpılarak para karşılığı bulunur. Bu borç karşılığında "aldım, verdim" şeklinde ay sayısınca devredilir.

Namaz borcundan sonra oruç, kurban, yemin, nezir borçları için de bu devir yapılır. Yani kadın erkek bir şekilde hile-i şeriyye" ile borcu düşülür. Sonra da ortada kalan para fakir fukaraya dağıtılır. Fakir fukaraya yardımda bulunmanın Allah katında rahmete sebep olacağı kabul edilir.

Cenaze için yapılması gereken merasimler bittikten sonra bile Cuma geceleri ölümlere Yasin, Tebareke okunur, varsa hatim indirilir, dualar edilir. Ölümlere günlük Fatiha okunur. Çocukların temiz kalpleriyle okuyacakları Fatiha'nın kabul olunacağına inanılır, bu sebepten çocuklara da Fatiha okumaları salık verilir. Böylece çocuklara geçmişleri unutturulmamış olur.

Büyükler Cuma gecesi ölümleri için sadaka verir. Çünkü Cuma geceleri ölünün Allahtan izin alarak ruh haliyle eşini dostunu ziyaret edeceğine inanılır. Ölünün ruhu, bir çeşit hediye olan Kur'an ve dualarla karşılanmış olur.

Bayram öncesi hatim okunur ve bayramda ölümlerinin ruhu için indirilir. Bayramda kabir ziyaretleri yapılır, burada da hatimler indirilir, Yasin, Tebareke gibi sureler okunur. Kadınların mezarlık ziyaretlerine fazla rastlanmaz. Ama erkekler hemen her Cuma sabahı mezarlık ziyaretlerinde bulunur. Bir cenazenin gömülmesinden sonra cemaat mezar-

lığa dağılarak kendi yakınlarının mezarlarını ziyaret eder. Mezarlık ziyaretlerinde mezarların üzerine basılmaz.

Ölünün mezarındaki topraklar iyice oturunca mezar yapılır. Başına da bir ağaç dikilir. Bitkilerin Allahı zikrettiği, Allahın zikredildiği yerde azap olmayacağına, cenazenin kabir azabı görmeyeceğine inanılır.

Aile varlıklılıysa cenaze adına hayır hasenatta bulunulur. Sabit hayır yapılır, hasetsen camilere para gönderilir. Adına cami yaptırılır, çeşme yaptırılır.

## BERBERLİK VE SAĞLIKLA İLGİLİ UYGULAMALAR

Eski Maraş'ta Perşembe temizlik günüdür. O gün kadınlar çamaşır yıkar, damlara çıkarıp serer. Kale gibi yüksek bir yere çıkıp bakıldığında damların başları çiçek açmış gibi olur. Rengârenk çamaşırlar havalandırılmakta, kurutulmaktadır.

O gün akşam berberler canlılık kazanır. Müşteri dolar taşar. Tıraşı gelen erkekler berbere gider, tıraş olur. Evine gelir, helaliyle yatar. Sabah erken hamama gider, yıkanır abdestlenir, çamaşırlarını değiştirir. Gün cumadır, işine gider. Öğleye doğru işini erken bırakır. Camiye gidip vaaz dinler. Namazdan sonra işine döner.

Cuma günü köylü şehre iner. Onlar da vaaz dinler, namaz kılar. Şehirde alacaklısını bulur, alacağını alır, satacağını satar. Tedariki biter. Köye döner.

Köylerin çoğunda yeterli erkek nüfus bulunmaz kaygısıyla Cuma namazı kılınmaz. O bakımdan şehre inilir. Veya köylerin orta mahalinde Pazar kurulmaya uygun yeri olan bir köye gidilir, orda kılınır. Mesela doğuda Yusufçacı Köyü gibi. Burada mahallî pazar da kurulabilir. Mesela Bertiz'de Ağabeyli gibi. Burada sırt düzlükte pazar yerleri vardır ve tarihte buralarda Pazar kurulmuştur.

Büyük camilerde mutlak vaaz verilir. Çünkü eski toplumlarda bilgi edinme yolu okumaktan ziyade dinlemektir. Cuma vaazını ulu camide veren vaizin adı ise Kürsü Şihidir. Son dönem Kürsü Şihlerinin biri Sezai Hocadır. Biri Musefendilerden (Arıkanlar) Zekeriya Hocadır.

Maraşlı tıraş olmayı sever. Tıraşı gelip yüzünü gözünü kaplayanı papaza benzetir. Doğrudur. Zira dindar papaz tıraş olmaz. Vücuttan kıl aldırma dininde günahdır.

Berberlerin pîri Selman-ı Pak'tır. Çünkü bu zat eski berberlere göre Hz.Peygamberin saç kılını yemiştir.

Berberlerin okudukları işyeri duası şudur:

Her seherde açılır besmeleyle dükkânımız  
Hazreti Selman-ı Pak'tır pirimiz üstadımız  
Hamd ü minnet şol Hüda'ya verdi bize devleti  
Hem Resul'ün berberi de pirimizdir her birimizin  
Gel ğafil olma eyle tıraşı icra ile sünneti  
Gel ğafil olma ol tıraşı icra ile sünneti

Maraşlı tıraşını fazla uzatmadan berbere gider, tıraş olur. Berbere gitmenin günü olmamakla beraber en çok perşembeyi cumaya bağlayan gece gider. Çoğu erkek sakal tıraşını berberde olur. Daha çok da sabahları olur. Erkeğin sakallısı olur, bıyıksız olmaz. İyi sofular sakallı olur. Sakalina bıçak vurdurmamakla övünür.

Sakal bırakanlar mutlaka mu'tad aralıklarla berbere gider. Sakalının altını ve üstünü aldırır. Biraz gençse sakalının ucunu kısa tutar. Yaşlıysa uzun tutar.

Tıraşa giden insanı berber söze tutar. Bir bakıma vakit geçirmesini sağlar. O bakımdan Maraş'ta eski berberlerin çenesi biraz düşüktür desek caizdir. Tıraş biter. Çırak fırçayı eline alır, elbisede kalan kılları fırçalayarak yere düşürür. Usta parasını alır, çırak bahşişini alır.

Maraş'ta iki yerde işin biçilmiş ücreti yoktur. Biri hamam, biri berber... Zengin yüksekçe bir para atar. Üstünü almaz. Bahşışı ayrıca verir. O bakımdan berberin ve hamamcının parası mutlaka helal telakki edilir.

Eski Maraş'ta şehrin en merkezi yerinde zenginlerin, yüksek memurların berberi bulunur. Berber Kadir gibi... 40 Yıl en az aynı yerde berberdir. Şehrin kalburüstü insanları oraya gider.

Kenarlarda fuhare (fakir) berberleri olur. Burada kabadayılık eden de olur, maktu ücret veren de... Köylüdür pazarlık eden de olur. Köylü kırsaldan genelde buraya gelir. Pazarlık da eder. Tıraş olur. Ma-

hale berberleri sürümden kazanır, merkezdeki zenginin kabadayılığı üstünden kazanır.

Maraşlı Türk uzun saçı erkeğin gücünü kırar kabul eder. Ona göre erkek sürekli tıraş olmalıdır. Başındaki saçı azaltmalıdır. Onun için berber saçıcı azaltır, hafiften ensesini, kulaklarının üstünü açar. Saçın vücuttan alacağı gıdayı azaltır. Erkeğin esmeri ve saçını kısa tutanı güçlü olur.

Eski Maraşlı günlük tıraş olmaz. Günlük tıraşı memur olur. Vatanış haftada bir iki gibi tıraş olur. Sakal tıraşı için ona bu yeterlidir.

Bıyık bir erkeğin mizacını ve sosyal mevkiini anlatır. Dindar ise kısa tutar. Kendini yiğit kabadayı görüyorsa burma bıyık bırakır, ucunu kıvratır. Kuru üzüm kullanarak onu şekillendirir. Yaşça büyük devlet memurları burnun tam altındaki yerin kılını aldırılmaz, diğer tarafı kazıdır. Buna badem bıyık veya kuş boku bıyık denir. Olgunsa yaşlıysa sakalla mütenasip altından ve üstünden alır. Zira sakalın altından ve üstünden almak sünnettir. Bıyık posbıyık ise yemek yerken yemeğin yağı bulaşır, buna bıyığa yemek yedirmek denir.

Türk Müslüman, Müslüman Türk'tür. İslam'ı içine sindirmiştir. Güzel görünmeyi sever. Güzel görünmenin bir yolu da saçını güzel görünümlü hale getirmektir. Enseyi kumru göğsü gibi yaptırmaktır. Şimdiki tabirle başı estetiğe kavuşturmadır. İçi sakin, dışı davranışı düzenli olmalıdır.

Berber müşterisinin boynuna kıl kaçmasın diye mutlaka önlük, havlu bağlar. Kendisi de ya peştamal kuşanır ya da üniforma gibi bir önlük giyer.

Berberler tıraş makas, tarak ve ustura ile yaparken fennin ilerlemesiyle elle çalışan, bir numara iki numara üç numara tıraş yapan makineler de berber aletlerinin arasına katılmıştır. Berber makine ile başı tıraş etse de kulak arkasını, enseyi, faulleri (favori) ustura ile kazıyarak düzeltir.

Kullanılan taraklar şimşir ağacından el yapımıyken sonraları plastik taraklar da berberler tarafından kullanılmaya başlanır. Kullanılan usturalar tıraş boyunca, duvarda asılı olan kayışa birkaç kere sürülerek

ağzının dönmesi engellenir, dönmüşse düzeltilir. Duvardaki kayış berberin vazgeçilmez malzemesidir.

Sakal tıraşı sırasında istemeyerek kesilen, kanayan yere kan taşı sürülür. Kimyasal bileşimi Sodyum Nitrat olan kan taşı, kurşun kalem şeklinde, beyaz mermer görünüşünde olur ve kanı anında durdurur.

Sakal tıraşından sonra yüzde ve kulakta bulunan istenmeyen tüyler dikiş ipliği ile cımbızla veya bir pamuğa dökülen kolonyanın yakılarak buralara tutulmasıyla alınır.

Saç ve sakal tıraşı bittikten sonra berber müşterisinin başını sabunla yıkar ve havlu ile kurular. Kış günü ise müşterisi dışarıya çıkınca üşümesin diye bu kurulamayı daha iyi yapar.

Berber tıraşını bitirdiğinde eskiden gülsuyu gibi kokulu sıvılar sürerken sonraları kolonya sürmeye başlanmıştır. Daha sonra cildi sıhhatli tutacak krem süren berber müşterisini koltuğa iyice yasladıktan sonra hünerli parmaklarıyla iki kaşının arasını, sonra şakaklarını, sonra kulaklarının arkasından enseye kadar olan kısmı, sonra enseden omuza inen adaleleri ovar, rahatlatıcı masaj yapar. Ondan sonra elindeki havlu ile müşterisinin omuzlarına dökülen kılları birkaç kere nazikçe vurarak düşürür ve bozulmuş telaffuzu ile “sahatler olsun” der. Bu “Sihhatler olsun” demektir. Müşteri de “Sağ ol, eline sağlık” der ve koltuktan kalkar. Bu sırada berber çırağı gelir ve elindeki fırça ile müşterinin üzerindeki kılları fırçalar. Müşteri çırağa bahşiş (şadenlik) ustaya da tıraş parasını verir. Başka tıraş olanlar varsa onlara “Sihhatler olsun” der. Başka tıraş olanlardan tanıdığı varsa ve onun tıraş ücretini vermek istiyorsa ona duyurmamaya çalışarak ustaya işaretle onun tıraş ücretini de almasını söyler. O müşteri daha sonra tıraş ücreti vermek istediğinde falanca senin tıraş paranı verdi anlamına, “Senin paran geçti” denir. O müşteri tıraş parasını kimin verdiğini tahmin eder, tahmin edemezse berbere sorarak öğrenir. Tıraş ve hamam ücreti ödemek nezaket kaidelerindedir. Bir de bakkaldan tuz veya ekmek alırken (başka bakkaliye malzemeleri için değil) biri diğerinin tuz veya ekmek parasını vererek onunla tuz-ekmek olmak ister. Tuz ekmek olan insanlar birbirlerine kötülük edemez. Edecek zaman tuz-ekmek hatırı aklına gelir. Bu bir çeşit kardeşliktir.

Berberler ıslanan havlularını yazın dükkânın önünde güneşte, kışın dükkândaki mangal ısısında veya dışarıda esinti varsa esintide kurutur.

Genellikle berber dükkânlarında tavana asılı bir yelpaze olur.

Bu yelpaze 80x100 cm boyutlarında, ahşap çitadan yapıp üzeri gazete kâğıdı ile kaplanmış olur. Gazete kâğıdı bu çıtaya terlikçilerin kullandığı çiriş veya bildiğimiz hamurla yapıştırılır. Çitadan yapılan bu yelpaze iki noktadan birer kayışla, menteşe gibi tavana asılı olur. Alt ucuna bağlanan uzunca bir ip önce tavanda uygun bir halkadan geçirildikten sonra bir çırağa verilir, çırak onu çekip bırakarak hava akımı sağlar, bu da dükkânı ve müşteriyi serinletir.

Eski Maraş'ta tıraş şekilleri şunlardır:

En fazla tıraş şekli başı sıfıra vermektir. Makinenin ucuna onun aleti takılır. Sıfıra verilir. Biraz fazlasını isteyen için makineye başka uçlar takılır, ikiye üçe verilir. Makineler elle çalışan makinelerdir. Saçlar bazen de jilette, usturayla kazıtılır. Dediğimiz gibi saç azaltılarak vücudun gücü korunur. Za'fiyete düşmesi engellenir.

Orta yaşlıların tıraşında ise kulağın üstü açılır. Ense alınır. Sıfırdan yukarıya doğru saç alınır. Üst taraf aynı sistem olur. Saç ortalara doğru her tarafta bırakılır. Bu kişiyi olgun gösterir. Saçın yüze, yüzün saçla uyumunu sağlar. Kişi yakışıklı görünür. Dikkat çeker. Erkek güvercin gibi olur. Dişisinin dikkatini çeker.

Bir de Maraş'ta biraz zengincenin, havalının, yeni yetmenin tıraşı vardır. Bu alabulustur. Alabulusta yine ense alınır. Kulaklar açılır. Sıfırdan yukarıya doğru çok kalınlaşarak tıraş çıkar. Orta noktada biraz kalınlaşır. Tam tepeden alna doğru iyice kalınlaşır. Öne doğru bir uzantı bırakılır. Bu tıraş hava yapar. Zaten sosyete tıraşındır. Yok, bu kalınlık ortada kalırsa adı Amerikan tıraş olur. Bu da tam batıya âşıkların tıraşındır.

Zengini tıraş etmek hem zor hem kolaydır. Kolaydır başı temizdir. Zordur titizlik ister. Köylüyü tıraş etmek de hem zordur hem kolaydır. Zordur başı kirlidir, mutlaka bit olur, tarak zor işler. Kolaydır adam ustalık istemez. Ustalık isteyen tıraşı bilmez. Fazla incelemeyiz.

Çocuğun ilk tıraşı ayrı bir heyecanla yapılır. Bahşışı fazla olur. Zaten ilk tıraşta kesilen saçın ağırlığı kadar gümüş tasadduku (sadaka verilmesi) sünnettir.

Güvey tıraşının parası bahşışı çok olur. Makas kesmiyor denir, bahşış koparılır. Veya tıraş için berbere bir gömlek veya benzeri hediye getirilir. Tıraş evde de yapılabilir.

Zengin berberi evine ayağına çağırıp tıraş olabilir.

Geçmişte jilet yoktur. Tıraş ustura ile yapılır. Onun için berberlikte ustalık, ustura keskinlemeyi bilmektir. Her berber ustura keskinlemesini bilmez, usturasını keskinletmek için ücret karşılığı ustura keskinleyen berberlere gönderir.

### **Ustura Keskinlemesi:**

Ustura keskinleme işi şöyle olur. Ağaç veya başka bir şey yuvarlak bir tekere dönüştürülür. Etrafına, ondan az daha geniş (2 cm gibi) bir teneke ile çember yapılır. Bu dış çember tam dairesel olmalıdır. Sonra ara boşluğa kurşun dökülür. Dıştaki teneke kalıp çıkarılır, kurşunun çapakları alınır. Tekerin ortası delinir ve buraya bir döndürme düzeneği takılır. Bir kol yardımı ile teker döndürülürken tekerin kenarındaki kurşuna ustura tutularak keskinlenir. Biley taşında bilenir. Sonra bir tahta üzerine iki taraflı olarak gerdirilmiş kayışa sürülerek pürüzleri giderilir, gılavı (kılağ) alınır. Tıraş yapılacak hale getirilir. Her berberde tahtaya gerdirilmiş kayış bulunur. Berber sakal tıraşı yaparken arada bir usturasını bu kayışa sürer.

### **Berberlerin Diş Çekmesi:**

Eski Maraş'ta berber, sanatkârların mütefenninidir. Her sanatkâr bir iş yapar. Berber ise çok iş yapar. Tabii önce berberlik yapar, tıraş yapar.

Eski Maraş'ta diş bakımı yoktur. Bu yüzden yaşı elliye geçenlerin ağızlarında diş azalır, altmışı geçti mi diş kalmaz. Kalsa da tek tük kalır. Eski Maraş'ta dişçi de yoktur. Dişçilik sanat değildir. Dişçilik sanat



olarak batıdan gelir. Berberlerin elinden bu sanatı alır. Diş çekimi berberlerden diş doktorlarının eline geçer.

Eski Maraşlılardan berberde diş çektirmeyeni yok gibidir.

Küçük çocuklar, dişinin çekilmesi için berbere götürülürken korkmaması için “Demir yağı sürecekler.” denir.

Berber dişini çekeceği adamı engin bir iskemleye oturtur. Bu oturuş berberin işini kolaylaştırır. Berber ona hangi dişinin ağrıdığını sorar, diş çektirmek isteyen kişi ağrıyan dişini tarif eder. Berber o dişin hasta olduğunu kişinin ağzına bakınca bilir.

Bir eline havlu alır, çeneyi onunla tutar. Kerpetenini eline alır. Kerpeten bir çeşit olduğundan her diş çekilmesinde aynı kerpeten kullanılır. Yerli yapımdır. Uçları içe doğru kavislidir. İçe doğru yamuktur. Dişleri vardır. Kerpetenin elle tutulan kısmının her iki tarafı kolun gücüne göre ayarlanmıştır. Üst tutmak için, alt tarafı gücü birleştirmek içindir. Elden kaymaması için bir de çengeli vardır.

Kerpetenin uçları dişe yerleştirilir. Sıkıştırıldıktan sonra hafif çökülür. Etle kemik arası ayrıştırılır. Bağlantılar koparılır veya azaltılır. Çok az bağlantı kalır. Az sağlı sollu kıvratılır. Bağlantı neredeyse sıfırlanır. Sonra yüksekte olan berber bütün gücünü kullanarak dişi bir hamlede çeker çıkarır. Birinin oturması birinin ayakta olması işi kolaylaştırır.

Berberlerin diş kerpeteni dışarıdan gelmez. Zeytin’de (Süleymanlı) veya Maraş’ta yapılır. Berberler tarafından kullanılır. Dediğimiz gibi her diş için ayrı olmayıp bütün dişler için bir tanedir.

Ustanın bir de kan çanağı vardır. Çanağa yarı yarıya toprak doldurur. O bir tarafta durur. İlk çekimde çıkan kan ona tükürülür. Çanak-taki toprak kanı çeker. Gözü rahatsız eden çirkinlik kaybolur.

Diş çekilirken çirak da bir pamuğa tuz atıp, zeytinyağına batırarak bir tür tampon hazırlar ve ustasına verir. Berber bu tamponu çekilen dişin yerine koyar ve birkaç saat sonra atmasını tembihler.

Eğer dişin kanaması durmazsa önceden dövülen kaya tuzu yeni bir pamuğa konur. Yeniden tampon yapılır. Tuz yarayı kavurur. Kanamayı eninde sonunda durdurur. Mikrobonu kırar.

Diş çekiminde tuzlu pamuk kullanıldığı gibi pamuğun üzerine ağzotu konarak tampon yapıldığı da olur. (Maraş'ta kalın sahtiyanın üzeri bıçakla kazınarak ortaya çıkan talaşvari tozun kan durdurmada kullanıldığı sık görülür.)

Maraş'ta çoğu berber diş çeker. Diş çekiminde sağ el kullanılır. Sadece Berber Kadir (Kireççi) hem sağ hem de sol elle ve aynı ustalıklarla diş çeker.

### **Kan Almak, Kan Aldırmak:**

Eski Maraş'ta diş çekmek, kan almak, sülük vurmak gibi hasta tedavisine yönelik işler berberler tarafından yapılır.

Eski tip kültürümüzde kan alacak damarlar şunlardır:

1-Kıhal- Koldan geçen büyük damar.

2, 3-Ekhal-Baslık denen onun hem az altında hem de yanlarında olan ikinci üçüncü damar.

4- Yine kolda baslık ibti denen bir başka damar.

5-Hablüz zira' denilen başparmakla işaret parmağı arasındaki damar.

6- En küçük parmakla yanındaki parmak arasında bulunan eslemi adı verilen damar.

7- Topuğa yakın yerde bulunan ırakünnisa denilen damar.

8- İnciğin üstünde iç topuğa kadar uzanan safi adlı damar.

9- Aynı bölgede nebiz adı verilen damar.

10- Kaşların ortası ama az yukarısında olan ırakulcephe denilen damar.

11- Boynun iki yanında olan şah damar.

12, 13- dilaltında bir, dilaltında çeneye bitişik iki damar.

Eskiler damarlar bunlar der. Bunlardan belli sebeple kan alır. Yeniler bunlara eksik diyebilir. Uygun görmeyebilir. Bunlar bir vakıyı bir âdeti tespittir.

Eski Maraş'ta kan alma kültürü yaygındır. Kanı daha çok berberler alır. Natırlar da kanı çok az hamamda, kısmen de evde alır. Evde alınansa koldan alınandır.

Kan aldırma sünnet olup Hz. Peygamber bunu teşvik eder. Miraçta Cibril Hz. Peygambere sıhhat için en fazla kan aldırma salık verir. "Bunu ümmetine duyur" der.

Araplar Hz. Peygamberden önce de kan aldırır, tasvip eder, Hz. Peygamberden sonra da kan aldırır. Kan aldırma-hacamat İslam âleminde tıpla beraber gelişir, yaygınlaşır. Çok hastalık kanın katılaşmasına bağlanır. Bir bölgede arıza ortaya çıktığında burada kan tıkanması var denilir. Orayı besleyen kan damarı bulunur. Oradan kan alınır. Kan hareketliliği sağlanır. Hastalık geçer veya geçer kabul edilir.

Modern toplum her türlü ihtiyacını bir şekil bir üslup kazanıyorsa eski toplum da bu kadar tabiata güç yetiremediği için başka bir üslup bir şekil ihtiyacını karşılar. Güç yetiremediği kadar tabiatı kullanır. Diyelim kan aldırır. Güç yetiremediğinde tıbbın beraberinde havassa da başvurur. O yolla tabiata müdahale arar. Havas haktır. Netice alır.

Maraş'ta yaygın olarak kan aldırılır. Ancak az da olsa şahıstan şahsa ustadan ustaya kan aldırma farklılık yaşanır. Maraş'ta çocuk doğduktan beş-on gün sonra anne onu hamama götürür, sırtından kan aldırır. Böylece vücudun ilk ve kirli kanı vücuttan çıkarılmış olur. Vücut onun yerine taze kan yapar. Cilt açılır. Yüzler parlak. Onun için Maraşlının oğlanı kızı her yerde cildinin güzelliğiyle dikkat çeker.

Sırttan kan alınacaksa usulü şudur: Önce bardakla veya saca genişletilmiş boynuzla vücuda müdahale edilir. Şişenin içine yandıığında (kâğıt gibi) havanın hacmini azaltacak, vakum oluşturacak bir şey atılır, yakıldıktan sonra vücuda vurulur. Boynuzla üstten havası çekilir. Kendi kapağıyla üst delik kapatılır. Belli bir zaman sonra çekilir. Şişe veya boynuz vurulan yer kabarır. Kızarır. Sonra oraya jilet vurulur. Çok eski zamanlarda ustura veya keskin bıçak atılır. Veya makinesi vardır. Üstüne konur. Bir anda çok sayıda yara açılır. Arkasından bardak veya boynuz vurulur. Bekletilir. Yeniden kan alınır. İlk çıkan katı ve siyah bir kandır. Dökülür. Bu sırada yaradan kan çıkışını artırmak için jilet-ustura vurulabilir. Kan ne zaman cıvıklaşır, akıcı hâle gelir, o zaman

işleme son verilir. Kan alınan yerin üstüne çok eskiden iç yağ cibarı konurken, daha sonraki zamanlarda bezeren yağı sürülmeye başlanmıştır. Günümüze yaklaştıkça cilt kremleri sürülmektedir. Bir şeyle kapatılır.

Maraş'ta en fazla kan koldan alınır. Kol bilekten bir şeyle boğulur. Eller yumruk yapılır. Kan alıcı kola, kol da damara bakar. Kan hareketi fazla mı, yavaş mı? En büyük damar çalışıyor mu çalışmıyor mu? Onun ustasıdır. Bakar karar verir.

Çalışıyor... Hızlı çalışıyor... Kan fazla, tansiyon yüksek, baş dönüyor demektir. Hemen neşter vurulur. Bir şapşağa kan alınır. Bunun nispetini usta bilir. Yine başlangıçta siyah kan gelir. Kan açılır. Usta nabzın denge noktasında kan almayı bırakır. Pamukla damarın üstüne bastırır. Kol kapatılır, adam rahatlar.

Bu tansiyonu düşürdüğü gibi cıvıklaşan kan kalbi rahatlatır. Kalbin sekte yapmasını engeller. Yani şimdiki tabirle bir çeşit anjiyo olur.

Usta bakar: Orta-büyük damar çalışmıyor. Onun yanındaki damarlara sağlı sollu az bir neşter vurur. Onlardan bir miktar kan alır. Bu ara ana damarı ta'kip eder. Orta damarda kan hareketi hâsıl oldu mu hemen ona da neşter vurur. Onun da hareketlenmesini sağlar. Tamamen hareketlendi mi muameleyi bırakır. Damarların üstünü örter.

Kan aldırın insanın nabzı mu'tada biner. Tansiyon düşer. Kolesterol kalmaz. Kalb normal atar. Adam rahatlar ve gider.

Zâten eski insan çiğ soğanı fazla yer. Bu da kanı civıtır. Zâten derler ki "Padişah olsan ne yersin?" Cevap verir: "Soğanın cücüğünü."

Bu Türk unsurda bir, Kürt unsurda iki üçtür.

Hareketli bir çalışma temposunu da üstüne koydu mu kalpten ölen nadir olur.

Buna göre eski sistem, kanı yerinde koy ilaçla civıt yerine, kan al, vücut yeni kan yapsın, cıvıklık hâsıl olsun şeklindedir.

Koldan başka şekil kan alınmaz. Tekrar sırta dönersek sırt çukurunun bir en üstünden bir de kuyruk sokumu noktasına yakın yerden kan alınır. Bunun üstü tansiyonu düşürdüğü gibi cildi açar. Cilde bağlı hastalığı ortadan kaldırır.

Alt taraftan alınansa basura faydalıdır. Dediğimiz gibi sistem: Önce bardak vurulur. Vücutun basıncı ile deri dışarı çıkar. Cilt kızarır. Sonra bu tümsekleşen noktaya bıçak, makine, ustura, jilet çağına göre biri vurulur. Sonra bardak veya boynuzla kan civıyınca kadar alınır.

Sırttan bazı insanlar nerede ağırlığı varsa oraya bardak boynuz vurarak kan alır. Bu berber olur, tellak olur, kancı olur. Sırttan alınan kanlar daha çok hamamda alınır. Çünkü burada büyük damar yoktur. Kadın erkek hamama gider. Keselenir. Sabunlanır. Kan hareketlenir. Cilt açılır. Kan çıkması kolaylaşır. Sırttan, soldan uyluk üstlerinden kan daha çok sızı için alınır. Bazen de sade bardak vurulur, hiç çizilmez. Bardak havasını boşaltınca kadar tutulur. Bu muamele evlerde de yapılır.

Basura da hacamat yapıldığı olur. Bölgedeki memelerin üstüne bardak boynuz vurulur. Memelerin üstüne jilet vurulur. Pis kan alınır.

Eğer boynundaki atar damarları sırttan kabul edersek bu damarlardan da kan alınır. Önce bardak vurulur. Sonra buraya sülük konarak sülük kanalıyla kan alınır.

Eğer adamın diz kapaklarında sızı varsa diz kapağının bitim noktasından öte uç kısımdan kan alınır. Bardak vurulur. Dışarıya çıkışı sağlanır. Kızaran cilde jilet v.s. vurulur.

Yine Maraş'ta ayağın parmak bağlantılı ön ayasından kan alınır. Usul aynıdır. Bunda adamın ayağı kaşınıyorsa yâni mantarsa alınır.

Adam sarılık olur. Sarılık kesmesi denir. Adam berbere varır. Berber bu adamı boynundan bir miktar şeşle (yazma, başörtüsü) boğar. Alnındaki kan damarları ortaya çıkar. İki kaşın ortası esas alınır, az yukarı çıkılır. Bıçak jilet her neyse atılır. Bu çizik demektir. Kan çıkışı sağlanır. Sonra soyulmuş sarımsak alınır. Ortadan kesilir. Suyu çıkması sağlanır. Tuz ve zeytinyağına batırılır. Bu yaraya bastırılır. Çizilen noktada ovalanır. Sonra pamukla bastırılır.

Yüzden kan alınırken bardak boynuz vurulmaz. Bir tek alından yukarıda tarif ettiğimiz sarılık için alınan kanda boyun boğulur.

Yine sarılık için üst dudak kaldırılır. Üst çenenin ön kısmı dikkate açılır. Dişlerin gömülü kısmının ön ayası çizilir, kanatılır. Yine so-

yulmuş ve ikiye ayrılmış sarımsak tuza ve zeytinyağına batırıldıktan sonra bu yaranın üzerine sürülür. Bastırılır, ovalanır.

İnsan kara sarılık olur. Dil kaldırılır. Tam altında damarlar vardır. Domur domur kan keseleri vardır. Bunlara bıçak atılır, delinir, parçalanır. Sulfata gibi su çıkar.

Yine alt çene açılır. Dişe yakın kısımlarından çizilerek kan alınır.

Baştan bingıldaktan ve enseye doğru olan yerden kan alınır. Bu da baş dönmesini önlemek için yapılır. Önce saç yülünür. Şişe vurulur. Çizilir. Bardakla çekilerek kan alınır. Sistem aynı. Önce katı kan çıkar. Cıvıklaşır, bırakılır.

Maraş'ta kan aldırma tabiri daha çok kullanılıyor. Hâlbuki bıçak-neşterle alınırsa kan aldırma, bardak vurulup alınırsa ciltten kan alındığı için hacamat denmesi gerekiyor. Sülükle de kan alınıyor. Ama ona Maraş'ta sülük vurma denir.

Maraş'ta bir insan koldan kan aldırma mu'tad haline getirmişse periyodik olarak kan aldırır. Mesela üç ayda bir gibi... Kan tutarsa hemen aldırır. Ayın ne eskisi ne eceri (yenisi), orta yerinde aldırır. Maraşlılar parmak arası zayıf çukur noktalardan kan aldırılmaz. Varsa da usulünü bilmez.

Baştan yapılan bir kan aldırma daha vardır. Baş saçının orta kısmı usturayla alınır. Saç kenarlarda ve arkada kalır. Bu aynı zamanda hassaten ihtiyarların tıraş şeklidir. Buna lazka veya kenef tıraşı denir.

Tıraş sonrası ortaya çıkan bu kısma jilet veya ustura ile çizgi çizilir. Yara açılır. Kan akışı sağlanır. Bundan sonra ya yarım pişmiş yumurtanın sarısı bir beze alınır, başa konur. Üstüne şapka geçirilir. İki üç gün sonra çıkarılır, atılır. Bu bir tür cibardır (yakı).

Ya sirke, sarımsak, zeytinyağı karıştırılır. Aynı usul beze konarak cibar yapılır. Başa bastırılır. İki üç gün durdurulduktan sonra atılır. Bunlar baş ve göz ağrısına iyi gelir kabul edilir. Yaptıranlar, "Oh gözümün ferî geldi" der.

Tarihte Araplar daha çok ciltten hacamat yaptırır. Kan aldırma o kadar rağbet etmez. Zira beldeleri sıcaktır, kanları cıvıktır. Türkler Araplara göre kanı biraz fazla aldırır. Araplar kadın erkek sünnet yaptı-

rırken yine bununla vücudun ilk kirli kanını vücuttan çıkarır. Yahudiler dine girişi sanki sünnetle yapar. İlk yedi günde yaptırır. Bunlar birer çeşit kan aldırma dır.

### **Sülük Vurma:**

Dışarıda da bilenin yapıştırdığı vaki olmakla birlikte berberlerin yaptığı bir iş de sülük yapıştırmaktır. Sülük yapıştırarak kan almak... Sülük sulak olan yerlerde olur. Ancak zehirlidir, zararlıdır, korkulur. Asıl Maraşlının kullandığı sülük Antep toprağında Karabıyıklı Köyünde bulunan sülük gölünden getirilir.

Sülük vurma kültürü eski tıp kitaplarına girmiştir. O bakımdan çok millette vardır.

Sülük mahallinden getirilir. Su içinde tutulur. Vurulacak biri çı-karsa sülük susuz bir bardağa alınır. Susuz, aç ve havasız bırakılır. Ser-semletilir, can kaygısına düşürülür. Sülük vurulacak şahsın sülük vuru-lacak yeri neresi ise orası yıkanır, temizlenir, ovalanır, kızartılır. Derisi zayıflatılır. Sülük buraya konur... Aç susuz bırakılan sülük can havliyle damara yapışır. Kanı emer. Dengesini yitirdiği için dur durak bilmez, emer. Doyar. Şişer. Çatlar ölür. Düşer.

Düşmedi. Yeteri kadar emdi. Üstüne tuz atılır. Dökülür. Düşmesi sağlanır.

Sülük gölünden alındığı gibi sülük alınırken dikkat edilecekler şunlardır: Alınan sülüğün başı küçük olacak. Arkası kızıl ve iki yeşil hat olacak.

Sülük kan emerken vücuttan pis kan çıkacak. Orda bir kan tıkan-ması varsa giderilecek. Oraya cıvık taze kan girişi sağlanacak. Çok şe-yin alameti olan sızı gidecek.

Sülükle kan aldırma kısırlıkta da yapılır. Kadın doğurmaz. Rahmi hasta kabul edilir. Birkaç sülük rahmi temizlemesi için rahim ağzından rahme bırakılır. Onlar rahme kadar gider. Nerde bir pislik varsa emer. Rahmin hasta yerlerini sanki onarır. Sonra çatlar ölür. Pıt pıt düşer.

Sülük gölüne girilerek de kan aldırılır. Sülük ciltteki hasta yeri bulur. Emer. Düşer. İyileştirir.

### **Göbek Çekme:**

Maraş'ta berberler diş çekmenin, kan almanın dışında meslek dışı daha başka işler de yapar. Bunlardan biri de göbek çekmedir. Göbek çekmeyi, boğaz çekmeyi başkaları da yapar. Bu gün olmuş bu işi Maraş'ta hâlâ yapanlar vardır. Eski insan sürekli yük yükler, yük indirir, ağır işlerde çalışır. Bu da onun göbeğinin düşmesine sebep olur. Bu, baskıya bağlı muhtemelen kalın barsak sıkışmasıdır. Kalın bağırsakların mideden intikal edeni ince bağırsaklara rahat taşıyamamasıdır. Buna maruz kalan insan bunu kim çekiyorsa ona gider. O da bu arızayı giderir. Bunu evde yapan insan olduğu gibi berber de yapar. Berberin yaptığı göbeği yerine getirme ameliyesi ile bir başkasının yaptığı farklı olabilir.

Göbeği düşen insanın iştahı kesilir. Yemek yiyemez. Sancılanır. Karın şişkinliği yapar. Çatlayacak gibi olur. İdrar yaparken bile zorlanır. Çatlamaya gelir. Göbeği düşmüş, göbeğine su durmuş derler.

Göbeği düşen, göbek çeken berbere gelir. Berber su kızdırır. Adamı sırtüstü yere yatırır. Adam dizlerini kaldırır. Berber sıcak su ve sabunla göbeği ovalar. Ovalama epey zaman alır. Bir zaman sonra parmaklarını demet yapar. Parmak başlarını birleştirerek adamın göbeğine vurur. Adama "Rahatladın mı?" der. Adam rahatlamamışsa, aynı işleme devam eder. Parmaklarıyla vurur bastırır. Rahatlayınca bırakır. Göbeği düşen, bu muamele devam ederken güçlü bir şekilde nefes alıp verir.

İşlem bitince başparmağını adamın kasığına bastırırken diğer parmaklarını boşluğa bırakır. Adama sorar. "Ne hissediyorsun?" Adam küçük su dökesim geldi derse iyi oldu kabul edilir. Bu bağırsakları açıldı, faaliyete geçti demektir.

Adam gitti. Geri geldi, eseri var dedi. Aynı işleme devam edilir. Geçince işlem bırakılır. Adam kuşak takmıyorsa adama kuşak takması tavsiye edilir. Kuşak takmanın, kullanmanın göbek düşmesini engellediği söylenir. Maraşlı kuşağı bunun için sardığı gibi göbeklenmeyi engellemek, fazla yeme arzusunu kırmak, böbreklerin üşmesini önlemek için de kullanır.



## **Sinir ve Ben Kesme:**

Yüzde veya cildin aşka bir yerinde ben, siğil, sinir hâsıl olmuşsa bazı berberler bunu keser. Beni yakarak düşürür.

Kurşun kalem gibi bir uzun çubuk alınır. Toplu iğne, düşmeyecek şekilde birazcık çakılarak buna takılır. İğne bir ispirto ocağına veya çakmağa tutularak akkor haline gelene kadar kızdırılır. Bu işlem bir elde tutularak yapılır, diğer elle kesilecek ben, sinir tutulur, çekilir. Kökü ortaya çıkarılır. Kök uzatılır. Kızdırılmış iğne bıçkı gibi sinirin köküne sürülür. Kök bir veya birkaç sürtüşte kesilir, düşürülür. Sinir kesilirken yağlı bölge pıt diye bir ses çıkarır. Çıkan yağ ısı ile karşılaşınca erir, buharlaşır. Kök kurur. Yağlı hücreler ölü hücre olduğundan acı vermez. Bu şekilde kökünü kaybeden sinir bir daha çıkmaz.

Siğil ve sinirleri bazen de iple boğarak alırlar. Sağlam bir dikiş ipliği ile siğil boğularak bağlanır. İlk bağlandığında insan biraz rahatsızlık duysa da ilerleyen zaman içerisinde buna alışır ve birkaç gün sonra (yeteri kadar kan alamayan, beslenemeyen siğil, sinir) kendiliğinden düşer.

Berberler daha ne işler yapar? Diyelim altın yüzüğün nabız yanındaki hareketine bakarak nabız ölçer. Yüzüğün hareketine göre nabzın hızlı atıp atmadığını bilir.

Zamanın sonundayız. Zamanın değiştiği zamandayız. Klasiğin bittiği gündeyiz. Acaba başta olsak neler görürdük?

Mutlaka toplumun bu gün farklı karşılık gördüğü şeylerin yine o gün çok farklı karşılık gördüğünü çözüm bulduğunu görürdük.

Bu gün yaşıyoruz o güne zor inandığımız gibi o gün yaşasak bu güne muttali olsak bu güne de zor inanırdık. Tabiata yaklaşım tarzları mutlaka kafamızı karıştırdı.

## **İlaçlar:**

Eski Maraş berberleri ilaç yapar. İlaç satarlar. Çok ilaç yapıp satanı olur. Az ilaç yapıp satanı olur. Bazıları çok öne çıkar. Bazıları tıraşını yapar keyfine bakar. Şimdi bu ilaçları sayalım:

**Yara için:** Fıstık sakızı + sarı katıran + zeytin yağı. Üçü karıştırılır. Kellik dâhil her türlü yaraya sürülür.

Sarı katran şöyle elde edilir: Kamalaklar dizilir. Yakılır. Yanarken yaşarır. Sakızını çıkarır. Akıtır. Bu sakız kaplara alınır.

**Göz için:** Çinko tozu + göztaşı. İki suyla karıştırılır. Şişelere konduktan sonra satılır.

**Ezilen uzuvlar için:** Bulgur unu pişirilip lapa yapılır. Bir beze konarak ezik olan yere konur. Bir iki saat orada bağlı olarak tutulur.

**Çıban delmek için:** Keten tohumu ezilir. Pişirilir. Bir beze alındıktan sonra yaranın üzerine konarak bağlanır. Bu şekilde çıban delinmezse cıncık bulunur, havada dövülerek toz haline getirilir. Sabun çiçeği ile birlikte pişirilir. Yine beze alınarak yaraya bağlanır. Çıban için yağlı hamur da vurulur. (Sabun çiçeği kırsalda ayrıca sabun olarak kullanılır.)

**Göz trahom olursa:** Göz trahom olduğunda göz kapaklarının önü şişer. Kızarır. Çapaklanır. Bu durumda göz açılır. Kapağın iç kısmına bıçak atılır. Veya göz taşı ile silinir. Bu işlem yapılırken kişi boğazından şeşle (başörtüsü) hafifçe boğulur.

**Derin yaralar için:** Mezbahaneye gidilir. Hayvan kesiliyorken kan alınır. İçine çamsakızı, karasakız konur. Muhtelif otlar ilave edilir. Karıştırılır. Kaynatılır. Gres yağ kıvamına getirilir. Derin yaralarda kullanılır. Biizn-i Hüdâ olur. Karasakız burada kullanılmakla beraber, yalnız başına kırılan hayvanlarda kellik tedavisinde kullanılır.

**Yılcık için:** Yılan öldürülür. Zehirli olan baş kısmı bırakılır. Kalanı pişirilir. Yarısı yaraya vurulur. Yarısı hastaya yedirilir. Zamanla yaranın içinden hasta kemikler çıkar. Yara hasta kemikleri atar. Kemik kendini yeniler. Hasta en geç bir ayda ayağa kalkar.

Yılcık hastalığında (Gut) vücutta göz göz yaralar açılır. Kişi yürüyemez olur.

### **Geçmişte Maraş'ın En İyi Berberleri:**

Kadir Usta (Kireççi) ağır berber. Diş çeker, kan alır. İsmail Usta. Nuri Usta (Alpay). Ökkeş Usta (Özyetişen) kolonya satar, kan alır. Na-

fiz Usta. Abdullah Usta (Taşlıalan). Mahmut Usta (Çarşıbaşında) Yapmadığı iş yok. Tevfik Usta, diş çeker, kan alır. Ali Usta, diş çeker, kan alır. Mevlüt Usta, kan alır. Muttalip Usta. Ali Usta, her işi yapar. Celil Usta, her işi yapar. Muharrem Usta, kan alır. Mustafa Usta, her işi yapar.

***Bu bölümde bilgi aldıklarımız:*** Remzi Yırtıcı (Ökkeş Ustanın yetiştirmesi), Ökkeş Sungun (Kadir Ustanın yetiştirmesi.) Ömer ve Tevfik Kireççi (Kadir Ustanın yetiştirmesi.) Celil Ulaştı (babası Celil Ustanın yetiştirmesi, Nahırönünde berber, geçmişteki uygulamalara en muttali adam.) Berber Arif. Ökkeş Taşlıalan (Berber Muharrem'in oğlu.) Kadın kancı Nuran Akdere.

***Bir hikâye:***

Varlıklı bir adamın kızının parmağında dolama çıkar. Baba kızı alır o yılların en ünlü operatörü olan Doktor Said'e gider. Doktor Said, "Parmağı keserim elli lira alırım" der. Baba kızı alır, Çarşıbaşındaki berber Muharrem'e götürür. "Kesmeye gerek yok, iyi ederim, beş lira alırım" der. "Yalnız Doktor Said bizleri şikâyet ediyor, bir de çare bul" der. Adam düşünür, "Şunu bir deneyeyim" der. Üç gün evvel olmazsa üç gün sonra der. Adam Hafız Ali Efendiye gider. Hafız Ali Efendiyi Berber Muharrem Ustaya şefaataçi eder. Hoca Efendide rica eder, şefaataçi olur.

Berber Muharrem ilacını yapar. Kızın parmağına vurur. Üç gün sonra çıkar der. Üç gün sonra kız parmağından sargıyı çıkarır. Parmak iyi olmuştur.

Adam Berber Muharrem'e varır. Çıkarır elli lira verir. Parmak iyi olmuş, hem de kesilmekten kurtulmuştur. Muharrem Usta parayı iade eder. "Hakkım beş lira" der. Ne kadar ısrar etse de almaz. "Eğer alırsam bir daha tedavi ettiğim yara iyi olmaz" der. "Beşin yarısı benim, yarısı ilaç parası" der. Beş lirayı alır, gerisini iade eder, konuyu kapatır.

***Bir hâtra:***

Lütfi Köker Maraş'ın ilk diplomalı eczacısıdır. Üç oğlunun biri doktor, biri eczacı, biri dişçidir (dişçi olanı Kemal Köker). İşyeri (Kah-

ramanmaraş Apartmanının olduğu yerde Emniyet Eczanesi üstü) Berber Kadir ile karşı karşıyadır. Dişçi Kemal Köker bir gün Kadir Ustaya, “Diş çektiğin zaman beni de çağır, diş nasıl çektiğine bakayım” der. Kadir Usta, “Olur” der. Bir gün diş çektirecek biri gelir. Kadir Usta Dişçi Kemal’i çağırır. Kadir Usta adamı iskemleye oturtur. Eline havluyu alır. Kerpeteni çekeceği dişe iyice yerleştirir. Diş etten ayrıştığı gibi çökmeye bağlı olarak yerinden oynar. Kadir Usta bu noktada diş az sağlı sollu kıvratır. Bağlantı tamamen biter. Sonra bütün gücüyle diş bir hamlede çeker çıkarır. İş biter.

Dişçi Kemal Köker şaşırır. Kadir Ustaya, “Ver elini öpeyim” der. “Bu ne ustalık, biz bunlara yabancıyız” der.

### Uyuz Pınarı:



Uyuz Pınarının eski hâli.

Maraşlının sağlıkla ilgili uygulamalarına berberlik mesleğinin dışında bir ilave de Uyuz Pınarında yıkanmaktır. İsa Divanlı Mahallesinde Uyuz Pınarı adında ve kapalı bir alanı olan pınar vardır ki şifalı su özelliği gösterir.

Uyuz Pınarı hamamlık büyüklüğünde, içerisi tandır döşeli, üzeri kapalı ve bir kapısı olan pınardır. Romalılardan bu yana uyuz ve cüzzam tedavisinde kullanıldığı söylenir. Maraş Müslüman Türklerin eline geçtikten sonra da bu pınar aynı amaçla kullanılmaya başlanmış, Pınarda yıkanmak üzere tılsımlı bir tas yapılarak vakfedilmiştir. Böylece Uyuz Pınarı da Türkleştirilmiş, Müslümanlaştırılmıştır.

Bu tas şimdi Ahmet Ağcakala'da bulunmaktadır. Uyuz gibi bir cilt hastalığına yakalanan Ahmet Ağcakala'dan tası ödünç alır, kaç defa yıkanması salık verilmişse o kadar yıkandıktan sonra tası iade eder. Tasın üzerinde eski harflerle yazılmış yazılar bulunmaktadır.



Uyuz Pınarının tılsımlı tası.

## SAĞLIKLA İLGİLİ UYGULAMALAR

### **Göbek Düşmesi, Göbek Çekmesi:**

Hasta sırt üstü yatırılır. Ilık suya batırılmış sabunla göbek ovalanır. Beş on dakika sonra göbeğin yerine gelip gelmediği kontrol edilir. Göbek yerine gelmişse çalışmayan atardamar çalışmaya, göbek atmaya başlar. Göbek atmıyorsa ovalamaya devam edilir. Ovalama karnın üstünden altına doğru iki elle sıvazlama şeklinde olur. Göbek yerine gelip atmaya başlayınca iki elin başparmaklarıyla karnın bittiği kısık yerdeki damalara basılır. Göbek yerine oturmuşsa buraya bastırıldığında hastanın göbeğine duran su sanki ayaklarından aşağı akıp gidiyor gibi bir his hasıl olur ve hasta rahatlar. Hasta kaldırılırken yan dönerek kaldırılmaz, dik olarak kaldırılır. Aksi halde göbek düşmesi yeniden başlar.

### **Boğaz Düşmesi (İnmesi, Ağırması):**

Boğaz düşmesi, boğazın üşüyerek hastalanması ve değişik yastıkta yatıldığında ortaya çıkan boyun tutulmasıdır. Boğazı düşen hasta yutkunamaz, yemek yiyemez, öksürür. Bazı insanlar boğaz çeker. Kadın da erkek de boğaz çekebilir. Boğaz çekenlerin üstatlardan el aldıkları söylenir.

Boğazı düşen hasta oturtulur. Boğaz çeken de göğsü hastanın sırtına gelecek şekilde hastanın arkasına geçer. Elini vazelin ile yağladıktan sonra hastanın boğazını gırtlaktan yanlara doğru sıvazlar. Epeyce sıvazladıktan sonra bir havluyu eline alır. Hastanın boğazına alttan geçirip iki ucunu iki eliyle tuttuktan sonra “Köstüyü boğdum, köstüyü boğdum” diyerek havluyu yukarıya doğru birkaç kere kaldırır. Hasta boğulacak gibi olur.

Bazan boğaz iltihaplandığında hastanın ağzı açılır ve boğazdaki iltihaplı yerler ahşap kaşık bastırılarak patlatılır.

Hasta iyi olmuşsa yemek yemeye başlar, iyi olmamışsa boğaz çekme tekrarlanır.

### **Kulak Delme:**

Önce sarımsak soyulur ve ortadan kesilir. Sarımsakların bıçak gören tarafları kulak memesinin iç ve dış kısımlarına iyice sürülür. Böylece delinecek nokta kısmen de olsa uyuşturulmuş olur.

Bir dikiş iğnesine iki kat iplik geçirilir. İğnenin ucu zeytinyağına batırıldıktan sonra kulak memesine batırılır çıkarılır. İplikten iğne çıkarılır ve ipliğin uçları düğümlenir.

İlk gün buraya dokunulmaz, ikinci gün vazelin sürülerek ip yerinden oynatılır. Bu işlem birkaç gün tekrarlanır. Delinen yerin yarası iyi olunca iplik çıkarılır sonra küpe takılır.

### **Parpı:**

Vücudun herhangi bir yerinde küçük küçük yaralar oluşup, oynandığında başka yerlere dağılırsa bunun parpılanması gerektiği düşünülür.

Hasta parpı yapana getirilir. Parpı yapan sade pamuklu bir bezi ateşte yakar ve yanmakta olan bezle yaraya hafif dokunarak korkutur. Yara iyi olmazsa okutmaya Barıççı'ya gönderilir.

### **Bıcırğan (Mantar):**

Ayak bıcırğan olmuşsa kurumuş patlıcan haşlanır ve suyu bir leğene alınır. Ayak yanmayacak kadar soğuyunca ayak bu leğene konur ve su soğuyana kadar ayak bu leğende tutulur.

### **Sancı:**

Çocukların karnı sancılandığında hasta sırt üstü yatırılır. Karnı sıvazlanır. Sıvazlayan “El benim elim değil Fadına Anamızın eli” diye-

rek sıvazlar. Salavat getirir. Bir yandan da “Hasan Dedee, Hüseyin Dedee şu çocuğun sancısını dağlara taşlara ver” der.

Bunları birkaç kere tekrarlar.

### **Nazara Karşı Yapılanlar:**

1-Yüzerlik atmak: Önce az bir tutam yüzellik alınır hastanın başında dolaştırılır, sonra da “Nazara nuzara şu kızıma (veya oğluma) göz edenlerin gözü kızara” denir ve yüzellik ateşe atılır. Nazara uğradığı kabul edilen hasta ateşe doğru tutularak yüzelliğin tütsüsü koklatılır. Böylece nazarın kalktığına inanılır.

2- Nazara uğrayan yani göz değdi kabul edilen hasta oturtulur. Bir mangalda köz ateşten maşa ile bir köz alınır ve Kur’an alfabesindeki harfler elif, ba gibi sonuna kadar okunur, köze üflenir ve köz temiz bir kaptaki suya atılır. Suya atılırken o çevrede, o mahallede en çok kimlerin gözü değişiyorsa onların adı zikredilir: Bu filanın gözü, denir. Genellikle bu şekilde yedi kömür sayılır.

Sekizinci köz maşa ile alınır, okunur “Kara gözden gelen nazarı def için” dendikten sonra suya atılır. Dokuzuncu köz alınır okunur ve “Ala gözden göv gözden gelen nazarı def için” dendikten sonra suya atılır. Suyu biraz hastanın üzerine serpeler biraz da içirir. Böylece nazarın kalktığına inanılır.

3- Bir “veladiyati” bir “veinyekadü” üç “kulhüvallahü” birer felak nas Elham okunup hastaya üflenir.

### **Ağlayan Çocuk İçin:**

“Vessemai zatil bürûc” okunup üflenir.

### **Kırklı Çocuğa Topuk Dağlama:**

Bebek sürekli ayaklarını yere vurur, topuğu kızarır, ağrır. Bu durumda melefe iğnesi ateşe tutulup kızartılır. Topuğa bir sigara kâğıdı konur. Kızaran iğne uzunlamasına topuğa bastırılarak dağlanır. Sonra



Çaprazlama olarak bir daha dağlanır. Bebeğin topuğu bir daha kızarmaz kabul edilir.

### **Kırkının İçinde Kan Aldırma:**

Bebek doğduğunda on gün kadar sonra hamama götürülür ve jilet, ustura gibi kesici bir aletle sırtına çizikler atılır. ocuk ağlar, ağladıkça kan çıkar. Bazıları yaraya nane ekeler.

Bebekliğinde sırtından kan alınan çocuğun cildinin açık ve parlak olacağına inanılır.

## ÇAMAŞIR YIKAMA (Don Yıkama)

Çamaşır yıkamaya “don yıkama” denir. Don; çamaşır, elbise anlamına gelir. Köroğlu'nun bir şiirinde:

Yiğit giyer demir donlar  
Yiğide yakışır bunlar  
Ak gövdeden kızıl kanlar  
Akar şorlayı şorlayı

Dörtlüğünde sözünü ettiği demir don, demir elbise, zırh anlamı-  
nadır.

Eski Maraş'ta yaklaşık olarak haftada bir gün, genellikle Perşembe günü don yıkanır. O yıllarda çamaşır makinesi olmadığı gibi şimdiki temizlik ürünleri de yoktur. Temizlik ürünü olarak iki tür sabun vardır: Sarı sabun, beyaz sabun... Sarı sabun ucuzdur ve genellikle dar gelirli-  
lerce kullanılır. Beyaz sabun daha pahalıdır.

Sabundan başka temizlik ürünlerinin bulunmadığı 40'lı yıllarda “kül”den yararlanılır. Ocaklarda biriken kül atılmaz, küllük denilen bir küpte biriktirilir. Bulaşıklar, ıslak ve kül emdirilmiş bezin kap yüzeyine sert bir şekilde sürülmesi ve suyla durulanmasıyla temizlenir. Ateşe konacak olan tencerenin dışına, fazla is olmasın diye kül sıvanır.

Don yıkamada, yumuşak su elde etmek için de kül kullanılır. (Sularda iki tür sertlik bulunur: Kalıcı sertlik, geçici sertlik. Geçici sertlik suyu kaynatmakla geçer. Bu işlem sırasında suya kül atılırsa sertlik daha da azalır. Sertliği azalan su yumuşak olur ve sabun çabuk köpürür. Çabuk köpüren sabun daha bereketli olur.)

Bir don kazanının dışına kül sıvandıktan sonra sacayağın veya kerpiç büyüklüğündeki üç taşın üzerine alınır, içine su konduktan sonra altı yakılır. İki avuç kadar kül konduktan sonra karıştırılır ve öylece kaynatılır. Su kaynadıktan sonra kazanın altından ateş çekilir, dinlenmeye bırakılır. Kullanılırken, yüzüne biriken kömür parçaları süzülerek alınır.

Süzülen su başka bir don kazanına konarak ateşin üzerine alınır ve sürekli sıcak tutulur.

Küllü sudan bir teşte biraz alınır, el yakmayacak olana kadar soğuk su konduktan sonra çamaşırlar sabunla yıkanır. Yıkama elle yapılır. Ortalama üç kez sabunla yıkanıp durulandıktan sonra kaynamakta olan sıcak suya konarak birkaç dakika kaynatılır. Böylece bit pire gibi böceklerle karşı mücadele edilmiş olur. Kazandan çıkarılan çamaşırlar sıkılarak iplere asılır.

Don yıkama genellikle öğleye kadar sürer, öğleden sonra hama gidilir, akşam eve döndüğünde çamaşırlar toplanır.

Çamaşır yıkayan hanımlar genellikle annelerinin, kaynanalarının çamaşırlarını ister, onları da yıkarlar.

Çul, kilim, savan gibi kaba dokuma ürünleri doğal sulu mahalle çeşmelerinde tokaçlarla yıkanır ve bu yıkamalarda sabun kullanılmaz.

Yatak yorgan yıkanacaksa önce yatak yorgan dökülür yani yünleri oklava ile çırpılarak atılır, kabarık hale getirilir. Sonra bunların astarları mayısa vurulur. Yani inek dışkısı sürülür. Daha sonra yıkanır. Sonra kasara vurulur ve yine yıkanır. Kasar rengini beyazlatmak içindir. Bu şekilde astarlar hem temizlenir hem de yumuşar.

Beyazlar için küçük bir küp halinde olan “çivit” adında mavi bir ilaç çamaşır yıkama suyuna konur. Bir de sarı toz adında bir ilaç beyaz çamaşırlar için yıkama suyuna katılır.

Çamaşır kurduktan sonra toplanır, baştan aşağı elden geçirilir. Sökükler dikilir. Düşen düğmeler aynen veya benzeri bulunarak dikilir. Yamalık gereken yerler yamanır. Dürülür, katlanır konsola veya sandığa konur. Bohçalara sarıldığı da olur. Sandıktaki çamaşırların güzel kokması için sandığın bir köşesine lavanta gibi kokulu bitkiler konur.

## HAMAM ADETLERİ

Maraş evlerinin pek azında hamamlık olur. Hamamlık konaklarda ağaların beylerin evlerinde olur. Bunların dışında bölmeç denilen iç odada gusül için çağ denilen bir yer bulunur. Maraşlı hamam ihtiyacını hamamlara giderek karşılar.

Erkekler gusül gerektiğinde ısıtılan sıcak su ile çağda abdestlenir. Mevsim yazsa çarşılarda, camilerde bulunan çimeceklerde çimer ve abdestlenir. Durumu daha iyice olanlar işe gitmeden önce hamama giderek abdestlenir. Maraş hamamları sabah ezanından evvel açılır ve öğleye kadar erkekler tarafından kullanılır.

Maraş'ta şöyle bir ayrıntıdan söz edilir: Bir erkek gusül amacıyla sabahleyin erkenden çimeceğe gitse, ceketini tam giymez, omuzlarına kartal kanat atar. Böyle yürüyenin gusül için hamama veya çimeceğe gitmekte olduğu anlaşılır ve cenabet insana selam verilmemesi gerektiği düşüncesiyle ona "Uğurlar olsun..." gibi laflar söylenir.

Kadınlar öğleden sonra hamama gelir ve akşama kadar hamamdan yararlanır. Akşam ezanından sonra hamam tekrar erkeklerle açılır. Bazı hamamlar yirmi dört saat açık olur.

Maraş hamamları kubbeli taş yapılardır. Göbek taşının olduğu orta kısmın üzeri büyükçe bir kubbe ile kapatılmıştır. Bu kubbenin dört yanında dört yarım kubbe, köşelerde ise dört küçük kubbe bulunur. Ana kubbenin altı göbek taşına uzanıp terlemek içindir. Yarım kubbelerin altında açık kurnalar bulunur. Köşelerdeki küçük kubbelerin altında kapalı kurnalar olur. Bu kapalı kurnalara girenler peştamallarını kurna kapısının üzerindeki demire asarak mahremiyeti sağlar, orada yıkanan birinin olduğu gösterilmiş olur ki kimse kendisini rahatsız etmesin. Bu

açık kurnalardan biri cehennemlik denen ve hamamın sıcak suyunun üretildiği yere yakındır burada cehennemliğe açık pencere gibi bir yer vardır ve kimsenin buraya girmesine izin verilmez. Bu kurnaya tam sıcaklıktır.

Ortadaki ana kubbenin altına yine sıcaklık denir. Fakat cehennemlik kadar sıcaklık değildir.

Hamamlar odunla ısınır. Isınan sular hamamın sıcaklık ve göbek taşının altında dolaşarak buraların aşırı ısınmasını sağlar.

Hamam girişi koridor gibi olur ve kapıdan bakıldığında kimseler görünmez. Sonra soyunma bölümü vardır. Soyunma bölümünde sedir gibi ama daha yüksek kısımlar vardır. Erkekler hamama girdiğinde kıymetli eşyalarını kasaya teslim eder ve bu sedirlere oturur. Hamam tellakları peştamal getirir. Erkek, elbiselerini çıkarır. Alt çamaşırını çıkarmadan önce peştamal bağlar, sonra çamaşırını çıkarır. Elbiselerini duvardaki askılara asar. Ayağına hapap (takunya) giyerek sıcaklığa doğru ilerler. Soyunma bölümünden sonra serinlik kısmı vardır. İçerde sıcaktan bunalanların taş sedirlere oturarak serinlediği bu bölümde bir iki helâ, bir iki temizlik odası vardır. Erkekler temizlik odalarında etek tıraşlarını yapar.

Sıcaklık bölümüne biri içeri diğeri dışarı açılan iki kapı ile girilir. İki kapı oluşu, sıcaklık bölümünde ısı kaybı olmaması içindir. Müşteri göbek taşına oturur yatar, burada terler. Yıkama işinde delleğe (tellak) ihtiyaç duyanlara dellek yardım eder. Onların keselenmeye müsait duruma geldiğini kontrol ettikten sonra keseler. Sonra sıcak su dökerek sabunlar. Soyunma bölümünden havlu getirerek banyo işi biten müşterisini çıkarır.

Dellek ihtiyacı yoksa müşteri kendi kendine yıkanır, keselenir. Keselenmede arkadaşlar birbirine yardım eder. Saçlar el yapımı sabunlarla yıkanır. Erkeklerden başında bir arıza olan varsa evinden kil getirdiği de olur. Getirdiği kili hamam tasına hemen ıslar, iyice çamur olan kili saçına sürerek yarım saat kadar bekler, sonra bol su ile yıkar. Sonra sabun bezi ile birkaç kere sabunlanır. Çıkmadan önce abdestlenir. Erkek müşteriler hamam taslarını evden getirmez. Kadın müşteriler hamam taslarını, mezerlerini (peştamal), havlularını evden getirir.

Hamam işini bitiren erkek müşteri alt kısmında ıslak peştamal olarak sıcaklıktan çıkar ve soyunma bölümünde mahremiyete çok dikkat edilerek bir hamam görevlisinin kuru peştamal tutmasıyla kendisi ıslak peştamalı yere bırakır, kuru peştamalı alarak beline dolar. Hamam görevlisi müşterinin omzuna ve dizlerine boy havlusu atar, başına baş havlusu bağlar, “Saatler olsun!” (sıhhatler olsun) veya “Şif’ olsun!” (şifa olsun) dedikten sonra ıslak peştamalı alarak gider.

Müşteri teri kuruyuncaya, kendi kendine bir serinlik gelinceye kadar sırtını yastığa dayayarak burada uzun oturur. Sonra mahremiyete dikkat ederek giyinir. Saçını havlu ile kurular. Çorabını ayakkabısını giyer, kasadan kıymetli eşyalarını alır, parasını öder. Soyunma bölümünde tanıdığı varsa kasadaki hamamcıya işaret ederek onun parasını da öder. Hamamcı “Sıhhatler olsun!” diyerek müşterisine iltifat eder. Müşteri de “Sağ ol...” diye karşılık verir. Soyunma bölümünde bekleyenlere “Saatler olsun!” (Sıhhatler olsun! demektir) dedikten sonra hamamdan çıkar.

Erkek müşterilerden hamama gelirken tarhana ve yanında badem ceviz getirenler de olur. Mevsimine göre meyve getirenler de olur. Bunlar yıkanma işi bitmeye yakın hamamın içinde yendiği gibi, kurulanmak için soyunma bölümünde beklerken de yenebilir.

Hamam kapatma âdeti bugün de olmakla beraber Eski Maraş’ta sık yapılan adetler arasındadır. Bir gurup arkadaş hamamı başka müşterilere kapatır ve hem getirdikleri yiyecekleri yerler hem de rahat bir şekilde sohbet ederek, eğlenerek yıkanır.

Çok eskiden, çimme bitip arkabaş giymeye çıkıldığında tirit yenir. Tirit, tabağa doğranan ekmeğin üzerine kelle paça eti ve suyu konmakla yapılan bir yemek türüdür.

Eski Maraş’ta hamama gelen müşterilerden kan aldırınlar da olur.

Eski Maraş’ta hamamda kimse kalmadığı zamanlar huri kızlarının geldiğine inanılır. Hamam boş olmaz denir ve bunları gördüğünü iddia edenler olur. Huri kızlarının insana zarar vermediği söylenir. Huri kızlarının dışında cinlerin de boş hamamlara dadandığı söylenir, hatta filanca görmüş de çarpılmış denir. Hamamda gece kalmaktan korkulur.

Bir de koncoloz olayı vardır. Koncoloz denen ruhani varlık kadın veya erkeğin kılığına girerek gece yarısından sonra onu hamama çağırır. O da bohçasını hazırlar ve hamama gider. Aslı vardır veya yoktur. Eskiden böyle olayların olduğu nakledilir.

Hamamlarda, Çete Bayramı vakti gibi köylerden şehre gelip de hanlarda yatacak yer bulamayanların geceledikleri de olur.

Kadınlar hamama ayda birkaç kere gider. Genellikle çamaşır yıkadıktan sonra giderler. Ama tarhana gibi yorucu zahire tuttuktan veya bağdan göçtükten sonra mutlaka hamama giderler.

Kadınlar iç organlı varlıklardır. Sıcağa dayanıklıdırlar. O bakımdan eski kültür kadınlara hamamın iyi geldiğini kabul eder. Ve hamama gitmelerinde şeran hiçbir mahzur görmez. Erkekler de hamam sonrası kadınlarla birlikte olmayı severler.

Kadınları hamam gitmeye mecbur eden sebeplerden biri de saçlarının uzun olmasıdır. Uzun saç birbirine girer ve ancak hamamda açılır.

Kadınlar hamama küçük çocukları da götürür. Erkek çocukların beş yaşından büyük olanlarını hamam görevlisi olan natır içeriye almaz, almamak için direnir. Kadın da o çocuğu bir daha getirmez. Natır büyük erkek çocuğunu getiren hanıma kızar, “Bari babasını da getirseydin.” der. Çıkışır.

Kadınlar hamama gelmeden önce bohçalarını hazırlar, kildenliklere kil ıslar, bohçaları çocukların omuzlarına çapraz bağladıktan sonra hamam gider. Kendisi de hamamda oturacağı, soyunacağı yere sermek üzere kilim götürür. Buna hamam kilimi denir. Kadınlar hamamı bir çeşit keyfe gezmeye dönüştürür. Hamama giderken tarhana ceviz badem fıstık, mevsimine göre meyve götürür. Hamama giderken mutlaka çok yakınlarıyla haberleşerek hamamda buluşurlar, hem yıkanmada yardımlaşırlar hem de getirdikleri çerezi, meyveyi, türlü türlü yiyecekleri birlikte yerler. Bir yandan da genç kızları incelerler, çünkü her kadının evlendireceği bir yakını vardır.

Evinde kil olmayanlar hamamın önünde kil satan yaşlılarda kil alır. İş bulamıyorum diyene, işten üşenene “Git hamam önünde kil sat” denir.

Soyunma kısmında kendisi için ayrılan yere evinden getirdiği hamam kilimini serer ve mahremiyete dikkat ederek hem çocuklarını soyar, hem kendisi soyunarak evden getirdiği mezer denilen ve göğüs-ten diz kapağına kadar olan yerlerini örten kızıl renkteki peştamalı bağ-lar. Hamama kendi takunyalarını götürenler olur, götürmeyenler olur. Ama hamam taslarını mutlaka kendileri götürür. Hamamın taşıyla yı-kanmazlar. Hamamın sıcaklık bölümünde oturacağı yeri mutlaka iyice yıkarlar.

Kadınlar ya tam kurna kiralar veya yarım kurna kiralar. Kurna ki-ralamazlarsa natırın gösterdiği yerde yıkanır. Bu sırada da natırla beni şuraya oturtacağına şuraya oturtun dövüşü yaparlar. Bunun için de natırlar kendilerini iyi yere oturtsun diye natıra bahşış verirler. Ka-dınlar erkeklere göre hamamda daha çok kalır. Sıcağa dayanıklı olduk-larından bol bol yıkanır.

Kadınlar saçlarını sabun ve kille yıkar. (Alüminyum Oksit ağır-lıklı bir toprak olan kilin absorban özelliği vardır ve vücuttaki kirleri bünyesine çeker.) Kullandıkları tarak şimşirden yapılmış el yapımı ta-raklardır. Önce çocuklarını keseler yıkar, varsa arkadaşının çocukları-nın keselenmesine yıkanmasına yardım eder veya yıkar, sonra kendisi keselenir yıkanır. Kadınlar keselenirken yardımlaşır. İçlerinden natı-ra keselenenler de olur. Abdestlendikten sonra çıkar, soyunma bölümü-ne gelir, evinden getirdiği havluları kuşanır, çocuklarını kurular havlu-lara sarar. Yeteri kadar dinlendikten sonra akşam ezanına doğru ha-mamdan çıkarak evine döner. Son saate kadar bunu uzatanlar da olur. Hatta natırlar bağrık çığrıkla bunları hamamdan zor çıkarır. Hamamdan dönen kadınlar akşam kocası geldiğinde elini öper.



## SELAMLAŞMA ADABI

Maraşlılar caddede sokakta karşılaştıklarına selam verir. Verilen selam Allah selamı olup “selamün aleyküm” şeklindedir. Alınan selam “aleyküm selam” şeklindedir. Bir topluma giren erkek selamün aleyküm der, oradakiler de aleyküm selam diyerek selam alır. Topluma yeni gelen kişi minderine yerleştikten sonra ona merhaba denir. O da elini göğsüne bastırarak merhaba diye karşılık verir. Sonra bir başkası merhaba der, o da merhaba diyerek ona karşılık verir. Bir başkası da merhaba dediğinde “Cömate rahmet” diyerek oradakilere topluca merhaba etmiş olur. Toplum da “Geçmişine rahmet.” diyerek selam faslını kapatmış olur. Topluma selam verildiğinde toplumun tamamının değil, bir kısmının, hatta birinin selam alması yeterli sayılır. Yemek yiyene selam verilmez, “Bazın olsun!” (Boğazın olsun anlamındadır) veya “Afiyet olsun!” denir.

Yolda karşılaşılanlardan içlerinde yaşça ve rütbece büyük olanlar selam verir, yaşça ve rütbece küçük olanlar selam alır. Atlı eşekliye, eşekli yayaya, zengin fakire, sosyal mevkii yukarıda olan sosyal mevkii daha aşağıda olana selam verir. Fakir zengine, sosyal mevkii aşağıda olanlar mevkice yukarıda olanlara, küçükler büyüklere “Nasılsın?” diye sormaz, büyükler küçüklere, zengin fakire, mevkice yukarıda olanlar aşağıda olanlara hal hatır sorar. Fakir biri zengin birine “Nasılsın?” dese, olur ya zengin sıkıntı içerisindeyse yardım istese veremeyecektir. Zengin iyiyim dese yalan söylemiş olacaktır. Laf olsun diye hal hatır sorulmaz, bunlar da usulüne uygun sorulur.

Karşılaşmalarda kucaklaşıp öpüşme olmaz. Yolda karşılaşanlar selamlaşarak yollarına devam eder veya ayaküstü karşılıklı hal hatır sorarlar. Karşılaşanlar arasında yaş farkı fazlaysa küçükler büyüklerin elini öper. Büyükler küçükleri öpmez, çok seyrek görüşmüşlerse büyük küçüğün alından öper.

Yolda ailesiyle yürüyen erkeklere selam verilmez. En yakın arkadaş karşıısından gelse bile onu görmezden gelir.

Erkek evine geldiğinde ailesine selam verir, bu sünnettir.

Kadınlar karşılaştıklarında selamlaşmaz, “Uğurlar olsun!” dedikten sonra nerden gelip nereye gittiğini sorar. Karşılıklı hal hatır sorarlar. Kadınlar bir topluma girdiğinde güzel söz söylemeye, hayırlar dilemeye gayret eder. Yaşça küçük olanlar büyüklerin elini öper, hayır duasını alır.

Kocakarı sayılacak yaştaki kadınlar erkeklere selam verip selam alabilir.

## RAMAZAN VE BAYRAM GELENEĞİ

Ramazan ayı üç aylar olan Recep Şaban ve Ramazanın üçüncüsüdür. O bakımdan Recep ayı geldiğinde, hele Şaban ayına gelindiğinde Ramazan ayına hazırlık başlar. Ramazana hazırlık Kur'an okumayı sıklaştırmakla, Pazartesi ve Perşembe oruç tutmakla başlar. Ramazan ayı pek çok Müslüman için zekâtın hesaplanarak fakirlere verildiği aydır. Müslümanlar zekâtlarını hesaplar ve kendi yakınlarından başlayarak dağıtırlar. Ramazan yaklaştıkça ibadetler sıklaşır, kalpler yumuşar. Maraşlı genellikle dindar olduğu için kendini oruç tutmaya hazırlar ve oruca karşı arzu duyar. Ramazan gelmeden üç gün önce karşılama oruçlarına başlar. Karşılama oruçlarından bir maksat da şek günü denilen Ramazan ayının birinci günü girdi mi girmedi mi tereddüdü içindir. Eğer girmemişse karşılama orucudur. Girmişse Ramazanın birinci orucudur.

Eski Maraş'ta Kılavuzlu köylüleri ayı takiple görevlidir. Kılavuzlu köylüleri akşama doğru Kazmanın güneybatısındaki yüksek bir tepe olan Bakacak'a çıkar, buradan hilal şeklideki ayın Ceyhan'a düşmesini gözetler. Yılın öteki zamanlarında da ay hareketini takip ettiklerinden pek yanılmazlar. Ayın doğduğunu yani yeni bir ayın girdiğini kadıya veya artık İl Müftüsüne bildirirler. Çok eski Maraş'ta aya kılavuzluk ettikleri için Kılavuzlu Köyünden vergi alınmadığı rivayet edilir.

Anadolu Türk'ü namaz ve hac konusunu biraz ağırdan alır, İslam'ın bu iki önemli farzını yerine getirmek için belli yaşın üzerine çıkmayı bekler ama oruç konusuna geldiği zaman en küçük yaştan beri orucunu deliksiz tutmak ister. Küçük çocuklar bazen anne babaları sa-

hura kaldırmadığı zaman küser ve ağlar. Oruç tutamadığı için üzülür. Bu nedenle her Maraşlı orucunu küçük yaşından beri aksatmadan tutar. Çok küçük olup da oruç tutamayacak olanlar sahura kalkar, sabahleyin kahvaltı yapmaz ama öğleye yaklaşınca acıkır, oruca dayanamaz, anneleri onlara gizlice yemek yedirir ve oruca devam etmelerini söyler. “Ben babaannene söylerim, bugün sabahtan öğleye kadar tuttuğunla yarın gene sabahtan öğleye kadar tuttuğun orucu diker, ikisi bir oruç olur.” diyerek çocuğa destek verir. Büyükler, oruç tutan çocukları özendirmek için hediye alır. Böylece çocuklar oruca teşvik edilmiş olur.

Oruç tutamayanlar yemeklerini gayet gizlilik içerisinde yerler. Oruç tutanlara saygılarını eksik etmezler.

Lokanta kebabçı gibi iş yerleri Ramazan ayı boyunca kapanır, ihtiyaç varsa dükkânında tadilata, tamirata girişirler.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulunca yönünü batıya döner. Müzik konusunda da batı müziğini yerleştirmeye çalışır. Devlet bu konuyu ciddiye alarak Belediyelere alay bandosu kurdurur. Alay çalgısı (aley çalgısı) da denilen bu takımın bütün çalgıları Türk müziğinde kullanılmayan batı menşeli çalgılardır. Ancak denetimin sıkı olmadığı azaldığı zamanlar aley çalgısı Türk müziğini de icra eder.

Sahurda alay çalgısı Maraş Kalesinde Ramazan boyunca konser verir. Bando ekibi sahur vakti kaleye tırmanır, kalenin etrafında dolaşarak Maraş Türkülerini çalarlar. Ezan okunmaya yarım saat kalınca çalgıyı keserler, kendileri de sahur yaparlar.

Sahur zamanını bildirmek için önce bir top atılır. Bu, “kalkın yemeğinizi yeyin” demektir. Sonra kalede konser başlar. Konser biter. Veya ezana yarım saat kala bitirilir. İkinci top atılır. İkinci top, ezanın yaklaştığını haber verir. Yarım saat sonra ise ezan okunur.

Sahurda mevsimine göre yemekler yenir. Mevsim yazsa susatacak yemeklerden kaçınılır çünkü Maraş’ın yazı sıcak geçer. Sıcağa gelen Ramazanlarda vakti müsait olan gençler Pınarbaşı’na gidip buradan akan arka ayaklarını ıslayarak serinlemeye çalışır. Eski Maraş’ta alaturka saat kullanılır. Hesap ayarlaması, vakit tayini şöyledir:

İkinci onda okunur. Bu ikinci ikindi vaktidir. Tam iki saat sonra akşam okunur. Akşam namazı saat dakika esas alınır, bir saat otuz dakika sonra yatsı okunur. Yatsı her halükârda akşamdan bir buçuk saat sonra okunur.

Sabah ezanı gecenin uzaması kısalmasına bağlı olarak sürekli değişir. Ezan okumada Hanefî fikhî esas alınır. Sabah ezanı güneş doğmadan bir saat otuz dakika önce okunur. Sabah namazı ise değişmez, gün doğmadan kırk dakika önce kılınır.

Ramazân olsun olmasın eski Maraş'ta sabah ezanı okunma ve sabah namazı kılınma zamanları aynıdır, değişmez.

Eski Maraş'ta insanların çoğu esnaftır. Akşam yemeği hafif ve özel yemekler olsa da sahur yemekleri acıktırmayan, tutacak yemekler olur. Sahurda susatacak yemeklerden kaçınılır. Maraş yemekleri bulgur ağırlıklı olur ve sahurda kışsa bulgur pilavı ile boranı, yazsa bulgur pilavı ile marul cacığı veya bulgur pilavına yoğurt katılarak yemek yenir böylece mide tok ve rahat tutulur.

Elektriğin yaygınlaşmaya başladığı yıllarda bazı camilere, hasetsen ulu camiye mahya yaparlar. Bu mahyalarda "Hoş geldin Ramazan" veya "On bir ayın sultan" gibi yazılar yazılır. Bu mahyalar camilere şenlik havası verir. Ramazânlarda cami fazladan aydınlatılır. Cemaate görsel bir ziyafet çekilir.

Akşam olduğunu her ne kadar ezan sesleri haber verirse de (o zamanlar hoparlör yoktur) duymayanlar için kaleden top atılır. Onun için "Atsın topunu, alsın hahını" denir.

Küçük taşlarla evlerinin önüne kale yapan çocuklar top sesini duyunca "Çağla, herkes evine dağıla!" diye bağırarak kaleyi yıkarlar ve iftara koşarlar.

İftar sofrası için mahalle fırınları küncülü (çörekotu) pide pişirir. Tava ekmeği çıkarır. Somun ekmeği çıkaran fırınlar da küncülü ve küncüsüz olmak üzere iki kısım ekmek çıkarır. Ramazan pidelerinin yüzüne yumurta da sürülür. On bir ay boyunca küncüsüz, çörekotu konmadan pişirilen pideler somunlar Ramazan gelince küncülü ve çörekotulu çıkarılır. Herkes evine giderken somun, tava somunu veya pide ekmeği alır ve bunlarla yemek yenir. Akşam eve dönen erkekler

mevsim yazsa mutlaka meyan şerbeti alır, iftardan sonra ailecek içer. Maraşlı iftar sofrası için kıvrım veya lokma tatlısı almayı da ihmal etmez. Maraşlılar ağır tatlıları sever.

İftar için yapılan yemekler genellikle komşulara da verilir. Böylece iftar sofraları zenginleşir.

Yaz günlerine gelen Ramazanlarda geceler kısa olduğu için erkekler hemen camiye gider ve yatsı ile teravih namazlarını kılar. Vakit de yatma zamanı olmuştur, uykusu gelen yatar.

Eski Maraş'ın en özeli teravih namazını kılma ve aralarında övme şeklindedir.

Oruç açıldıktan sonra kadınlar ortalığı toplar, yanlarına birer seccade alarak camiye koşarlar. Seccadelerini sererek oraya sahiplenirler. O seccade orada Ramazan boyunca kalır ama kadın camiye geç gitse, bir başka kadın o seccadeyi başka yere koyup kendi seccadesini serer. Bu da tartışmalara yol açar. Camiye sahiplenme, yer ayırma kadınların karakterindedir.

Erkeklerin bir kısmı erkenden camiye girerek vaaz dinler, bir kısmı da ezan okunurken camiye girer. Erkekler her teravih namazını bir başka camide kılmaya gayret gösterir.

Ezan okunmaya 10-15 dakika kala mahallenin sesi güzelleri, heveslileri minareye çıkar, güzel güzel söyler. Önce “Yâ muhavvilelhâl havvilkâlena ilâ ahsenilhâli Ya Mevlam” diye başlar. Bu duayı baştan sona kadar okur. Sonra bir çiftten söyler. Mesela Leyla Hanımın “Rahmeyle bu dil hasta-i nâçâre ilâhi / Zahm-i dilime senden olur çâre ilâhi / Bir mücrim-i âsi kulunam ruy-i siyahım / Afvınla nazar kıl bu günahkâre ilâhi” ilahiyi sonuna kadar okuyup havaya girince ardından tekten bir ilahi söyler. Ruhları bir kademe daha yükseltilere çıkarır. Heyecanı zirveye taşır.

Tekten ilahi şunlar olur. Mesela:

Her kaçar anarsam seni  
Kararım kalmaz Allahım  
Senden gayri gözüm yaşı  
Kimseler silmez Allahım

Sensin ismi bâki olan  
Sensin dillerde okunan  
Senin aşkına dokunan  
Kendini bilmez Allahım

İlahiyi götürebildiği kadar okur, ezan vakti gelmişse keser ve salâvatlar, sonra da ezanı okur. Salâvatı üç kere tekrar eder. Ezanın dakikasını ayarlar ve tam dakikasında ezana başlar.

Maraş'ta tekten ilahiler eskiden Yunus'tan Kuddusi'den okunurken yakın zamanlarda Bahçeci Hoca'dan, Ali Ulvi Kurucu'dan okunmaya başlanmıştır çünkü bunların tekten söylemeye müsait çok güzel ilahileri vardır. Mesela bahçeci Hoca'nın: "Sen serveri kevneyn-i kemaliyle beğendim" veya "sevdası ile inlediğim fahr-ı câhımdır" gibi ilahileri meşhurdur.

Eski Maraş'ta ramazan boyunca minarelerde mutlaka ilahiler okunur, okunmaması tuhaf karşılanır. Dinin şeairi öksüz kaldı sanılır. Minarelerden salalar susturuldu sanılır. Dinin izharı yasaklandı sanılır. Minarelerden ilahiler duyulur, insanlar kendini bir ilahi heyecana kaptırır, aşkla şevkle camiye gider, namaza durur, huzurla namaz kılar.

Eski Maraş'ta teravihle ikişer rekât olarak kılınır. Makama akli yeten hocalar orta uzunlukta surelerle, ayetlerle namaz kıldırır. Mesela hüseyini ile kıldırıcaksa "Heletayı okur., "Errahman"ı okur. Hüzzam okuyacaksa bu iki surenin yanında "Yasin" ve Şuarâ suresinden okur.

Teravih namazını hızlı kıldıran da olur fakat genellikle mutedil kıldırılması istenir. Hızlı kıldıranların ardında ehli kâmil cemaat olmaz, gençler olur. Teravih istirahat namazı demektir ama Maraşlı fazla uzun olmasını da istemez. Uzun kılmak isteyen de Şih Camiine gider. Orda Gövşen hafız vardır. Gövşen Hafız a'mâdır, Maraş'ın da en pişkin hafızıdır. Hatimle teravih kıldırır. Okurken hemen hemen hiç yanılmaz. Müttekidir. Maraş'ta dinde ihlâsı, samimiyeti ve takvası ile meşhurdur. Hatimle namaz kılmak isteyenler onun arkasında teravih kılar.

Zaten uzun yıllar Şih Camii denince Gövşen Hafız akla gelmiştir. Evi oraya yakındır, kimse de onu yerinden kımdatmamıştır.

Maraş'ta teravih şu övmeyle başlar. Bu övmeler Maraş'a mahsus-  
tur. Başka şehirlerde bunlara rastlanmaz. Bunlar da dinin ruhuna uy-  
gundur. Zira din bizden teravih aralarında tekbir tehlil tahmid istemek-  
tedir. İlk övme; "Habîbimiz Muhammede / Salat ile selam olsun / Âna  
i'zâzü ikramlar / Teravihâ kıyam olsun"

Övmeye cemaat baştan sona katılır. Övme bitince cemaat ayağa  
kalkarken müezzin "Sallû alâ Muhammed" der. Cemaat Peygambere  
salâvat getirir. Müezzin "Salât-i teravihe niyet" der. Cemaat teravih  
namazına imama uyarak kılmaklığa niyet eder. İki rekât kılınınca imam  
selam verir. Müezzin "Sallu alâ Muhammed" der. Yani Hz. Peygambe-  
re salâvat getirin der. Sonra ikinci iki rekâta başlanır. İkinci iki rekât  
kılınınca yani rekât sayısı dört olunca cemaat müezzin mahfilindekile-  
rin önderliği ile:

Sübhânellahi velhamdülillahi velâ ilâhe illallâhü vellâhuekber,  
velâ havle velâ kuvvete illâ billâhil aliyyil azim, der.

Müzezin tekten "Sallu alâ Muhammed" der ve üçüncü iki rekata  
başlanır. Dört rekât tamamlandığında sıra ile şunlar okunur:

1- Sübhanallahü velhamdülüllahi ve lâ ilâhe illallahü vallahü  
ekber ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhül aliyyül azim.

2- Sübhânellah vebihamdihî sübhânellah, sübhânellahül azîm,  
vebihamdihî estağfirullah.

3- Sübhânel melikil Mevlâ, Sübhânel melikil a'lâ, entel kerîmül  
Mevlâ, uhşurnâ tahtelivâil Mustafâ.

Bazan da son dörtte şöyle denir;

4- Sübhanel melikil habir, sübhanel melikil basir, ya habir ya  
basir, gufraneke Rabbena ve ileykel masir.

Teravih bitince cemaat müezzin önderliğinde üç kere tekbir geti-  
rir. Sonra müezzin ellerin dua için kalkışına vesile olacak bir ayet okur.  
Eller açılır ve dualar edilir. Duayı bitirmek için müezzin "Sallû alâ  
Muhammed, salat-i vitre niyet" der ve vitir namazına niyet edilir.

Ramazanın son haftasına girildiğinde teravih namazı kılındıktan  
sonra tekbirler getirilmeden önce sesi güzel ve makama aşına olan bir



kişi veya her birini bir başkası söyleyecek şekilde tekten övmeler, Ramazanla vedalaşmalar başlar. Bu övmeler şunlardır:

Bu ayın hürmetine yâ ilâhi / Bağışla kulların cürmü günahı

Ki sensin padişahlar padişahı / Desin mü'min olan.....

Tekten övmenin bundan sonraki kısmına bütün cemaat katılır: Allahü ekber Allahü ekber, lâ ilahe illallahü vellahü ekber, Allahü ekber velillahil hamd, der.

Sonra şu övmeler koşulur:

Bugün cennet kapıları açılır / Hakkın rahmetleri halka saçılır

Teravîh kılana hülle biçilir / Desin mü'min olan (veya Taâlâ şânühû).....

Bundan sonra cemaatin katılımıyla tekbirden oluşan nakarat tekrarlanır. Sonra:

Gökyüzünde saf saf durur melekler / Safasından döner çerhu felekler

Bu ayda müstecap olur (veya kabul olur) dilekler / desin mü'min olan (veya Taâlâ şânühun) övmenin burasına cemaat tekbirlerle katılır.

Tekten ilahi üç kıta olarak söylenir. En meşhurları bunlardır. Bunların yanı sıra şu övmeler ilave olarak veya ilk üçten birinin yerine koşulabilir. Koşulur:

Teravîh kılmayan yüzü karalar / Hakkın divanına nice varalar / Cehenneme yüzün yüzün süreler / Desin mü'min olan .....

Veya: Gelin bu kulluğa bel bağlayalım / Hasretiyle ciğerler dağılayalım / Teravîh getti deyi ağlayalım / Desin mü'min olan.....

Teravîhlerin son iki üçüne geldiğinde 16. Rekât kılınır ve şu ilahi okunur. Bu ilahi hep Maraş'a özgü makam ile okunur ve cemaati hüzne boğar:

Eyâ şehri-i Ramazan / Sana gayrı vedâ olsun

Dökelim kanlı yaş gözden / Sana gayrı vedâ olsun

Sen idin rahmet-i Rahman / Seni Hakk eyledi ihsan  
Safa geldin güzel mihman / Sana gayrı veda olsun

Dökelim kanlı yaş gözden / Yine ol göre ol Yezdan  
Şikâyet eyleme bizden / Sana gayrı vedâ olsun

Kadir gecesi ayrıca ihya edilir. Diğer mübarek gecelerde camiler dolduğu gibi Kadir gecesi camilerin en çok dolduğu gecedir. Camide varsa Sakal-ı Şerif çıkarılır, yoksa tesbih namazı kılınır. Sakal-ı Şerif çıkarılmasından sonra da tesbih namazı kılınır. Sakal-ı Şerif Kadir Gecesinden sonra camisine göre bir veya iki gece daha çıkarılır. Cemaat Sakal-ı Şerif çıkarılmasını takip eder ve bundan huzur duyar. Haz alır.

Ramazan ibadet ayıdır. Peygamberin çok müjdelere verdiği bir aydır. On bir ayın sultanıdır. Bu ayda çoluk çocuk herkes Kur'an okur, namaz kılar. Bayramda kabir ziyaretlerine gidilirken eli boş gitmemek için hatimler hazırlanır. Çocuklara akşam sorulur: Oğlum, kızım hatime devam ettin mi? Ölmüşlerimiz Bayramda bizden hatim bekler ha!

Erkekler camilerde va'z dinlemeye gider. Bazı camilere, özellikle Ulu Camiye kadınların da va'z için gittikleri olur. Kadınlar Zekeriya Hocanın va'zını dinler, Kur'an okur veya sürer, böylece hem vakit geçirir hem de Ramazanı değerlendirmiş olur. Ulu Camide öğleden önce va'zı Zekeriya Hoca verir. Konuşma ustası olan Zekeriya Hoca halk tipi va'z verir. Konuşmalarına hikâyeler katar. Konuştukları herkes tarafından anlaşılır, akılda kalır. Va'zı bütünlük arz eder. Va'z sırasında Ulu Cami tıklım tıklım dolar. İğne atılsa yere düşmez. Hoca Efendi ilmî va'z vermez, ara sıra Müftü tarafından tenkide uğrar ama yine de dinleyicileri pek çoktur. Çevre illerden bile gelen olur.

İkinci va'zını Müftü Efendi verir. Maraş'ta Müftü Efendi denildiğinde Hafız Ali Efendi akla gelir. Müftü Efendi kendine özgü konuşur. Konu dâhilinde konuşmaz, aklına geleni konuşur. Ağır konuşur. Heybetlidir. Anlar anlamaz ama va'z verilirken kimse yerinden kalkmaz. Çünkü Hoca Efendi fevkalâde ağırlıklıdır. Halk üzerinde ağırlığa sahiptir.

Maraş'ta en az on camide mukabele okunur. Hatimler bu camilerde sahur ile sabah namazı arasında, öğleden sonra ikindiden önce okunur. Kur'an okumayı bilmeyenler dinleyerek hatim sevabına erişir.

Kadın hocalar okumada mukabele ayarlar, kadınlar oralara gider, mukabeleden başka nice şeyler okunur, va'zlar verilir, mevlid okunur, delâil okunur, hem vakit değerlendirilir hem de orucun yükü hafifletilir. Kadınların bu okumaları erken başlayıp erken biter, çünkü kadınlar iftara yemek hazırlayacaktır.

Camiler ramazanlarda yaşlılar için önemli bir mekândır. İçeride Kur'an okunur, dinlenir, dışarıda abdes alınır, sohbetler yapılır. Vakıt geçirilir.

Gün içinde olduğu gibi teravih sonrasında da bir müddet cami çevresinde sohbetler edilir, yarenlik yapılır, çocuklar oyun oynar. Böylece orucun yoğunluğu azaltılmış olur.

Maraşlı teravih kılmayı sever. Beş vakit namaz kılmayanlar bile teravih kılmaya camilere koşar. Camilere koşuş genellikle teravih namazının başladığı ilk birkaç gün ve son birkaç gün fazla olur, aradaki zaman dilimi içerisinde camilerin cemaati biraz azalır ama yine de camiler eskiye göre cemaatlerini üçe dörde katlar. Bunu fırsat bilen vaizler cemaate va'z etmeye çalışır.

Maraş'ta 10-15 camide Sakal-ı Şerif vardır. Bunların Maraş'a getirilme hikâyeleri ve maceraları farklıdır. Genelde Sakal-ı Şerif getirenler ailelerdir. Sakal-ı Şerifler de bu ailelerin zilliyet vakfidir. Onlar sahiplenir, onlar çıkarır. Sakal-ı Şerif çıkarılırken başkaları çıkarmaz, o ailenin görev verdiği şahıs çıkarır veya yanına cami imamını alarak birlikte çıkarır.

Eskiden beri usulüne en uygun Sakal-ı Şerif çıkarma Ulu Camide olur. Ancak eskiye göre Sakal-ı Şerif çıkarma adetleri biraz değişikliğe uğramıştır. Çok eskiden Sakal-ı Şerif şu şekilde çıkarılmaktadır:

Maraş'ta mahalle arası Kuran hocası, (Resmi Kur'an Kursu, Kur'an öğretene yoktur.) olanlar hep kaçaktır. Devlet idare eder, görmezlikten gelir. Ancak bu çocuk okutanlardan ikisi öne çıkar. Biri Güllü Hoca, öteki Bahçeci Hoca...

Maraş'ın hocaları kendi hocalıklarını beğenir, başkalarını beğenmez. Hattâ başka hocalara laf da ederler. Ama bunlardan bahçeci Hoca bunu çok ileri götürür. Onun için de talebeleri dâhil görev için Ulu Camiden içeri girmezler ve görev almazlar. V'azlardan sonra Kur'an okuyamazlar. Törenlerde yer almazlar. Talebelerinin çektiği hocalarındandır.

Ulu Camiye ancak Güllü Hoca'nın talebeleri girer.

Ulu Camide Sakal-ı Şerif önce Kadir Gecesi çıkar. Sonra da oruç yirmi dokuz çekecekse iki, otuz çekecekse üç gün gündüz çıkar.

Sakal-ı Şerif çıkacağı zaman Güllü Hoca talebelerini alıp camiye gelir, talebelerini yüzleri minbere dönük olarak mihrabın önüne dizer. Cemaat de ayağa kalkar. Önce cemaati tehyiç için "essubhubeda" diye başlayan Arapça na't okunur. Sesi güzel talebelere biri tekten bir beyit okur. Kalanlar ara nakaratlarını söyler. Bundan sonra da aynı usul "Çün doğup dutdu cihanı güneşi..." okunur. Bu ilahi okunduktan sonra müezzin çardağından biri Nâbi'nin "Sakın terk- i edepten..." ini hicaz makamından okur. Bir beyit okunur araya kısa salâvatlar girdirilir. Şimdi nasılsa o gün de öyledir.

Bu sırada minber köşkündeki yerinde kilitli olan kapağı açılarak Sakal-ı Şerif çıkarılır. Süslü kumaşlar içerisinde kat kat sarılı olan Sakal-ı Şerif kutusunu çıkaran zat üç kere öpüp başına koyduktan sonra yardım edenin yardımıyla kutudan çıkarılır, üzerindeki örtüler tek tek açılır. Sakal-ı Şerif birkaç cm uzunluktadır ve bir cam içerisinde muhafaza olunmaktadır.

Makul bir süre Sakal-ı Şerif cemaate sağlı sollu gösterilir gerek cemaat gerek gösterenler hıçkırıklar, gözyaşları arasında Sakal-ı Şerifi yakından görmek için çırpınır. Sonra Sakal-ı Şerife kokular, esanslar serpilerek örtüleri saygı ile örtülür ve kutuya yerleştirilir. Yerine konarak kapağı kilitlenir.

Sakal-ı Şerif kutusuna konmaya başlandığında tekten ilahi okuma bırakılır salâvat getirilmeye başlanır. Bu kısmın salâvatı farklı olur.

Sakal-ı Şerif kutusuna konup kapağı kilitlendikten sonra cemaat oturur. Sesi en güzel olan müezzin veya başkası hüzzamdan bir aşır okur. Aşırdaki Kur'an-ı Kerimden Hz. Muhammed'le (S.A.V.) alakalı bir

yer okunur. Müezzın ortamın havasına uygun, dokunaklı okur ve sonunu sakın bir şekilde bitirir.

Kur'an okunur, hoca efendi dua eder. Duaya Sakal-ı Şerifi oraya getiren aile de dâhil olunur, cemaatin de dua etmesi istenir.

Hoca efendi Hz. Peygambere salâvat getirir, hürmetini arz eder, şefaatinı talep eder.

Ulu camideki Sakal-ı Şerif çıkarma için Maraş'ın sesi ve kıraati en güzel hocaları davet edilir. Bunlardan biri de Nazlı Bekir'dir. Nazlı Bekir hem güzel klarnet çalar hem de iyi bir okuyucudur.

Sakal-ı Şerif çıkarması sırasında cemaat Hz. Peygamber'i görmüş gibi bir duygu seline kapılır. Peygamber'ine olan hasretini gidermeye çalışır, gözyaşlarına boğulur. Yanar kavrulur, kendini bulur.

Camilerin en kalabalık olduğu gece Kadir Gecesidir. Kadir Gecesi bütün camiler dolar, bir kısım cemaat dışarıda çullar üzerinde namaz kılar.

Küçük çocuklar da teravîh namazlarına koşar ama içlerinden bazıları namazda başkalarını rahatsız edecek şekilde konuşur, gülüşür, kikirdeşir. Bir kısım yaşlılar bunu hoş görse de bir kısmı sinirlenir, çocuklara çıkışır, onların kulaklarını çektikleri olur.

Ramazanın son gününde Ulu Camide itikafa girilir. Girenler olur. Bunlar da camiye renk katar.

Bunlar camide ümmet-i Muhammed için dua eder. Maraşlı bu itikaf işini ta'kip eder. Giren olursa rahatlar. Giren olmazsa memleketin başına bir kaza bela gelir diye korkulur.

Ramazanların kışa geldiğinde bazı kahvelerde teravihten sonra meddahlar Koroğlu hikâyesi anlatır.

Ramazan boyunca caddelerde sigara içen olmaz, oruç tutmayanlar tutanlara saygılı davranır ve oruç tutmadıklarını hissettirmez. Daha önceleri Maraş'ta yaşayan Ermeni cemaatinin de aynı hassasiyeti gösterdiği bilinir. Oruç tutma zamanları Sünnilerden farklı bir zamana rastlayan Aleviler de Sünnilerin orucuna çok saygılı olur.

Maraş'ta ağızotu denen bir tütün mamulünün kullanımı yaygındır. Bu da sigara gibi tiryakilik yapar. Ot tiryakileri, sigara tiryakileri

oruç tutmada zorlanırlar. Öğleden sonra çatacak adam ararlar. İki bir "Saat kaç?" diye sorarak akşama ne kaldığını öğrenmek isterler. Tiryakilere bulaşmamak için tiryaki olmayanlar azami gayret sarf eder. Maraşlı oruçluyken ağır iş yapmaktan, ağzını kurutmaktan, susamaktan kaçınır. Dükkânını erken kapatır. Ramazanda düğün yapmaz.

Ramazan ayının sonlarına doğru mahallelerdeki ev fırınlarında ve çarşı fırınlarında çörek yapılır. Maraşlı ev hanımı kendilerine yetecek kadar hamur yoğurur, eşiğin iki yanına bağladığı zembillere hamuru koyarak bir iki sokak ötedeki ev fırınına götürür. Sözünü ettiğimiz bu fırınlar evin bahçesinde olup bu fırınları sadece Ramazandan Ramazana kadınlar çalıştırır. Çörek için hamur getiren ev hanımı yanına çocuklarını da alarak onların yardımıyla çörekleri açar, çocuklar da ellerine aldıkları muştalarla çörekleri didikler ve fırına vermeye hazır hale getirir. Çocuklar bu didikleme işini çok sever. Böyle bir yardımlaşmayla hazırlanan çörekler bayramda misafirlere sunulacak en güzel ikram olacaktır. Çöreklerin çoğunluğu tuzlu hazırlansa da az bir kısmı da şekerli hazırlanır. Şekerli hazırlananların hamuruna süt katıldığı da olur. (Didikleme işinde kullanılan didik, 5x5 cm'lik ve boyları 15 cm'lik ahşap dilme parçasının alt tarafına çok sayıda başsız çiviler çakılarak elde edilir. Didiklenen çörekler gelişigüzel kabarmaz.)

Çörekler ev fırınlarının yanında mahalle fırınlarında da pişirilir. Her ev çörek yaptırdığı için fırınlarda izdiham olur. Fırınlar 2-3 gün gece gündüz çalışır.

Çöreklerin hamuru, sade halis yağla zeytinyağı eşit konarak hazırlanır. Güzel düşer.

Sade halis yağ olursa çörek yağını bırakır. Ama sade zeytinyağı koyan da olur.

Bu çörekler çokça yaptırılır. Fırından gelince çaputların üzerine konarak bekletilir. Kurutulur. Sonra istiflenir. Bayramda yenen yenir, yenmeyen daha sonra evde tüketilir. Zeytinyağı çöreğin küflenmesini, bozulmasını engeller. Raf ömrünü uzatır.

Çöreksiz bir Ramazan bayramı asla düşünülemez. Maraş'ta Ramazan Bayramına Çörek Bayramı da denir. Şeker Bayramı deyimi Ma-

raş'ta kullanılmaz. Maraş'ta üç bayram vardır: Çörek Bayramı, Kurban Bayramı ve Çete Bayramı (Kurtuluş Bayramı).

### **Ramazan Bayramı:**

Bayramda çörek ikramı bir tas veya bir kâse hoşafı birlikte yapılır. Hoşafı genellikle kayısı çiri, vişne, armut hakı, üzüm olur.

Ramazan Bayramı elbiselerin yenildiği, Kurban Bayramı ise kurban masrafından dolayı genellikle elbiselerin yenilenmediği bayramlardır.

Ramazan Bayramı yaklaştığında terzilerden kumaş beğenilir. Terzi ölçü alarak defterine yazar. Sonra üç beş gün ara ile birinci prova, ikinci prova bazen üçüncü prova yapılarak elbise dikilir. Elbiseyi alan müşteri çırağın şadenlik denilen bahşişini ödedikten sonra evine döner.

Yeni elbiselerini diktiren, çöreğini hazırlayan, hoşafını pişiren, çardağı yıkayıp sarı boya ile boyayan Maraşlılar artık bayrama hazırdır.

Kadınlar geniş çaplı bir temizlik ve çamaşır yıkamadan sonra kendilerini bayrama hazırlar ve bayrama bir iki gün kala hamama giderler. Böylece onlar da bayrama hazır olurlar.

Bayram sabahı erkenden kalkılır, yeni elbiseler giyilir, erkekler (çocuklar dâhil) camiye giderken kadınlar sabah çorbalarını hazırlar. Bayram namazından sonra cami önünde bayramlaşma olur. Eve döndüğünde evin hanımı kocasını karşılar ve elini öper. Çocuklar da babalarının annelerinin elini öper. Babalar çocuklara bayram harçlığı olmak üzere para verir.

Ailenin büyükleri evde kalır, küçüklerin ziyaretini bekler. Aile büyüklerini daha küçük olan akrabalar ve komşular ziyaret eder. Ziyaret edenlere kahve, çörekle hoşaf gibi ikramlarda bulunulur. Bu sırada küçük çocuk da gelmişse onlara harçlık verilir.

Bayram boyunca yeni evliler, ailenin küçüğü sayılanlar büyüklerini ve konu komşuyu ziyaret ederler.

Bayramlarda diriler gibi ölüler de ziyaret edilir. Bu ziyaretler genellikle bayramın birinci günü yapılır, bazan ikinci güne bırakıldığı olur.

### **Kurban Bayramı:**

Kurban Bayramında aileler mümkün olduğu kadar kurban kesmeye gayret eder. Kurbanı kestiği zaman önce fakirlerin hakkını ayırır. Genellikle 7 pay et ayırıp 7 fakir aileye ulaştırır. Kurban Bayramı için namaza giden erkekler kendilerini oruçlu kabul ederek dönüşte çorba içmez, kurbanın yüreği ve ciğeri ile iftar etmeyi sevap kabul eder.

Kurban Bayramında her mahalleye bir iki tane kelle ütücüsü gelir ve kurbanların kellelerini, ayaklarını üterek para kazanır.

Tamir veya inşa halindeki camilerin görevlileri kapı kapı dolaşarak kesilen kurbanların derilerini toplar. Bu derileri satarak camiye gelir kaydederler.

Kurban Bayramında çörek pişirme geleneği yoktur. Diğer bayramlaşma gelenekleri Ramazan Bayramıyla aynıdır.

Kurban Bayramı öncesinde nişanlı oğulları bulunan aileler kız evine kurbanlık gönderir.

Kurban Bayramında kabristana ziyaret için giden aileler de olur.

### **Çete Bayramı:**

Maraşlı için üçüncü bir bayram Çete Bayramı veya Kurtuluş Bayramıdır.

Maraş bilindiği gibi Fransız işgalinden, hiçbir yardım almadan kurtulan ilk şehirdir. Kendini Kurtaran Şehir adıyla anılır. Yetmişli yıllarda Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından “Kahraman” unvanı verilmiş ve adı Kahramanmaraş olmuştur. O zaman demişler, isim verin de madalya verelim. Demişler ki, herkes harbe katıldı. Kimine verip kimine vermezsek küskünlük olur, şor heykat olur. En iyisi şehre verelim. Herkes pay sahibi olsun. Öyle de olur madalya şehre verilir. Şor heykat çıkmaz.

Kahramanmaraşlı Kurtuluş Bayramına yani Çete Bayramına çok düşkündür. Şubat ayı geldiğinde her mahalleden çete kıyafeti giyen yaşlı genç erkekler gurup gurup caddelere dağılır, kendi mahallelerinin pankartıyla davul zurna eşliğinde halaylar çekerek Kurtuluş Bayramı olan 12 Şubatı karşılarlar. Bir hafta on gün süren bu şenlikler sırasında



durumu yerinde olan ağalar mahallelerindeki çetelere her gün yemek hazırlar.



Davul zurna eşliğinde oyun oynayan çeteler

12 Şubat günü Maraş'ta bütün damlar duvarlar seyircilerle dolar. Davulların zurnaların eşliğinde halay çekenler, mavzerden tabancaya, sessiz tüfekten çifteye kadar her türlü silahın serbest olduğu ve güm güm silah sıkıldığı bu özel günde hem Maraşlılar, hem ilçelerden ve köylerden gelenler, hem de Antep Osmaniye gibi şehirlerden gelenler bu tantanalı bayramı izleyip evlerine yurtlarına döner. Maraşlı her Çete Bayramını memleketini Fransızlardan sanki dün kurtarmış gibi kutlar. Aynı heyecanı duyar. Çete Bayramı o kadar muhteşem kutlanır ki bunu seyretmek için zamanın Cumhurbaşkanı, Başbakanı, Bakanlar Maraş'a gelir. Maraşlıların heyecanına katılır. Maraşlıyı memnun eder.

***Hikaye:***

Bir Çete Bayramında hava çok soğuktur. Genç anne çocuğunu sarıp sarmalar ve bir damın üzerinden bayramı seyre başlar. Davullar çalmakta, zurnalar ötmekte, çeteler oyun oynamakta, halay çekmekte, arada bir havaya silah sıkmaktadır ama hava da soğuktur. Çocuk üşür ve “Ana dondum” der, anne bunu anlamaz ve “Ha yavrım dom dom” der. Çocuğun davuldan bahsettiğini sanır. Çocuk “Ana dondum” dedikçe kendisi de “Ha yavrım dom dom” der. Sonra bir bakar ki çocuk soğuktan donup ölmüş. Meğer çocuk dom dom değil dondum dermiş.

## SICAK AYLARDA SERİNLEME GELENEĞİ

Maraş'ta yazlar biraz sıcak geçer. İnsanların gönülleri günlük hayatlarında soğuk içecek ister. Ayran, ravanda şerbeti, mayam şerbeti, nar şerbeti ve gül şurubu o günkü içeceklerdir. Bu şerbet ve şurupları soğutmak için kar kullanılır. Ayrıca Maraşlıların vazgeçilmezi olan dondurma da karla soğutularak yapılır. Bütün bu ihtiyaçlar sebebiyle karcılık önemli bir meslek olarak karşımıza çıkar.

Kar depolamak için karın çok yağdığı ocak ayında karcılar Ahır Dağındaki bastırık dedikleri güneş almayan kuytu yerlere karı depo eder. Depolanan karların üzeri önceden hazırlanan keven dikenleriyle kapatılır. Keven dikenleri ısı yalıtımı görevi yaparak karların erimesini önler.

Karcılar kışın kar bastırdıkları Ahır Dağına yazın kar almak için gider. Önlerine kattıkları atlarla, eşeklerle Ahır Dağının yolunu tutarlar, kışın bastırdıkları karları testereyle keserler, vullara sardıktan sonra yaklaşık 40x40x100 cm'lik parçalar hâlinde hayvanlara ikişer ikişer yükleyerek şehre getirirler. Parke yollarda atların, eşeklerin nal şakırtı-ları duyulduğunda çocuklar koşarak atların arkalarından yaklaşır, birer avuç kar kopararak kaçır.

İlkbaharda meydan çeşmelerinin soğuk suları gerek içmek için gerekse şerbet, şurup, ayran yapmak için yeterli olur ama Mayıs geldiğinde artık daha soğuk içecekler aranır. İşte bu sıcak aylarda her mahal-lenin meydanında akşamüzeri kar satılır. Bir testere yardımıyla kesilen karlar mendile konarak evlere getirilir ve taslardaki, srahilerdeki ay-ranlar soğutulur.

Dondurmacılar karla soğutarak dondurma yapar. Kimi dondurmacılar dükkânlarda satış yaparken kimileri de mahalle aralarında dolaşarak, “Kaymak buuz!” diye bulgur, mercimek ve para karşılığında dondurma satar. Maraş’ta hem karcılıkla, hem dondurmacılıkla, hem şerbetçilikle iştigal eden aileler vardır ki bunlar meslekleriyle anılır olmuştur.

Meyan Şerbetçileri de en çok kar kullananlar arasındadır. Karla soğuttukları meyan şerbetlerini:

-Mayam balını!

Diye satarlar. Bazı mayamcılar bazı müşterileri daha soğuk istediklerinde bardağın içine biraz kar koyarlar.

Yerleşik meyan şerbetçileri bir tabak kara biraz toz şeker, biraz da gül suyu koyduktan sonra “çarşı karsambacı” olarak satar. Bir de “ev karsambacı” vardır ki o pekmezle yapılır. Bir tabak karın üzerine siyah pekmez konur ve bekletilmeden tüketilir. Ev karsambacı kışın kar yağdığı zaman yapılır. O da ikinci kar yağınca yapılır. İlk yağın karın temiz olmadığı, zehirli olduğu bilinir.

## ESKİ MARAŞ'TA OCAK OKUMALARI

Eski Maraş'ta bir insan hastalandığında yakınları onun okuma hastası olup olmadığını bilir ve "Bunu şu ocak okursa iyi olur." diyerek o ocağa okutur. Sağlık hizmetlerinin sıfır noktası civarında olduğu o yıllarda yapılacak başka bir şey, tutulacak başka bir dal yoktur. Şifa Allahtan diyerek ocak ailelere gider ve onların okumalarına bağlı olarak Allahtan şifa umar.

Hasta okunduğunda iyi olacağına inanmalıdır. Okuyan da okuduğu zaman hastanın iyi olacağına aynı derecede hatta daha fazla inanmalıdır. Aksi halde okumanın faydası olmaz.

Belki ruhların bir gerçeği de şudur. İyi olacağına inanmak kişinin ruhunda bir fazladan bir yeniden güç enerji oluşmasına sebebiyet vermektedir. İrade ve enerji bir araya geldiğinde kişi iyi olmaktadır. Belki hayatı ümitvar yaşama emrinin altında da bu sebep yatmaktadır. Kötümser insanın ruhu sönmekte büzülmekte enerjisini kaybetmekte, ümitvar insanın ruhu yanardağlar gibi enerji püskürmekte üretmektedir.

Onun için de iyi olacağına inanan iyi olmaktadır. Bu inanmanın moralin lüzumunu da ortaya koymaktadır.

Ocak okumalarında paha biçilmiş bir ücret olmaz, kesim kesilmez, veren verir, vermeyen vermez. Pazarlık ihlâsı bozar. Para pazarlığı yapıldığında tılsım bozulur ve okuma amacına ulaşmaz. Böyle kabul edilir, böyle uygulanır.

Güzel ahlâklı olmak müspet inanca sahip olmak sağlıklı kalmak için en büyük inanç ve reçete olmaktadır.

Maraş'ta ocak okumalarında bir kaide vardır. Kimse kimsenin okuma alanına girmez. İlgi alanı içerisinde olmayan hasta geldiğinde bu bizim işimiz değil, bunu filan aileye götürün derler. Herkes kendisine ne izin verilmişse o alanda okuma yapar. Israr bile edilse kendisine ait olmayan hastayı okumaz. Dairenin iznin dışına çıkmaktan korkar.

### **1-Zarifoğulları Okuması:**

Bu ocak ailelerden biri de Zarifoğulları'dır. Zarifoğulları'nda hasta okuma subay- asker Zarif Zarifoğlu ile başlar. Bu zat Balkanlarda Karadağ'da askerken gösterdiği başarılarından sonra devlet onu Antep'e Askerlik Dairesine tayin eder. Zarifoğlu buranın zengin ailelerinden Beyazoğulları'ndan bir kızla evlenir. Çok dindar olan Zarif Bey Allah adamıdır. Ona yakın olmak için şaşmaktadır. Her vera' ve takva sahibi insan gibi bir gün Allah ona bir kapı açar, bir ihşanda bulunur.

Bu Allahın âdetidir. Kul hassaten günahattan uzak olur da vecd ve istiğrak halinde dinini yaşarsa ona bir sır öğretilir. Ona bir lütufta bulunur. Bu lütuflar genellikle birbirinden farklı olur.

Bazen de çok sayıda kapı açar, lütuf ve ihşanda bulunur. Sonra o yetki dairesinde hastayı okur ve netice alır.

Zarifoğlu'na da Cenab-ı Allah bir gün rüyasında Kadir ve Muin sıfatlarını temsilen iki melek gönderir. Bunlar ona pir-i fani birer insan şeklinde görünür. Emrinde olacaklarını söylerler. Ondan sonra bu ruhani zat ve ondan türeyenler ocak olur. Ruhi tevarüsü temsil eder. Zarifoğlu okur, yetkisini kullanırken on-onbeş bin yâ Muin, yâ Kadir diyerek tesbih çeker. Karşısında sıfatın temsilcilerini bulur. Aile bunlara Şah Kureyş der. Şah Kureyş olgun bir ihtiyar görünüşündedir.

Demek ki sıfatın tecelli noktası en az sayıda bu isimlerle tespah çekmektir.

Zarifoğullar insana kötü cin musallat olduğu zarar verdiği zaman okur. Cinni insandan uzaklaştırır. Tasallutunu engeller.

Kurtulduğunu görür. Havassı olan ayetleri okur. Yazıp muska yapar. Hastayı bunlarla daire içine alır. Ruhani varlıklara karşı korur. Mu'tedil davranışlı hale getirir. Çünkü cin şeytan insanın düşmanıdır.

Sünni olmayan bir cin-şeytan Allaha karşı iddiasını ispat için sürekli insanla uğraşır. Onu dalalete düşürmeye çalışır. Laneti peşinen kabul eden cindarlara yardım eder. Onların kötü niyetli emirlerini keyifle yerine getirir.

Kötü cin insan vücuduna girer. Duygularıyla oynar. Ağırlığını koyar. Enerjisini boşaltır. İnsan sınırlarının üzerinde, kaldıramayacağı yüklemelerde bulunur. Kişiye ruh sıkıntısı yaşatır. İnsanın ruhunu sıkır.

Cinnin sünnisi meleğe yakındır. İnsan ona bu bakımdan zarar verebilir. Zarar verdiğinde bu defa da cinni insana zarar verir.

Cinni insanın güzelini sever. Güzeline dadanır. Cinni insanın beyninden yara almışına hassaten tasallutu sever. Cinni çocukları yönlendirmeyi sever. Cinni insanın zayıf inançlısını, bilgisizini dalalete düşürmeyi sever.

Zarifoğulları'nın okumaları şu maddelerdir. Bu maddeler bu hastalık kalemleri onlara göre cinni tasallutu ile ortaya çıkar:

1-Kendi kendine konuşan kişinin hastalığında. Bu hastalık cinin insana tamamen hakimiyeti ile ortaya çıkar. İnsan bu durumda daha çok cine, daha az insana açıktır.

2- Kendi kendine gülenlerin hastalığında.

Bunda da durum yukarıdakinin aynıdır. Bu iki durum cinni tasallutunun en zor halidir. Çok zor bir şekilde insan cinnin elinden kurtarılır.

3- Hiçbir biyolojik, fizik sebep yokken kişinin kalbinin daralması, ruhunun sıkılması veya içinin aynı derecede sıkılması durumunda.

4- Kişinin yüksekten korkması.

5- Kişinin karanlıktan korkması.

6- Kişinin kalabalıkta ruhunun sıkılması.

7- büyücü kişiye sihir yapar, aile fertlerinin arasını bozmak için büyü yapar. Kişi bu durumlarda davranış bozukluğu gösterir.

Bütün bu durumlarda hasta ocağa, el almış aile ferdine gelir. O günün anlamında o bakar. Hastanın biyolojik bir nedenle veya bir çarpma sonucu hastalandığını öğrenirse o hastaya bakılmaz. İlgil alanı

içinde olmayan hastaya bakılmaz. Kendi okumasıyla ilgili hasta ise hastayı oturtur, esmayı okur. Tecelli noktasını bulur. Şah Kureyş geldiğinde sebep olan cinniye getirtir, olayı öğrenir. Şah Kureyş'ten cinniye cezalandırmasını veya öldürmesini ister. Melek çok güçlüdür. Baştan aşağı pozitif enerjidir. Pire gibi onu ezer, öldürür, yok eder. Ancak toplu ve pislik içinde yaşayan cinnin birinin ölmesiyle iş bitmez. Yeni biri daha gelir. Bu iş cinni gelmez oluncaya kadar devam eder.

Sonunda havassı olan ayetler okunur. Ve bir de bunlardan muska yapılır. Kişi böylece cinniden korunmayı sağlayan daire içine alınır.

Ancak ilk iki şıktaki hastalar ilk hallerinde cinni bir şekil görürler. Hatta bakarsınız evlenirler. Çocuğu olur. Tasallutu önlenmiş olsa bile cinniye görme kabiliyetine ulaşmış olarak yaşar. Bazen izinle bunlarla insanlar arasında tercümanlık yapar.

Cinnilerin sayısı çoktur. Sayısının içinde de kötüsü çoktur. O bakımdan mukaddesatla uğraşıp cini memnun edenin cin hemen isteğini yerine getirir. Mesela karı koca arasını aç der, açar.

Zarifoğulları'ndan bu lütfе ilk mazhar olan Zarif Zarifoğlu'dur. Onun dediğine göre bu lütuf Bağdat hariç o zaman bölge insanlarından sade bu aileye verilmiş en büyük lütuftur. Bu lütuf ruhaniyet olarak aileye geçer. Ayrıca o ölmeden elini oğlu Ahmet'e, Ahmet Ökkeş'e, Ökkeş Abdülkadir'e verir. Şah Kureyş el verilen kimse ona itaat eder. Çağırıldığında gelir, emrini yerine getirir. Rivayet böyledir.

Ailede el verilen insan; cinni-insan mükâlemesine bağlı olarak cinler hususunda okunmadık bilgilere sahiptir. Bu bilgiler tecrübî müşahedelere dayanan bilgilerdir.

(Verdiği bilgiler için Abdülkadir Zarifoğlu'na teşekkür ederiz.)

## **2-Hatıplar Okuması:**

Hatıplar lakabıyla anılan bugün bir aile vardır. Esas mahalleleri Şekerlidir. Oradan dağıla aile Maraş'ın muhtelif mahallelerinde yaşamaktadır.

Hatıplar lakaplı geçmişte de vakfı vakfiyesi olan bir aile vardır. Ama bu Hatıplı o Hatıplı mı bilinmemektedir. Hatta o eski Hatıplı'nın



bir de Halilî adlı divan şairi vardır. Sözü edilenin kitapları vardır, şairdir, ilim sahibidir, şeyhtir. Meşhur hattat Hayrettin Mer'âşî de bu sülaledendir.

Cenab-ı Allah kendisine uzanan eli boş çevirmez. Kendisine bağlanan kulu da mükâfatsız bırakmaz. Mutlaka ona bir kapı açar. Duasını kabul eder, arzusuna cevap verir, yüzünü kara çıkarmaz.

O insanlar da kendisine açılan o kapıdan girer, nimetlere ulaşır. Verilen imkânı ruhsatı kullanır. İnsanlara hizmet ederek sıkıntıları giderir.

Hele saflaşan ruhlar havassı ayetlerde esma ile Allaha yöneldi de bir arzu ortaya koydu mu o arzu yerini çabucak bulur.

Saflaşan ruhlar havassı olan ayetleri okudu mu güç birliği ortaya çıkar. Bu güçle açılması zor olan kapıları açar.

Saflaşan ruhlar esmayı virdt etse esmâ tecellisini hızlandırır. Bir tecelli veren esma artık bilinmez belki de bin tecelli verir. İnsanda cezbe sebeptir. Cezbe insanı olağanın üstüne yükseltir. Kendi fizik dünyasının dışına götürür. Kılıcı yer vücudu kanamaz. Az yer açlık hissetmez. Tabiat ona hizmet eder. O vesile olsa bir şeye olur. Onu biri vesile etse Allah niyetine erdirir.

Hatıplarda kendisine kapı açılan, ruhsat verilen ilk şahıs Hacı Ali'dir. Bu zat Bahçe kazasında müftülük yapar. Burada ömrünü tamamlar, oraya gömülür. Bahçe ile Maraş arasında bir bağ oluşturur.

Bu zat büyük bir ruhaniyettir. Ailenin o vakitte ocak vasfını kazanmasında milattır. Aile ondan sonra bu vasfını sürdürür. Denildiğine göre Bahçe halkından biri hasta olsa teberrüken onun mezarının toprağından bir parça alıp yer, üstüne su içer ve iyi olur.

Eski Maraşlı birinin duluşunun şiştiğini (kabakulak) gördüğünde bunun Hatıplar tarafından iyi edileceğini bilir. Duluk şişmiş, deri pul pul dökülmeye başlamıştır. Hastayı Hatıplara götürür.

Okuma Çarşamba günü olur. Hasta oturtulur. Hastayı okuyan, şişen kısmı tükürüğü ile ıslatır. Kopya kalemlerle daire içine alır. Sonra içine elif, ba, ta, sa... Harflerini sığıdığı kadar yazar. Aralarını çizer. Bu

ara “em ebremû emren fe innâ mübrimun” (Zuhruf Suresi ayet 79) ayetini okur.

Okuma üç Çarşamba devam eder.

Okuma ailede el verme ile devam etmektedir. Bu gün de bu ailede el verilmiş insanlar vardır. Son dönem bu aileden Acemli Camiinde imamlık yapmış Ahmet adlı bir şahıs bulunmaktadır. Hatıplar ailesi dindarlığı ile meşhurdur.

(Verdiği bilgiler için Ahmet Dilipak’a teşekkür ederiz.)

### **3-Seydihanlı Okuması:**

Seydihanlılar sade ocaktır. Ailede okuyan okuyor, okumayan okumuyor.

Ailenin kökü Sır’a uzanır. Sır’dan Maraş’a gelirler. Sır’dan gelen Ali, Ali’nin babası Ahmet, Ahmet’in babası İbrahim’dir.

Fakat ailede maneviyat kazanan, ruhaniyet sahibi olan, nefesi açık olan Ali Efendi’dir.

Ali Efendi okuyor ve netice alıyor. Yani Allah duasını kabul ediyor. Duası yerini buluyor. Havas okuma yaptığında maksat hâsıl oluyor.

Ruhu musaffa ruhu aydınlık bu kişi ölse de ruhunun aydınlığı kendinden hâsıl olanların ruhlarının üstüne düşüyor, aydınlatıyor.

Ki onlar okuyor, netice hâsıl oluyor. İnsanlar da aileyi bırakmıyor, kapılarını çalıyor.

Maraşlı hastasına bakar; kişi korkmuşsa, nazar değmişse, başı ağrıyorsa, çocuk çok ağlıyorsa onu Seydihanlı’ya götürür.

Seydihanlılar ocaktır, el alma yoktur, aileden herkes okur.

Hastaya ise havassı hadisle sabit ayetler okur.

Kur’an’ın havassı kendisiyle sabit olduğu gibi bazı ayetlerin havassı hadisle sabittir. Basit misal: Namaz sonu Ayetel kürsi, Fatiha okuyup kendimize üflüyoruz. Abdestin sonunda üç kere innâ enzelnâhü okuyup kendimize üflüyoruz.

İşte bunun gibi Seydihanlı hastaya hadisle havassı sabit ne ayet varsa okur. Okuduğunda da biizn-i Hüda netice alacağına inanır.

Maraş'ta Seydihanlı'ya Sünniler ne kadar gelirse Aleviler de en az o kadar gelir.

(Bu bölümde bize bilgi veren Tevfik Seyithanoğlu'na teşekkür eder, sağlık afiyet dileriz.)

#### **4-Barıçtı (Barutçu) Okuması:**

Hatta okumada en meşhur aile budur.

Barıçtı'lar ocaktır. Ailede okuma işi el vermekle olmaktadır. Bu ailenin okuması bıçakla olmaktadır.

Aile okurken bıçağı vücut üstünde dolaştırmakta sonra da elleriyle hastayı sıvazlamaktadır.

Bu ailede de başlangıç bir ruhaniyet sahibidir. Mutlak dindardır. Müttekidir. Ona da bir kapı açılmıştır. Bazı hastalıkların havas okumalarıyla iyi olma yolu gösterilmiştir. Bu okuma hakkının devri de ona sağlanmıştır. O da aile içi bunu devretmektedir.

Eski Maraşlı aileden veya yakınlarından birinde;

1-Kabarık, şişme varsa,

2-Kızarıklık varsa,

3-Baş ağrısı görülmüşse,

4-Felçse,

5-Ailede saldırgan bir çocuk varsa.

Bu Barutçu işi olmuş denir ve ilk fırsatta Barıçtı'ya götürülür. Bilhassa el ayak şişmelerinde felç okumalarında Barıçtı'lar çok meşhurdur. Okuyup da iyi etmedikleri hasta yok gibidir.

Hatta derlerdi kendi okunan barutçu okumasını üstüne alan çocuğunu da Barıçtı'da okutacaktır yoksa çocuğu hasta olduğunda başka yere götürülürse iyi olmaz. Haseten hamileyken okunanın okuması çocuğuna geçer kabul edilir.

Barıtçı'larda okumada nefes asıldır. Okuyanın nefesi inancı okunanın inancı ile birleştğinde hasta iyi olur.

Buna göre hasta okunduğunda iyi olacağına inanmalıdır. İhlâsını tam tutacaktır. Samimiyetini yitirmeyecektir. İyi olmak Allahın lütfü diyecektir. Bu da bunların eliyle olur kabul edecektir. Teslimiyet içinde olacaktır.

Okuyan da bu okumanın bir sırken kendilerine açıldığına Allahın bir lütfü olduğuna, okuduğu zaman Allahın izni ile hastanın iyi olacağına inanacaktır. Okuyacak ve hasta iyi olacaktır.

Barıtçı'lar hemen her türlü hastalar için sadece Kur'andan havassı hadisle sabit olan yerleri okur. Biraz Yasin'den, Ayet el kürsi, kulhüvallahüden aşağısı v.s. ayrıca Salât- tefriciyye.

Barıtçı okumasında bıçak kullanılır olmakla beraber bıçağın seçilmiş bıçak olma şartı yoktur. Bıçak bıçaktır. Herhangi bir bıçakla okur. Sonra eliyle sıvazlar. Ayrıca Barıtçı'ların kadını da okur, erkeği de okur, ancak el almak şartıyla.

(Bu konuda bize bilgi aktaran Barıtçı ailesinde Saadet Dulkan'a teşekkür ederiz.)

### **5-Kavuk Okuması:**

Maraş'ta bir okuma da kavuk giydirilerek yapılan okumadır. Bunun açalım... Açmadan önce Şih Hüseyin'i bilmemiz gerekmektedir.

Bir zamanlar Maraş'ta Şeyh Hüseyin diye bir zat yaşar. Bu zat o zamanki kışlada subaydır. Rütbesi bilinmemektedir. Şih mahallesinde ikamet etmektedir. Mahallede bir cami yaptırmak için kolları sıvar. Arsa bulur. Camiyi yaptırmaya başlar. Ne kadarını yaptırdığı bilinmez ama bilinen şudur ki bu cami bugün Şeyh Camii adı altında ibadete açıktır.

Şeyh Hüseyin askerdir, çok inançlıdır, gecelerini ibadetle geçirmektedir, abittir, zâhiddir, Allaha çok yakın bir kuldur. Sırlara mazharıdır. Allahtan vergi sahibidir. Tabiatla, Allahla birliktelik içerisinde. Nefis davası değil Allah davasını yapmaktadır. Cami yapımı sırasında para gerektiğinde seccadesini altından alıp harcamaktadır.

Şeyh Hüseyin'in bu parayı nasıl bulduğu dikkatleri çeker ve birileri tarafından kışlaya şikâyet edilir. "Bunun maaşı ne ki bu camiye bu kadar para harcıyor, bu parayı nerden buluyor?" derler.

Devlet olaya el koyar ve Şeyh Hüseyin'in evine iki asker gönderir. Konu Şeyh Hüseyin tarafından duyulur. Şeyh Hüseyin askerler gelmeden önce süratle evden çıkar, çıkarken de kavuğu dâhil eşyaları evde kalır, Bahtiyar yokuşunu inerken de pabucunun tekini oraya düşürür. Yine de yola devam eder. Sarayaltı yokuşunun oradaki mağaraya yerleşir. Sonra da orayı mesken tutar. O mağara şimdi bir evin içinde bulunmaktadır.

Askerler tahkikat için eve geldiklerinde Şeyh Hüseyin'i bulamazlar. Ev aranır. Her zaman altından para aldığı seccade bulunur. Seccadenin ibiği (kenarı) kaldırıldığında para yerine akrepler yılanlar görülür. Konu anlaşılır, sır çözülür. Anlaşılır ki bu Allah'la onun arasında bir şeydir. Bu ona Allahın bir lütfüdür. Veren kulluğuna mükâfat olarak vermektedir. O da onunla hayır hasenat yapmaktadır. Fakat şikâyet eden cahilin ruhaniyeti yoktur. Tam dünya adamıdır.

Şeyh Hüseyin daha sonra evine hiç dönmez. Kavuk evde kalır. Evdekiler tarafından vesile kılınarak felç, baş ağrısı gibi hastalıkların iyi olmasında kullanılır. Pabuç da Zor Beylerde (Kel Beyler) kalır. Kel Beylerin eline geçer.

Eski Maraş'ta adam hastadır. Kavuğun olduğu eve gelir. Evde kendisiyle okuma konusunda pazarlık yapılmaz. Hasta giderken bir yere birkaç kuruş para bırakır veya hiç bırakmaz. Para pazarlığı olursa okumanın faydası olmaz. Okuma netice vermez.

İyi eden kavuk değil Allah'tır. Kavuk vesiledir. Zira sahibi mübarektir. Allah onun ve onun kavuğunun yüzü suyu hürmetine dilerse hastayı iyi eder. Zira hilkatın maksadı kulluktur. Kim onu yakalar, kâmil insan olur. Allah'ı memnun eder. Zira kullukta Allah'ın diktiği insan ağacı meyve vermiş maksadına ulaşmış olur.

Kim ki bunu yapar tabiatın arka planını görür, tevekkül çizgisinde kulluğunu yapar Allah ona fiziği de metafiziği de yaşatır. Eli ayağı olur.

Şeyh Hüseyin'in evine varan, bu kavuğun vesilesiyle iyi olacağına inanır iyi olur, iyi olacağına inanmıyorsa zaten iyi olmaz.

Şeyh Hüseyin'in kavuğu kendi evinde ve Bilâllî ailesindedir.

Eve gelen hasta bir odaya alınır. Hasta önce iki rekât namaz kılar. Ev sahibi kavuğu hastanın başına giydirir. Sonra havassı olan ayetleri okumaya başlar. Hem okur hem kavuğu hastanın başında tutar hem de ara sıra kavuğu çıkararak hastanın sağına soluna sürer. Hasta ise sadece hastalığını aklında tutmalıdır. İyi olacağını düşünmelidir, iyi olacağına inanmalıdır.

Kavuğu giydiren dolaştıran, dolaştırdıkça okuyan ev sahibi bu işi üç kere yapar. Başa koyar vücuda sürer ve sürekli okur.

Okuma bittiğinde okunan şahıs Şeyh Hüseyin'e en az bir Fatiha okur. Sonra gider.

Bilallî asırlardır bu geleneği istismar etmeden sürdürür. Ailede kim ehilse ev ve kavuk ona kalır. O da kesinlikle kâr amacıyla değil inananın inancını hoş karşılayarak okur.

Buna da kimsenin bir şey deme hakkı olmaz. Belki de bu zat Allah'a şöyle demiş ve kabul olmuştur:

-Kim benim kavuğumu iyi olmak maksadıyla başına giyerse sen onu derdinden kurtar.

Allah da onun duasını kabul etmiştir. Bu da ona Allah'ın bir lütüfüdür. Veya ona dile benden ne dilersen denmiş, o da böyle bir dilekte bulunmuş, dileği de kabul olmuştur.

Başın en büyük derdi baş ağrısıdır ve baş kaynaklı felçtir. Kavukla iyi olmak buna sebeptir.

## **6-Pabuç Okuması:**

Şeyh Hüseyin'in evinden apar topar giderken pabucunun bir tekini Bahtiyar yokuşunda düşürdüğünü yukarıda kaydetmiştik. Pabuç Zor Beylerde kalır. Bu terlik hâlâ Zor Beylerdedir. Zor Beyler de önemli bir ailedir. Aralarından Ahmet paşayı çıkarmış bir ailedir. Ahmet Paşa vaktiyle Divanlı Camiini yaptırır. İlk yapıldığında bu caminin adı Ahmet Paşa Camiidir. Sonradan ne sebeple bilinmez, adı Divanlı Camii olur.

Ahmet Paşa bahtiyar yokuşunun dibinde bir değirmen, Kurtuluş Mahal-lesinde (şimdi harabe halindedir) bir hamam yaptırır (Paşa Hamamı). Hamam ailenin zürriyet vakfidir.

Ahmet paşa Mısır'da okur. Devlet paşası olarak Maraş'a döner. Dindar, Allahın lütfüne mazhar bir insandır. Ailesi de kendinden sonra ocaktır.

Eski Maraşlı aileden birinin;

1-Yüz felci geçirmesi,

2-Ağız çarpılması,

3-Göz kayması,

Olması halinde bu Zor Beylerin işi diyerek onlara götürür.

Hasta Beylere geldiğinde önce Şeyh Hüseyin'in kavuğunu giy-mesi için Bilallılara gönderilir. Hasta üç gün boyunca gün içinde Bilal-lılarda kavuk giyer sonra Beylere gelir. Kavuk ayakkabıdan önce giyi-leceği için önce kavuk giymelidir. Nasıl olsa ayakkabı da kavuk da Şeyh Hüseyin'indir.

Beylere geldiğinde ev sahibi bir bez içerisine sarılı olan pabucu eline alır hastanın yüzüne sürerek havas ayetleri okur. Yani Elham, kulhüvallahüden aşağıdaki kısa sureleri okur.

Hastanın okuması üç gün tekrarlanır iyi olmazsa okuma yedi gü-ne çıkarılır. İyi olduğu da görülür.

Bu ailede de para konuşulmaz, veren verir, vermeyen vermez, ve-ren bir kenara vereceğini bırakır.

Gelenin iyi olacağına inanması şarttır. Okuyanın da Allahın izni ruhsatı pabucun vesilesi dâhilinde hastanın iyi olacağına inanması şart-tır. İkiisi de inançlı olmalıdır.

Muhtemelen bu aileye el verme Ahmet Paşadan başlamıştır ve ondan bu güne kadar gelmiştir.

### **7-Oruçoğlu Okuması:**

Oruçoğlu üç çeşit okur.

1-Babası ocaktır. Babasının ocak olduğunu bilir. Ama nasıl ocak, ne zaman ocak, bilmez. Babası ona el verir, o da el alır, okur.

Babasından temra okumasını beller. Temrayı ne zaman varsan okur. Okurken harfleri sıra ile sayar bir de Hatıplar gibi “Emebremü emren fe innâ mübrimûn” ayetini okur.

2-Oruçoğlu askerliğini Trakya’da yapar. Orda bir ihtiyara rastlar. Yaşı seksendir. Bakar okuyor. Onu “Sen üfürükçü müsün?” diye itham eder. O “Ocağım” der. O da “O halde bir el de bana ver” der. Sınır okumaya başlar. Yalnız ihtiyar, “Evlât bunu ayın ecerinde, ilk cumartesi okuyacaksın” der. O da kabul eder.

Şimdi birinin sinir var. Eline bir incir dalı alır. Getirir. O da elif ba ta diye başlayan harfleri okur. Okuma biter adam incir dalını alır. İnsan eli değmez bir yere koyar. Dal kurur, sinir kurur, düşer.

3-Her türlü hastalık, baht için okur. Okumayı suya yapar. Şifa ayetlerini okur. Şifa dileyen hadis menşeli dua okur. Hasta içer, şifa bulur. İyileşir. Yurt yuva kurar.

Oruçoğlu okurken ücret kesmez. Şunu verirsen okurum demez. Onun da bir kutusu vardır. Okunan hasta giderken gönlünden bir şey geçiyorsa o kutuya atar. Veya geçmedi, veya yoktu, atmaz. Onu kendi bilir.

Oruçoğlu da bu paraları tasadduk eder. Zira Allah ona bir rızık kapısı vermiştir. O paraya ihtiyacı yoktur. Harcasa da olur.

Oruçoğlu okumasında da esas şudur.

Okunmak için gelen iyi olacağına inanacak. Ben okunacağım, bu adam ocak, okuyacak, biizn-i Hüda ben de iyileşeceğim, diyecek. Allah onu dileğe bağlı iyileştirecek. Onda tabiatı içinde iyileşme iradesi doğacak. İyileşecek. Zindelik kazanacak. Güç kuvvet sahibi olacak. Enerji doğacak.

Okuyan da bu duaları okuduğu zaman bu adam iyileşecek diyecek. O da inanacak. Ma’nasını bilir bilmez şifâ âyetlerini okuyacak. Yürekten iyileşmesini dileyecek. Rabbim kitabını bir de şifa için indirdi kabul edecek.



Bir duygu birliği doğacak. İyileşmenin ilk basamağı ortaya çıkacak. Adımı atılacak. Biyolojik zemindeki iyileşmeyi tetikleyecek. Getirecek. Görünmeyen, görünene inkılab edecek.

Velhasılı bilemediğimiz bir dünyada temeller atılacak. Kökler salınacak. Bildiğimiz dünyada neticeleri alınacak.

## KURŞUN ATMA (Döktürme)

Eski Maraş'ta başı ağrıyan, sıkıntıya düşen, işleri bozuk olan kurşun attırır. Bir çeşit geleceği öğrenir. Nereden gelip nereye gittiğini öğrenir. İşinin ne olacağını öğrenir. İyiye giden bir hayatla mı yoksa kötüye giden bir hayatla mı yüz yüze olduğunu görür. Ruhunu sıkan şey nedir? Ne yapması gerekir onu bilir. Kız erkek, nikâhı yeryüzüne inmiş mi inmemiş mi, bir evlilik yapacak mı yapmayacak mı onu öğrenir.

Doğru veya eğri, atılan kurşunda geleceğinin ipuçlarını görür kendini ona göre ayarlar, çıkış yolu arar, sıkıntılarını çözer. Maraş'ta herkes her işi yapar ama kurşun atan, sıkıntı çözen, sıkıntılara çözüm bulan azdır. Kurşuncuların en ünlüsü Ekmekçi Mahallesinden bir ailedir. Onlara "Kurşuncular" denir. Kurşuncular bir "ocak"tır. Bu ocakta kurşunculuk yapan mutlaka kadın olur. İlk nereden başladı kimse bilmiyor ama kurşuncu yaşlandığında, kendisinin yıllardır yetiştirdiği, özellikle iş ahlâkını beğendiği, kurşun ustalığını öğrendiğini bildiği bir gelinine "el verir." Kızına el vermez. Gelini yoksa veya gelini yukarıdaki özelliklere sahip değilse ona el vermez. Yakın zamanda bu aileden Ümmüs Abla gelini Ferik'e el vermiş. Şimdi o da kurşun atmayı sürdürüyor. El verirken, "Ben elimi şifâen sana verdim." der. El vermeden önce öğretilen her şeyi öğretmiştir ve yapacağı işin ne kadar kutsal bir iş olduğunun şuurunda olduğunu ustası da bilecektir. Mesleğe ve kapısına gelenlere ihanet etmemelidir.

Maraş'ta bir insan dükkân açacaksa önce kurşuncuya giderek kurşun döktürür. İşinin önünün açık olduğunu, bu işin para kazandıra-

cak cinsten olduğunu gösteren kurşunu dükkânın görünür bir yerine asar. Kazancı için bir senet gibi onu orada tutar.

Dükkân açan biri, para kazanacak mı kazanmayacak mı? Daha önce işleri iyi olup da şimdi kötüye giden biri, işleri iyi olacak mı olmayacak mı? Bütün bunları öğrenmek için kurşuncuya gidilir.

Kurşuncu sıkıntı çeken bir yere oturtur, sıkıntısını sorar. Diyelim rızık için... Rızıkının sonunun nasıl olacağını öğrenmek için...

Ortaya sacayağı yerine bir elek koyar. Üstüne de bir tepsi koyar. Tepsinin altındaki eleğin içine şeytanı uzaklaştırmak için bir baş sarım-sak, bir ayna ve bir bıçak koyar. Kurşun rızık için atılacaksa o kişiye ait bir anahtar, yok başka bir sıkıntı içinse atlet gömlek gibi giyilen bir giysisi tepsinin altına konur.

Kurşun atan, yapacağı işe niyet eder. Bu işin kendisinden nakleildiğine inandığı Hz.Fatıma anamıza, babası Peygamberimize Fatiha okur ve üç kere salavat getirir. Sonra söze şöyle başlar:

-Yâ Rabbi senin bu kulunun nasaratında nusatında rızıkında kısmetinde el buğusu (muska sihir gibi büyüler), dil buğusu (haset gibi), pis nefes, pis nazar varsa şifaen açıklık vermen için niyet ettim.

Kurşun atan böyle niyet ederken kurşun attıran sağ elinin şahadet parmağını kurşun atılan tepsiye değdirir. O da sıkıntısını dikkate alarak niyet eder. Sıkıntısının giderilmesini ister.

Sonra kurşuncu kadın kurşununu bir tavada eritir, üzerine bir kaşık kadar yağ dökerek kurşunun alevlenmesini, daha çabuk erimesini sağlar. Eriyen kurşunu getirip elini hızla döndürerek tepsiye hafiften atar. Ama yayılsın diye hızla serpmez. Tam tepeden, nokta teşkil edecek şekilde de bırakmaz. Hafif akacak şekilde döker.

Diyelim kurşun rızık iç darlığı için döküldü. Dökülen kurşun bir uç verirse, yayvan düşerse, parlak olursa, üzerinde pürüz olmazsa işin ucu açık, tıkanıklık yok kabul edilir.

Yok eğer baht için veya eşler arasında olmuş bir kavga sonucu ortaya çıkan ayrılık için atılmışsa uçlara bakılır. Eğer bir tarafta iki uç yan yana ise, yanında da bir iki küçük uç varsa, atılan kurşunun yüzeyi parlaksa, pürüzlü değilse işin sonu hayır kabul edilir. Yakında başlar

bir araya gelecek, nikâhı yeryüzüne inmiş, şu da çocuklarıdır veya dar-  
gınlar barışacak, çoluk çocuk bir araya gelecekler diye yorumlanır.

Her durumda eğer birinci kurşun dökümünde istenilen sonuç alı-  
namamışsa, kurşun istenilen ucu vermemişse rızık kapısının açıldığına  
dair işareti ortaya koymamışsa, yüzey parlak düşmemişse hemen bir  
daha kurşun atılır. Netice alınınca bırakılır. Netice alınmamışsa atılan  
kurşun sayısı bu şekilde üçe kadar çıkarılır. Üçüncü kurşunda istenilen  
sonuç alındıysa bırakılır, alınmamışsa o günlük için yine bırakılır.

Kurşun atmaya Çarşamba günü başlanır. O gün üç kere atıldı ama  
netice alınamadı, Perşembe günü devam edilir. Perşembe günü üç kere  
atılıp yine sonuç alınmamışsa Cumaya bırakılır. Cuma günü de en  
fazla üç kurşun dökülür. İstenilen netice alınırsa orada bırakılır alın-  
mamışsa o hafta başka kurşun atılmaz, kurşun attırana:

-Üzerinde el var, dil var, dua et.

Denir ve kurşun dökme işine ertesi haftanın Çarşambasında de-  
vam edilir. Ona şöyle denir:

-Sen çeşmesi kıbleye bakan yedi cami bulacaksın. Güneş doğma-  
dan önce bu çeşmelerden azar azar su alarak bize getireceksin. Veya  
çeşmelerinin yönü kıbleye bakan bir caminin yedi çeşmesinden su alıp  
bize getireceksin. (Bir kurşuncu kadın cami çeşmesinin kıbleye bakma-  
sının şart olmadığını, ancak bütün çeşmelerden sabah ezanı vakti su  
alınması gerektiğini söylemektedir.)

Kurşun döktüren suyu getirir. Getirilen su kabıyla bir yere konur.  
Sonra Çarşamba, Perşembe, Cuma günleri bu suyun içine daha önce hiç  
kullanılmamış kurşun dökülür. Son dökülen kurşun Cuma günüdür. O  
gün öğleden önce kurşunu alır evine gider. Kuşluk vakti sonrası zeval  
vakti öncesi suyu alıp gitmesi gerekir. Suyu alıp evine götürdüğünde  
sapsız bir balta bulur bir adama verir. Sıkıntısı olan, kendisi için kurşun  
atılan kişi bir iskemleye oturur. Su ve balta verilmiş adam veya kadın  
suyu baltanın deliğinden aktararak adamın veya kadının başından aşağı  
döker. Kurşun atılan kişi de:

-Ya Rab beni bu sıkıntıdan kurtar, der.

Bu işlem, sıkıntısı ve rızık darlığı olan için yapılır.

Bu su işi baht açmak içinse kurşun onun için dökülmüşse o zaman su önce bir çeşit terazide yedi mushafla tartılır. Terazinin bir gözüne su konur diğer gözüne yedi Kur'an konur. Tabiatı için de Kur'an ağır gelir. Kur'an ağır geldiği bu şekilde hissettirilir.

Sonra bu su alınır, baht oğlan içinse oğlan, kız içinse kız yine bir iskemleye oturur, bir kişi bir eline sapsız baltayı alır, öbür eliyle suyu baltanın deliğinden geçirerek sonra başından aşağı döker, dilek dilenerek iş bitirilir.

Bu da kabul edelim etmeyelim bir toplum gerçeğidir. Belki ilgi görmesinin sebebi toplum za'fiyetidir.

Ama şu da bir gerçek, modern ilmin alanına girsin girmesin gaybın kendini ufak yollu hissettirdiği alanlar vardır. Bunun yolu sadece kurşun atma değildir, başka yolları da bulunmaktadır.

Bunu birileri yapısı uygun olduğu için hissediyor. Edindiği tecrübeyi de yardım isteyenlere aktarıyor. Ocak olma durumunu başkasına el vererek kuşaktan kuşağa aktarıyor.

Veya yapısı buna uygun ruhaniler bu yolları bularak geliştiriyor, uyguluyor.

Tabiat problem çözme alanıdır. Tabiatın bu kadar bilinmediği zamanda problemler de böyle çözülmektedir. Çaresizlikle yapılan ancak budur. Talep varsa arz da olur.

Saygı, saygı, saygı... Her şey mantığı, tabiatı kendi çağı içinde değerlendirilmelidir.

(Bu bilgileri bize aktaran Köşkeroğlu Kurşuncu Ümmüs'ün ikinci Kuşak gelini Songül Sarılmış hanıma teşekkür ediyoruz.)

## **İÇKİ, SİGARA, OT KULLANIMI:**

Maraş'ta içki kullanımı yaygın olmamakla birlikte yeni yetişen gençlerle içki içmeyi alışkanlık etmiş büyükler içerdi. Bir çocuk yedi sekiz yaşında çıraklığa verildiği için ustasının gözetimi altında yanlış işler yapmaya alışmaz, olsa olsa arkadaşlarının etkisiyle askerlik çağında veya askerden geldikten sonra evleninceye kadar içki âlemlerine katılır, ondan sonra pek içki içmez. Maraşlı Perşembeyi Cumaya bağlayan gece asla içki içmez ve mutlaka yatsı namazına, ertesi gün ise Cuma namazına gider. Perşembe günü saz bar pavyon içki sata dükkânlar kapalı olur.

Uyuşturucu kullanımı pek yaygın değildir. Her mahallede bir iki esrar içen olur, onu da herkes tanır ve araya mesafe koyar.

Sigara kullanımı içkiye göre daha yaygındır. İnhisar denilen tek el tütünü içilir. Kâğıt ambalajlarda olan bu tütünlerin içinde birer tabaka da sigara kâğıdı olur. Tiryakiler bu tütünü alır, içindeki odunsu sert kıymıkları atar, tütün kâğıdının altında bulunan üç küçük deliği elek gibi kullanarak tütünün tozunu eler, geriye kalan tütünü hafif ısladıktan sonra tabakalarına doldurarak ceplerine koyar. Muhtar çakmağı denilen, benzinle çalışan çakmaklarla sigara yakılır. Sigaralar elle sarılır. Gerçi o yıllarda birinci, yenice, yeni harman, bahar, gelincik, kulüp gibi sarılmış sigaralar vardır ama bunları durumu iyi ailelerin erkekleri içer.

Tütün tabakaları da çeşit çeşittir. Zenginlerin tabakaları süslü, hatta gümüşten olur. Genellikle eskiden kalma tarihi Ermeni yapımıdır. Fakirin tabakası sıradan olur. Tabakalar kuşak arasına konur.

Maraş otunu yabancılar pek bilmez ama bir cins tütünün toz edildikten sonra odun külü ile karıştırılmasıyla elde edilmektedir. Bu madde ot kutusundan parmakla alınır ve alt dudakla dişlerin arasına konur.

Böylece tütünün nikotini buradan sinir uçları ile emilir. Bu da bir tiryakiliktir. Günümüzde sigarayı bırakanlar ot atmaya başlayarak nikotin ihtiyacını karşılamak istemektedir. Otun anavatanı Maraş gibidir. Başka şehirlere buradan dağılmış kabul edilir.

Deli tütünle ot yapmak için en iyi kül şıra yapılırken kullanılan bağ çubuğunun külüdür. Şıracılar bu külü otçulara satar veya otçular şıracılarda rica ederek bu külü toplatır.

Maraş'ta bir de enfiye kullanımı yaygındır. Enfiye kullanımı tiryakilik olduğu gibi sağlığa yararı olduğu kabul edilerek de kullanılır. Enfiye burna çekildiğinde insan hapşırır, hapşırınca burunda, genizde akıntı olur bu da insanın üst solunum yollarının temizlenmesi, rahatlaması olarak kabul edilir. Baş ağrısının enfiye kullanımı ile giderildiği kabul edilir.



Ot satan bir bakkal

## **DİN ANLAYIŞI:**

Kız olsun erkek olsun her Maraşlı çocuk okumaya giderek dini bilgilerini alır, Kur'an okumayı öğrenir. Namazlılığını beller. İlerleyen yaşlarda bu bilgileri uygulamaya koyanlar olduğu gibi, uygulama işini ileri yaşlara bırakanlar da olur. Eski Maraş'ta genç yaşta birine namaz kılması tavsiye edildiğinde "Daha yaşım kaç ki..." cevabını verir. İslâm'ın emirlerinden hac ve namazı yaşı biraz ilerledikten sonra yerine getirirler. Ama oruç tutma konusunda küçük yaştan beri bir yarış olur. Maraşlı orucundan, Cuma geceleri yatsı namazından, Cuma namazından ve teravih namazlarıyla bayram namazlarından asla vazgeçmez.

Bütün bunların yanı sıra bir delikanlıya kız istendiğinde kız evinin ilk araştıracakları arasında oğlanın namaz kılıp kılmadığıdır. Namaz kılan oğlan Allahı bilir, Allahtan korkar, hak hukuk bilir, kızın kıymetini bilir, haramda gözü olmaz, alışverişi temizdir, yalanı sahtekârlığı sevmez kabul edilir. Hatta dindar ve âlim bir gence kız vermek için şaşım şaşım şaşılır. Her mahallede bir iki tane âlim hoca varsa bunlara aşırı hürmet edilir, danışıklarını bunlara akıl sorarak çözümünü arar, hatta çocukları doğsa ne isim vuracaklarını bunlara sorar. Gerçek dindarlara, gerçek âlimlere Maraş'ta çok hürmet edilir. Onlara yakın olmayı, onlara kız vermeyi, onlardan kız almayı şeref sayarlar.



## MARAŞ'IN MECZUPLARI, DİLENCİLERİ:

Maraş'ta uğur sayılan meczuplar vardır. Halk bunları incitmez, onlara yardımda bulunur.

Bu meczuplardan biri Hacı Aslan'ın İrbaham'ıdır. İrbaham uzunca boylu, sarışın ama çok kısa saçlı, yanakları kırmızı iri kıyım biridir. Konuşmaz. Üzerinde uzun entarisi vardır ve ayakları yaz kış çıplaktır. Entarisinin altına ve üstüne başka bir şey giyemez. Entarisinde kocaman bir cep vardır. İrbaham bir dükkânın önünde durursa esnaf hemen koşar ve İrbaham'ın cebine bir şeyler koyar. İrbaham önce bir silkelenir sonra gider. Önünde durduğu dükkân sahibi cebine bir şey koymazsa yerden aldığı bir taşla dükkânın camını kırar. İrbaham ne kadar büyük zarar açsa da kızılmaz. Günün birinde bir zabıta cam kıran İrbaham'ı alır yıkılan Belediyenin bir odasına kilitler: “Bir daha cam kırarsan seni buraya hapsederim” der. Yarım saat sonra bırakır. İrbaham bir iki gün sonra kendiliğinden o odaya girer. İrbaham'ın niye kendini hapsedtiği araştırıldığında yine bir cam kırdığı anlaşılır.

İrbaham'ı bebekliğinde anasının hamamın sıcaklığında unuttuğu, bundan dolayı böyle olduğu söylenir.

İrbaham uğur sayılan, adak adanan biridir. Şu işim olursa İrbaham'a sadaka vereceğim, denir. İrbaham yolda giderken çocuklar önüne bir çizgi çekerse oradan ileriye gidemez. O çizgi silinceye kadar orada bekler.

Hiç konuşmayan İrbaham'ın hamamda çok kısık bir sesle, hamam tasını dembildek gibi kullanarak türkü söylediği anlatılır. Kışın hamamdan çıkan İrbaham tek entari ile ve çıplak ayakla kar üstünde yürüyerek sokaklarda gezer.

Bu meczuplardan biri de Hortum'dur.

Hortum'u bebekken bir köpeğin emzirdiği, o yüzden de konuşmadığı söylenir. Hortum kısa boyludur. Eczacı Lütfi Beyin koruması altındadır ve uğurudur. Lütfi Beyin eczanesinin önünde (Şimdiki Kahramanmaraş Apartmanı, Atatürk heykelinin olduğu meydan) vakit geçirir. Lütfi Bey (Köker) yemeğini Hortumla aynı kaptan yer. Sümüğü salyası akan Hortum'a yemeğini eliyle yedirir. Hortum çoğu zaman elinde bir Türk bayrağı olur ve bayrağı sağa sola sallayarak, "Va, va, vaa!" diye ses çıkararak dolaşır. Kız çocuklarını kucağına almaz ama erkek çocuğunu verirlerse kucağına alır, hatta ona para verir. Hortum bazen fötr şapka giyer, onunla dolaşır.

Bir şoför şöyle anlatmıştır:

Gâvur dağının eski yolundan iniyordum. Vakit akşamdan sonraydı. Uyumuşum... bir de gözümü açtım ki uçuruma doğru gidiyorum. Eşhedü çekmeye başladım. Ama bir de ne göreyim kamyonun bir köşesinden Hortum, bir köşesinden İrbaham tutmuyor mu? Evel Allah onların sayesinde uçuruma yuvarlanmaktan kurtuldum. Maraş'a geldiğimde Eczacı Lütfi Beyin dükkânının önünde Hortumu buldum. Avucumdaki iki adet bir lirayı uzattım. Birini aldı. İkinciye de alması için elimi ısrarla uzattım almadı, "Va va vaa!" diye bağırarak eliyle Belediye çarşısının girişini gösterdi. Oraya doğru yürüdüğümde İrbaham'ı sanki beni bekler buldum ve öteki bir lirayı da ona verdim.

Bir başka meczûba yakın felek vurgunu Köle ba: (bey). Köle ba' kendini içkiye vermiş farklı bir insandır.

Köle Ba: akli eksik olmayan biridir ama çok içki içtiği için kimsesiz, meczup bir hayat sürer. Çalışkanların garajının orda huğ gibi bir kulübede yatar kalkar. Eline geçen parayla ispirto alarak içer. Bir yuva kuramadığına hayıflanarak, "Hep kuşlar da yuva yapar / Serçe kadar olamadım" diye türkü söyler. Müftü Efendi denince akla gelen cennetmekân Hafız Ali Efendi Köle Ba:'ya para vermektedir. Bilindiği gibi Hafız Ali Efendi Ulu Camiden çıkıp Çarşıbaşı Camisindeki Müftülük binasına giderken Belediye Çarşısından geçer, iki taraflı esnafa selam vererek ilerler. Namaz kılan kılmayan bütün esnaf dükkândan dışarıya çıkararak Hafız Ali Efendiye selam durur. Dükkanda işi olup da Müftü

Efendinin ne zaman geçeceğini kestiremeyen esnaf çırağına kapıya diker ve Müftü Efendi yaklaşınca haber vermesini tembihler, Müftü Efendi oradan geçerken dışarı çıkıp el bağlayarak onu bekler. Bu arada Köle Ba: de uygun bir yerde bekler. Kahramanmaraş'ta bütün zamanların en saygın adamı olan hafız Ali Efendi çürük'e para verir, sonra yoluna devam eder. Müftü Efendiye bir yakını, "Hocam Köle Ba: sizin verdiğiniz paraya ispirto alıyor. Ona neden para veriyorsunuz?" deyince Müftü Efendi "Benim verdiğim paraya Köle Ba: içki almaz" der. Bunu üzerine Köle Ba: takip edilir. Müftü Efendiden aldığı parayla doğru fırına gider ve ekmek alır. Köle Ba: Müftü Efendiden aldığı para ile asla içki almamıştır.

Bir de Küllük vardır... Küllük aslen Divanlı'dandır. Uzun bir sırtığa sakatat etleri asar, sokak aralarında "kelle var, karın var, ciğer var!" diye satar. Biraz çarpık yürür, başında da şapka eksik olmaz. Arkasında bir sürü çocuk olur. Çocuklar Küllüğü huylandırır, Küllük de onlara söver.

Maraşlının uğur tuttuğu meczuplardan biri de Çakmak'tır.

Çakmak hem meczuptur hem de yürüme engellidir. Elleri ve dizleri ile yürür. Çocukların eğlencesidir.

Bir de Çürük vardır. Çürük bir iş tutmaz. Arada portakal sattığı olur.

Bu meczupların hepsini de Maraşlı uğur sayar, sadaka verir, onları korur.

Maraşlı yoksul görünüşünde hiç de öyle olmayanlara "dilenmez dilenci" der. Bir de dilenci olarak Belediye Çarşısının girişinde Deli Bahar'ı bilir. Deli bahar yaşlı bir kadındır. Dilendiği avucunun içinde kocaman bir ur vardır. Biri damarına basarsa erkek gibi küfreder. Ölülerde ağıt yakarak para kazanır.

Bunu dışında dilenmek zorunda kalan kadınlar cami kapılarında, özellikle Cuma namazın dilenir ve yüzlerini mutlaka kapatır. Asla şarlatanlık yapmazlar, sessizce dilenirler.

Maraşlı mahallesinde durumu iyi olmayanları bilir, takip eder ve onlara toplama şeklinde iiaşe temin eder. Bir mahalleden dilenci çıkma-

sı mahalle için ayıp sayılır. Mahallenin zenginleri fukaralara yardım eder.

Bir de dilenmeyen dilenci vardır ki onlar dilenmez, kendisinin hatırını sayanların dükkânlarına giderek onları ziyaret eder, onlar da ona harçlık verir.

## ESKİ MARAŞ'TA ERKEK HOBİLERİ – ZEVKLERİ

### **Kuşlar ve Maraşlılar:**

Şimdi olduğu gibi Maraşlı eskiden beri kuş besler.

Mırtık da denilen kuşçular sabah ve ikindiden sonra dama çıkar ve ellerindeki sııkları sallayarak, ısıklar çalarak güvercinleri uçurur. Havalanan kuşlar gurup gurup uçarak gökyüzünü şenlendirir. Kimi düz uçar, kimi dairevi uçar, kimi de takla atarak uçar.

Her kuşçunun kuşları ayrı uçar. Kuşçu kuşlarını aşağıdan ısıklarla, ucuna bez bağlanmış sııklarla yönlendirir. Bazen kuş gurupları birbirine karışır sonra tekrar ayrılır, ayrı guruplar halinde uçmaya devam ederler. Bu karışmada bir kuşçunun kuşu, başka kuşçunun kuşuna karışabilir. Bu karışmadan sonra kuşçular arasında verirdin, vermezdin şeklinde tartışmalar yaşanır da kuş geri verilmez. Kuşçu o kuşu Maraş'ta uçurmaz çünkü kuş serbest kalırsa eski evine gider. Tutulan kuşlar Urfa'dan, Kilis'ten, Antep'ten gelenlere satılır.

Kuşlar yeteri kadar uçtuğunda kuşçu dişiyi parlatarak kuşları yere indirir. Kuşçu dişi bir kuşu gövdesinden tutarak onun kanat çırpmasını sağlar, bu şekilde dikkat çekerek gökyüzündeki erkek kuşları aşağı indirir. Buna dişiyi parlatma denir. Hangi dişi parlatılmışsa onun erkeği kurşun hızıyla yere iner, peşinden de öteki kuşlar yere iner. Erkek kuşlar dişilerini çok fazla kıskanır.

Her yörede kuş isimleri farklıdır. Maraş'taki önemli kuş isimleri aşağıdaki gibidir:

Şamu, Bağdadı, Müseyit, Ağ (beyaz), Meverdi, Göv Nakışlı, Göv Gunufilli, Kara Gümüşkuyruk, Kara Çağsırlı, Kara Devriş Ali, Kara Güllü, Kara Alacakuyruk.

Dişi kuşlar uçurulmaz. Dişi kuşlar yumurta yapar, yavrularını büyütür. Dişi kuşlara süs de yapılmaz. Erkek kuşların ayaklarına boynuz takımı (keçi boynuzundan yapıma), gümüş longurdak (çingirak) takılaraq süslenir. Kulaklarına gümüş küpeler takılır.

Mırtıklar damlardaki kafeslerde kuşlarını besler, çiftleştirir, yavruların büyümesine yardım eder, onları izleyerek keyif alır. Erkek kuşların koska koska yürümesini, dışisine kur yapmasını, dışisini öteki kuşlardan kıskanmasını keyifle izler. Bu izlemeler sonunda kuşçular ve Maraşlılar tıpkı kuşlar gibi hareket etmeye başlar. İyi giyinmeye dikkat eder, ağırbaşlı ve koska yürür, namusuna düşkün olur, ailesi için her türlü fedakârlığı yapar. Ailece yolda yürürken erkek önde gider, karısı için adeta yol açar. Karısı yanındayken bir Maraşlıya asla kaba davranılmaz, aksi halde tepkisi çok sert olur. Bunu bilen insanlar yanında karısı olan erkeklere gerektiğinden daha çok nezaket gösterir. Kadın emniyet içinde, biraz arkada yürür. Kadının dışarılık elbisesi sadedir, dikkat çekici sergileyici değildir. Kadın sadece erkeği için süslenir. Kadın çocukların terbiyecisi olup el içine karışmaz, bunu ayıp sayar.

Maraşlı kuşları yürüyüş ve davranışlarından etkilendiği için besler ama bir de doğacak çocuklarının güzel, boylu poslu, koska, yakışıklı olması dileğiyle besler. Aile bağının kuvvetli olması dileğini tutar.

Maraş'ta çirkin insanlara takılırken “Anan seni camıza bakarken mi doğurdu?” denir. Böyle bir olayın çocuğun güzelliğini etkileyeceğine inanır. İklimin, gıdanın, sosyal hayatın doğacak çocuğu etkileyeceğine inanır. Bu sebepten birbirinden güzel hayvanlar olan güvercinlerle uğraşmayı sever. Karakteri biraz sert ama müsamahalı, kemiğini kemirtmeyen, başkalarına saygılı, ailesine düşkün, iyi giyinmeyi seven, koska yürüyüşlü, aşırılığı sevmeyen, davranışları düzgün insanlar olarak hayatını devam ettirir.

Kuşçular (mırtıklar) kuşluklarını biraz yüksekçe damlara yapar. Damın bir tarafına kuşların kalacağı, çiftleşeceği, yumurta yapacağı, yavru çıkaracağı tünekler yaparlar, kuşları burada besleyip çoğaltırlar.

Kuşlara damı öğretir, hafızalarına yazdırırlar. Kuş oraya iyice alışınca uçururlar.

Kuşçu eline sırığını alır. Kuşu uçurur. Bölük halinde havalandırır. Vakit olarak sabah ve ikindi serinliğini seçer. Bu saatler bütün kuşçular kuşlarını uçurur. Gökyüzü kuş bölükleriyle dolar. Bunlar birbiri içine girer. Girer çıkar. Girer karışır. Birbiri içinde kaldığı olur.

Kuşçu dama çıkar. Damlar birbirine ulalıdır. Damlardan ev içleri görülür. Kuşçuyu gören ev sahipleri rahatsız olur. Fakat zamanla alışır. Zira kuşçu dama çıktığında kuşlardan başka şey görmez. Bir engin iskembeye oturur. Kuşlarını yemler. Kuşların hareketlerini gözetler. Seyreder, zevk alır. Eline alır, sever, bitlenmişse bitini temizler, kırığı varsa tedavi eder, yemler, kendi yemez kuşuna yedirir. Kuşlar bir ev kadar yem yer, masraf açar.

Kuşçu kuşunu uçurur. Kuşuna kuş karışır. İndiğinde yabancı kuşu yakalar, sevinir. Onu eline alıp kuşçu kahvesine gider. Sahibini bulur. Orada değilse haber gönderir. Tuttuydu, uttuysa lafi eder. Alır, satar, bir vakit geçirir.

Vatandaş bokuna basan iflah olmaz der ama o yine besler.

Gerçi kuşçu iflah olmaz. Kuş idrarını dışkısı içinde yapar. O bakımdan dışkısı ağır olur. Kokusu kişiye zarar verir. Fakat kuşçu buna alışır. İşine devam eder. Fakat şu bir gerçektir, sağlığından olur.

Şeriat hayvan beslemeye bir şey demez. Yeter ki eziyet etmesin. Yemini versin. Zarar vereni ile beraber beslemesin. Bakınca ihtiyaçlarını tam karşılasın.

Bir açıdan kuşçu günah kazanır desek mümkünü yok kazanmaz. Tam tersine sevap kazanır. Zira kuşçu kendine bakmaz kuşunu besler. Canı ciğeri kuşudur. Çocuklarını ihmal ettiği, çocuklarının rızkını kuşlara yedirdiği olur. Bu açıdan da günah olur.

Kuşçuluk İranlılardan Araplara, oradan da bizlere geçmiş bir adettir. Bizde de canlıdır. Belli şehirlerde daha da canlıdır. Maraş'taki kuşçuluk Urfa'dakinden Halep'tekinden geri değildir.

Maraş'ta kuşçuluğu orta halliler yaptığı gibi zengin de eşraf ta yapar. Tabii varlıklı insanlar kuşçuluğun daha bir hakkını verir. Hak-kıyla yapar.

## **Horuzculuk:**

Horuzculuk ÷lke hattâ dñnya çapında hobi olabilir. Ama Maraş'ta hobidir, zevktir, keyiftir, eğlencedir, meşguliyettir, rahatlık sebebidir, za'fiyettir, kafayı bir konudan başka konuya almaktır.

Gelin kaynanasına dese, "Oğlun horuzculuk yapıyor" kaynana geline "Kızım nasıl olsa bir şeyle uğraşacak, hiç olmazsa neyle uğraştığını biliyorsun. İçki içmiyor, kumar oynamıyor, herşey gözünün önünde cereyan ediyor. Ehven-i şerdir. Kafana takma" der.

Horuzcu işe bir horuz bir tavuk alarak başlar. Dövüş horuzunun cinsleri vardır. En iyisi Hint horuzudur. Şekline göre de ad alır. Mesela kepezli olursa Balatal, kepezi yan olursa fersar denir.

Dövüş horuzu cinsse tavuğu da cinstir. Çok yumurta yapmaz. Yaptığı yumurta 10-15 oldu mu gurha yatar. Gurha yattığında horuz yanından alınır. Belli bir süre sonra civcivler (cücükler) çıkar. Yumurtaların tamamından civciv çıkmaz, bir kısmı cılk olmuştur, onlardan civciv çıkmaz.

Tavuk civcivleri besler. Civcivler 30-40 günlük oldu mu aralarında dövüş başlar. Kavgalar olur. Sonra kavga azalır.

Horuzcu bunların erkek olanlarını eğitmeye başlar. Dövüşe alıştıırır. Damarını tahrik eder. Her gün horuzlara belli idman yaptırır. Bunu sever gibi yaptırır. Horuzları koşturur. Döşlerini butlarını sıvazlar. Boynunu öfeler. Kanatlarını açarak sıvazlar. Dövüşe hazırlar. Gücünü ortaya koymasını sağlar. Dayanıklılık kazandırır.

Özel besler. Fındık fıstık yedirir. Haşlanmış yumurta yedirir. Sert buğda mısır yedirerek farklı yiyeceklerle beslemiş olur. Onu güçlendirecek daha ne varsa önüne koyar. Yedirir, besler, güçlendirir. On güne bir dengi dengine dövüştürür. Dövüştürürken burnuna kılıf takar, burnusalık geçirir. Mahmuzunu köreltir.

Bu on güne bir zamanla kısılır. Daha kısa süreler içinde dövüştürür. Dövüşe alıştıırır. Uzun süreli dövüşe hazır hale getirir.

Dövüşe hazır hale getirildi mi kahvenin yolu tutulur. Dövüştürülecek horuz ve horuzcu aranır. Bulunur.



Önce horuzlar tartılır. Fiyat konuşulur. Fiyatı kahveci koyar. Tekeffül eder. Dövüş bittiğinde paranın yüzde onunu alır. Kilo farkı azsa göz yumulur. Fazlaysa dövüştürülmez. 10-20 gram önemli sayılmaz.

Eskiler horuzu ölümüne dövüştürür. Bir tarafın öbür tarafı yenmesine kadar dövüş devam ettirilir. Yenilme bir tarafın kaçması veya pusması şeklinde olur.

Son dönem horuz dövüşleri biraz medenileşmiştir. Şimdiler saat tutmakta, mahmuzları köreltmektedir. Dövüş süreleri iki saat gibidir.

Dövüşte horuzlar döslerini, gagalarını, ayaklarını, pençelerini, mahmuzlarını kullanır.

Horuzlar dövüşürken, yem yerken beraberinde burnu gagası uzar. Bu durumda horuzcu gagayı keser kısaltır.

Dövüşen horuz yaralanır. Horuzcu onu ta'amir tedavi eder. Oksijen tentürdiyot kullanır. Derin ve keskin yaraları iple diker. Ta'tile alır. Horuz bu zaman içinde iyileşir.

Yeni zamanlarda insanlar gibi horuzların tedavi sistemleri gelişmiştir. Artık hastalığına göre dösünden iğne vurulmaktadır. Ezikte merhem (Beklezon) yarada teramisin çalınmaktadır. Daha çabuk netice alınmaktadır.

Horuzların da tavukların da insan gibi hastalıkları vardır. Fakat bugün onların her hastalığının ilacı bulunmaktadır.

Tavuklar 10-15 yumurta yapar. Sonra gurha yatar. Çıkan civcivleri büyütür. Sonra sonra bir daha, bir daha... Yani senede üç defa gurha yatar, civciv çıkarır. Fazla değil.

Bundan anlaşılmaktadır ki bu tavuklar yumurta için değil, civciv çıkarmak için beslenir.

Tavuklarda gurg olmanın mevsimi yoktur. Tavuk her mevsim gurg olabilir.

Tavuk horuz genelde hediye edilir. Fakat tavuğun ve dövüşü müsait olmayan horuzun kesildiği de olur. Suyundan yapılmış yemeğe, pirinç pilavına doyum olmaz.

Horuzcunun birden çok gurgları varsa ortaya ayrı zamanlarda çıkarılır. Zira geçinmedikleri görülür.

Ayrı ayrı yuvaları olan tavuklar horuzlar ara sıra bırakılır. Gezdirilir. Toprakta yemlenmeleri debelenmeleri sağlanır.

Gurka yatan tavuk yalnız tutulur. Horuz yanından alınır. Tavuk yavrularını da yalnız büyütür. Gurk büyür horuz yeniden bırakılır.

Horuzculuk itina ister. Zaman alır. Ta'kip gerektirir. Zira civcivlerin en büyük düşmanı kedidir. Eline fırsat geçse boğar atar. Saklar. Aklınca tek tek yer.

Horuzculuğun Maraş insanının karakterine etkisi de vardır. Zira Maraşlı dövüş horuzuna benzer. Dövüş diye gözü düşer. Çabuk da dövüür. İyi de dövüür. Kimsenin ettiğini kesesine koymaz.

Horuzcu horuzu göğsünde kucaklayarak, göğsüne dayayarak horuzcu kahvesine gider. At yarışına benzer seyircinin iştirak ettiği de olur.

Horuzcu horuzunu kendi götürür dövüştürür. Kendi besler. Başkası eliyle götürüp dövüştürdüğü de olur. Zira yaşlanır, toplumdan utandır. Bu şekilde horuzculuğunu perdeler.

Horuzculuk toplumda tenkid de görür. Çünkü hayvanlar dövüştürülür. Hukukuna tecavüz edilir.

Maraş'ta horuzcu kahveleri Bit Pazarında, Kanlıdere çukurunda olmuştur. Ağırılığı buradadır. Son dönem Sakarya'da Çınarlı Cami civarında ve kaledibinde birer tane açılmıştır.

Maraş'ın yakın tarih meşhur horuzcuları şunlardır:

Hamamcı Ali, Horuzcu İbo, Ceritli Kadir, doboğlu Ali, Şahanoğlu, Balıkçı Tevfik, Gazozcu Ahmet, Torun Bekir, Nacar Vezir, Karamanlı Bayram, Tekkeli Hüsin.

Horuz dövüşü şehir içi değil şehirlerarası bile yapılan beynelmilel bir hâdisedir. Ama her ilde olduğu gibi geçmişte Maraş'ın sâde çarçahalı değil, ağırlıklı nice insanların iştirak ettiği bir erkek hobisidir. Yaygındır. Muhtemelen horuzculuk çok eski çağlardan beri Türkler arasında vardır. Dünden bu güne de yaşatılmaktadır.

(Bu bölüm kaleme alınırken Mehmet Evrensel'in hasseten verdiği bilgilerden istifade edilmiştir.)

## PİKNİK GELENEĞİ

Maraşlının piknik alanları Pınarbaşı, İstasyon, Kapıçam, Kumaşır Gölü, Güvercinlik, Fırnız, Tekir, Ali Kayası gibi subaşı yerlerdir. Suyun da karpuz çatlatacak kadar soğuk olması tercih edilir. Kamyon, cip gibi araçları olmayanlar yaya olarak veya eşeklerle piknik alanına gider. Bunlar yakın yerleri tercih eder. Pınarbaşı, İstasyon yakın sayılan piknik alanlarıdır. İstasyondan güneye doğru akan küçük bir doğal kaynak insanların su ihtiyacını karşılayarak orayı piknik alanı yapar. Biraz daha uzağa gidebilenler Kumaşır Gölüne, Kılavuzlu Köyünün kuzeyinde (şimdi Kılavuzlu Barajının gölü altında kaldı) Güvercinlik'e gider. Kumaşır bugün de olduğu gibi güzel bir piknik alanıdır. Güvercinlik'te Ceyhan Nehrinin her iki yakasından da kaynaklar nehri besleyen, köpüre köpüre akan büyük kaynaklar Maraşlıyı oraya çeker.

İlkbaharda Maraşlı hanımlar hafta içinde de mahallelerinin hemen kenarında bulunan boş alanlara gider. İklim müsait olduğu için bademler çiçek açmış, kırlarda renk renk çiçekler çimenlere karışmıştır. Mağralı'nın üst tarafı gibi kenar yerlere Aydınlı denilen Yörükler kara çadırları ile konaklamıştır. Aydınlı çadırlarının etrafındaki koyun kuzu sesleri arasında Maraşlı hanımlar hem piknik yaparak kısır köftesi veya simit köftesi (yanında turşu ile) yer hem de Aydınlılarla süt, yoğurt, peynir takası yapar.

Araçları olanlar her mahalledeki bir iki kamyona binerek uzaklardaki piknik alanlarına Fırnız, Tekir, Suçatı, Alikayasası gibi (Ali Kayası Menzelet Barajının gölü içinde kaldı) gibi subaşlarına gider.

Pikniğe Pazar günleri gidilir. Ara günlerde pikniğe gidildiğinde yanlarında mutlaka erkekler olmalıdır.



Kılavuzlu Köyünde Kemer Köprü

Aileler yiyeceklerini yanlarına alarak, deyim yerindeyse etlerini ekmeklerini yanlarına alarak pikniğe gider. Piknikte ağırlıklı olarak kuşbaşı kebab yapılır. Bazen patlıcan kebabı, kıyma kebabı, pırzola da yapıldığı da olur. Kebabın dışında çiğköfte de yapıldığı olur.

Piknik yerinde sık oturulmaz, mahremiyete dikkat edilir. Bekâr olarak gelenler içki için içmesin mutlaka ailelerden uzağa oturur. Buna dikkat etmeyenler ikaz edilir.

Piknik yerinde genellikle kebab pişirilir. Etraftan toplanan çalı çırpı yakılır, birkaç taş yan yana konarak mangal yapıldıktan sonra etler, domatesler, biberler pişirilir, pervaz ve salata hazırlanır, varsa ortaya turşu ayran konur, kebablar önceden sulanmış yufka ekmeklere dürüm edilerek yenir.

Piknikte çocuklar ip atlama, top koşturma, salıncağa binme, sülenke, çellik deynek gibi oyunlar oynar. Büyükler de çocuklara göz kulak olur, onlara yardım eder.

## DESTAN YAZMA GELENEĞİ

Eski Maraş'ta acı bir olay olduğunda veya bir kahramanlık hadisesi vuku bulduğunda destanlar yazılması ve o zamanki matbaalarda basıldıktan sonra 25'er kuruğa sokaklarda türkü Đeklinde söylenerek satılması gelenek halindedir. İbrahim Kaymak destan satan âğıkların en ünlüsüdür.

O yıllarda az sayıda cip ve kamyon olduğundan trafik kazası çok seyrek tir. Ayda yılda bir trafik kazası olur da biri ölürse ona destan yazılır. Bu destanlarda olayın nasıl olduğundan tutun da yakınlarının nasıl ağlağtıklarına ve ksz kalan çocuklara kadar bütün ayrıntılar anlatılır.

Haksızlığa uğrayan bazı insanlar devletten umdukları adaleti bulamayınca  almak için dağa çıkar. Böyle dağa çıkıp eğkıyalığa bağlayıp da sonradan zenginlerden para koparmak isteyenler olur, bazen de zenginlerin yollarını keserek öldürdükleri olur. İĞte o zaman destancılar olayı bağtan sona anlatan bir destan yazar.

nl biri eceliyle ölse bile onun hayatını, çektiği ileleri, sürdüğü sefayı anlatan destanlar yazılır. Destanlar sekizlik ya da on birlik hece ile yazılır. Dörtlük Đeklinde olan destanlar olaya göre 10-15 dörtlükten ibaret olduğu gibi daha çok da olabilir. Dörtlük sayısı, Allah tek olduğu için tek olur. (3, 5, 7... gibi tek tutulur)

Bilhassa devlet büyüklerinden birinin bağına bir iÇ gelse hemen destan yazılır.

Destancı sataağı bir tomar destanı sol eliyle göğsüne bastırarak tutar, sayfalardan birini sağ elinde sallaya sallaya türküsünü söyleyerek destan satar.

Destancılar destanları gr sesleriyle ve trk-ağıt formunda okuyarak satar.

## HABERLEŞME

Eski sistemde kadın Kur'an okur, Mızraklı ilmihal okur. Dolayısıyla Mızraklı ilmihal okuyan kadın Kur'an okumasıyla Osmanlıcaı bilir.

Erkek de aynen Kur'anı, Dürr-i sencide üstünden Osmanlıcaı beller.

Kadın mektup yazdı dedikodusuna düşmemek için Osmanlı döneminde yazma pek kadına belletilmez.

Ama erkeğe belletilir.

Cumhuriyetle kaçak da olsa eski devam eder. Ama gâvur olur diye kız erkek, hasetsen kızlar yeni okumayı bellemez. Bu da boşluk yaratır.

Yeni yazı mektup yazan okuyan nadirleşir. Haseten kadınlar yazmaz okumaz, yazdırır okutur. Erkeklerin de büyük çoğunluğu yeni yazıyı yazmaz okumaz.

Haberleşme şehir içi ve şehir dışı diye ikiye ayrılabilir.

Şehir içi haberleşmeler el ulağı denilen biri ile mesela bir çocukla yapılır. Usta berbere gidecekse çırağını göndererek berberin müsait olup olmadığını sordurur. Bu işlerde çocuklar çok önemlidir.

Evin erkeği evine bir haber gönderecekse kâğıda yazmaz çünkü böyle bir gelenek yoktur. Zaten o zamanki kadınlar yazma bilmez, okuma bilir. Ev hanımı her gelen çocuğa inanmayabilir. Bunun için evin erkeği evden bir şey isteyecekse el ulağı çocukla bir eşyasını gönderir. Tespih bu eşyaların en başında gelir. Evin kapısını çalan çocuk ev hanımına:

-Abla ustam şunu istedi, şahit olarak da aha şu tespihi gönderdi, der. Kadın tespihi alır, kocasının tespihi olduğuna kanaat getirirse istenen şeyi verir. Yoksa vermez.

Bu tür haber salma esnaftan esnafa da yapılır.

Bir aile akşamdan sonra başka bir aileye misafir olacaksa yine çocuk gönderilerek haber edilir. Misafir olunacak ev çok uzak mahalledeyse çocuğa kıyılmaz, misafirliğe habersiz gidilir.

Düğün sırasındaki haberleşmeler “okuyucu” denilen ücretli kadınlar aracılığı ile yapılır.

Şehirlerarası haberleşmeler ya mektupla ya da postanelerde telefonla yapılır.

Mektup yazmayı bilenler sadece erkeklerdir, yazmayı kadınlar bilmez, bir kısmı sadece okurlar. Erkeklerin bile çoğu harf devriminden sonraki yeni yazıyı okuyamaz durumdadır. Oğluna kızına veya bir yakınına mektup yazdırmak isteyenler bakkaldan zarf kâğıt alarak mektup yazmasını bilen birine götürür. Kendi söyler o da çizgili kâğıda dolma kalemle yazar.

Mektup yazmada “Güldeste” örnek alınan ifadeler, tekerlemeler vardır. Başlangıcı şöyle olur:

Ey benim canımdan aziz kardeşim; (veya babacığım, evladım gibi...) Sevgili babacığım anneciğim; gibi. Daha eskiler eğer okumuşsa güldesteyi esas alarak mektup yazar.

Bir insan sevdiğine mektup yazıyorsa bir ucunu hafiften yakar. Buna ucu yanık mektup denir. Veya kendi saçından bir tutam keserek zarfa koyar. Acele cevap beklediğini anlatmak için de sonunu “Kestane kebab, acele cevap” diye bitirir.

Mektup yazma işi bazen de Postanede (memur değildir) eğleşen Alaman Ehmet’e düşer. Alaman Ehmet İt Tepesindeki Alman Eytimhanesinde büyümüştür. Okuma yazma bildiği gibi iyi Almanca konuşur. Yurt dışına götürüldükten sonra dönenlerdendir. Kendisi Yürürdurmazlardan, yani Lordlardandır. Orta boylu, sarışın, biraz da Almanlara benzemektedir. Okuma yazma bilmeyenlerin mektuplarını yazarak para kazanır. Beylik cümleleri çok iyi bilir. Mektup üslubunu



çok iyi bilir. Zarfın üzerini yazarken bazen Bingöl yerine “1000göl” yazar. Veva “10<sup>3</sup>göl” yazar. Ona göre bunlar Bingöl’dür. Ankara yerine AN yazıp, N’nin bittiği yeri kara kalemle karaya boyadığı da olur.

Eski Maraş’ta fazla yeterli olmayan bir telefon santrali vardır. Çok sayıda santral memuru kızlar tarafından çalıştırılan bu santraller aracılığı ile Maraşlının dışarıyla olan bağlantısı yapılır. Mesela Antep’le görüşme yapmak isteyen bir esnaf dükkânındaki telefonla santral memuresini arar, nezaketini asla bozmadan nere ile konuşacağını bildirir. Hatırlı biri ise, santral memureleri dükkânına geldiğinde başkalarına sattığından çok daha ucuza mal veriyorsa yarım saat, bir saat içinde telefonu bağlanır. Öyle biri değilse akşama kadar telefonun bağlanmasını bekler, bezen ertesi güne kalır.

Telgraflar mors alfabesiyle yapılır ve çok kısa tutulur.

Eski Maraş’ta posta işletmeciliği atla yapılır. Posta işi ihale olunan müessese veya aile postaneden aldığı zarfları atın heybesine koyar ve onları ilçelere dağıtır. Başka şehirlere posta tren aracılığı ile götürülür.

Bazan da diyelim Antep’e telefon bağlatmak ister. Saatler geçer bir türlü bağlanmaz. Adam huylanır. Atlar bir arabaya Antep’e gider gelir, işini görür. Bakar ya telefonu bağlanmıştır ya da bağlanmamıştır.

## EĞLENCE HAYATI

Eski Maraş'ta eğlence denince akla sinemalar, sazlar, barlar, kahveler, ip cambazları, çadır tiyatroları, at yarışları, güreş gelir.

Eski Maraş'ın eğlence merkezi Çocuk Bahçesi civarındır.

İlk sinema Kız Enstitüsünün olduğu Vakıf Tarla'dadır. Buradaki sinemanın adının Güneş Sineması olduğu söylenir. İkinci sinema İt Tepesindeki okulun olduğu yerdedir ve adı Yeni Sinemadır. Bugün İt Tepesinde film seyretmiş çok sayıda insan vardır. Daha sonra Çocuk Bahçesi mevkiinde Yıldız Sineması açılmıştır ve bu sinemanın adı sonraları renkli filmlerle özdeşleşsin diye Renk Sineması olmuştur. Sinemacılığın para kazandırdığı yıllarda peşinden Bingöl Sineması, Uzunluk'ta Ceylan Sineması, Kale Dibi'nde Şan Sineması, biraz aşağısında Çiçek Sineması açılmıştır.

Yazları sıcak geçen Maraş'ta yazın gösterime açılan yazlık sinemalar da vardır. Bunlardan biri Kale'de bir iki yıl faaliyet göstermiştir. İki tane de Akdere'de açılmıştır. Bir diğeri Levent Sineması adı altında Uzunluk Hamamı'ndan Kaleye giden dar sokağın üzerinde açılmıştır. Bir ara Postaneden Kaleye doğru çıkarken sağ tarafta bir ev de sinemaya çevrilmiştir. Uzunluk Hamamı'nın tam doğusunda da bir yazlık sinema faaliyet göstermiştir.

İlk filmler siyah beyazdır. Bir kısmı ecnebi filmidir ama bir kısmı da yerli filmlerdir. Ayhan Işık, Turan Seyfioğlu, Sezer Sezin, Gülistan Güzey, Belgin Doruk, Fatma Girik, Fikret Hakan, Türkân Şoray, Hülya Koçyiğit, Orhan Günşiray, Neriman Köksal, Yılmaz Güney, Cüneyt Arkın, Ediz Hun, Filiz Akın, Göksel Arsoy gibiler başrolleri paylaşırken Ahmet Tarık Tekçe, Erol Taş, Hayati Hamzaoğlu, Bilâl İnci gibi kötü rol adamları ile Ali Şen, Sadettin Erbil, Sami Hazinses, Nubar

Terziyan, Necdet Tosun, Cevat Kurtuluş gibi komikler izleyici bulmuştur.

İzleyiciler gündüzleri sadece erkekler olur, akşamları az da olsa modern hayata girmiş kadınlar da yalnız veya daha çok eşleriyle sinemaya gelir.

Önceleri siyah beyaz olan perdeler sonraları renkli film göstermeye başlar.

Film başlamadan önce ertesi hafta oynayacak filmden parçalar gösterilir, reklam yapılır. Buna ilave denir.

Sinemalar en çok Cumartesi ve Pazar günü çalışır. Saat 10.00'dan 13.00'e kadar bir matine, 13.00'ten sonra ikinci matine, bazen bu matine bittikten sonra da üçüncü matine yapılır. Akşamdan sonra ayrıca bir matine yapılır. Matinelerde iki film birden oynanır. Sonraları rekabet kızıştıkça üç film birden oynanmaya başlanmıştır. Film anonsu sırasında iki film birden veya üç film birden diye bağırlır. Üç film birden olduğunda bazı makinistler ara verdiklerinde filmi atlatarak zaman kazanır. Bunu yapmayan sinemalar reklam sırasında "İki film, yirmi dört kısım, tekmili birden!" veya "Üç film, otuz altı kısım, tekmili birden!" diye bağırlır.

O hafta hangi filmin oynayacağı, sinemanın ve şehrin bazı duvarlarına afiş yapıştırılarak reklam yapılır. Ama her sinemanın bir kartelâcısı olur ve bu kartelâcı omzuna aldığı kartelâyı mahalle mahalle, çarşı çarşı dolaştırarak oynayacak filmlerin reklamını yapar. Filmde oynayan başrol oyuncularını ile kötü adamın isimlerini filmin isminden hemen sonra söyleyerek insanların iştahını kabartır. Kartelâ yaklaşık iki film afişinin yapıştırılacağı büyüklükte bir levha olur. Kartelânın taşıma kolaylığı açısından hafif olmasına dikkat edilir. Kartelâcılarının en ünlüsü "Kartelâcı Ramazan"dır.

Sayıları fazla olmasa da eski Maraş'ta birkaç tane bar vardır. Burada bar kızlarının söylediği türküler şarkılar eşliğinde ehli keyifler rakı içer, kendilerince eğlenirler.

Maraş'ta ilk bar pavyon örneklerine saz denir. Bu sazlarda daha çok hizmetli kadın olur. Onun yerine daha çok şehrin güzel seslileri görev alır. Söyler, eğlenir, eğlendirir.

## GÜREŞ GELENEĞİ

Güreş Türkler için ata sporu kabul edilir. Maraş'ta Kümbet'te Batıpark'ta (Batıpark Camiinin olduğu yerde) sonraları 12 Şubat stadında güreşler yapılır. 12 Şubat Stadı çim sahadır ama Kümbet ve Batıpark'ta çim saha yoktur. Buralarda güreş tutulacak yere o yıllarda Maraş'ta çok bulunan çeltik kabuğu serilir. Pehlivanlar çeltik kabuğunun üzerinde güreşir.

Güreşler Pazar günleri öğleden sonra yapılır, davul zurna eşliğinde akşama kadar sürer.

Güreş çocuklardan başlar sonra gençlerin güreşi başlar daha sonra da büyükler güreşir. Sözüne itiraz edilmeyen eski bir güreşçi hakemlik eder. Güreşlere dışarıdan gelenler de olur ama en çok şehir içinden ve kazalardan köylerden katılanlar olur. Haydar Bea (Bey), Mağralı Ökkeş, Kasap Kara Ali, olimpiyat şampiyonu Bekir Büke Maraş'ın ünlü güreşçileridir.

Maraş'ta karakucak güreşi olur. Kendine özgü oyunları ve kuralları vardır. Bu güreş festival olarak günümüze kadar gelmiştir. Güreşte ağır sıklette şampiyon olmaya "şalvarı almak" denir. Mesela Bertiz'den gelen bir pehlivan ağır sıklette birinci olmuşsa şalvarı aldı denir. Maraşlı şalvarı kaptırmak istemez, kaptırsa bile ertesi hafta tekrar almaya çalışır.

Bu güreşler Pazar günü yapılır. Ancak bu yerlerin ve bu günün dışında da gençler eğlence için, kendini ispat için yine başka yerlerde de güreş tutar. Mesela Delikli Taş gibi...

Başta doğru gidersek bu gelenek daha canlıdır. Şehirde şehre güreşi de gelir. Güreşecek adam arar. Bulur bulamaz...

Yine başta doğru gidersek Maraş'ta Türkler arası güreş olduğu gibi Türklerle Ermeniler arası güreş de olur. Kulağa gelen en heyecanlı güreşler bunlardır. Zira biraz da içine din, milliyet duygusu girer. Er-

meni yıkılıncaya kadar bir greŖçi gider, bir greŖçi gelir. Derken Ermeni yıkılır. Dava biter. İslâm, Osmanlı kazanmıŖ gibi olur.

GreŖte birinci olana “Ŗalvarı aldı” denir.

## ÇADIR TİYATROLARI VE İP CAMBAZLARI

Çocuk Bahçesinin güneyinde, Bingöl Sinemasının olduğu yer ve biraz batısına Çadır Tiyatroları, İp Cambazları gelir. Bunlar yazın gelir. Tiyatrolarda güldürüye dayalı oyun oynanır, dev yılanlarla gösteri yapılır, kadınlar fal bakar, erkek müşteriler para ile silah sıkarak hedef vurmaya, halka atarak sigara paketi veya para ütmeye çalışır.

Bazen de ip cambazları gelir. İki sağlam direğe ip gererek üzerinde yürür, karşıdan karşıya geçerler.

Böyle yerlerde yankesicilerin çok olduğu söylenir. Maraş'ta dilenci, hırsız, yankesici yok denecek kadar azdır ama böyle özel günler için başka şehirlerden art niyetli insanlar gelir.

Bazen silindir şeklinde, 5-6 m çapında, yerden yüksekliği 3 m kadar olan sacdan yapılmış bir oda içinde motosikletli birinin duvarlarda motosiklet sürdüğü olur. Motosiklet o kadar hız kazanır ki yere paralel olarak gider. Hatta sürücü ellerini bırakır, koynundan bir Türk bayrağı çıkararak sallar. Sonra hızını azaltır ve yavaş yavaş yere iner.

## AT YARIŞLARI

Maraş'ta at yarışları Antep yolu üzerinde, bir ara askeri hava alanı olarak tutulan, sonraları okul yapılan büyük arsa üzerinde yapılır.

Eski Maraş'ta "Cirit kovmak" deyimini çok kullanılır ama cirit oynandığı bilinmez. Sadece at yarışları yapılır. Bu yarışlar için varlıklı aileler yarış atı besler. Pazar günleri şehir içinden, köylerden, kazalardan gelen yarışçılar bu arsada yarışır.

Şahanoğulları en iyi yarış atı besleyen ailelerden biridir. Çok hızlı hareket edeni övmek için "Şahanoğlu'nun atı gibi..." benzetmesi yapılır.

Maraş'ta geç dönemde yarış için at besleyen, bunları şehir içinde şehir dışında yarıştıran aile Kadılardır. Hasseten de rahmetli Enver Kadioğlu'dur.

## KIRAATHANELER

Eski Maraş'ta her mahallede bir iki kıraathane olur. Kıraathaneler erkeklerin buluşma yeridir. Akşamdan sonra iş konuşulan, muhabbet edilen, varsa Karagöz seyredilen, Köroğlu Hikâyesi dinlenen, aşık atışmaları izlenen, aşık, mangala, dama, dokurcum, iskambil gibi oyunlar (kumar şeklinde de olabilir) oynanan bir yerdir. Kıraathanelerde kahve, bitki çayları, şurup, şerbet içilir.

Eskiden Hayali denilen ustalar karagöz oynatır, bu oyunlara günlük olaylar da katılarak seyredilir hale getirilir. Bunun için beyaz bir perde, Karagöz takımları ve bir mum yeterlidir.

Köroğlu Hikâyesini Fırıldak Ökkeş (Bilal), Nuh Osman (Suboşaltan) gibi meddahlar anlatır. Bunlar genellikle ramazanlarda teravihten sonra anlatır. İftardan sonra kıraathaneye gelenlere Köroğlu'ndan kısa bir bölüm anlatıldıktan sonra en heyecanlı yerinde "Kıssa-i maceramız şimdilik burada karar kılmakta..." denir ve devamının teravihten sonra anlatılacağı ilan edilir. Böyle usta meddahlar Köroğlu'nun yanında başka halk hikâyeleri de anlatır.

Kıraathane müşterileri arasında namaz kılanlar da kılmayanlar da olur. Namaz kılanlar ezan okunduğunda camiye gider, namazdan sonra isterlerse gene gelir. Gençlerin oturduğu yer ile yaşlıların oturduğu yer farklı olur.

Eski Türk dünyasında âşıklar hemen her türlü hikâyeyi bilir ve sazlı sözlü anlatır. Bunları öğrenmek için çıraklığa gidenler olur. Âşıklar muamma, lebdeğmez gibi dallarda kendi aralarında atışır. Âşıkların sazları kıraathanenin duvarındaki çivilerde asılı olur. En usta âşığın sazı en yukarıdaki çiviye asılı olur. Âşıklar ustalarına çok hürmet eder. Sazlarını onların sazından daha yükseğe asmazlar. Ustaları varken konuş-



mazlar. Saz çalmaları icap etse ustalarının türkülerini söylerler ki buna usta malı satmak denir. Bir âşık kıraathaneye atışmak için gelmişse sazını en yükseğe asar. Bu bir çeşit meydan okumadır. Âşık atışmalarında âşıklar önce kendi türkülerinden veya usta malı satarak ısırırlar. Sonra bir hakemin ayak vermesiyle atışmaya başlarlar. Ayak vermek şöyle olur:

Ayak verecek olan hakem mesela: Bir çuval buğdaya satarım seni.

Şeklinde bir ayak verir. Âşıklar söyledikleri atışmadaki dörtlüklerin sonunda bu hece sayısına, durağa ve kafiyeye uyarlar. Böylece atışmanın danişıklı dövüş olmadığı anlaşılır.

Kıraathaneler külhanbeylerin, kabadayıların meskeni sayılır. Külhanbeyiler kabadayılar özellikle kendi mahallesinin insanına sataşmaz ama bunlar sert insanlardır, kavgacıdır, bundan dolayı ömürlerinin bir kısmını hapislerde geçirmişlerdir. Kendilerinin de yanlışları olmakla beraber başkalarının yanlışlarına tahammül edemezler.

Kıraathanelerin bir kısmında güvercin meraklıları veya horoz dövüşçüleri bulunur.

Bütün bunlar akılda tutulduğunda kıraathanelerin mahallenin kalbi olduğu görülür.

Maraş'ta âşıkların yetiştiği, devam ettiği çarşı kahvehanelerin olduğu muhakkaktır. Rivayete göre Şazibey çarşısı buna örnektir. Geçmişe doğru gidildikçe kıraathane türü kahveler Maraş'ta vardır.

Kıraathaneler ayrıca olan bitenin anlatıldığı şor nakledilen yerlerdir. Biraz da bu açıdan mekteptir. Bu açıdan Maraş insanı biraz da burada şekillenir. Gidiyorsa kıraathane çocuğudur. Burada çok şey öğrenir. Ortama girer, ahlâk alır.

Çok eskiye gidildiğinde kıraathaneler biraz da laflama merkezi, sözlü kültürün nakledildiği yerlerdir.

Her kıraathanede konuşmayı bir söz ustası açar. Yönlendirir.

Maraş'ta bir de sabahçı kahveleri vardır. Sabah namazından önce açılır. Laflanır. Namaza gidilir. Sonraları sabahçı kahveleri gece ve

gündüz kapanmayan, insanların sabaha kadar oturabileceği yerler haline gelmiştir.

Biraz da kahvehaneleri canlı tutan iç bulma merkezi gibi olmalarındandır. İnsanların birbirini burada rahat bulmalarındandır.

Şu adam nerde bulunur, şu kahvede...

Yani dükkânı olmayan işçi, usta kahvede bulunur.

## HIDIRELLEZ

Maraş'ta Hızır (A.S.)'a bağlı bazı inançlar vardır. Maraşlı onu âbî hayât suyu içmiş, ölümsüzlüğü yakalamış bir ulu kişi, peygamber bilir.

İdris (A.S.) Mısır'da yaşar. Nebidir. Maraşlı onu ilk şehir kuran ve insanlara terzilik belleten Nebi olarak bilir.

İdris Nebi miraca çıkar. Orda cenneti görür. Hoşuna gider. Dönmez orda kalır.

Bütün bir Anadolu halkı gibi Maraşlıya göre de bu iki ölümsüzlüğü yakalamış insan ilkbaharda (Gregoryan takvimine göre 6 Mayıs) bir araya gelir. Bahar başlar. Ağaçlara sular yürür. Bunların buluşmaları yeşillikler içinde olur. O gün her çeşit dilek kabûl olur. O gün dilek günüdür.

Asırlar var Anadolu insanı bu inancı sürdürür. Bunların hikâyesini anlatır. Bunlara şiirler yazar. Efsânelerine ekler atar. Zenginleştirir.

Maraşlı Hıdrellezde iki şey yapar:

1-O gün neresi yeşillik, oraya gzmeye gider. Yer, içer, eğlenir.

Humaşır, Tren istasyonu, Deliklitaş, Çukurbahçe hasetsen Aladan gibi.

2-Dilek diler. Bir gül ağacı bulur. Dibine ne istiyorsa onun şeklini koyar. Ev isteyen ev. Basit bir ev yapar. Ne istiyor çocuk. Bir beşik yapar koyar vs.

Maraş'ta Hıdrellez fevkâlade yaygınken Nevruz o kadar yaygın değildir.

Hıdrellez dini motifli gözükse de bir halk inancıdır.

## SULTAN NAVRIZ VE YUMURTA TOKUŞTURMA

Orta Anadolu'da "Mart dokuzu" diye adlandırılan Nevruz, gece ile gündüzün eşit olduğu Miladi 22 Mart, Rumi 9 Mart gününe rastlamaktadır.

Türk topluluklarında Nevruz, 21 Mart günü kutlanır. Türkler, asırlardan beri ta Orta Asya'dan itibaren, bu bahar muŐtusunu kutlaya gelmiştir. Türkler için Nevruz yeni bir bahar, yeni bir başlangıç kabul edilir. Kağanlar, ateşte kızdırdıkları demiri rsn üzerinde döverek bu günü kutladılarınıŐ.

Türk coğrafyası çok geniş olduğu için, az çok farklılıklar olmakla birlikte yeni gün anlamına gelen Nevruz, tam bir Şenlik havasında bayram olarak kutlanır. Nevruz günü; her türlü eğlenceler, yarıŐmalar, oyunlar düzenlenir. Her evde yemekler pişirilir, en yeni, güzel ve temiz giysiler giyilir, yakın ve uzak yakınlara (akrabalara) ziyaretler düzenlenir, dilekler tutulur, adaklar adanır ve özellikle kır eğlencelerinde maniler söylenir, bahar çiçekleri toplanır.

Nevruz günü bazı yörelerde erken uyananlar "Nevruz suyu" ile yıkanır, soğan kabuğu ile boyanan yumurtalar pişirilir, bolluk ve bereket dileklerine dualar eşlik ederler.

Yüksek bir tepeye yakılan ateŐle baharın geldiği duyurulur. Bu ateşin bolluk bereket getirdiğine, engellerin ve zorlukların aŐılacađına inanılır.

Nevruz sadece bir bölgeye, bir millete ait bir gelenek değildir. Baharın geliŐi cümle lemi ilgilendirir. İnsanlar doğadaki değişimi kutlamak istemine bağlı i duyum güdüsünü geliŐtirdiklerinden her değişime olumlu ya da olumsuz tepkiler verirler.

Ağaç işleriyle uğraşmaları nedeniyle tahtacı olarak isimlendirilen ve Türkiye’de yaşayan Tahtacı Türkmenlerinde; Nevruz Bayramı martın dokuzudur.

Yörükler arasında; Nevruz ile birlikte kışın bittiği ve baharın başladığı kabul edilir. Köy ve yaylalarda 22 Mart kutlamaları “pazar” günü tercih edilerek yapılır. Köy ve yayla grupları karşılaştıklarında, bir el silah atarak “Nevruzunuz Kutlu, Dölünüz hayır ve bereketli olsun” şeklinde selamlaşırlar.

Sünni Yörüklerde, imamlar tarafından dualar okunur ve şükürle edilir.

Alevi, Bektaşî inancında olanlar, Nevruz’u Hz. Ali’nin doğum günü, Hz. Ali ve Hz. Fatıma’nın evlenme günü ya da kışın sonu kışlaklardan yaylalara gelen Baharın başlangıcı olarak kabul ederler.

Nevruz sabahı mürşidin okuduğu duadan sonra süt içilir. Nevruziye adı verilen şiirler ve nefesler okunur. Bazı yörelerde Hz. Ali Mevlidi okunarak şeker, gül şerbeti, yöresel yemeklerle ve içeceklerle gün kutlaması yapılır.

Kahramanmaraş-Gaziantep çevresinde 22 Mart gününe “Sultan Navrız” adı verilir. Halk arasındaki yaygın inanca göre 21 Mart’ı 22 Mart’a bağlayan gece Sultan Navrız, belli olmayan bir saatte gökte, ayaklarındaki halhalları gıcırdatarak, önünde gergefini işleyerek, batıdan doğuya göç eden güzel bir kızdır.

Başka bir inanca göre ise, “kuş donuna” giren ve ayaklarındaki halhalı gıcırdatarak uçan bir ermiştir. Nevruz Gecesi Sultan Nevruz’un geçtiği saatte uyanık olanların, dileklerinin gerçekleşeceğine inanılır. Bu nedenle evdeki kap kacağa su doldurulur, sabaha dek beklenir ya da Ay Işığında tekne içinde avluya su bırakılır ve gece ibadetle geçirilir. Yöresel inanca göre dilek kabul edilirse teknedeki suyun altın’a dönüşeceğine inanılır. Ertesi sabah tüm halk kırlara, bostanlara, yaylalara gider, orada çiğköfte, şariyeli pirinç aşı, yumurta, maş piyvazı yenir, oyunlar oynanır ve çeşitli eğlencelerle kutlamalar sürdürülür. Çocuklar Nevruz günü gruplar halinde dolaşır.

Eski Maraş'ta yumurta pişirilip çokca yenilir. Bişik yumurta soyulur, ekmeğe parçalanarak konur. İçine soğan ilave edilir. Tuz biber atılır, yenilir.

İşte bu çok bakkalarda satılan yumurta bir Nevruz geleneğinin yaygın devamına yol açar. O da yumurta tokuşturmak. Yumurta alan tokuşturacak adam arar. Bulur. Yumurtalar tokuşturulur. Kırın kazanır. Yumurtası kırılan kaybeder.

## ASKERE YOLLAMA

Maraş'ta çok eskilerden beri askere gitmelerde tören yapılır. Delikanlı askere gidecekse ailesi muhiti evinde toplanır. Sandalyeler atılır. Yemekler yenir. Davullar tutulur. Davullar çalar. Gelenler oynar. Bir sevinç günü olarak o gün değerlendirilir. Vakit saat gelir. Askere gidecek evdekilerle vedâlaşır. Gidipte dönmemek vardır.

Evden öte erkekler garaja kadar gider. Biraz da orda davullar çalar. Eğlenilir. Vakit gelir. Helalleşilir. Arabaya binilir. Vatan beklemeye gidilir.

Maraşlıya göre ordu Peygamber ocağıdır. Mukaddes bir yerdir. Gitmek mukaddes bir görevdir. Kaçmak en ayıp şeydir. Kaçanın, yapmıyanın başına her şey gelir. Damdan düşer. Başı ağrır. Askerde ölmek insana, aileye şereftir.

Asker ocağı mekteptir. Delikanlı askere gider. Burada hayatı düzensizdir. Orda hayatı düzenli yaşar. Hayatını düzene girdirir. Zoru beller. Gece kalkar nöbet tutar. Korkuyu üstünden atar. Üzerinde baskı kuran birini görür. Emir tutmayı beller. Enesi kırılır. Belli olmaz kötek yer. Havası gider. Velhasıl hayatın kendidir. Askere gidip gelende hayata intibak eder. Ayağı yere değer. Adam olur.

Delikanlılıkta en büyük şor askerlik hatıralarıdır. Ne biter ne tükenir. Anlatılır da anlatılır.

Cumhuriyet öncesi Maraş'ta tören yeri Şeyh Adil'dir. Mezarlıkla pınar arasındır. Tören burada yapılır. Askerler gönderilir. Hacılar salınır. Adam asılır. Ta'zir cezaları uygulanır. Kervan karşılanır. Kervan gönderilir. Bir sebeble toplanılır. Buluşulur vs.

## MARAŞ'TA MUHTELİF İNANÇLAR

Sık sık düşük yapan kadın için adı Mehmet olan kırk bir şahıstan para toplanır. Cuma günü minarede dua ettirilir. O parayla bilezik alınır, kadına takılır.

Bir kadın sürekli ölü doğum yapıyorsa tıbbıhalı kabul edilir. Yani vücudunda dolaşan gizli bir güç bunu yapıyor kabul edilir, kadın okutulur.

Daha önce çocuğu ölen bir kadının yeni doğan çocuğu ölmesin için bir başka kadına satılır. Yedi yıl bakımını onlar yapar, onlar büyütür. Bu çocuklara Duran, Durdu, Durmuş, Yaşar gibi isimler vurulduğu da olur. İç Anadolu'da vurulan Satı veya Satılmış adı maraş'ta vurulmaz.

Erkek çocuğu ölen kadınlar çocuklarının saçlarını kız çocuğu gibi uzatırlar. Böylece yeni doğan erkek çocuğuna kötü ruhların tasallutunu önlemiş kabul ederler.

Eski Maraşlılar oğlan çocuğu ana karnından daha çabuk düşer ve oğlan çocuğu nazara çabuk gelir kabul eder.

Gebe kadının aş yereceğine, bu sırada gönlünün çektiği her şeyi yemesi gerektiğine, yemediği zaman çocuğun şaşı veya eksik doğacağına inanılır. Gebe kadının yiyeceğine göre de çocuğunun renk ve şekil alacağına inanılır. Mesela çağla yese gözleri göv olur denir.

Çocuk çenesiz olur diye gebe kadının sakız çiğnemesi istenmez.

Gebe kadın çirkinleşirse oğlan, güzelleşirse kız doğuracağına inanılır.



Yeni doğmuş bebeğe ilk bir yıl bağırsakları açılış diye salep içirilir.

Yeni gelin olana cehiz olarak ekmek tahtası ile oklâ vermezler. Ya'nî cehizle peşin göndermezler. Düğünden sonra gönderirler.

Cehizle gönderilirse çocuğu düşer kabûl ederler.

Yeni doğan çocuğun üstüne al basmasın diye kırk gün sarı bir çapıt (şifon, avlu gibi) örterler.

İncicik çıkarmasın diye üstüne bir inci takarlar.

Çocuk doğunca sağ kulağına ezan okunur. Adı konur. Genelde oğlansa dedesinin, kızsâ ninesinin adı konur. Bazan yakın ölülerden (emmi, dayı, hala, teyze gibi) birinin adı konur. Başka bir ad da gönülden geçiyorsa göbek adı olarak konur.

Sürekli kız doğuran kadının son doğurduğu kıza Kifayet, Yeter, Songül gibi isimler konur. Mübarek gecede doğan çocuğun adı geceye göre vurulur. Kadir gibi... Eski aylara göre de isim vurulur, Recep, Şaban, Ramazan gibi. Bayramda doğmuşsa Bayram adı verilir. 12 Şubatta doğmuşsa Kurtuluş adı verilir.

Loğusayı al basarsa odasına ayna, makas, Kur'an konur.

Hamile kadın güzel şeylere bakarsa doğacak çocuğun güzel olacağı, çirkin şeylere bakarsa çirkin olacağına inanılır.

Küçükken çok öpülen çocuğun büyüdüğünde selinin çok akacağı kabul edilir.

Çocuğun ilk dişini gören ona hediye bakır kap alır. Çocuk büyük toprakla münasebeti iyi kabul edilir. Toprakla temas ettirilerek yatırılır.

Bir kadının gözü umsa gözü şişer veya dөşü sızlar. Ne yemek isteyip de yemediği araştırılır. Bulunca ona yedirilir ve geçer. Neden gözü umduğu bilinemezse bir soğan dürümü yapılır. Soğan dürümünü kadının ağzına veren kişi öbür eliyle de sırtına bir yumruk indirip "Umup umacağın bu olsun" der. Sırtından yumruk yiyen korkar, irkilir, hıçkırır. Hıçkırıldı mı umma işi biter. Gözden kırmızılık ve şiş, dөşten sızı gider, kalkar.

Bazı insanların gözü çok umar. Onlara şöyle tembih edilir: "Bir yiyeceği canın çekip yiyemedinse işaret koy, gözüm umarsa senden

bilirim de ki gözün umduğunda hangi yiyecekte umduğunu çabuk bilelim.”

Kız çocuğunun rızkı bol kabul edilir. Kızlar para mehir tutularak verildiği için birinin kızı doğsa, biraz da güzelceyse “Yürü köşeyi döndün, kızı satar zengin olursun” denir. Kızlar da güzelse güzelliği şehre yayılır ve talibi çabuk çıkar.

Bir çocuk doğduğunda bakılır, kaşlarının arasında mavi bir damar var, ondan sonra doğacağı oğlan gözüyle bakılır.

Oğlan çocuğunun göbeğini dindar olsun diye camiye kız çocuğunun göbeğini dindar olsun diye camiye kız çocuğunun göbeğini evine bağlansın için evin bir köşesine kömerler.

Adetli kadınlar zarar vermesin, çocuk yara çıkarmasın diye çocuğun ilk çişini dış kapıya koyarlar. Gelenlerin üstünden geçmesini temin ederler.

Loğusa kadını ziyârete gelene içine çedene içi atılarak loğusa şerbeti içirilir.

Uzun boylunun aklının kısa olacağına inanılır. Hz.Ömer hariç tutulur.

Mübarek birinin adını taşıyan bir kişi yaramaz çıksa, adı ağır geldi denir. İcabında adı değiştirilir. İsimle kişi ahlâkı arasında bağ kurulur. Mesela Mustafa ismi kişiye yaramaz denir. Mustafa ismini taşıyanlar tam akıllı olmaz. İsim ağır gelir kabul edilir.

Alnı küçük olana sabırsız denir. Alnı açık olana sabırlı gözüyle bakılır. Kalçası yere yakın insana fitneci gözüyle bakılır. Saç yivi çift olana inat ve iki evleneceği yorumu yapılır. Kafası büyük olana akıllı gözüyle bakılır. Kafası büyük devlet, ayağı büyük heybet, vay burnu büyüğün hâline, denir.

Avucunun içi kaşınana rızık geliyor denir. Gözü seğirene bir haber veya misafir geliyor denir. Yüzdeki her seğirmeye bir anlam yüklenir.

Göv gözlünün gözünün fazla degeceğine inanılır. Biri bir ev yaparsa evin en görünen yerine sa’, sığır boynuzu, çakal kafası asılır. Eve bakan önce bunları görür, bunlara söyler, böylece eve ve evdekilere

nazar gelmez kabul edilir. Sa' de gözün kötü duygusunu üstüne alır denir.

Parmak çıtlatan çocuğa büyükler kızar, “Parmak çıtlatmak şeytan işi, şeytan tespiti böyle çeker” der.

Bir çocuğa veya gence kızanlar “bismillahsız” der.

Göz dalarsa yolcu geliyor veya yola gidilecek yorumu yapılır. Göz dalması günlerce sürerse ölüme yorumlanır.

Biri yılan öldürse ve yılanın eşi kaçıp kurtulmuşsa, o yılanın bir gün gelip onu sokacağına inanılır. Yılan çok yaşlanırsa insana döner, evran olur, insanla konuşur kabul edilir. Evran olan yılanın zembille göğe çekileceğine inanılır.

Bağlarda veya şehirde bir baykuş ölse uğursuzluğa yorulur. Kötü bir olayın habercisi kabul edilir.

Akrep görenler mümkün olduğu kadar hemen öldürmez, yakalayıp kuyruğuna bağladıkları iple bir yere asarlar. Böylece öteki akreplerin oradan uzaklaşacağına inanılır.

Eksik doğan çocuğun bezlerini gündüz yıkar kuruturlar. Geceye bırakmazlar. Bırakıp yıldız göstermezler. Deşirirler. Dokuz ay buna devam ederler.

Kırklı bebeğin bezinin içine ekmekle kömür koyarlar.

Kırklı bebeği olan iki kadın birbirinin evine gitse kırkı karışmasın için karşılıklı kullanılmamış iğne değiştirirler.

Güvercinin bir evin bir köşesine yuva yapmasına sevinirler, onu rahatsız etmezler. Güvercini uğur sayarlar.

İğde ağacının kokusuna yılan dayanamaz bayılır kabul edilir.

Karınca ve kızıl arı çoksa kış şiddetli geçecek kabul edilir.

Köpek uluması hayır sayılmaz, duyanların ruhu sıkılır. Kötü bir habere işâret sayılır. Uluyan köpeğe taş atılarak uzaklaştırılır veya ulumasını kesmesi sağlanır.

Her konuşmanın kötü örneği itle anlatılır. Mesela, iflah olmayan biri için “it uyuz kendi gicimik” der ama itin sadakatini de “it kadar olamadın” diyerek anlatır.

Her hayvan sahibini bilir, arı bilmez denir.

Akrep soktuğu yere sulandırılmış tuz bağlanır. Veya ikiye kesilmiş kuru soğan sürülür.

Çocuklar anne sütü emmeyip bir hayvanın sütünü almışsa huyu o hayvanın huyuna çeker kabul edilir. Diyelim ki sütü içti uyunuk, avanak gibi davranıyor, “koyun sütü emdi de ondan” denir. Tahkir için kaf koyun başlı, koyun akıllı, keçi inatlı denir.

Eşek üstünden aşırı şaka yapılır. Çocuk bir topluma gelip babasını sorsa, “babanı Kilisliler götürdü” derler. Kilisliler Maraş’tan demek ki çok eşek götürürmüş.

Tahkir için:

Eşek oğlu eşek, Marzıman eşeği, Kıbrıs eşeği, eşek kafalı, eşek gibi inat, derler.

Bir birine sorsa kaç yaşadın diye, yaşı otuz üçü geçmişse bir eşek yaşı denir. Yaşı altmışı geçmişse iki eşek yaşı denir.

Adam büyüyor ama adam olmuyor, “Eşek kadar oldun amma adam olamadın” denir. Veya “Eşşeğin teki...” derler.

Hilekârı yılana, kahramanı arslana benzetirler.

Çirkini camızla misallendirirler.

Hıdrellezi kutlarlar ve adak günü kabul ederler. Gül ağacının dibine temsili olarak ne istediklerini yaparlar. Ev isteyen ev, tarla isteyen tarla, bağ isteyen bağ yaparak dilek diler.

İlyas A.S. dan ziyade Hızır A.S.dan söz edilir. Ab-ı hayat içmiş, hâlâ sağlamış denir. Ölmüş fakat Allah bir çeşit hayatı varmış demezler, hayat sebebini uzun uzun anlatırlar. Efsaneyi anlatan kitapları alarak evlerinde bulundururlar. Efsaneyi birbirlerine anlatırlar. Hızır’ın darda kalanlara yardım ettiğini canlı misallerle anlatırlar. “Kul bunalmazsa Hızır yetişmez” derler.

Her yıldız kaymasını büyük insan ölümüne yorarlar. Ay tutulsa silah sıkarak, teneke çalarak gürültü çıkarırlar.

Eski Maraşlılar Maraş’ın ilk baharı, son baharı pek olmaz derler.

Kırk gün zemheri kırk gün zahmeti derler. Zemheri çıktı oniki şubat geldi. Bayram oldu;

Buradan öte yağarsa kış doğarsa yaz derler. Oniki şubattan sonra güneş doğarsa insanı kızdırır kabûl ederler. Gerçekten evleri ayazlıdır. Kışın güneş güneye döner. Ayaza otururlar. Güneş doğar üstlerine kızınırlar.

Yazı Temmuz Ağustos bilirler. Ağustos 20-21 kuyruk doğar, serinlik başlar derler. Geceler serin olur. Serinlik artar. Sayılı sıcaklar başlar derler. Bunu zemheriye kadar uzatırlar.

Mart'ın soğuşundan korkarlar. "Mart kapıdan baktırır kazma kürek yaktırır" derler. Mart karı soğuşu üstünden küfrederler.

Çiçekler rahat açsın ulmasın için "Mart'ta yağmasın Nisan'da dinmesin" derler.

Karın yağdığı seneyi bereket yılı kabûl ederler. "Kar senesi var senesi" derler. Kar çok yağar su çok olur derler. Kışın çok yağmur yağsa su kıt olur diye kaygılanırlar.

Yapraklar dökülür. "Ağaç uyudu" derler. Ağaç dikmeye başlarlar. Ama incir gibi, ceviz gibi su damarı büyük ağaçları kışın dikmezler. Baharda dikerler. "Kışın dikilen iki yaşar" derler.

Sürekli yazdan korkarlar. "Kış kış gerek puş puş gerek" derler. "Kış olur bör böcük ölür, kış olmaz börböcük ölmez, ağaçlarımızı, ziraatımızı talan eder, mahveder" derler.

Aşırı rüzgardan korkarlar. Sular çekilir derler. Aşırı sıcak sebze yi kurutur çiçek açmaz bilirler.

Sudan korkarlar. Suyun dostluğuna inanmazlar. Suyun insandan kurbanlık diye gözünün düştüğünü zannederler. Çocuklarını sudan uzak tutarlar.

Avcılık yapan aileler olsa da avcılık yapanların hayatlarının sonunda musibetlere uğrayacağını söylerler. Zürriyetsiz kalır, âile içi ölüm felâketi yaşar derler.

Ayın ecerinde tabiat ağaç dikilmez, ağaç kesilmez. Kesilen ağaç kurtlanır, çabuk çürür. Dikilen fidan tutmaz. Ayla insan ve tabiat arasında bağ kurulur ve ayın bunları etkileyeceğine inanılır.

Kıl gibi ince ecer ay görüldüğünde kelime-i şahadet getirir veya “Ayı gördüm Allah amentü billâh, ne günahlarım varsa affeyle Allah” diye dua edilir.

Çok dövüşün felâket getireceğine inanılır. “Çok dövüş ya mala, ya cana...” denir.

Güvalara çok hürmet edilir, “namırsımızın bekçisi” gözüyle bakılır, içerde bir topak etimiz var denir, etler içinde eyâ, yiğitler içinde güvâ ille de ilk güvâ denir.

Hatta derler:

Bir gün eve güva gelir. Kızla güva damda yatar. Damın bir ucunda da oğlanla gelin yatmaktadır. Bu ara dama evin kadını çıkar. Elinde değnek vardır. Bakar ki kızla güva seyrek yatıyor, oğlanla gelin sık yatıyor. Kadın güvanın başına varır:

-Kız biraz sık yat, der.

Döner oğluyla gelinin yanına gelir:

-Kız biraz seyrek yat, oğlanı boğacaksın, der.

Bunu duyan oğlan anasına döner:

-Ne o ana, damın bir ucunda yaz, bir ucunda kış mı var yoksa? der.

Büyük afetlerde kurban keserler. Nezir kurbanını yerine getirmekten korkarlar. Birinin evi yansa, bir fakirliğe düşse toplama yaparlar. “Allah evlenene, ev yaptıranı yardım eder” derler.

Eski Maraşlılar iyi söverler. Hatta sövmeyi söz başı yaparlar. Sövmeye ülkenin birincisi olarak kendilerini görürler. Fakat çirkin sövmezler.

Eski Maraşlılar ağır şaka yapar. Günlerini şakalaşarak geçirir. Çok şaka yapanları herkes tanır. Ağır şaka yapanların yaptıkları şakalar sağda solda anlatılır. Nakledilen şakalar yazılsa ciltler dolusu kitap olur. Her insanın za’fiyeti üzerinden şaka yapılır, huylandırılır. Biri şapka giyer, öbürü arkadan gelip “Yos!” diyerek şapkasını yekindirir. O da ona söver.

Biri birinin kulağının arkasını kontrol ederek çimip çimmediğini öğrenir. Çimmişse, “Bugün çimiksin ha!” der.

Ufak yollu şakalarda hitaplar:

Deyyus, pezevenk, ellisekiz, puşt, bok herif, bok oğlu bok v.s. olur.

Biraz daha ileri gidilirse hitaplar daha da galizleşir.

İnsanların çoğu şaka yapar. Şakalaşmak hem vakit geçirme vesilesi hem de bir hayat biçimidir.

Eski Maraşlılar olmuş olayları anlatır ama fıkra icad edip hiciv konusu yapmazlar. Hikâye şeklinde olay anlatılır ve onu güçlendirecek fıkra eklenir.

Eski Maraş'ta mani vardır ama düşünlerde idare edecek kadardır. Türkiye ortalamasının üstünde değildir. Binlerce yoktur.

Türkiye'nin malı olan ve her yerde anlatılan Nasrettin Hoca fıkraları Maraş'ta fazlasıyla anlatılır. Kitapları alınır okunur, evlerde bulundurulur.

Eski Maraş halkı halk şiirine meftundur. Okumuş okumamış halk şiirinden parçalar bilir. Konuşmanın arasına koyar. Konuşmayı câzip hâle getirir. Karacaoğlan kendi malı olduğu için onu daha iyi bilir. Dertli'nin, Emrah'ın şiirleri Maraşlıya ulaşmıştır. Hafızasında vardır. Bilir. Çarşılarda halk şiirinin önemlilerinin divanları satılır. Bunlar ağırlıklı Maarif yayınlarıdır.

Cumhuriyetle beraber önce divan şiirinden anlayan dinleyen kalmaz, sonra halk şiiri geleneği kaybolur.

Eski Maraşlı hasseten kendi kanından canından Kuddusiye sahip çıkar. Ondan parçalar bilir. Söyler.

Eski Maraş halkı halk şiirinin yanında divan şiirine de muttallidir. Defterler cönkler tutar. Bu cönklerden bugüne ulaşanlar vardır. Ayrıca Maraş'ın içinden çıkma yetişme divan şairleri de vardır.

Çok eski Maraş'ta hattat çoktur. Dünya çapında hattatlar yetişmiş. Hayrettin Mer'aşî gibi... Bunlar İslâm âlemine yayılmış. Sonra azalmış, büyük hattatlar çıkmaz olmuş. Bugün el yazma Kur'an olarak Maraşlı İbrahim Efendi'nin Kuran'ları biliniyor.

Son dönem divan şairlerinden Nadir Baba da hattattır. Talebesi Salman Canpolat şair ve hattattır. Son dönem vaizlerden Zekeriya Hoca hattattır. Ömer Akkök, Nizamettin Gönen ellili yılların tabelacılar ve hattatlarıdır.

Eski Maraş'ta cine bağlı inanç fazladır. Cindar da çoktur. İyi cinle münasebet kuranlar olduğu gibi kötü cinle münasebet kuranlar da vardır. Büyü müyü bunlarla münasebet kurularak yapılır. Evler başlara yıkılır. Sidiklikler bağlatılır, çözdürülür. Yitikler iyi cinle münasebet kuranlardan öğrenilir. Yitiğin falan yerde denir.

Cin-şeytanın varlığı ayet hadisle sabit olduğu, bunlarla alakalı bilgi olduğu için eski Maraşlı cini cin yerleşimini dikkate alır. Her işte euzu besmele çeker. Onların yerleşim yerini dikkate alır.

Havuz başları, ev girişleri, eşikler, ahırlar pis noktalar buraların cin yuvaları olduğuna inanılır. Buralarda durulmaz. Oturulmaz. Sıcak su dökülmez. Sıcak su dökülmüşse, cin de varsa, cine isabet etmişse cinin zarar vereceği kabul edilir. Hasseten çocuğuna zarar verilirse zarar verenin çocuğuna zarar vereceği kabul edilir. Cinnin yılan, kedi, köpek şeklinde temessül edeceği kabul edilir. Bunlara euzu besmele çekilmeden taş atılmaz.

Gece iş tutmak hoş karşılanmaz. Hava kararır, iş bırakılır. İş erkene bırakılır.

Akşamın hayrından sabahın şerri daha hayırlıdır kabul edilir.

Gece buğday eken de ölmüş denir.

Süpürge üstünden atlama hoş karşılanmaz. Soğan kabuğu yakan kınanır, fakirlik getireceğine inanılır.

Eski Maraşlı komşusuna zarar vermez. Evini gözetlemez. Oğlanlar mahallenin namırsını korur. Başka mahallenin genci onların mahallesinden fazla geçse önu kesilir, sorgulanır.

Mahallenin namırsı bizden sorulur denir.

Kurt komşusunu yemez, denir.

Her kuşun eti yenmez, denir.

Komşu komşunun külüne bile muhtaçtır denerek hukukuna riayet edilir.



Eski Maraş'ta yaz geldi mi damlardan tarhana eksik olmaz. Her gün birileri serer 3, 5, 10 gırat tarhana yaparlar. Firik olduğunda konu komşuya dağıtılır. Hasseten evde oğlan kız nişanlı varsa tarhana çiği bir çaputa sarılır ceviz badem içiyle birlikte nişanlı evine gönderilir.

Yenilen tarhana firiklerinin kritiği yapılır. Tarhana çıkar çıkmaz soru edilir. Bunun için kadınlar yaptıkları her şeyin en iyisini yapmaya çalışır.

Damlara çıkmak kolaydır. Gece olur. Gençler tarafından firikler çalınır. Kim çaldıysa yakıştırmaları yapılır.

Çocukların ezan okuması hoş karşılanmaz, ölüm haberi getirecek kabul edilir.

Yağmurun yağmadığı zaman çomçalı gelin yapılır. Büyükçe bir çomça adama dönüştürülür. El kol yapılır. Baş düzenlemesi yerine getirilir. Çocuğun biri bir kolundan, öteki öteki kolundan tutar. Gedik gedik gezer, ev ev uğrar.

-Çomçalı gelin nee ister!

-Bir kaşıkçık tuuz ister!

-Tuz olmazsa yaağ olsun! Senin gönlün sağ olsun!

Derler. Kadınlar çomçalı geline birer tas su dökerler. Çocuklar da,

-Tarlada çamur, teknede hamur, ver Allahım ver yağmur diye dua ederler.

Çocuklar verileni alır, toplar. Büyükler bunu alır, sokakta yemek yaparlar, dağıtırlar. Bu şekilde yağmur yağacağına inanırlar.

Kar yılı, var yılı denir. Çünkü kar baharda erir, su haznelerini besler.

Martta yağmasın, nisanda dinmesin derler. Çünkü martta ağaçlar çiçek açar, yağmur buna zarar verir. Nisan yağmurları ise her türlü ziraata iyi gelir.

Yazın yağın yağmur dikkate alınmaz. Bu mevsim yağın yağmur esen yele yetmez denir. Yazın çok rüzgâr eserse sular çabuk çekilir kabul edilir.

Ekilen için, mahsul kazmanın ucunda denir. İki sula bir kaz denir.

Çünkü su toprağı bastırır. Kazma kökleri havalandırır.

Eski Maraş ziraat memleketidir. İklimi meyve yetiştiriciliğine pek uygun değildir. Toprağına intibak etmiş meyvelerin pek çirliğı olmaz.

Bağcılık iyidir. Rüzgâr çıkmadan ağ üzüm yenir biter. Kabarcık-  
sa rüzgâr biter, yeter. Şiresi yapılıdır. İyi budanmış kabarcık tiyekleri her yıl üzüm verir.

Ziraatsa risktir. Pamuk çıkmadan çeltikçilik iyidir, ileridir. Kazandırır. Şâd eder. Fakat kaybedersin, her şeyin gider. Dilenmez dilenci olursun. Dillere düşersin. Varlıktaki hikâyelerin anlatılır. Ovadaki maceraların dillerde dolaşır. Bir zamanlar ovaların kralıydı, şöyleydi, böyleydi, şimdi şöyle oldu Allah yardım etsin denir.

Eski Maraş'lı ölü yıkanırken gözünü açarsa çok yakınından biriyle küs gidiyor, özlemi içinde kabûl edilir.

### **Eski Maraş'ın İçtimâi Hayatıyla Alâkalı Farklı Bilgiler:**

Eski Maraş küçüktür. Küçük yerde herkes birbirini tanır. Konuşur. Çekememezlik olur. Biri ziraatta derebeyi olur, yeni derebeyiler çıksın istemez. Başkaları da ekmek yesin, ağalık beylik yapsın istemez.

Biri ziraata soyunur, öbürü suyunu keser. Sen de başıma adam olma der. Son dönem zenginlerin adı "efendi"dir. Yeni efendilerin çıkmasına müsaade etmez. Düşmanlıklar olur. Ölüm hâdiselerine rastlanır. Kadı Mehmet, Kadı Ali her neyse vurulmuş denir. Bir kişi sevinir, yüz kişi, zahramızı tutardı eyvah der.

Bir dönem Maraş'ta Beyler vardır. Bunlar "Bey" dedirmek için her şeyini verir, bitirir ailelerdir.

Bunların bir kısmı doğuştan Beydir, Dulkadir Beyleri gibi.

Dulkadirliler bir aşiretler gurubunun kurucusu, bir araya getiricisi ve idare edicisidir. Kendileri aşiret değildir. Aşiretler gurubunun lider ailesidir. Aile geniştir. Orta Asya kökenli bir bey ailesidir. Türktür.

Maraş'ta Beyazıtlı ailesi doğudan gelmedir. Geldiklerinde Bey değildir. Zamanla güçlenmiştir. Dulkadirlinin elinden gücü almıştır.

Bey olarak anılmıştır. Beyazıtlı Beyleri denmiştir. Gelirken Türk olmamakla birlikte Türkleşmiş bir ailedir. Ya Moğol Tatar veyahut Kürtken Türkleşmiştir.

Maraş'ta hâkimiyeti ele geçirmeleri Maraş'a çok pahalıya mal olmuştur. Liderlik duygusu ruhlarına işlemiş bir ailedir.

Maraş'ta siyaseten olmamakla birlikte başka sebeplerle güç kazanmış Bey olmuş aileler de vardır. Sezalar gibi...

Maraş'ta zadeler, asilzadeler vardır. Bunlar daha çok varlıklı, ailesi temiz, aile içi gelenek göreneklere sahip ailelerdir. Diğer bir adla kökü kömeci belli ailelerdir.

Maraş'ta ilim adamlarının kurduğu, ilim adamlarına bağlı kurulmuş kök kömeç oluşturmuş, aile geleneği yaratmış zade, asilzade aileler vardır.

Maraş'ta bir şekil kendini ispat etmiş Efendi lâkabını almış aileler vardır.

Ağa toprak sahibi olanlardan çıktığı gibi şehir içinden de çıkmıştır.

Eski Maraş'ın ağırlığı esnaftır. Kendi ekmeğinin peşinde, muhafazakâr, vatanına milletine bağlı orta sınıftır. Aşırı zengin azdır.

Maraş'ta tarih boyu güçlü aileler vardır. Bunlardan bir kısmı zamanla kaybolmuştur. Bir kısmı bu güne gelmiştir.

Maraş'ta son dönemde güçlenmiş, zevale uğramış aileler vardır. Bunların başında Kadılar gelir.

Kadılar Maraş harbi öncesi Elbistan'dan gelmiş Maraş'ta güçlenmiş, zengin olmuş bir ailedir. Maraş harbi sonrasında siyasete atılmış, bunun getirisini iyi kullanmış, aşırı toprak zengini olmuşlardır. Okumuşları âlimleri vardır. Fakat arkasını getirememiş, zevale uğramışlardır.

Kadıların dışında Elbistan'dan Maraş'a gelmiş, Maraşlı olmuş, Maraş'ta aile olmuş, güçlenmiş Elbistanlı aileler vardır. Veliddin Efendi Hoca, Bahçeci Hoca, Muhittin Efendi hoca gibi...

Maraş'ta külhanbeyliği ile meşhur aileler de vardır. Her mahallede bir iki aile külhanbey ailesidir. Külhanbey aileler de aile içi geleneği

tamamlamıştır. Dövüşten kavgadan korkmazlar. Hapis yatmaktan çekinmezler. Yasadışı işlerle de uğraştıkları olur. İçki, kumar ve bunun gibi toplumun hoş karşılamadığı alışkanlıklar olur. Çok ileri gitmemişse, kendi mahallelisine sataşmazlar.

Eski Maraş'ta adamın sözünü esirgemeyenine deli denir. Tıpkı atın iyisine doru dendiği gibi. Belki ta'bir tarikattan geçmedir. Tarikatta delilik makamdır. Sözünü esirgememek, hakperest olmak, hak hususunda ısrarcı müdahil olmak bir İslami icaptır. Sahabe böyledir. Hakka tapar, Hakkı tavsiye eder, hakkın hukukun kaynağını Allahtan bilir. Kulluğun ilk icabı hakperestliktir, der.

Bundan olacak, Maraş'ta hakperest, sözünü esirgemez, biri yalan söylese yalanını hemen yüzüne vurur, politik tipten hoşlanmaz, kimseye eyvallah etmez, içi dışı bir insana deli denir. Bu mânâda dolu da delisi vardır. Deli lâkaplıları vardır.

Maraş'ta ayrıca aklında kusur olanlara da deli denir. Ancak bu deli akli bozuk, davranışı bozuk delidir. Etrafına zarar vereni de olur. Maraşlı çocuğuna tembih eder:

-Oğlum kimsenin delisini huylandırma. Akıl incir çekirdeğini doldurmaz bir şey. Varlığı yokluğu an meselesi. Eğer huylandırırın Allah başına verir. Bak ibret al. Aklın ne kadar kıymetli bir şey olduğunu anla, Allahına şükret. Zaten bunları Allah akıllılar akıllarının kıymetini bilsinler diye yaratır, verir, der ve nasihat eder. Allah yardım eylesin, der düa eder.

Maraşlı ahlâksıza, huysuza da deli der. Ölüsü olan bir gün, delisi olan her gün ağlar, der. Adını deliye, götünü çalıya koyuk, der. Deliye bulaşacağına çalıyı dolaş, der. Deliye ne et, ne edil, der.

Eski Maraşlı pehlüle çok değer verir. Günahsız insan gözüyle bakar. Velayetine inanır. Saygı gösterir. Allah rızası için bakımını üstlenir. Bunların kerametinden bahseder. Buluştuklarını anlatır.

Çürük, Hortum, Hacıaslanın Delisi bunlardandır.

Maraş'ta mevsimlik delilerden bahsedilir. Mevsimlik deli, bir sebzeyi bir mevsim çok yiyen ve buna bağlı bir çeşit delileşen şahıs, ailedir. Hastalık önce oluşup sonra irsileşebilir. Mevsimi gelince ortaya

çıkabilir. Konuşulurken şöyle denir: patlıcan mevsimi geldi, falanca ailenin delilik mevsimidir. İsimler verilir.

Eski toplum ziraat toplumdur. Toprak elle işlenir. Usulü birdir. Toprak ne kadar mahsul verirse versin kendi çoğalmaz. Çoğalışı sermayeye benzemez. Yani yerinde sayılır, üstünden gelen yenir.

Onun için toprak sahibi aileler kendi içinden kız alır verir. Hele daha büyük toprak sahipleri bunu daha ısrarla yapar. Kızlarını aile dışına vermez. Arazisinin bölünmesini istemez. Bu da bu tür ailelerde zihinsel bozukluğu olan, nispeten baş büyüklüğüne sahip olan, çarpık yürüyen vs. bir nesli ortaya çıkarır. Ailenin sonu gelir, mal biter.

Bu da bir tür deliliktir.

Eski Maraş'ta esneyene nazar değmiş kabul edilir. Evde sık sık cam cıncık kırılıyorsa yine nazar değmiş kabul edilir. Hoş karşılanır. Hemen bir hocaya gidilir, okunulur. Nazar üstünden alınır. Veya daha başka şeyler yapılır.

Eski Maraş'ta su ve süt ürünleri nazar götürmez olarak bilinir. Sağmal hayvanın memesinin dolgunluğu nazara gelmesin diye misafirlere gösterilmez. Nahıra giden keçilerin memesine torba bağlanır ama bu oğlak emmesin diyerdir. Hayvanların ne kadar süt verdiği başkalarından saklanır, süt sağmaya başlanırken okunup üflenir.

Hayvan sütünü bırakmadığı zaman nazar değdiği kabul edilir ve nazar edene kötü söylenir. Okusun diye hocalar gidilir. Nazar değdiği için sütünü bırakmayan, çatlayan hayvan olur.

Aynı şey su için de geçerlidir. Adam kuyu vurur su çıkarır. Bağlarda su çok aranır. Misafir gelse suyun yanında ağırlanır. Zerzevat yetiştirilse onunla sulanır. Susuz bağcılık zulüm olur. Ama çıkan suya biri nazar eder su çekilir, kurur. Kuyu sahibi huylanır, nazar edene kötü söyler.

Eski Maraş'ta başsak yapmak âdettir. Biçerdöverin olmadığı yıllarda orakla biçilen buğdayın tarlada kalanını yoksullar başsaklar. O mevsim bütün fakirler başsak peşindedir. Bağlarda da başsak yapılır. Üzümler, cevizler, bademler, fıstıklar başsaklanır. Ağaçlardaki meyveleri başsaklamak için çocuklar cücük lâstiği kullanır, büyükler ince dal

kullanır. Daha önce çırpılırken düşmeye direnen cevizler, iyice olgunlaştıktan sonra kendini bırakır, kendiliğinde düşer. Başakçılar bunları yerden toplar. Ama en zevklisi cücük lâstığı ile vurup vurup düşürmektir.

Hayatı basit yaşayan, bölge şartlarında üretim yapamayan aklını da geliştiremez. Ufuklu insan olamaz, çocuksu davranır. Üç beş eşya ismi bilir, üç beş yüz kelime ile derdini anlatır.

Bunun Maraş'ta örneği Sırlılardır. Sır hayatın çok zor şartlarda yaşandığı yerlerdir. Çok meyilli ve kayalık bir coğrafyadır. Maraşlının:

-Vatanını da ip tutanını da dediği yerlerdir.

Bunlar basit yaşar, basit konuşur. Saf davranırlar. Buralara Sır denmesi muhtemelen bir de saklanmaya müsait olmasındandır. Bir asker kaçığı veya kanun kaçığı burada saklansa ordu gitse bulamaz.

Sır konusunda Maraş'ta bir efsane anlatılır:

Yavuz Mısır'a giderken arada bir baş kaldıran Maraş'ı da tam olarak Osmanlıya bağlamak ister. Sır'ın olduğu yerde Maraşlılarla bir çatışmaya girecektir ama arkasına döndüğünden askerinin azaldığını görür.

-Vezir asker nerde!

Diye sorunca vezir şu cevabı verir:

-Sır oldu Padişahım.

Eski Maraşlılar bu saf insanların konuşmalarını çok nakleder ve güler.

Sırdan sabahleyin atlarının eyerlerinin üzerinde veya yaya Maraş'a gelen insanlar güneş karşılarında olarak yolculuk eder. Güneşi karşılarında bulur. Akşam dönerken de batmakta olan güneş tam karşılarına gelir. Bu durumdan bıkan Sırlılar Maraş kadısına şikâyete giderler.

-Kadı Efendi sabah güneş alınımızın çatında, akşam gene alınımızın çatında. Şu güneşe bir şey söyle.

Derler. Kadı Sırlıları dinledikten sonra:

-Ben güneşe tembih ederim ama siz de atın eşiğin semerine yan oturun, der.

Kadı Efendinin “Yolunu veya yurdunu değiştir” dediği de rivayet olunur.

Sırlıların saflığı İmirballı suyuna da bağlanır. Bu bir çeşme suyudur. Güya çeşme Sır’dadır. Kim içerse bir tuhaf olur. Onun için tuhaf davrananlara Maraşlılar “İmirballı delisi” der.

Sırlılar peşpeşe yola koyulur. Yolda susayınca Ceyhan’dan su içmek isterler. Ama Ceyhan derindedir. Birbirlerinin ellerinden tutarak aşağılara doğru sarkarlar. En yukarıdaki de sağlam bir ağaca tutunur. Diğerleri de onun ayağından, öteki ötekinin ayağından vs tutunarak Ceyhan’a inmeye çalışırlar. Fakat en yukarıdaki zorlanmaktadır. Eli neredeyse boşanacaktır. Aşağıdakilere bağıırır:

-Sıkı durun ha! Elime bir tu diyeceğim.

Elini bırakır tu der. Der ama kendi de dâhil aşağıdakilerin hepsi birden Ceyhan’ı bulur.

Sırlılar yolda giderken bir saat bulurlar. Hep beraber bakarlar, anlayamazlar. Derler ki bunu köye götürelim, bilecene gösterelim. Götürürler. Gösterirler. Bilecen bakar, inceler. Altı üstlü her tarafını kontrol eder. Sonra der:

Bu Avrupa kekliği olsa gerek.

Bu tür hikâyelerin arkası çoktur. Eski Maraşlılar hep bunları anlatıp güler.

Yine eski Maraşlılar bir minare hikâyesi anlatır. Güyâ Dereliler Ulu Caminin minaresini çalmaya kalkarlar. Hazırlık yaparlar. Gece gelirler. Caminin minaresini çekip çıkarmak için minarenin dibine tenekelerle zeytinyağı dökerler. Guya minarenin dibini yumuşatacaklardır. Fakat minareyi yerinden sökemezler. Sabah namazı vakti olur. Namaza gelenler bunları yakalar. Kadıya götürürler. Kadı da bunlara köy olarak o zamanlar aydınlatmada kullanılan ‘şerik’ yağı temin etme cezası verir. Güyâ bundan sonra Ulu Caminin aydınlatma yağı olan şerikin temini Dereliler tarafından karşılanacaktır.

Eski Maraş'ta köylü şehirli, iki ağaca önem verir. Biri çınar, biri dut...

Ev içlerine yol kenarlarına dut dikilir. Bunları zata mahsus diktikleri gibi hayır olsun için de dikerler.

Dutun meyvesini insan yer dökülenlerini hayvanlar yer, artanını da karıncalar götürür.

Maraşlı dutu sade yer, kurutmaz, pekmezini yapmaz. Çünkü yeteri kadar üzümü vardır. Her türlü şire ihtiyacını üzümle yapar. Ancak Afşin Elbistan yöresi köylüleri duttan şire yapar. Kurutur, kurusunu kıymetli şire yerine koyar.

Maraşlı dut kurusunu hafife alır. Hatta, "Dut kurusu ile avrat sevilmez" der.

Maraşlı gölgesi için çınar diker. Çınarın gölgesi hafif olur. Altında rahat nefes alınır. Rahat uyunur.

Çınar suyu sever ve hızlı büyür. Uzun seneler asırlar yaşar. Varlığını devam ettirir. Çabuk çürümez. Kerestesi dayanıklı olur.

Maraşlı çınar gibi yaşlı ağaçlara ulu ağaç der, hürmet eder. Çam gibi ağaçların ulusuna bu kadar hürmet etmez. Ama çınarı simge yapar. Dalını kesmeye kıyamaz. Kesilmesine karşı çıkar. Kesene zarar verene buğz eder. Beddua eder. Kesenin iflah olmayacağına inanır. Ulu ağaçların ruhu olur, der.

Haseten subaşlarına, su kıyılarına çınar diker, gölgelenir. Suyun serinliği ile çınarın gölgesini birleştirir, burada rahat eder.

Eski Maraş evlerinin sokağa bakan duvarlarında taşlar olur. Eskiyen duvarların sağından solunda taşlar düşer. Şu olur, bu olur, boşluklar açılır.

İnsanlar yolda kâğıt bulsa dürer büker bu açılan yerlere koyar. Yerdeki eski yazılı kâğıdı alır, öpüp alınma koyar, sonra bir kovuğa yerleştirir. Kâğıt kutsal sayılır.allahın üzerine yemin ettiği söylenir. Kuran da kâğıda yazılı denir. Sanki kâğıtla medeniyet arasında münasebet kurulur. İnsanlığın geldiği yerde kâğıt ve kalem iki önemli unsur olarak görülür. Kuran bile eskise insanın ayak basamayacağı yere, insan gibi gömülür veya yakılır.



Aynı hürmet ekmek için de yapılır. Ekmeği yerde gören bir adım bile atmaz, ekmeği yerden alır, üfürerek kirinden temizler, öpüp alnına koyduktan sonra bir duvar kovuğuna veya ayakaltı olmayan bir yere koyar. O orada yıllar yılı kalır ve ya karıncalar götürür. Ekmek ve kâğıt, eski toplumun kutsallarından sadece ikisidir.

Kişi nimete şükretmelidir ki Allah devamını versin. Zaten eski Maraşlı açık ekmek yer. Çarşı ekmeği yer. Somun daha sonra çıkmıştır. Kutsalı çok olan eski nesildir.

Eski Maraş'ta büyüklere aşırı hürmet edilir. Büyükler de aşırı otoritedir. Kendini saydırır, saygınlığını bozacak davranışı olmaz. Büyükler sade ana baba değildir. Aile içi büyükler olduğu gibi mahallenin de büyükleri vardır. Onlar da hürmet görür.

Eski Maraş'ın ağırlığı orta sınıftır. Yine zengin azdır. Orta sınıf genelde meslek sahipleridir. Meslekte üretim el ile yapılır. Onun için üretilen malzeme pahalıdır. Gelir olsa da gideri zor karşılır.

Gelir gideri zor karşıladığı için de zahrasını tutan, üstünü kapatan kendini ağa paşa kabul eder. Rahatlar. Kışı çıkartırım, der. Şimdi ise üretim makine ile yapılır. Eşya ucuz. Eşya çok. Fakat gelir az. Orta sınıf az. İşçi sınıfı çok. İş bulmak zor.

Babalar belli yaştan sonra çocukları iş hayatına alır. Zora alıştıtırır. Paranın nasıl kazanılacağı öğretilir. İşe, çalışmaya, para kazanmaya, biriktirmeye alıştıtırılır. İşe çocuk yaşta alışan delikanlı işten korkmaz. Ekmeğini taştan çıkarır. Sanatı vardır perişan olmaz.

Her çocuğun sanatı olmalıdır. Sanat altın bileziktir. “En kötüsü saz bellemek, onu da belle duvar kovuğuna sok” der. Yine Maraşlı “Bok al, bok sat, bok oğlu boka muhtaç olma” der.

Tüm Osmanlı memalikinde olduğu gibi Maraş'ta da bütün meslekler bir peygambere veya bir din ulusuna bağlanır.

Başta doğru gidersek Maraş'ta her meslek mutlaka bir tarikat şeyhine, bir tarikata bağlı olur. Esnaf teşkilatının başında bir de tarikat şeyhi olur.

Demircilerin piri Hz. Davut'tur. Marangozların piri Hz. Nuh'tur. Terzilerin piri Hz. İdris'tir. Berberlerin piri Selman-ı Pak'tır. Vs.

Toplum gerek peygamber gerekse bu şeyhlerin ruhaniyetinin meslek sahiplerini koruyacağına inanır. Bunların tasarruf sahibi olduğu kabul edilir. Dualarına, dualarının devamına inanılır. Bu mesleğe şunların duası sinmiş, denir.

Ayrıca sahabe kabirlerinin de bulunduğu memleket için bir güvence olarak kabul edilir. Ruhaniyetlerine inanılır.

Bütün bu inanışlar mesleklere bir ruhaniyet getirir. Kutsiyet getirir. Mesleği ma'nevileştirir. İş ahlâkı kazandırır.

Eski Maraş'ta otoriter olanlar sade babalar değildir. İnsanların babalarını görünce dizinin bağı çözüldüğü gibi, ustalarını hocalarını görünce de yürekleri düşer. Korkar. Çünkü büyükler hem sever, hem döver.

Büyükler böyle otoriter olmakla beraber küçüklerini sever ve korurlar. Küçükler için varlarını yoklarını ortaya koyarlar. Döver, dövürmez, gözünden ırmazlar.

Onlar da haklıdır çünkü hayat hep cicim aylarının yaşandığı yer değildir. Zordur. Mücadeleler gerektirir. Çocuklara bunları aktarmak gerekir. Tattırmak, tanıştırmak, ucundan kıyığından yaşatmak gerekir. Büyükler de bunu yaşatır, gösterir. Çocuklar da böylece erkenden hayatı öğrenir. Evlendiğinde ailesini perişan etmez. Ekmeğini taştan çıkarır.

Hocalar babalar çocuk oyun çağına dönüşmüşse işten öğrenmeden kaçırıyorsa önünü kesmek için kötüye üstünden eksek etmez. Çocuk öğrenmeye dönünce kötek de biter. Ama o kapının açıklığını her çocuk bilir, sezer. Ona göre temkinli davranır.

Eski Maraşlı erkekleri hafif göbekli olur. Böyle olmanın erkeğe daha çok yakıştığı kabul edilir. Göbeğin üstünde kuşak olur. Sigara içenler tabakalarını buraya yerleştirir. Cumhuriyet dönemi itibarıyla başta şapka olur. Ancak şapkalar hafif öne eğik tutulur. Ma'lum ya, Maraş erkekleri biraz kabadayıdır. Zaten vakasız erkek de az çıkar.

Kabadayı karakter olup da tespihsizi zor çıkar. Gençse otuzçlük, yaşlıysa doksan dokuzluk tespih taşır. Çok gençse, hovardaysa tespihi düzensiz çeker, oturaklıysa düzenli çeker.

Eski Maraş'ta külhanbey çöktür. Bunlar havalarına sinek kon-  
durmazlar. Havaları üstlerine başlarına giyim olarak akseder.

Ayaklarında yumurta topuk ayakkabı olur. Veya ökçesi basık, to-  
puğu yüksek, sivri burun kundura giyerler. Şalvarları dökmeli olur,  
yürüdüklerinde şalvar yelpaze gibi sağlı sollu çalkalanır. Üstte yelek,  
üstüne dalgeçir yelege, avcı yelege, iç yelek de denilen yelek giyerler.  
Yelek üzerinde köstekli saat ve şatafatlı zinciri olur. Ceket kartalkanat  
omuza atılır. Başta şapka olur. Onun da ucu ya havaya kalkık ya ucu  
yere eğik olur. Tabii elde mutlaka tek devir tesbih olur, sallaya sallaya  
yürür.

Külhanbey bir miktar yürür sonra durur, sağa sola arkaya bakar,  
çatacak adam arar. Başkalarıyla konuşurken bela arar gibi konuşur.

Külhanbeyler argo ve küfürlü konuşur. Kendilerinin nasıl biri ol-  
duğunu hemen karşıdakine küfürlü argolu konuşma yoluyla anlatır.  
Onlar da böyle birine karşılık vererek kavga etmek istemediklerinden  
alttan alır. Namlı kabadayılar kama ile birini yaralayacak olsa kaması-  
nın ucuna ip dolar, hasmını kaç santimlik deleceğini hesaplar, ona göre  
kama vurur. Bunlar kavgada ya doğrar, ya doğranır. Ya yarım canlı  
kalır ya ikide bir hapse girer. Millet de bunların hikâyesini duyduğu  
zaman,

“Su testisi suyolunda kırılır” veya “Keskin sirke küpüne zarar ve-  
rir” der.

Gençlerden bu yola girmek isteyenler “Bu yolun sonu yok” diye  
ikaz edilir.

Bu tür belalıları olan aileler hayatı korku içinde geçirir. Aha şim-  
di kötü haberi gelecek gibi bir endişeyle yaşar.

Eski Maraş hanımları kocalarına kesinlikle adıyla hitap etmez.  
Kocasının sosyal konumuna göre bir ad seçerek öyle hitap eder. Adıyla  
çağırarak ayıp kabul edilir. Kadın herifinin kırık yerini ortaya koymaz.  
Herifi üstünden ailesini tebci eder. Ayakaltı etse çocuklarına kesir  
vurmuş olur. Çünkü kız oğlan everirken herifinin ismi gerekir. Nasıl  
olsa “Deve adını sattırır.” Erkek efendiye kızını efendiler ister. Kadı-  
nın itibar etmediği aileden kız almak istenmez.

Kol kırılır yen içinde kalır. Ananın hürmet etmediği babaya çocuklar da hürmet etmez. Millet de hürmet etmez.

Baba eve ekmeğ getirir. Olmazsa ev çıkmaza girer. Ekmeği yiyenler de ekmeğin hakkını verir. Ekmeğini yediğine hürmette kusur etmez. Kusur en ayıp şey olarak karşılanır. Aslında ekmeği yenen her insana hürmet edilir. Ekmeğini yedik, denir.

Eski Maraş'ta evden kaçan kız pek olmaz. Gençler ne kadar arzu etseler de geleneği aşamazlar. Ama gene de insanlık hali, ufak tefek gönül oyunları olur. O zaman seven sevdiğine verilir. Okuma yazma yaygınlaştıkça mektuplar gönderilir. Eski Maraş'ta çok evlilik pek görülmez. Olanlar da aile geleneği içinde bunu yapar. Baba yapmışsa oğul, torun da yapar. Bunlar da dikkat çekecek kadar olmaz.

Bazen kötü yola gidenler bu yolda gittikleri kadınla evlenir, onları kötü yoldan kurtarır. Bu tür kadınlar içinde ıslah-ı hâl edenler içinde dillere destan olanlar olur. Zira takva ve ihsanları ile dikkat çekerler. Maraş'ta babadan dededen gördüğünü işleyenler için:

-Kurt ulusundan gördüğünü işler, denir.

Eski Maraşlılar meşhur bir âlimle karşılaşırsalar hemen yolda dururlar, sırtlarını duvara vererek ellerini bağlarlar, başlarını öne eğerler hoca efendiye selam verirler veya selamını alırlar. Hoca efendi gittikten sonra yollarına devam ederler.

Yanlarında çocuk varsa hoca efendinin elini öptürürler. Dua talep ederler.

Ama hocalar kusur etse dedikodusunu eksik etmezler.

Eski Maraşlılar pek halıyı bilmez, yerine kilim kullanır. Bunun da çeşitleri olur. Hele kilimler tamamen eski Türk desenleri ile tezyin edilmiş olur.

Eski Maraş'ta ceviz çok olduğundan ceviz işlemeciliği de çok ileri derecededir. Ceviz ağacından yapılamayacak şey düşünülmez. Moderne geçilirken Avrupaî dolaplar da yapılır. Ondan önce sandık, konsol, sehpa, sandalye çeyizin olmazsa olmazlarıdır. Bunlar hep cevizden yapılır. Konsolların üstünde yine cevizden yapılma aynalar olur. San-

dıkların ve konsolların görünmeyen parçaları kavaktan, çınardan olsa da görünen yerleri cevizden olur, çok da süslü olur.

Eski Maraş'ta asker bavulları da cevizden yapılır. Askere gurbete gidenler bavullarını alarak gider.

Yani cevizden yapılan şeyler hep ihtiyaç duyulan şeylerdir. Süs eşyası değildir.

Hızarın olmadığı zamanlarda yapılan bu ceviz mobilyalar birer sanat eseridir. Bunlar nasıl kesilir, düzenlenir, işlenir akıl almaz. Hele o sandalye çeşitleri insanın aklını durdurur. Bazı aileler bu işte yoğunluk kazanmıştır, mehâret kazanmıştır. Aşıklar, Maraşlıoğulları, Akkökler, Karpuzoğulları, Vişvişler, Bertizlioğulları ve diğerleri gibi.

Bir gün bu eserler için müze kurulsa, elde kalanlar toplansa, sergilense muhteşem eserler yeni nesle tanıtılmış olur.

Eski Maraş'ta içtimai hayatın bir merkezi de Postane ve çevresidir. Zira haberleşme mektup, telgraf ve telefonla olur. Bunlar da devlet tarafından yapılmaktadır. Bir şey gönderilecekse postaneden gönderilir, telgraf çekilecekse oradan çekilir, mektup yazılmışsa oradan postalanır. Velhasıl Postane civarı hareketlidir, canlıdır. Mektup yazarlar, koli üzeri yazarlar, dilekçe (arzuhal) yazarlar, postaneye bağlı iş yapanlar oradadır.

Postane burası olunca her çeşit esnaf, hasetsen de kırtasiyeciler buradadır. Gazete satanlar buradadır. Gazete buraya gelir, o da iki üç gün sonra gelir. Millet bu gazetelere bayat demez okur. Hem de satır satır okur ve inanır. O zamanki gazetelerin çoğu sistemin gazetesidir. Muhalif gazete pek yoktur. Tercüman, Milliyet, Yeni İstanbul popüler gazetelerdir.

Buradaki kırtasiyeciler gazete, zarf kâğıt, kitap defter ve Milli Pi-yango bileti satar. Toto oynatır. Gazeteciler caddede gazetenin ilgi çekici manşetlerini sesli olarak söyle, "Yazıyor!" diye bağırarak satar. Gazete satıcısı olarak ünlenen aile Kurtuluş Mahallesinde oturur. Onlara gazeteciler denir.

Mektup yazmakla meşhur Alaman Ahmet de PTT civarında bulunur, eğleşir. İş yapar.

Eski Maraş ovaya inince biter. Ovada millet bahçecilik yapar. Şimdiki Kıbrıs meydanının oralar patlıcan bahçeleridir.

Maraş'ın klasik sebzeleri şunlardır:

Marul: Yıkılır ve pekmeze banılarak yenir. Cacık yapılır, pilavla yenir. Salata yapılır, yemeğin yanında yenir.

Pancar: Sarma yapılır, boranısı yapılarak pilavla yenir. Yumuşak olduğundan yengel düşer.

Hıta: Yalnız başına yenir. Acura benzer ama yeşildir. Acur gibi eğri de olmaz.

Hıyar: Cacığı ve salatası yapılarak pilav yanında yendiği gibi pekmeze banılarak veya bıçakla ikiye dilinip arasına tuz serpilerek de yenir.

Bamya: Sulusu yapılarak pilav yanında yenir. Bamyanın küçük olanları tercih edilir ve bir miktar da kış için kurutulur.

Şeker pancarı: Çok az ekilir. Haşlanarak tatlı niyetine yenir.

Biber: Türkiye'de en çok biber üretilen yer Maraş'tır dense abartılmış olmaz. Taze olarak yemeklere, salatalara katılır. Dolma yapılır. Kış için dolmalık olarak kurutulur. Tatlı biber genellikle Kerhan, Ayaklıcaoluk, Sarıkız gibi yaylalarda yetiştirilir.

Ayrıca ovada yaprak biber imalinde kullanılan bir başka biber yetiştirilir. Bu biberiyle Maraş her zaman dünyâ çapında meşhurdur.

Domates Maraş'ta yetişir. Hasseten kırsalda, serin yerlerde daha güzel yetişir. Maraş'ın kendine özge domates çeşitleri vardır.

Sululuk fasulye birkaç çeşittir. En yengeli turtul'dur. "Fasulye turtul, ye de kurtul" denir. Maraş'ta yetişir. Sıcağı sevmez. İlbahar hasseten sonbahar iştahla yetişir. Yazın yendiği gibi kışa da kurutulur yenir. Turşuya da atılır.

Çekirdek fasulye Maraş'ın Göksun Elbistan gibi kazalarında yetiştirilir.

Patlıcan: Sıcağı seven bir bitki olduğu için ovada yetiştirilir. Yazıya mahsus sebzedir, bahçeciler yetiştirir.

Et kabağı da daha çok kırsalda yetiştirilir.

Sonradan Maraş ovaya inince bu patlıcan tarlaları arsa oldu ve apartman otel vs yapıldı. Maraş'ın ilk arsa zengini bunlar oldu.

Eski Maraş'ta bahçeciler kanalizasyonun atıkları olan boklu su ile sulama yapar. Bu da sebzelerden insanlara parazit geçmesine sebep olur. Belirti olarak karın şişliği yapar, insanın rengi sararır. Belediye Başkanlarından Hasan Sukuti zamanında boklu su ile sebze sulamak yasaklanınca bu tür hastalık da azalır.

Eski Maraş'ta bağırsaklarında tenya olanlar sabahleyin aç bırakılır, sonra süt içirilir, sonra kabak çekirdeği yedirilerek tenyanın düşmesi sağlanır.

Eski insan giyim kuşamda temizliği anlamış ama tabiatı tanımadığı için diğer konularda eksik kalmıştır. Temizliği kavradıktan sonra marul satanlar,

-Pınarbaşı marulu, yağlı dürülü, temiz su marulu!

Diye satmaya başlar. Nane satanlar da satarken temiz su ile sulandığını bilhassa söyler.

Eski Pınarbaşı, Kayabaşı'nın yarısı, Haydarlı'nın sınırına, Çomaklıya kadar hep bahçedir. Pınarbaşı'nın, Deliklitaş'ın suyu ile sulanır. Bu bahçelerde marul nane yetiştirildiği gibi bol dut olur. Darende cinsi dutlar toplanır veya silkelenir, küleklere konarak satılır. Dut satarak geçim sağlayan aileler vardır. Tam geçim olmasa da aile bütçesine katkı sağlar.

Eski Maraş'ta çarşılı semtler vardır. Şazibey, Kayabaşı, Dükkânönü, Kaledibi, Divanlı, Kuyucak gibi...

Yani dükkanlar, kasap, fırın, bakkal olan çarşılı semtler vardır. Buralarda oturmaya müsait yerler de bulunur. Cumhuriyetle beraber gelişen imar hareketleriyle Batıpark, Çocuk Bahçesi gibi parklar yapılır. Bilhassa Çocuk Bahçesi çevresi hareket kazanır. Akdere'nin üzeri kapatıldıktan sonra Uzunoluk da hareket kazanır. Modern anlamda ilk pastane olan Uğrak Pastanesi burada açılır ve ünü Türkiye'ye yayılır. Çocuk Bahçesi etrafında pavyonlar, sinemalar, kahveler açılır.

Sonra Bahçelievler imara açılır. Öteki semtlerin değeri düşerken Bahçelievlerin yıldızı parlar. Uğrak Pastanesine ilgi azalırken Trabzon Caddesinde Yaşar Pastanesi ilgileri üzerine toplamaya başlar.

Sonra Yatılı Bölge tarafı gelişir. Daha sonra Tekerek Yolu gelişir.

İnsan, semt, sanat her şey değişir. İşte eski insan durağanlıktan şikâyet ederken şimdikiler zamanı takip edememekten şikâyet etmektedir. Her şey tersine dönmüştür.

Geçmişte kişi çocuğunu büyütür, çocuk da babası bakıma muhtaç hale geldiğinde bakar. Çocukta dinî-ahlâki sorumluluk yoksa yaşlısına bakmaz. O zaman evlattan şikâyet başlar. Hem ihtyarlık, hem perişanlık, hem ilgisizlik yaşlıları üzer.

Sonraları kurumlaşan Bağ-Kur, SSK, Emekli Sandığı gibi kuruluşlar yaşlıların sigortası olur.

Eski Maraş toplumu sanat toplumudur. Sanayi toplumu değildir. Ona olağan gelen sanattır.

O yapabildiğini demirle yapar. Demirin tesviyesinde Avrupa'dan gelme aletler kullanır. Ağaçla da bir şeyler yapar. Avrupa'dan gelme aletlerle ağaca hâkim olur.

Sonra Avrupa'dan oyun çeşitleri gelir. İlk oyun futboldur. Maraşlı buna ayak topu der. Önceleri iptidai oynanırken sonraları garnizonun altında, Mağralı'da top sahaları açılır.

Millet futbola rağbet eder, futbol takımları, kulüpler kurar.

Ama topun en çok etkilediği mahalle Mağralıdır. Zira orada saha vardır. Yeri geldiğinde gençler duvarları yıkarak sahayı kullanır, engel dinlemez. O günden bu güne gelen belediye başkanları arasında stad yaptıran tek başkan Hanefi Mahçiçek'tir, o da Mağralı Mahallesindedir.

Okullar itibarıyla alırsak Maraş'ta okul vasıtasıyla gündelik hayata giren spor; voleyboldur.

Maraş sinemalarında oynatılan filmler de toplumu etkiler. Değişime yol açar. Bunlar Herkül tipi filmlerdir. Bu tür filmler vücut geliştirme faaliyetlerine yol açar. Gençler halter çalışmaya başlar. Pazular geliştirilerek gençler Herkül gibi, Tarzan gibi vücuda sahip olmayı düş-



ler. Vurduğunu düşürecek, kızların gözünde kıymetli olacaktır. Gözlerine girecektir.

Modern topluma doyum noktasına kadar bu böyle devam eder, sonra duraklar. Zaten sinema da daha sonra Roma, Yahudi, Avrupa tarihinden kopar, modern Amerika toplumunu işler. Birinci, ikinci cihan harbinden sonra Vietnam konulu filmler oynatılır.

Maraş'ta lise geç açılmışsa da bir öğretmen okulu bulunmaktadır. Sonra Eğitim Enstitüsü olarak faaliyet gösterir.

Bunun neslin okumaya yönelmesinde etkisi olur ama müzikte modernleşme sürecine girmede de rolü olur. Burada eğitim gören öğrenciler müzik eğitimi alır, mandolin çalmayı öğrenir. Modernleşme sürecinde birinci basamağa tırmanmış sayılırlar.

Çayın yaygınlaşmaya başladığı yıllarda çocuklar çay ister, analar, -Tabaklar çaya deri ıslamış.

Diyerek çay yapmak istemez.

Yani çay derede akıyor, etrafında tabaklar var, tabaklar derilerini çayın içerisine koymuş, ıslamış demektir.

Maraş halkı ağırlıklı Türkmen'dir. Türk'tür. Ama Maraş halkı için ağırlıklı veya azınlık şu aşiretten demek mümkün değildir. Ancak Maraş'ta birçok Türkmen gurubundan şu veya bu sebeple kopup gelmiş insanlar vardır. Bunun bir kısmı aşiretini bilir, bir kısmı bilmez.

Osmanlı veya Dulkadirli zamanında güneyden gelmiş ailelerin olduğu muhakkaktır. Zira o zamanlar devlet-millet, aile birliği vardır. Gelmekte yerleşebilmektedir. Veya burayı terk edip mesela Mısır'a gidebilmektedir.

Maraş'a gelip toptan yerleşmiş bir Kürt guruptan söz etmek mümkün değildir. Ama guruptan kopmuş gelmiş, Maraş'a yerleşmiş, Türkleşmiş ailelerden bahsetmek mümkündür.

Eski toplumda döğüş gavga olur. Aile kendini kurtarmak için göç eder. Maraş'a gelir, Maraş'tan gider. İşte Maraş'ta bu tip aileler vardır. Maraş'ta Dulkadirinin ve Osmanlının getirdiği aileler vardır.

Mesela Tekerekli ailesi Dulkadirinin, Bayazıtlı ailesi Osmanlının getirdiği ailelerdir.

Bayazıtlı eğer Bayazıt'tan gelirken bölge halkıysa ileri geleni ise, Celayir oğlularındandır. Tatar'dır. Yapıları da buna uygundur. Yok eğer Bayazıtlı aşiret adları ise o zaman aile Kürt'tür. Zira o gün için o adda bir Kürt aşiret vardır. Zamanla Türk'leşmiştir. Bey olmuştur. Çoğalmıştır. Ayan olmuştur. Bölgenin hâkimi olmuştur.

Dulkadirli ailesi Türk'tür. Ancak bu ailenin Maraş'ta kalanı hangi Dulkadir Beyinden türeme bilinmemektedir.

Maraş'ta fırka-i islahiyye hareketi ile dağıtılan Türk aşayir olduğu gibi İslahiye çukurundan Kürt aşayir de vardır.

Maraş halkı aşırı Türkmen'ken 1864 Kırım harbi dönüşü Ahmet Paşa Maraş'a Çerkez Çeçen ırkı getirmiştir. Çardak gibi yerleştirmiştir. Daha sonra 93 harbinde Erzurum tarafından göç almıştır. Abdülhamid zamanında Göksun Pazarcık tarafına Çerkez Çeçen göçmen olarak yerleştirilmiştir. Balkan gelen az da olsa vardır. En son da mübadelede Selanik tarafından gelmiştir. Bunlar daha çok Arnavut veya bölgesinde Arnavut'laşmış Türk'lerdir.

Bunlardan hiç biri reaksiyonla karşılaşmamıştır. Yerli guruplar bunlardan kız alıp vermişlerdir. Bu guruplar kurtuluş savaşı sırasında Ermenilere karşı bölgenin savunmasında çok büyük hizmetler yapmıştır. Çünkü stratejik yerlere yerleştirilmişlerdir. Topluma uyum göstermişlerdir. Zamanla dillerini unutmuşlar, büyük nispette örflerini âdetlerini yitirmişlerdir.

Bugün bunlar Türkçe konuşur, ancak ırklarını da bilirler. Kız alıp verdikleri yeri bilirler.

Hatta bazıları o kadar çok alıp vermiştir ki Türk mü Çerkez mi çözmek mümkün değildir. Reaksiyon görmemeleri ise din bağı sebebiyle olmuştur.

Yakın tarihte Maraş'ta Alevi yok gibidir. Varsa da tek tük ailedir. Şekerdere'de ve Şih mahallesinde...

Maraş olaylarında gidenler, Maraş'a sonradan gelenlerdir. Bunlar daha çok Pazarcık gibi kazalardan gelenlerdir.

Maraş'ta Osmanlı dönemi Bektaşî olanlar vardır. Hatta bunlar içinde Hafız gibi Nadir baba gibi şâirler vardır. Bunlar Maraş'ın yerli-

sidir. Bektaşiliği şahsî ve tarikat babındadır. Çünkü bunlar âlimdir. Klasik Bektaşidir.

Maraş ovasındaki Aleviler muhtemelen Baba İshak torunlarıdır. Ancak Baba İshak'ı ad olarak, zihniyet olarak bilmezler.

Ancak Dulkadirli zamanında Maraş'ta da olsa şianın yaygınlaştığı muhakkaktır. Bunlar va'z u nasihatle aza indirgenmiştir. Maraş'ta Sünniler Aleviler ovada yaylada her zaman beraber yaşayıp geçinmiştir. Maraş'ta Alevilerin adı aşirettir, Kılıçlıdır.

Maraş'a göçmen gelen guruplar kâmilen Sünnidir. Alevi guruplarsa Osmanlı Dulkadirli öncesidir.

Bugün Maraş'ta Dulkadirlinin Alevi gurubu diyecek bir gurubu yoktur. Varsa da bir tarih Şah İsmâil'in çağrısına uyup Maraş'ı terk etmiştir. Zira Maraş Şah İsmâil'e çok insan göndermiştir. Bugün İran'da Maraş nüfusundan daha çok Maraşlı vardır. Maraşlıların bölgesi, âlimleri, dünya çapında kütüphaneleri vardır. Tarihte İran'da Maraşlılar her zaman bölgesel güçtür. Tarihe geçmiş çok sayıda âlimleri vardır.

Maraş'ta modern eczacılık tebabet misyoner okulları ile başlar. Onlar Ermeni çocuklarını eğitir. Burada, dışarıda... Bu modern eğitimi alanlar Maraş'ta modern eczacılık, hekimlik yaparlar.

Zamanla Türkler arasında da çıkar. Eczacı Lütfi Köker, Dr. Sait, Dr. Faruk, Dr. Zeki Karakız, Dr. Remzi İnce gibi...

Ancak bunlar hep pratisyendir.

Maraş'ta modern hekimliğin uygulayıcıları ile eski tıbbî uygulayanlar arasında epey bir mücadele olmuştur. Geçim kaynağı yaratmak isteyen modern hekimler eskileri şikâyet etmiştir. Modern tıbbî daha faydeli gören halk zamanla eski tıbbî ve ilaçlarını terk etmiştir.

Maraş'ta ilk açılan eczanelerde, mamul kutulu ilaçlar yanında tarifeli ilaçlar da yapılmıştır. Eczacılar da doktorlar gibi hastalara ilaç vermede rehberlik yapmışlardır. Bu tip eczacılığın son örneği Aslan İspir'dir. Aslan İspir doktordan ziyade doktordur. Eski tip eczacıdır. İlaç satar, ilaç yapar, her hastalıktan anlar, hasetsen de cildiyyeden anlar.

Bunlar geçiş süreçleridir. Bugün eski ilaçları arayan, bilen kalmamıştır. Eski tip doğum yaptıran ebeler tarihe mal olmuştur. Eski doğum tekniklerini bilen kalmamıştır.

Eski Maraş'ta تنها yerlerde cırtatan tabir olunan, it hıyarı veya yabani kavun denen bir bitki olur. Bunun suyu burundan çekildiğinde sinüzite iyi gelir kabul edilir. Bunu kullanarak faide gören çoktur ama Őuursuzca kullandığı için zararını gören de vardır.

Yine Eski Maraş'ta ağır yarası olanlara Tiyrek otu suyu içirilir. İçen iyi olur ama bir yerinde bir sakatlık kalır. Çünkü vücudun kimyasını bozar.

Mazı, içinde toz bulunan ve cevize benzeyen bir meyve verir. Palamuttan farklıdır. Mazı tozu kaşındı giderici olarak kullanılır.

Eski Maraş'a “obanın gnl olursa tekeden teleme çalar” sözü çok kullanılır. Ve gerçekten sütten teleme çalan çobanlara rastlanır. Bunlar ham inciri koparır, damlayan beyaz sıvıyı süte birkaç damla koyar. Süt katılaştırılır teleme olur. Bu da çok farklı bir yiyecektir.

Eski Maraşlılar kışın ağır yemek yer. Buna karşılık yaz yemekleri hafif olur. Yazın en çok yenen ağır yemek bulgur pilavı domates salatası, aş katmacı olur. Aş katmacı bulgur ve dövme pilavlarından yapılır. Pilava yoğurt katılır, az sulandırılır, üzerine nane konarak yenir yanına soğan ve yeşilbiber konduğu olur. Mahalle çeşmesinden getirilen buz gibi sudan bir tas da içildi mi yazın insanı buz gibi eder.

Yazın hafif yemekleri şunlardır.

Karpuz peynir ekmek yenir...

Karpuz kelek ekmek yenir...

Sulanmış yufka ekmeğe bal konarak dürüm yapılır. Süt kaymağı ekmeğe konur, üzerine toz Şeker atılır, dürüm yapıp yenir.

İncir peynir ekmek...

Kavun peynir ekmek...

Hacıveli eriği peynir ekmek...

Domates hıyar peynir ekmek...

Ekmek açık olursa daha güzel düşer.

Hıyar domates doğranır. Maydanozla yeşilbiber ilave edilir. Zeytinyağı sirke kırmızı biber konur. Karıştırılır. Açık ekmekle vurulur.

Yumurta yeşil soğan açık ekmeğe dürüm yapılarak yenir. Kırmızıbiber ve tuz unutulmamalıdır.

Üzüm eynir ekmek, üzüm çökelek ekmek. Tabii çökeleğe soğan karıştırılarak...

Ama kışın ağır yemek yenir.

Kışın hafif yemeği fahı beynidir. Yani taze yoğurtla pekmez karıştırılır, ekmekle yenir.

Baharda marul salatası çok yapılıp yenir. Marul doğranır. İçine maydanoz yeşilbiber yumurta ilave edilir. Zeytinyağı, sirkekonur, tuz, biber atılır... Karıştırılır, ekmekle yenir.

Marul salatası bulgur pilavı ile de yenir.

Açık ekmek sulanır. Yüzüne tereyağı sürülür, şeker atılır. Dürüm yapılarak yenir.

Bu hafif yiyeceklerin en harikası da söğürmedir. 3-5 patlıcan fırına verilir. İyice piştikten sonra üzerine bir ağırlık bırakılır ve acı suyu akıtılır. Sonra kabuğu soyulur ve doğranır. Soğan maydanoz yeşilbiber domates doğranır. Tuz biber atılır. Az zeytinyağı, çokça kırmızıbiber konur, karıştırılır. Ekmekle yendiği gibi ağırlıklı olarak üzümle yenir. Açık ekmekle güzel düşer.

Pekmez peynir ekmek yazın da yenir ama genelde kışın yenir. Helva ekmek de yaz kış yenir. Kışın yendiğinde yanında portakal veya mandalina olur.

Tahin pekmez yazın az, kışın çok yenir.

Bakkallarda pişmiş yumurta satılır. Yumurta pişirilirken kaynatma suyuna soğan kabuğu bulunduğu yumurtanın dışı sarı kırmızı olur ve kolay soyulur. Çabuk soyulması için pişen yumurtalar bir de soğuk suya atılır.

Eski Maraş'ta Adana kadar kebab kültürü yoktur. Kebablar içinde Maraşlı ciğer kebabını çok yer. Onun pişmesi pişirilmesi Maraş'a özgüdür. Her usta güzel pişiremez. Kendi kuzu ciğeri, yağı da iç yağı olacak. Önce yarım pişirilir. Sonra karıştırılmış toz biberle tuz üzerine

atılır. Az daha pişirilir. Suyu temâmen çekilmeden ateşten çekilir. Açık ekmekle, pervazla müşteriye sunulur.

Ciğer kebabı meraklıları onun ustalarına giderek yer. Bahtiyar Usta, Bahattin Usta, Kebapçı Beyaz bunların ünlüleridir. Bu tür ustalar sanatlarına toz konduracak şey yapmaz, ciğeri kıvamında pişirir.

Maraş'ta paça yapmak da bir sanattır. Paça en çok tüketilen yemek türlerindedir. Bunun da kendine göre mesleğine emek vermiş ustaları vardır. Şimdiki gibi yüzülmüş değil, ütölmüş kellelerle ve ayaklarla paça yapılır.

Dışarıdan misafir geldiğinde paçacıya götürülür. Takdir kazanılır. Gelen misafirler bunların tadına hayran kalır. Seneler geçse de Maraş'ta içtiği paçayı unutamaz. Tabii ev paçası çarşı paçasından farklı olur.

Maraşta en iyi lokanta Cumhuriyettir. İçkisizdir. Tatlısı çorbası yoğurtlu kebabı meşhurdur.

Ali Haydar'ın lokantası da pişirimde iyidir. Ancak içkili lokantadır. O da meşhurdur.

Bunların sahipleri meslek ahlâkına sahip kişilerdir. Mesleklerine bağlılıkları Maraş'ta konuşulur.

Eski çarşının en iyi lokantacılarından biri Lokantacı Kemal'sa biri de Milcan Usta'dır. Milcan Usta'nın kebabı da paçası da meşhurdur.

Eski Maraş'ta basit ağır yemekler ne kadar çok olursa olsun çok çeşit yenmez. Ayrıca salatalar basit olur.

Maraş'ta şekerler o zaman farklıdır. Bunlardan bazıları günlük bademli şeker, leblebi şeker, leblebi yapar. Akşamüzeri millet bunları alır. Leblebi alan yanına İzmiz üzümü koydurur. Bunlar ortaya konup yemek için alındığı gibi hanımla baş başa yemek için de alınır. Veya erkek kendi için alır.

Zira bunlar öz yiyecektir. Öz yiyeceklerse erkeği güçlendirir.

Erkek Şam fıstığı, badem, kabak çekirdeği, fındık gibi öz yiyecek alır bunları atıştırır. Bunlar da Maraşlının midesine mesir macunu gibi gelir. Yenir, güç kazanılır. Doğru ya, Allah ehliyle oynayanı, ehlini aldatmayı sever.

Maraş'ta kayınbabalar için gelin kikirtisine şahit olmak zevktir. Aman geçinsinler diye kayınbabalar da gelinlerine fındık fıstık alır. Onlar da herifleriyle baş başa kaldıklarında yer.

Eski Maraş'ta "Başım ağrıyor" diyene "Ot çiğne" denir.

Eski Maraşlılar çok yağlı yer. Ayak bahanak yer. Kelle paça yaparken mutlaka ayak da koyar yer.

Belki de kışın soğuklarına karşı iyi geleceği umularak yağlı yenir. Tabii kadın olsun erkek olsun kol gücü ile çalışıldığından yenen yağlar eritilmektedir.

Yağlıyı çokça yedikleri gibi şırayı da çok yerler. Belki de tecrübe ile onların bulduğu yoldur. Yerler üşümezler, vücutlarını sıcak tuttuğunu bilirler, kışa dayanıklı olurlar.

Eski Maraşlı büyükler Lokman Hekim üstüne çok konuşur. Şunu demiş, bunu demiş derler. Ab-ı hayatla onun alâkasını kurarlar. Ama ondan şu vasiyeti mutlaka nakledecekler.

Lokman A.S çocuğuna der:

Yavrucağızım idrarını sakın tutma. Diyelim hayvan üstünde gidiyorsun, idrarın geldi, hayvanın üstünden bile inme, incek kadar bekleme, hemen üstünden yap. Zira insan için en zararlı şeylerden biri, idrarını bekletmektir.

(Lokman (A.S.) doktordur. Vasiyetleri vardır. Bunların bir kısmı Kuran'ı Kerim'de mevcuttur.)

Meyve vermeyen ağacın karşısına geçilir, meyve vermesi için tehdit edilir. Vermezse kesileceği söylenir. O da verir.

Doğum yapan kadının yanına annesi çağrılmaz. Utanacağı veya çocuğun erkek tarafına ait olduğu için. Kazanan baba olduğu için.

Kadınlar saçını tarar, belik örer. Her taramada tarakta bir miktar kalır. Bazı kadınlar bu saçları toplar, biriktirir, gömer. Bazı kadınlar hemen gömer. Sünnet olduğu için.

Kadınlar saçlarını mutlaka belik yapar. Uzatır. Kalçalarına doğru düşürür. Bazen birini öne, birini arkaya atar. Ama her halükârda belik yapar.

Saçı taramamak, süpürge yapar gibi yapıp arkaya omuzlara atmak kabul edilir. Sünnet beliktir denir.

Kadınlar saç tararken ortaya bir kâkül çıkarır. Gençse hasetsen çıkarır. Bırakır. Kadınlığını ortaya koyar. Bazen kulağına yakın bir yere bir gül, bir karanfil sokuşturur. Başını çiçeksiz bırakmaz. Ayağım tu-mansız olur ama başım çiçeksiz olmaz, der.

Kız çocuğu güzel giydirilir. Giyiminden kısma yapılmaz. Analar yanlarına düşürür, gittikleri yere götürürler. Eş dost çevre görür. Buna, “satılık malın bir ayağı dışarıda gerek, denir.

Kızlar büyümeye başlayınca kapatılır. Mesture hâle getirilir. Ta-bii bir ihtiyar nene gibi değil.

Genç kız giyinir ve giyimiyle güzelliğini de gösterir. Endamlı olup olmadığı, örtünse de bilinir. Yüzü gözükür. Zaten evden beraber çıksalar da biraz annesinden önde yürür. Kendini gösterir.

Kızların genelde büyüğü önce verilir. Önceki var denir. Alttaki istense, öndeki mazeret olarak öne sürülür.

Ama bazen büyük hakkını verir, küçük gelin olur.

Düğün için kadınlar mutlaka yeni elbise diktirir, daha önce giyil-miş fistanı bir daha ikinci bir düğünde giymezler. Giyilmiş fistan giydi-ğinde başkalarının “O fistanı falanın düğününde de giymişti” demesini istemezler. Aynı fistanı birden fazla düğünde giymeyi yoksulluk işareti sayarlar.

Herif, “Daha yeni diktirdin, bu fistanı ne yapacaksın?” derse ka-dın, “Turşusunu vurmıcim, herifisen alacaksın, beni küçük düşürmeye-ceksin. Önce düğünde giyerim, sonra da evde giyerim, dolaşırım” der-ler.

Eski Maraş'ta herkes birbirinin zahra tutup tutmadığını takip eder. Hatta hakkıyla zahra tuttu mu tutmadı mı onu da takip eder. Eğer bir sebepten bir aile zahra tutamasa, “Aman Allah yardım etsin, zahra tutamadı, şu kadar çocukla kışı nasıl geçirecekler?” derler ve onlar adı-na kaygı duyarlar.

Bundan da şu anlaşılır.



Yoksulluk dönemlerinde eski Maraş'ta aslolan hayatta kalmak, hayatını sürdürmektir. Karnın doydu üstün kapandı mı ağa da sensin paşa da sensindir. Ve hayatın lüksü yoktur.

Eski Maraş'ta sabahleyin erkenden duyulacak iki sestten biri ölü selası öteki de yitik ilanıdır. Yitik ilanında gür sesli dellal sokak sokak gezerek bağıırır: “Dünden beri şu şekilde bir eşşek kaybolmuştur. Gördüm diyene beş kuruş, buldum diyene on kuruş, gel sahibini (sâbini) sevindir!” dellalın sesi acıma uyandıracak şekildedir. Tekkeli cip Ali bu dellalların en meşhurudur.

Eski Maraş'ta güreş tutmak bir gelenektir. Güreşte meşhur olmuş aileler olduğu gibi güreşte meşhur olmuş efsanevi şahıslar da vardır. Bu efsane güreşçilerden biri de Haydar Beydir. Beyazıtlı ailesindedir. Haydar Bey hakkında efsaneler anlatılır. Buna göre Haydar Bey der:

-Benim ne kadar yiğit olduğumu bilmek iste misiniz?

-Evet Beyim.

-O zaman şu taksiye bakın.

Haydar Bey taksinin arkasını iki eliyle tutarak havaya kaldırır. Taksi patinaj yapar ama gidemez.

Haydar Bey Ağır sıklet pehlivanıdır ve sırtı yere gelmemiştir. Mahalle kahvesine geldiğinde kahveci onun için yaptırdığı sağlam ve özel iskemleyi verir. Yoksa normal iskemleler Haydar Bey oturunca kırılır.

Haydar Bey bir gün Çukurobadaki değirmende Nacar Vezire şöyle der:

-Ulan Vezir bana bak! Benim ne kadar yiğit olduğumu göstereyim mi?

-Göster Beyim.

Bey veziri alıp değirmenin içine götürür. Semendireği (merkez direği) buldurur ve direği eliyle tutarak şöyle der:

-Mümkün olsa da şu direk kaldırılrsa, hezenler elime koluma yerleştirilse ben yine taşırım.

Haydar Bey gayet kiloludur. Bir oturuşta bir kuzuyu yer. Güreşte birinin boynundan tutsa boynundan tuttuğu güreşçi Beyin elini pıttıramaz. Ayağından tutsa Haydar Beyi bir adım yerinden kımlıdatamaz.

Ama çok da korkak olduğu söylenir. Biri bir bıçak çekse vursa vücudu fazla yağlı olduğundan dikiş tutmaz da ölürüm diye korkar.

Daha eski Maraşlılar şöyle anlatır. Eski Maraş'ta Ermenilerle Türkler birlikte yaşamaktadır. Ermeniler de iyi güreşen bir millettir. Ermeniler güreşi kazandı mı oradakiler şampiyonluğu Ermeni'ye kaptırmamak için falanı çağırın diye haber gönderir. Gelenlerden biri nasıl olsa Ermeni'yi yener ve Türkün şerefini kurtarmış olur. İşte bu unutulmaz ve dillere destan olur. Anlatılır da anlatılır.

Eski Maraş'ta erkeklerin ahbablıkları olur. Çocukluk ahbabı, okuma ahbabı (okuma uşağı), askerlik ahbabı (asker arkadaşı) vs.

Erkeklerin böyle ahbablıkları olur ama ahretlikleri olmaz.

Kadınlara gelince, onların ahretliği olur. Yani hem dünyada hem ahrette beraber olma isteğiyle yaşanan dostluk. Dünyada dostluğundan memnun olduğu için ahrette de beraber olmak istenen bir dost. Ölümüne sevdiği, sır verdiği, güvendiği, kader birliği ettiği, korkmadan çekinmeden aldığı verdiği bir dost. Yerine göre kardeşten ileri, çocukları kendi çocuğu gibi, ihtiyacı kendi ihtiyacı gibi dost. Biri ölse öbürünün çöktüğü olur. Biri çökse öbürünün de çöktüğü olur vs.

Eski Maraş'ta yemekler topluca ve yer sofralarında yenir. Büyüklerin altına minder atılır. Yemekler, onu yemeyi yengel hale getirecek şeyle yenir. Ayran, turşu, ekşili turşu, pervazlar, salatalar, cacık gibi.

Sirkeli turşu pilavın, çiğ köftenin yanında, havuç turşusu pirinç pilavının yanı sıra, ekşili turşu mercimek köftesi, simit köftesi yanı sıra yenir.

Maraş hem soğuktur, hem sıcaktır. Ama iş tutmayı engelleyen gün sayısı azdır. O da daha çok soğuktan dolaydır. Öyle olunca da Maraşlı Maraş'ta sürekli çalışır. Çalışma şansı bulur. İş varsa çalışır.

Tabii çalışan yiyecektir. Hem taneli yiyecektir. O da midasını tutacaktır. Sıyırmayacaktır. Çabuk acıktırmayacaktır. Acıkmayacak, açlıktan başı dönmeyecek, ayakta sallanmayacaktır.

Onun için Maraşlı taneli yer. Çorba da içse taneli olmasını ister. Tanesini çoğaltır yer. Yer ki karnını tutsun, iş tutarken acıkmasın.

Bir tenesiz yiyecek olan bulambaç içinde şöyle der;

-Yedim bulambaç, dolaştım geldim karnım aç.

Maraşlı taneli pilavın yanı sıra sulu yer. Yanına turşu ayran koyar. Maraş'ın turşusu sirkelidir. Sırsız özel cerelerde vurulur muhafaza edilir. Sirkesi genelde üzüm artıklarından yapılır. İçine bağlarda şire artığı, armut vs atıldığı olur. Elma sirkesi Maraş'ta pek yapılmaz. Maraşlı sirkeyi öyle de içer. Onun için de eski Maraşlı zayıftır. İyi de yer ama zayıftır. Sebep çok sirke içmesi, sirkeli turşu yemesi ve bedenlen çalışmasıdır.

Maraşlı tatlı ve acıyı aynı anda yemeyi sever. Acıyı ekşiyi yediği kadar tatlıyı da yer. Hatta çok zaman tatlıyı acının veya ekşinin hemen ardından yer.

Bağa gider. Üzüm mevsimidir. Patlıcanı közde pişirir. Veya fırında. Bunu söğürme yapar. Soğanlı, bol acılı... Onu da kabarcık üzümü ile yer. Acıyı tatlıyla bastırır.

Onun için de eski Maraşlı pek şeker hastalığı bilmez. Eski Maraş büyük bir köydür, her evde hayvan beslenir. Hayvanî gıda çok bulunur. Yağ tereyağıdır, her yemekte ayran olur. Kışın süt çok bozulduğundan lor ve çökelek de bol olur.

Çarşılarda çökelek, derilere bastırılmış olarak satılır. Kırıldan, yaylalardan gelir. Maraşlıların baş yiyeceğidir. Koyar içine soğan. Bazen az zeytinyağı ilâve eder, vurur yer. Tazesinin böreğini yapar.

Çökelek antibiyotiktir. Onun için de eski Maraşlı az hasta olur.

Eski Maraşlı çok çeşitli yemez. Hafif nefis yemez. Sâde yer. İlkbaharda marul çıkar, şişlere dizilir ve "Yağlı dürülü, bahçesi sürülü" diye bağırılarak sokaklarda satılır. Millet alır. Önce gün pekmeziyle yer. Gün pekmezine batırarak hıyar da yer.

Maruldan cacık yapar, pilavla yer. Maruldan salata yapar. Salata-  
da marul, bol yumurta, sirke ve zeytinyağı vardır. Pilavla vurur, yer.  
Yalnız başına açık ekmekle yer. Salata olup da acısız yoktur.

Sade yemek iyidir, mide fesadını azaltır.

Eski Maraşlı yazın her bir şeyi bekler taze yer. Kış içinse zahra  
tutar, zahrayı yer. Kurusunu yer.

Eski Maraşlı hiçbir yemeği acıya boğulmuş yemez. Yemeklerin  
tuzunu, acısını, ekşisini, salçasını ötekileri gölgede bırakacak kadar  
fazla koymaz. Dengeli yer. Yemeğe koyduğu salçayı önce pişirir. Öldü-  
rür. Çiğliğini ortadan kaldırır. Sonra da teneyle pişirir. Yer. Cana sine  
yer. Kendine özgü yemekleri tatlıları vardır.

Eski Maraş'ta her erkek yemek kültürüne sahiptir. Yemeğin gü-  
zelini bilir. Güzel pişmiş mi pişmemiş mi anlar.

Yemeği kontrol eder, eksiği varsa hanımına söyler. Tenkidini ya-  
par. Kadın da sebebini arz eder.

Eğer erkek yemeğin nasıl olup olmadığını söylemese kadın kendi  
sorar.

-Bey, herif, efendi, eşim (her neyse) yemek nasıl olmuş?

O da hemen fikrini söyler.

Erkek her gün pişeceği söyler, ısmarlar. Kadın da ona göre alına-  
cağı söyler. Erkek düvene varır varmaz onları alıp gönderir.

Yemek saatinde pişer. Erkeğin önüne konur.

Erkeğin kötüsü yemeği ısmarlamayanıdır. Bulduğunu yiyenidir.  
Bir yediğini bir daha yiyendir. Üst üste yiyendir.

Hâlbuki erkek izzet-i nefisli olmalı insanca güzel güzel yemelidir.  
Yediği gibi çocuklarının gönlünü yerinceki komamalıdır. Çıkandan  
almalıdır. Bağa götürmelidir. Akranlarına çevresine bağlı bir hayat ya-  
şatmalıdır.

Daha başa gidilirse eski Maraş'ta kadın erkek arasındaki en bü-  
yük tartışa yemek üzerinedir.

Kadın yemek pişirmesini bilmelidir. Temiz olmalıdır. Bu onun  
vacip görevidir.

Gelin olacak kız yemek pişirmeyi beller. Anası onu mutfağa çeker. Yemek yapmayı belletir.

Önce gelin kısmı yemek pişirme konusunda kısmen mazur görülür. Süre geçer. Tecrübesini artırmazsa kavga çıkar. Anası evine gittiği de olur. Şikâyet edildiği de olur.

Eski Maraş'ta kadın için en iyi şöhret iyi yemek yapmasıdır. İsmi buradan olmasıdır. Hatın olmasıdır. Evde bulunandan çok çeşit yemek çıkarmasıdır. Misafiri memnun etmesidir. Yanına geleni aç göndermesidir. Evi yanında önünde kendine sahip çıkanı hemen buyur edip karnını doyurmasıdır.

Velhasılı iyi erkek evinin ihtiyacını takip eder. Aldığı malzemeyi ev nasıl adam ediyor etmiyor onu kontrol eder. Boğazının ustasıdır, hastasıdır. Damak zevkine sahiptir.

İyi kadın da kocasını bir de boğazından eve bağlıyandır. Dışarı salmayandır. Gözünü dışarıda koymayandır.

Eve misafir gelir. Kapıda karşılanır. Sedire buyur edilir veya altına minder atılır. Tuvaletin önüne pabuç konur. Kapı önünde biri bekler. El yıkansa havlu tutar. Yemekte sofraya ıslak kuru mendil havlu el bezi konur. Hizmet eden misafiri takip eder. İhtiyacı sorulur. Bitenin tekrarı talep ediliyor mu edilmiyor mu öğrenilir.

Yani evlerin teşrifat-ı kadimesi vardır. Uygulanır. Aile buradan isim alır. Zâde, asılzâde olur. Kızı kapışılır. Oğluna çabuk kız bulunur.

İyi erkek evinin zahrasını takip eder. Yağ yaylaya ısmarlanır, evde eritilir.

Buğdayın ekmekliği Elbistan'dan Elbistan yazlığı adı altında getirtilir. Zira özlü olur.

Tarhananın yoğurdu yaylaya ısmarlanır. Yayla yoğurdu sehil yoğurdundan daha rayıhalı olur. İçine kekik atılır.

Pirinç sarı çeltik olmalıdır. Aylar evvelinden tembihlenir.

Peynir yayladan veya sehilden gelmelidir. Ancak davar peyniri olmalıdır. Az koyun sütü girebilir. Ancak peynir otlar kuruduktan sonra alınmalıdır.

Velhasılı Maraşlı kadın erkek ağzının tadını bilir. Güzel güzüel yemek yapar yer, yedirir. Yemeye alışır. Onun için de avratlarının ince-si zor bulunur. Hep lov gibi olur. Ayakları kendilerini zor taşır.

Maraş'ta hayvancılık ileridir. Onun için hayvan çok kesilir, et ucuz olur. Kasaplar akşam olmadan eti yapıştıracak adam arar. Buldu-ğuna yapıştırır. Neder eder bitirir.

Bu defa evlerde etli yemek çok pişirilir. Ete bağlı yemek çeşidi çok olur.

Maraşlı etli yemeklerin başına çiğ köfteyi koyar. Yanına yazsa salata ayranı, kışsa çalgamlı tarhana çorbasını ekler. Çiğ köfte yalnız yenmez.

Sonra da çiğ köftenin artanını yuvarlar. Köfte yapar. Yumurtaya beler. Kızartır yer.

Maraşlı pirinci az, bulguru çok tüketir. Pilavını yapar. Yengel ha-le getirmek için yanına türlü türlü şeyler koyar.

Maraşlının mu'tad ev yemeği ayırır, misafir yemeği ayırır. Mi-safir yemeklerinin bütün Maraş'a mahsus olanları olduğu gibi aileye mahsus olanları da olur.

Mu'tad misafir fark etmez Maraş'ta sırf ailenin pişirdiği yemek olur. Maraşlının yemek malzemesi güngörmüş, güneş görmüş olur. Yer altında yetişene pek itibar etmez. Patates gibi. Senede birkaç kere pişir-se olur. Onun da sade sulusunu pişirir.

Maraşlı yalnız yemek yerken idare eder. Masraf etmez. Ama mi-safir gelse idare etmez, bulunanı fazlasıyla ortaya koyar.

Eski Maraşlı yalnız başına sulu yemez. Yalnız başına pilav da yemez. Yerse ikisini aynı anda yer.

Meyveyi ise ta sonra yer.

Eski Maraş'ta kazanç mevsimi ilkbahar, yaz, hasetsen sonbahar-dır. Kışta hazır yenir. Artırılan yenir.

Zaten Maraş'ta ilkbahar sonbahar azdır. Yaz boyu kış hazırlığı yapılır. Kazanç kapıları aralanır. Elde tutulan da sonbaharda asıl inşaata dönderilir.

Elli öncesi kazanç azdır. O zamanki nesil en az iki cihan harbi görmüştür. O bakımdan çok idareli davranır. Nolur olmaz diye elinde para tutar. Olanı harcamaz. Hatta buğday bile stok eder. Çünkü sanayi yoktur. Kazanç ziraat üstünedir. O da tabiata bağlıdır. Kıtlik olur, sel olur, susuzluk olur. Bu durumda zahranın fazlası aileyi felaketten korur. Yokluğu harbi görenler içinde ukde taşır. O bakımdan eski Maraşlı nimete bağlı Allaha çok şükreder. Her yemek sonunda:

-Allahım verdiğine vereceğine şükürler olsun. Bizi açlıkla susuzlukla terbiye etme. Yokluk gösterme, gördüğümüz günden geri koyma. Hazinende bir şey eksik değil, bizi perişan etme, der.

Kıtlik kırk gündür, sonrasına göz alışır. Mu'tad olur, der.

Onun gibi yıllar süren harbi yaşayanlar harb şartlarına şartlanır. Harp biter ama şeraitin dışına çıkamaz. Sürekli idare eder. O idareyle de çok rahat ev alır, geçim yapar. Oğlan kız everir. Düşelgelerini yerine getirir. Artırır. Cenazesini kaldırır.

Uzun süre yokluk gören, yokluktan çok korkar. Yokluk diye yüreği düşer.

Erkek sel, avrat göl derler. Kazancın bir mevsimi olur. Onun da arkası gelir. O mevsimde tutarsan elinde kalır. Sonra biter derler.

Sağlık sürelidir. Varlık da öyle... Çünkü dünya imtihan dünyasıdır. İmtihan dünyası gerçeği varlık yokluk ve ölümdür. Sürekli olan, ölüme kadar olan ilimdir. Seninle kabre o girer. Onu Allah çalışana, malı dilediğine verir.

Malı üstünde birazcık fazla tutmanın yolu helâl kazanç ve vermektir. Kazanç haramsa ya kazanan bitirir ya mirasçı. Eski Maraşlı bunları şahıs üstünden takip eder. Birbirine gösterir. Kaderi seyreder.

Eski Maraşlılar Maraş tarihi ile birkaç şey anlatır. Sayalım...

Bir zamanlar Maraş ovası gölmüş. Su bir tarafından yol bulmuş. Zamanla ovidan çekilmiş. Ova ortaya çıkmış.

İlk Maraş ovada kurulmuş. Erkenez tarafından başlayıp İslahiye tarafına yönelmiş. Ova sanki şehirleşmiş, küçülmüş, sonra veba olmuş, sonu gelmiş.

Maraş'ı fethetmek için gelen Müslümanlar karargâhlarını Antep yolundan Ferhuş dönüşüne bitişik tepede kurmuşlar. Şimdi üniversite var. Karaziyâret denir. Gündüz harbetmişler akşam buraya dönmüşler. Dönüşte şehitlerini alıp buraya gömmüşler. Aralarında sahabe de varmış. Bu harpte Mikdat b. Esved de bulunmuş.

Maraş çarşısı başından hatuniye tarafına Alaüddevle zamanında dönmüş. Döndüğünde buralar ormanmış. Bu ormanlardan kesilip hezen olarak kullanılan ağaçlar dam evlerin içinde Cumhuriyete kadar ulaşmış.

Yedi kuyudan aşağı doğru gelen seller Maraş'a defalarca zarar vermiş.

Dulkadirlilerden sonra Maraş'ta asırlarca Dulkadirli Beyazıtlı kavgası olmuş. Kanlı Dere sınırmış.

Maraş harbi öncesi Maraş'ta Ermeni'ler çok şımarmış. Maraş harbini yitiren Ermeni'ler Maraşlılara şöyle dermiş:

-Harbi siz kazanmadınız, harbi siyah sarıklılar kazandı. Geldiler bizi dövdüler, ürküttüler, korkuttular. Gözlerimize gözüktüler. Bize olmadık şeyler yaptılar. Bizler de kaçtık, göçtük.

Yine pek az Maraşlı,

-Ahir zamanda çok şey olacak. Sınırlar değişecek. O günde Maraş önemli bir şehir, siyasi bir merkez olacak, derdi.

Eski Maraş'ta taşımacılık katırlarla, beygirlerle yapılır. Sonra modern taşıtların sesi gelir, kendi gelir.

Maraş Antep güzergâhı açılır. Araba çalışır. Maraşlı araba çalıştırmayı beller. Yavaş yavaş tamirini öğrenir. Bir ara Elbistan'a Kısık'tan gidilir. Adana'ya Gâvur Dağı üzerinden ulaşılır.

Kum önceleri eşeklerle Aksu'dan taşınır. Sonra kamyonlar devreye girer. Beton yavaş yavaş ev yapımına girer. Ev girişleri, bulaşık yıkanan yerler betondur. Ağaçlı beton evler yapılır. Damlar açılır, ağaçlar güçlendirilir, tahtalar atılır, serilir. Biraz demir tel atılır. Beton dökülür. Çatlayıncaya kadar akmaz. Bu da çok büyük bir nimet sayılır.

Arabanın girişi yol yapımını ihtiyaç haline getirir. Yollar yavaş yavaş genişletilir. Dedikodular çıkar. Notucuk bu kadar geniş yolları



denir. Sonra geniş yolların kıymeti anlaşılır. Ondan sonra da bu yollar niye dar yapılmış denir.

Maraş'ta yakın tarihe kadar hamballık bir sanattır. Esnafın çok olduğu yerlerde bulunur. Omuzlarında ipleri iş beklerler. Malzeme taşırılar. Kimi değirmenlik gönderir, getirir. Kimi evi için sebze meyveyi çok almışsa zembile yakın sivri sepet içinde onu gönderir. Vs.

At arabaları sepetli moturlar çıkıncaya kadar varlıklarını sürdürür. Sonra ortadan kalkar.

Maraş harbi sonrasına kadar sanatların bir kısmında Ermeniler, bir kısmında Türkler vardır. Ama her kesim her yerde vardır.

Sonra Ermeniler gider, Türkler onların boş bıraktığı alana girer. Kuyumcu olur, bakırcı olur, taş ustası olur. Ermeni'den geri kalmaz. Bu sanatlarda başarı sağlar. Ancak öğrenmek zaman alır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında çeltikçilik geçmişten gelen bir birikim dairesinde güçlenir. Devlet te teşvik eder. Çeltik fabrikaları açılır. Maraş'ta bu fabrikaları kuran ustalar çoğalır. Bunlar çeltik fabrikası kurmak için başka şehirlere gitmeye başlar.

Çeltikçilik küreselleşmeye bağlı olarak ölür.

Kayseri'de sanayileşme Maraş'tan öncedir. Zira Cumhuriyet başkenti Ankara'ya yani Anadolu'nun göbeğine aldığı gibi, stratejik sanayileşmeyi iç Anadolu'ya çeker. Güya Yunan hücum edecek de ulaşamayacak. Bunun için de Kayseri biçilmiş kaftandır. Onun için de Kayseri'de sanayileşme örneği çeşidi Maraş'tan fazladır. Kayseri imalat sanayisi ile tanışmıştır.

Kayseri imalat sanayinde yol alırken zamanla bazılarını bırakır. İşte o geride kalanlardan, bırakılanlardan biri de Maraş'a gelir. O da silindirciliktir. Bakır alüminyum eritilir. Kap kakak yapılır. Elle yapım geriler. Ama Maraş'ta çelik kap kakak yapımı Türkiye çapındaysa başlangıç noktası budur.

Sanayileşme serveti, sermaye birikimini getirir. Bu da içtimai tehavvülü. Değişimi, sosyalleşmeyi dünyevileşmeyi... Dünyayı yaşamayı seven bir nesli...

Marshall yardımı Tüm Türkiye'ye girdiği gibi Maraş'a da girer. Hatta çok da iyi netice verir. Ova büyük nispette islah olur. Tarıma açılır. Kartalkaya Barajı yapılır. Eski pamuk tohumu tergenir. Modern tohum ekilir. Hasat edilir. Servet oluşumu fazlalaşır. Tüm dünyada olduğu gibi para servet eşya kullanımı küreselleşme toplumların birbirini tanınması önder ağırlığının azalması değişimi acayip şekilde hızlandırır. Doğu Batı arası sentez bir nesli ortaya çıkarır.

Bin dokuz yüz ellilere kadar Maraş pek göç almaz. Sebep, Maraş köy, köy Maraş'tır.

Ellilerden sonra köy köylülere dar gelir. Köylerde kazanç azalır. Yıllarca din dünya eğitimi almayan köylerde kavga çoğalır. Şehirde kazanç kapısı çoğalır. Şehir avantajlı hale gelir. Köylerden göçler başlar.

Bu göçler, köyler doğudaysa şehrin doğusuna, batıdaysa batısına olur. Veya ilk kümeleşme neredeyse orda olur, orda gelişir, orda mahalle olur. Bunlar kenar mahallelerdir.

Bir de eski Maraş'ın merkez ve kenar mahalleleri vardır. Mesela Şâzibey, Nahrönü kenar mahalledir. Sonrası Mağralı, Namık Kemal kenar mahallelerdir. Eski maraş'ta bir miktar mahalleler arası rekabet de vardır. Aslında Divanlı da çok eski mahalle olmamakla beraber Divanlılar mesela,

-Maraş bir külek yoğurt, Divanlı yüzünün kaymağı.

Der. Söz suyun rahat ulaşması ve garbisinin açık olması bakımından doğru olabilir.

Eski Maraşlı merkez mahalleleri medenî, görgülü, usul âdap bilir görürken kenar mahalleler için "kenarın dilberi ne kadar da nazik olsa da nezalim olamaz" der. Halbuki kenar mahallelerde de büyük ve görgülü aileler vardır. Vardır ama böyle güzel de rekabet vardır.

Eski Maraş'ta, şimdilerde kanaat önderi denilen durumu vaziyeti kazanmış hocalara çok rağbet vardır. İçlerini onlara dökerler. Dertlerini onlara anlatırlar. Onlar söyler, tutarlar.

Bu hocaların temel özelliği hem dini bilmeleri hem de yaşamalarıdır. Eğer dini yaşamazın, sözüne itibar etmezler. Hoca efendi değil hoca derler. “Okur âlim, tutmaz zâlim” derler.

Son dönem en büyük âlim Hâfız Ali Efendidir. Bütün Maraş’ın kanaat önderidir. Gölgelemdir. Sözü tutulur. Aklının yolundan gidilir. İlim ve ma’neviyat sahibidir. Yoldan giderken yollar ikiye ayrılır. Hoca Efendi gider, yoldaki ayrışan halk daha sonra iki dalganın birleştiği gibi birleşir.

Darendeliler son asır 3-4 hoca çıkarmıştır. Kanaat önderidir. Halk onları dinler.

Şakir Hoca halk adamıdır. Âlimdir. Dindardır. Bekârdır. Halk onu dinler. Sözüden çıkmaz.

Bunun gibi daha niceleri.

Ama pozitivist karakterde doğmuş Cumhuriyyette pasif kalmış modernleşme sürecine dâhil olmuş modern hayata intibak etmiş âlimleri sevmez. İtibar etmez. Ağzıyla kuş yakalasa tutsa dönüp bakmaz. Sözüne dikkate almaz.

Bunlardan da Maraş’ta vardır fakat modern fikir sahibi olup moderniteyi savunmamışlardır. En nihayet modern yaşayıp modernitenin gücünü dikkate almışlardır.

Eski Maraşlının hocalara en fazla sorduğu sorular şunlardır:

Bağlarda kuyular vardır. Suları ağırlıklı toplamadır. Bu kuyulardan kovalarla su çekilir. Kullanılır. Su da sınırlıdır. Kıymetlidir.

Veya musluk vardır. Suyu dere yataklarına verilerek temin edilir. İçi doldurulur. Bu musluğa çevre bağcılarının onlarcası muhtaçtır. Gözü gibi bakar.

Böyle olunca su heder olur diye bağcılarının yüreği düşer.

Korkulan da bazen olur. Musluğa kuyuya bazen fare yılan düşer. Ya düşer farkına varılır hemen çıkartılır. Atılır. Veya taaffün eder. Korkar.

Bağlardan bol pekmeze gelir. Pekmez en kıymetli kış katığıdır. Ancak muhafazası o günün şartlarında zordur. Öyle olunca da bazan pekmeze fare düşer.

Pekmez katı veya cıvıktır. Cıvıksa uzun süre içinde kalsa taaffün eder.

Veya eski Maraşlı biraz sokak insanıdır. Ahlâkı orda oluşur. Ahlâkının bir kısmını sokaktan kahveden alır. Onun için biraz kabadayıdır. Kafası bozulur, hanımına “Üçten dokuza boşsun” der. Sonra da ortaya çıkan korkunç gerçekle yüz yüze gelir. Ne yapacağını şaşırır. Cehaletinin ceremesini çekmeye başlar. Ortada çocuklar vardır. Hemen hocaya koşar:

-Hocam bir .ok yedik, bir eşeklik ettik, der. Çok pişmanım, kurtar bizi, der. Çoluk var çocuk var, gözü yaşlı bir avrat var.

Hoca Efendi bunlara çare arar.

Teknoloji gelişince ilk ikisi ortadan kalkar. Üçüncü azalır. Yerini lâubalilik alır. Evliliğin kudsiyeti unutulur. Öyle olunca da en basit meseleden taraflar boşanmaya koşar.

Eski Maraş'ta yiyecek çeşidi azdır. Evlerde zahra olur. Bu zahradan tarhana şire arasaat yiyecek ihtiyacını giderir.

Şekerciler en nihayet leblebi, leblebi şeker satar. Sadrazam sucuğu satar. Bu ağır olur. Erkekler bademli şeker alır. Yavaş yavaş İzmir üzümü, fındık Maraş'a gelir olmuştur. Bunlar da arasına girer olmuştur. Tabii kabak çekirdeği mu'tad yenmektedir.

Evdeki beleşse dışarıdaki parayladır. Gücü yeten alır. Onun için tarhana şire çok kıymetlidir. Tutamayanı zor günler bekliyor demektir. Zaten şekerciden alacağın çok öyle karın doyuran şeyler değildir.

Zamanla teknoloji gelişince yeni ürünler ortaya çıkar. Karın doyuracak şeyler çoğalır. Bundan dolayı şire gözden düşmüş, bağ azalmıştır. Tarhana ise firikken daha çok yenir olmuştur.

Kimse kimsenin zahra tutup tutmadığına bakmaz olmuştur. Ayrıca tarhana da şire de yaz kış satılır olmuştur.

Dün dün de kalmış, teknolojiyle birlikte toplum da değişime uğramıştır. Toplum teknolojik imkâna ayak uydurmuştur. Başka bir toplum olmuştur. Ekonomi, teknolojik yürümenin tespitinden ibaret kalmıştır. “kapıldım gidiyorum, ekonominin rüzgârına...” olmuştur.

Bu ara gelir azalmış, yiyecekler ucuzlamıştır.

Eski Maraş'ta zengin aileler köylerden öksüz yetim çocuk alır büyütür. Bunu hocalar da teşvik eder. Bunu peygamber hanımlarının adeti olarak gösterirler.

Bu çocuklar evlerde büyütülür ama ev sahipleri onları üzerlerine yazdırmaz. Bunları ev hizmetinde kullanır ama çocuğu gibi sahip çıkar. Oğlanı sanata verip everir. Kıza çeyiz yapar ve gelin eder. Hizmetlerinin karşılığı olarak bunları yapar.

Bunların içinde gerçekten evlatmış gibi büyütücüsüne sadakat gösterenler çok olur. Bunlar da memlekette konuşulur.

Ama bazı sonradan görme aileler bu çocuklara zulmeder. Sürekli iş verir, boş durdurmazlar. O yıllarda küçük olan Maraş birbirini takip eder. Bunları konuşur. Bu zulümleri yapanları kötüler hanesine geçirir.

Sonra da şöyle der,

-Dünyada ne ucuz, elin evladı ele ucuz.

Sonra da şöyle ilave eder.

-Allah kimsenin evladını kimsenin eline düşürmesin. Ucuz irezil etmesin.

Eski Maraş'ta hocanın ve ustanın eğitimine çok önem verilir. Ustanın hakkını ata hakkı görürler.

İnsanlar büyür, ustalarından hürmetle bahseder. Usta hikâyesi anlatır dururlar. Ustaların ufak tefek müdahalesine, tecziyesine ses çıkarılmaz.

Hocalara gelince... Hocalara daha çocuğu teslim ederken eti senin kemiği benim denir. Çünkü işin ucunda olmazsa olmaz din eğitimi vardır. Ahret sorumluluğu vardır. Herkes üzerine farz olan din bilgisini öğrenmeli, din eğitimini almalıdır.

Gerçekten de hocalar da öğretebilmek için çocukların üstünden köteği eksik etmez. Ya belleyecekler, ya belleyeceklerdir. Kurtuluşu yoktur.

Kimi çocuk er beller, kimi çocuk köteği yer, baskıyı görür geç beller ama beller. Devlet din eğitimine sahip çıkmadığından din eğitimi mahalle çocuklarının elindedir. Kadın erkek ortalıkta çocuk okutandan

geçilmez. Meşhurları Bahçeci Hoca, Güllü Hocadır. Bunlar hâfiz yetiştirir.

Kur'an kurslarının çoğalması, devletin yetersiz de olsa din eğitime sahip çıkması büyük nispette geçmişteki eğitimi öldürmüştür. Geleneği yıkmıştır. Tabii eğitim teknikleri de gelişmiştir. Eğitim eve gelmiş, teknoloji de size eğitim sunar olmuştur.

Eski Maraş'ın kabadayısı çoktur. Ceketini kartal kanat atarak gezerler. Sık kavga ederler. Bunlar kavgada Maraş'a mahsus ucu sivri, ortası oluklu kama kullanır. Sustalı (yaylı) bıçak da kullanan olur. Bu gelenek sonra giderek ölür.

Eski Maraşlı cebinde Maraş malı küçük bir bıçak, bir ayna bir de tarak mutlaka taşır. Bunları taşımak sünnet kabul edilir. Bunları taşıma âdeti köylü için de şehirli için de aynıdır. Şalvarının, avcı yeleşinin cebinde bunlar bulunur. Haset sen gücü yetenler tarağın iyisini alır. Eğer tarağı var saç da yoksa "Kel başa şimşir tarak" denir.

Çok eski Maraşlılar öleden (salgın hastalıktan toplu ölümler) çok bahseder. Kaydı var veya yok 1900 sonrası bir öleden bahsedilir. 1900 öncesi öledleri bilen yaşlılar nadir olur.

Eski Maraş'ta Maraş harbi çok konuşulur. Ancak bunun yanında Alaman harbi (2.cihan harbi) daha çok konuşulur. Uzun süren bu harpte çekilen darlık hiç unutulmaz. Kırık plâk gibi tekrar edilir. Olumsuzlukları tekrar be tekrar şahıslar üzerinden anlatılır.

Mahsul var, devlet alır. Her şey karne ile dağıtılır. Elinize geçmez geçmez istismar eden çok olur. Devlet verdiği her şeyi zapt u rabt eder. Karneye yazar, nüfus cüzdanına yazar. Altına mühür basar.

Hatta denilse caizdir, millet Alaman harbinin yarattığı davranış bozukluğunu yaşar, bolluğu kabul etmez, iktisattan ayrılmaz. N olur nolmaz diye düşünür. Haklıdır da. Zire bu kıtlık yıllarca sürmüştür. Harp bitmiş ama ekonominin canlanması yıllar almıştır.

Eski Maraşlı Cumhuriyetin ilk yıllarında eski kıyafetlerin yasaklanmasına rağmen çok modern kadınların devlet tarafından gönderildiğini, bunların kahvehanelerde falan çalıştığını söyler, nakleder. Maksat

millet, başı açık kadınlara alışsın. Bunları anlatırken bu tiplere mostura der. Yani Ankara'nın gönlünde yatan örnek.

Yine ana kızını sosyete büyüttü de talibi çıksın diye piyasaya sürdü mü anasının mosturası, yani gönlünden geçeni, olamayıp öldürdüğü gözüyle bakar.

Eski Maraşlı radyoya bağlı hikâyeyi çok anlatır. İçinden ses çıkınca içine bakar, adam arar diye anlatılır. İçinden pil çıktığında milletin çok şaşırıldığı söylenir.

Eski Maraşlılar en fazla keçi eti yer, sonra da koyun. Bunun yanı sıra dana etini yer. Hatta dana eti yemeyi sever. Dana etinin kebabından hoşlanır. Pek yaşlı hayvana rağbet etmez. Etinin sert olacağını kabul eder. Eski Maraşlının ete bağlı en fazla yediklerinden biri de iriştir. (Sucuk). Bunu kendine özgü yapar. Yastılar. Az bir açar. Sonra gölge bir yere alır.

İrişgidi yemenin mevsimi sonbahardır. Güzdür. Diğer mevsimlerde pek rağbet edilmez. Ete bağlı en fazla rağbet edilen yemek kelle paçadır. Kelle paça Türkiye genelinde yense de Maraş'ta hem fazla tüketilir hem de Maraş'ın paçası kendine özgüdür.

Eski Maraşlı erkek evinde işine aç gider. Zira erken gider. Çok zaman da sabahları paçacıdan paça içer. Pek az çorba içer. Biraz varlıklıysa Cumhuriyet Lokantasından içer. Bazı erkeklerin de çorbası evden gider. Gelen gidenle dükkânda içilir.

Kelle paçada evvela keçi, koyun sonra dana kellesi tercih edilir. Dana kellesinden et çok çıktığı için tercih edilir.

Paçacılık Maraş'ta tam bir sanattır. Dışarıdan bir misafir gelse usta paçacılar götürülür, paça ikram edilir. Misafirin paçayı severek yemesi, takdir etmesi memnuniyet yaratır. Yüzümüzün akıyla bir misafir ağırladık, denir.

Paçanın bir şekli de tirittir. Tiride ekmek tepsiye dizilir. Üstüne kelle paça dökülür. Paçanın suyu tepsiyi doldurur. Tirid keyifle sıcak sıcak yenir. Hele hamam çıkışı tirit yemek, paça içmek tam bir keyiftir.

Yine eski Maraş'ta pek karpuz bilinmemektedir. Hiç bilinmez değil. Diyarbakır, Mardin tarafından geldiği olur. Bu karpuzlar büyük olur. Dilim dilim satıldığına şahit olunur.

Ama asıl Maraşlı kendine mahsus, beldesinin coğrafyasına intibak etmiş bir kavunu çok yer. Bu kavun uzun ve dışından bakıldığında dilim dilimmiş gibi olur. Bu kavuna bal kavunu denir. Sulu tarımı yapıldığı gibi destiye dikimi de yapılır. Tadı çok güzeldir. Yerken şirinin-den parmaklar birbirine yapışır.

Hatta Hırlak Agop'un, bal kavununun çekirdeklerini Amerika'ya ihraç ettiği söylenir. Şimdilerde bal kavununa rastlanmamaktadır.

Eski Maraş'ta alaturka saat kullanılır. Türk insanı Hanefi mezhebinden olduğu için saat Hanefi mezhebinin koyduğu namaz vakitlerine göre şekillenir. Sabah ezanı gün doğmadan 1.5 saat önce okunur. Namazsa gün doğmadan 40 dakika evvel kılınır. Sabah namazı sonrası imamlar tarafından özel dualar okunur.

Öğle zeval saati okunur. İkindi, ikinci ikindide yani bir şeyin gölgesi o şeyin iki katı olduğunda okunur. Bu akşama iki saat kala demektir.

Akşam gün batınca okunur, saat 12 demek olur. Tam 1.5 saat sonra ise yatsı okunur. Bunlar yaz kış değişmez.

Hocaların ellerinde ise bir yıllık namaz vakitlerini gösteren çizelgeler olur. Bunları yıllık bu işten anlayan hocalar yapar.

Bu uygulamada zihinlerde vakit, toplumda ise hareket birliği sağlanır. İnsanlar nasıl hareket edeceklerini şaşırılmaz.

Dükkânlar erken açılır. Yazsa öğle dükkân içlerinde, cami çardaklarında şekerlemeler yapılır. Bu esnada dükkânın önüne bir çaput perde gerilir. Bu yeterlidir. İnsana emniyet hususunda güven verir. Kimse bu çaput da ne olacak diye girip hırsızlık yapmaz.

Eski Maraş'ta saf insan çoktur. Kim ne anlatırsa bunlar inanır. Hayatı basit yaşarlar. Söze inanırlar. Aldatma nedir bilmezler. Hayatı kimsenin yalan söylemeyeceği üzerine kurulmuş gibidir. Dönen dünyayı bilmezler. Devlete mutlak itaat üzerine hayatı yaşarlar. Toplum bun-



lara Allah adamı der. Bunlara zarar vermekten korkulur. Bunları dolandıranlar kınanır, toplum tarafından dışlanır.

Eski Maraşlı aileler birbirlerini her şeyleriyle tanır. Koca Maraş'ta hangi aileden kaç sahtekâr veya yaramaz adam çıkmış bilinir. O ailenin şu kadar sahtekârı var, şusu var, busu var denir.

-İlk defa İstanbul'u şu ailenin falancası dolandırdı, denir. Hattâ:

-Filanca İstanbul'un Yahudi'sini bile dolandırmış, denerek hayretler edilir.

Eski Maraş'ta bir eğlence de ayıcılıktır. O yıllarda dağlarda ayı bulunmaktadır. Aylara raslanmaktadır. Şunu bunu parçaladı diye haberleri duyulur. Ayı hikâyeleri anlatılır. Hattâ "Armudun iyisini aylar yer" diye atasözü kullanır.

Hattâ ayı üstüne hikâye anlatılır.

Bir tarihte bir ayı bir kıza âşık olur. Kızı kaçıır. Kıza bakar. Bir gün bakar kız yatmaktadır. Kızın başına oturur bekler, seyrederek. Bir ara kızın yüzüne bir sinek konar. Ayı huylanır. Yerden bir taş alıp sineğe hızla vurur. Sinek ölür ama kız da ölür. Ayı şaşırır, iyilik yaptım zannetmiştir. Fakat kaba ve akılsız olduğundan âşık olduğu kıızı öldürür.

Onun için eskiden Maraş'ta kabalığın misali ayıdır.

Ayı gibi kaba, denir.

Her neyse, geçmişte dağlar ayı dâhil yabani hayvanlarla doludur. Bunlar Cumhuriyet döneminde modern silahlarla vurula vurula azaltılmıştır. İşte bu azalanlardan biri de ayıdır. Köylü ayının yavrusunu (malağını) bulur. Alır, eğitir. Eğitimi kızgın saçta olur diye bilinir. Belki de öyledir. Ayının burnu delinir, delik olur. Delikte de geçirilmiş bir halka. Halkaya bağlı bir zincir...

Köylü ayıyı arkasına düşürür. Şehre getirir. Kalabalık bir yere geldiğinde durur. Bu ara çocuklar ayının etrafına birikir. Hehey zılgıtınan ayının ardından yürür. Ayıcı meydana tefini çalar. İnsanlara tefle ses verir. Geldiğini duyurur. Kalabalık artar. Bundan sonra sıra ayının marifetlerini sıralamasına, sergilemesine gelir. Ayıcı ayıya,

-Evde kalmış kız nasıl yatar, der.

Bunu sesle insanlara duyururken ayağa zincirini çekiştirerek, nasıl eğitmişse o şekilde talimat verir, ayı da dediğini yapar, mesela takla atarak yatar. Böyle böyle bir kaç şekil taklit yapar.

Taklit bitince sıra para toplamaya gelir. Herkes gönlünden koparı tefin içine koyar. Ayıcı yevmiyesini doğrultur.

Eski Maraş'ta bitek, su kenarı çoktur. Bu biteklerden bir takım insanlar geçim sağlar. Kazâ, yarpız, ıspatan, kuzukulağı toplayarak satar. Bunlar daha çok ilkbahar ve yazın satılır. Bunları satanlar nazmınan bir usul bir kaide dâhilinde seslenirler, bağırırlar, satarlar:

-Gazâ var ha! Yarpız var ha! Ispatan var ha!

Gibi.

İnsanlar bunları para ile veya tene takası ile alır. Eski Maraş'ta sokak satıcıları, köylüler mallarını daha çok takasla satar. Takasta yiyeceklerin yanı sıra eski elbiseler de ortaya konur.

Bunlardan kaza, hıyar marul gibi pekmeze banılarak yenir. Ispatanla ekşili salata yapılır, simit köftesi vs. gibi yemeklerle yenir. Yarpız, soğukluk (semizotu) gibi ekşili çorbaya konur. Kuzukulağı ise yalnız yenir. Yani eski Maraş'ta ot yiyecek çoktur. Köylü ilkbaharda yaz elması getirir. Yaz elmasının tadı nuz (hafif ekşi) olur. Köylü malını hayvan üstünde, çuvallar içinde getirir, para ile satar veya giyeceklerle, yiyeceklerle takas eder. Sonbaharda Andırın tarafından bir de fındık gelir.

Maraş'ta evvela Yıldız Belenin (Tekerek tarafında) ağ üzümü yetişir. Sonra da Ahır Dağının doğu batı iki tarafı yüzünün kabarcığı yetişir, yenir. Sonbaharda ise Bertiz köylerinden kabarcık gelirken Tömek, Sarıçukur tarafından marhabaşi üzümü gelir. Millet soğukta kuduran bu marhabaşi üzümlerini ktır ktır yer. Yine Maraş'ın sonbaharda yetişen bir üzümü de azezidir. Yüksek rakımlarda yetişir. Yetişeni güzel olur. Yalnız Ardiç gibi... Hem yenir hem bastık yapılır. Beyaz düşer.

Eski Maraş'ta bir takım insanlar açığa para verir. Geçimlerini açıkçılıktan yapar. Bu işi hocalara sorarlar. Hocalar Peygamber zamanını anlatır, caiz der. Fakat kimse Peygamber zamanındaki gibi yapmaz, parası olmayan çiftçiye açığa para vererek boğar. Cücükü her

halükârda kazanır. Çiftçi ya kazanır ya kazanmaz. Hatta bazı açıkçılar çahal kullanır, mahsulde parayı ödeyemeyen çiftçinin elinde zorla tarlasını alır. Böyle zengin olmuş aileler vardır.

Açıkçılıkta para sahibi çiftçiye para verir. O parayla çiftçinin mahsulünü satın alır ama çok ucuza alır. Çifti daha çok açıkçıya çalışır. Eğer mahsul az olursa çiftçi açıkçının parasını bile veremez. İşte o zaman dananın kuyruğu kopar. Çiftçi verecek, açıkçı alacak derdine düşer. İşler kötüye gider. Memleket böyle haberlerle çalkalanır. Memleket küçük olunca böyle haberler her tarafa ulaşır. Memleket bu tür havadisleri takip eder.

Eski Maraş'ta en çok geçim kaynağı ziraattır. En çok dövüş, kavga, cinayet de buradan çıkar.

Eski Maraş'ta zenginin sonradan göreni malının üstüne oturmazsa kınanır. Sonradan görme, ne olacak, denir. Ama zengin varlığı anadan babadan görmüş, bulmuşsa üstüne de oturmuşsa, yani şımarıklık etmiyor, maiyetini koruyorsa makbul tutulur, saygı görür. Asaletli gösterilir. Görgülü aile olarak anılır.

Eski Maraşlılar Maraş harbi öncesini çok konuşur.

En zenginin Ermeni Hırlak olduğu anlatılır. Hırlak gâvuru derler ama aleyhine çok laf söylemezler. Onun düşürümcü olmadığı anlatılır. Hırlak Agop mal satmak isteyene sorar,

-Mal babadan mı kaldı, kendin mi kazandın?

Mal babasından kalmışsa alır.

Sıkışıklıktan bir mal satsa boğmaz, makul fiyattan aldığı söylenir. Ama Maraş harbinde Fransızlarla birlik olmuş.

Sonra malları çiftlikleri boшта kalır, bunları yeni sistemin partileri üstlerine yazdırır. Allahını bilenler ise ne alır ne yazdırır.

Ancak ülkenin her yerinde bu tür araziler memleketi idare eden ziyaretçilere hediye edilirken Maraş'ta böyle bir şey olmaz. Zira Maraş'ı böyle bir büyük ziyaret etmemiştir. Veya etmekten çekinmiştir.

1924 Mübadelesinde Maraş'a bir miktar muhacir gönderilir. Millet harpten yeni çıkmış. Gelir yok. Yerli halkın evi var, evi yok. Zor şartlarda yaşıyorlar.

Mübadiller gelir. Mübadilin Maraş'ta karşılığı yok, sade gelir. Gelene karşılık giden yok. Ermeniler çoktan gitmiş. Rumsa hiç yok.

Devlet emir verir, boş ve kullanılmayan araziler bunlara verilir. Muhacirler bir anda mal mülk sahibi olur. Perişanlıktan kurtulurlar. Hayat şartları zor olan Maraşlılar bunu hazmedemez ve kıskançlıklar, dedikodular, hasetlikler olur. Varlık yaygınlaşmıncaya kadar da bu devam eder.

-Adamlar çıplak geldi, bir anda arazi, mal mülk sahibi oldu denir. Bu ayrıcalık kabul edilir. Buradaki aynı şeylere sahip olmak için çalışacak çırpınacak, yine de bu kadar eve araziye sahip olacak olamayacak. Ama öbürü geldi ve hazıra kondu, zengin oldu denir.

Bu muhacirler Maraş toplumu ile uyum içinde yaşar. Fakat geldikleri topluma pek bir şey vermez. Maraşlının bilmediği bir şeyi Maraş'a getirmemiş olarak bilinir.

Eski Maraş'ın dağları daha çok orman dolu olduğundan bu dağlarda yabancı hayvandan geçilmediği söylenir. Yüz yüz elli yıl önce bu dağlarda aslan, kaplan, ayı, domuz, kurt, geyik, yabancı keçi olduğu söylenir ve bunlar avlanır. Bunların yol emniyetini bozduğu olur. Hasetsen domuzlar bağ ve bahçelere zarar verirken kurtlar hayvanlara zarar verir. Çok acıkınca insana saldırır.

Yol emniyeti hayvanlar tarafından ihlal edildikten başka buna tabiat şartları da eklenince dağ yolarında çok insan ölür ve çok canlı ziyatı olur. Bunlar yazıya şiire, destana geçer. Acıları paylaşılır, acıları taze tutulur.

Yollarda şimdiki trafik kazalarında ölenden çok insan ölür.

Eski Maraş'ta şehir az çok zengindir. Zira önünde ova vardır. Ova gelir kaynağıdır. İçinde sanat vardır. Eşya üretimi vardır. Gelir kaynağıdır. Kırsalın bağ bahçe ve hayvancılıktan başka gelir kaynağı yoktur.

O bakımdan kırsalın insanı fakirdir. Şehirli Bertiz'deki bağına gider, köylü bir öğün yemeğe, bir kalıp sabuna ırgatlık yapar. Köylere yol yoktur. Yolculuk hayvanlarla yapılmaktadır. Köylü çok zor şartlarda yaşamaktadır.

Unutmayalım 1950'lere kadar millî gelir kişi başına 50 dolardır. Yeni devlet daha çok devrimleri yerleştirmekle, yeni bir millet yaratmakla uğraşmıştır.

Birinci cihan harbi bitmiştir. Aynı gedikten harbe giden erkeklerden kimi dönmüş, kimi dönmemiştir. Erkek kıtlığının yaşanmaktadır. İşte çalışacak, tarlada çalışacak, eve ekmek getirecek erkekler azalmıştır. Anadolu'da köylerin boşaldığı görülmüştür.

Millet nüfus itibarıyla biraz toparlanmış toparlanmamıştır. Alaman harbi çıkar. Bu arada doğan yetişen bütün nesiller bu harp sebebiyle askere alınır, uzun yıllar cephede tutulur. Bu da toplumu sarsar. Çok büyük sıkıntılar yaşanır. Denilse,

-İkinci cihan harbinin etkisi topluma birinci cihan harbinin etkisinden daha az değildir.

Caizdir. Zira çok gıda sıkıntısı çekilmiş, yiyecek giyecek bulmak dert olmuştur. Toplum çok sarsılmıştır.

Harp bitince de uzun yıllar ekonomik çöküntü sürmüş, millet kendine gelememiştir. Toplumun bir iktisat toplumu olmasına yol açmıştır. Harcamadan korkan bir toplum ortaya çıkmıştır. İkinci cihan harbinde edindikleri iktisatlı davranma tutumlarından ölene kadar kurtulamamışlardır.

Eski Maraş'ta iki şeyin hukukuna çok dikkat edilir: Biri bağın, tabiatın diğeri de hayvanların.

Arabaya bindiniz. Arabada çok sayıda insan var. Herkes bağlara bahçelere bakar. Bağını bahçesini tımar etmeyenler kınanır. Adam ölmüş bağ çocuklara kalmış, çocuklar bağı tımar etmemiş... "Adamın çocukları adam çıkmadı" denir. "Yurduna yuvasına sahip çıkmadı, batal etti" denir.

Bağı olan bağının tımarını yapmalıdır. Kazdırmayacaksa üç kere sürdürmeli, boğazını açtırmalı, otlarını yoldurmalı, zibil döktürmeli, bağda boş yer bırakmamalı, yatırmasını yatırmalı, yatırılmayacak yere tiyek diktirmelidir.

Yok kazdıracaksa en az iki kere kazdırmalı, bağ iyi üzüm vermezse bağbaççısını değiştirmelidir.

Eski Maraş'ta hayvan çoktur. Kimi sürekli besler kimi bağ vakti besler. Köylü ise mutlaka besler.

İş bitti mi hayvan ahıra çekilir, önce bakımı yapılır. Tımarı yapılmayan, doğru dürüst beslenmeyen hayvan belli olur. Zayıf düşer. Bu da dikkat çeker. Sahibi kınanır.

Gün hayvan bakımıyla başlar. Bunların ağzı dili yok denir hemen yemi suyu verilir. Babalar evlatlarına ha bire hayvanların hukukunu anlatır.

Hayvanların bakımından evdekiler sorumlu tutulmuşsa baba akşam eve geldiğinde bunun yapılıp yapılmadığını kontrol eder. Yeminde suyunda tımarında aksaklık varsa kızar.

Eski Maraş'ın zenginleri at besler. Bağa dağa atla giderler. Çok iyi zenginlerin seyisleri olur. At yarışları da yapılır. Orta sınıf hayvan besleme gereği duyuyorsa katır veya beygir besler. Çünkü bunlara hem binilir hem taşımacılık yapılır. Gidişi hızlı olur.

Bundan ötesi eşek besler. Zira eşek diğer hayvanlara göre ucuz olur, herkesin almaya gücü yeter.

Tabii onun da iyisi olur, yiğidi bulunur.

Halk bu hayvanlar üstünden bol bol benzetmeler yapar:

-Eşşek gibi inat. Eşek şakası. Katır gibi inat... Eşşek oğlu eşek. Bir eşek yaşında (33). Eşşek kadar oldun. Eşşek beyni yiyik. Eşşeğe benzer. Eşşekten azma. Eşşek kulaklı. Hohuladığı torbayı eşşeğin başına geçirirler. Kıbrıs eşeği. Marzıman eşşeği. Eşeklik etme. Eşşeğini övmeyen çerçi olmaz. Vs.

Eski Maraşlı yangın çıktığında yüksek sesle ezan okur. Geçmişte birçok yangının böylece söndüğü anlatılır.

Eski Maraş'ta gençlikte bazı şeyler mazur görülür. Gençlik denir. Evlenir durulur, denir. Kökü temiz bu işleri bırakır, denir. Hattâ:

-Yılan eğrilir, büğrülür deliğine düp düzgün girer, denir.

Fakat adam başlangıçta istikamet üzerine hareket ederken kırkından sonra azmışsa ondan, onun geleceğinden korkulur.

-Kırkından sonra azanı teneşir paklar, denir.

Onlara göre ruhî olgunluk yaşı kırktır. Ve bundan sonra insan ölünceye kadar Allah yolunda olmalıdır. Zira dünyâda iken kişinin öte dünyâda nereye gideceği bundan sonraki ameliyle belli olur. Bu yaşa kadar olgunlaşmayan bundan sonra da olgunlaşmaz kabul edilir.

Eski Maraş'ta kadın onbir, erkek bir ar duygusuyla yaratılmış derlerdi. Kadını ar duygusu zabteder kabûl ederlerdi. Kadında ar duygusu yıkıldı, yok oldu, kayboldu, damarı çatladı her neyse onu kimse zabtedemez derlerdi. Bu tür kadınlara şarlatan derlerdi. Şıltağına boğdurur derlerdi. Ordu baş edemez derlerdi.

Onun için bütün tedbiri kadını utanır tutmak için alırlardı. Yabancı erkekle konuşurmazlardı. Çok erkeklerle konuşmasını, yüzleşmesini istemezlerdi. Hatta kadın kadına bile çok konuşmasını istemezlerdi. Çok söze yalan yanlış karışır derlerdi.

Kadının kadınlığı sermaye ise onu hememe gittiği, çimdiği, pampal pampal olduğu gün severlerdi. O günü değerlendirir ihmal etmezlerdi. Kadınların işi Perşembe Cuma zordu.

Ama asıl kadını huyu ile severlerdi. Evine erkeğine sahip işçimen (beli böğrüne yakın) kadını överlerdi. Herifinin getirdiği ile iktifa eder, evinde yaşadığını anasigile götürmez, aktarmaz, sırrını vermez, herifini dışarı salmaz derlerdi.

En kıymetli kadın evde olandan yemek çıkartan kadındı. Güzel yemek yaparak misafiri memnun eden, yüz ağartan kadındı. Kocasını boğazından eve bağliyan evi cazip hale getiren kadındı.

İyi kadının dolabında yemek eksik olmazdı. Evi tertemiz kıyık gibi olurdu. Çocuklarına, herifine yırtık elbise giydirmezdi. Çocuklarını takib eder disiplinli büyütürdü.

Eski Maraş erkeklerine göre güzel kadın biraz etli olmalıydı. Gün görmemeli teni açılmalıydı. Pempeleşmeliydi.

Erkekle ihtilat kadını erkekleştirir bozardı. Utanan kadınınu yüzünde utanma duygusu görülürdü. Utanma haya kadının yüzünü açardı. Erkek hayalı kadına baksa farklı varlık görür içi açılırdı.

Az et kadının ayıbını örterdi. Kadın biraz piliç gibi olmalıydı. Hamurlu çamurlu olmamalıydı.

Kadın sırick gibi olmamalıydı. Bir zayıf kadın için şöyle derlerdi.

“Bir hıyara iki çöp dürtükler, kadın diye satıklar.”

Eski Maraşlılar kızı asâletli yerden alır amma yine de bazı vasıflar arar.

Kadın olarak;

Kaşı gözü düzgün olmalıdır. “Kaşınan göz gerisi söz.”

Burnu kadın burnu yanı biraz küçükce ve düzgün.

“Ağzı büyük olan büber. Gözü büyük olan süzer, vay burnu büyük olanın haline.”

Cildi düzgün olmalıdır. Güneş bozmamalıdır. Beyaz olmalıdır. O beyazlık ağılıkta güneşe çıkmadığı için pempeleşmelidir.

“Ağlık güzelliğin yarısı.”

Hafif etli olmalıdır. Ya'nî piliç gibi olmalıdır.

“Bir dirhem et kırk ayıbı örter.”

Giyimine dikkat etmelidir. Güzellik bir de bakıma bağlıdır.

“Güzellik on gerisi don.” Vs.

Vasıf olarak;

Ölümün gelin gitmelidir. Gittiği yeri esas almalıdır. İlk yıllarda ba'zı sıkıntılar çekebilir. Sabretmelidir. Avrat olmalıdır. Erinin, evinin sorununu anası evine götürmemelidir. Çoğalmalıdır. Herifinin geliri ile iktifâ etmelidir. Herifinin üstüne gelip herifini altından kalkamayacağı borca sokmamalıdır. Kazancın bir dönemi vardır. O dönem malı tutmalıdır. Herif seldir, avrat göldür. Çocuklarına bakmalıdır. Çocuklarının anası olmalıdır. Kibar kibar yemek yapmalıdır. Herifini boğazından eve bağlamalıdır. Herifine düzenli avratlık yapmalıdır. Herifini dışarı salmamalıdır. Ev herif için kafa dinleme yeri olmalıdır. Hergün herifiyle döğüşüp vırvır edip herifin kahveye kaçmasına yol açmamalıdır.

Herifini iyi kötü hep övmeli, efendi gibi sıfatlarla anmalıdır. Ailesini problemlili aile göstermemelidir. Bu çocuklarının istikbali için gereklidir.

Herifinin karşısında giyinmesini bilmelidir. Yuvayı yapan diş kuştur. Velhasıl el için ailesini zora sokmamalıdır.



Eski Maraşlı erkek için şöyle düşünür.

Erkek olarak;

Erkeğin güzelliği olmaz. Erkek daha çok vasıf dense de yine de Maraş'ta bir erkek güzeli ta'rifi, ölçüsü vardır.

Erkeğin güzeli boylu bosludur. Orta boyun üstündedir. Çehresi kadınsıkinden farklıdır. Olmalıdır. Yüz büyük, burun büyük, çene büyük, kaş göz iri büyük olmalıdır. Zarafetten ziyade otorite baskı yaşatmalıdır. Korku vermelidir.

Vasıf olarak;

Sanat sâhibi olmalıdır. Evine, âilesine bağlı olmalıdır. Kazancını başka yerde yememeli, evine getirmeli, evine harcamalıdır. Arkadaşlarını ihmal etmemekle berâber evini hiç ihmal etmemelidir. Akşam oldu çocuklarını başına toplamalı, onlarla alakalanmalı, onlarla beraber yemek yemelidir. Çocuklarının âilesinin hukukuna riâyet etmelidir. Korumalıdır. Ailesini aldatmamalıdır. Netmeli etmeli ekmeğini taştan çıkarmalı kazanmalı âilesini, çocuklarını perişan etmemelidir. Çocuklarının gönlünü yerinceki koymamalıdır.

Eski Maraş'ta vakıf malı yemekten korkarlardı. Birileri bir vakıf malı aldı onun akibetini gözlerler, onu kınarlardı. Nasıl bir Müslüman vakıf alır der vakıf malı almayı ona yakıştıramazlardı.

Biri mal alsa vakıf malı çıksa ya onu satar veya hocalara danışır o malın yıllık kirasını ya belliye vakfedilen yere ya belli değilse bir hayır yerine verirdi.

Cumhuriyetin ilk yıllarında cami denmez, medrese denmez satılır. Bir imanı zayıflar, biraz mala düşkünler, biraz modernleşenler bunları alır.

Millet bunları kınardı. Olmadık dedikodusunu yapardı. Gerçek şu bu malları alanlar iflah olmadı. Kazanmadı. Kazanıyor gözükse de sonunu getiremedi.

Yani "Câminin mumunu yiyen püsüğün gözü kör oldu"ğu gibi vakıf malları yiyenler de iflah olmadı.

Eskiden Maraş'ın isimleri "ııklı" biten âileleri vardı. Bunlar sürekli ilim adamı yetiştirip üstünlük havasına girdiklerinden kendilerini

kalbur üstü görürlerdi. Millete havadan bakarlardı. Milletten zor kız alıp verirlerdi. Milleti beğenmediklerinden evde kalan kızları çok olurdu.

Cumhuriyet dönemi bu âileler halkla bütünleşemedi. İş adamı, sanayici çıkaramadı. Kadük kaldı. Sıradan âileler oldu. Adları kaldı. Güçleri sıfırlandı.

Yine az çok malla beylik yapan beylik yaparken insanına yukardan bakan, genlerine yukardan bakıp gütme, emretme havası işleyen âileler Cumhuriyet döneminde varlıkların götüremediler. Halburüstü iken halburaltı oldular. Sanayicilikte halk tipi âileler daha iyi muvaffak oldular. Onların içinden de çocuklarının ellerini ılıktan soğuğa vurma-yanlar, çabuk sınıflaşanlar yine işi götüremediler.

Cumhuriyete kadar Türk insan bu toprakta ancak vatan savunmasına yeter. Harb biter ancak sanata yeter. Ellilere kadar yeterli nüfus yaratır. Eli iş tutabilecekler ortaya çıkar.

Bu ara ziraat toplumu olarak kalkınırken sanayide tanır. Ellilerden sonra süreç hızlanır. Nüfus çoğalır. Sanayiye yetecek nüfus ortaya çıkar. Yeteri kadar nüfus ziraatle uğraşırken artanı sanayide rızkını arar. Önce beller. Sonra üretme noktasına gelir. Daha sonra da büyük sanayicisini çıkarır.

Şimdi Maraş arazilerini boş bırakmıyacak kadar ziraat toplumu ama daha çok sanayi toplumu. Değişim büyük nisbette bitti. Dönüşüm neredeyse tamamlandı.

Artık Maraşlı sanayi toplumu. Dönüşü olmıyan bu yolun cemiye-ti.

Böyle bir yolda bir kaderden bir kadere yürüyen kitle.

Eski cemiyet atıl cemiyet. Gördüğünü tekrarlayan cemiyet. Cesâretlileri şehirler arası ticaret yapanlar.

Şimdi ise aynı kalmaktan korkan bir nesil. Geniş memûr kesimi-nin yanında böyle bir damar.

Bu damar da inşallah Maraş tam sanayi şehri yapacak. Sanayileş-tirecek. Maraş câzibe merkezi olacak.

Eski Maraşlılar birbirinin şecerelerini bilirlerdi. Birbirlerini buna göre değerlendirirlerdi.

Hanım bir yere kız istemeye gitse, gidecek olsa herifi ona;

-Onlarda şu var. Kadının iyisi var kötüsü var. Evden kaçanları var. Erkeklerinin şusu var busu var der, bütün sülalesin sayardı.

Sonra yarar yaramaz söylerdi.

Eski Maraş'ta sünnet şöleni yapılmazdı. Çocuk sünnet olacaksa çok yakınlarına söylerler, onlar gelir, kesecek gelir. Biri çocuğun ellerini bacaklarının arasından tutar. Kucağına oturtur. Kesen de rahat keserdi. Kesilen kısım evin tâlarından birine konur çocuğa da daha sonra işte;

-Senin şu kesilen şu yüksek tâ da denirdi. O da yerini beller gelip geçtikçe ona bakardı.

Tutana kirve derler fakat o kirveye âile içinde bir ayrıcalık tanımazlardı. Hatta zamanla onun kirve olduğu bile unutulurdu.

Eski Maraş'ta kırık çıkık oldu mu sınıkcılara giderlerdi. Kırıklar ağzı ağzına bir şekil getirilir sonra da iki tahta arasına alınır bağlanırdı. Kırıklar belli bir zaman sonra açılır ya sağlam kaynar ya bir eğrilik kalırdı.

Ancak çıkıklarda her halûkârda isabet sağlar çıkığı yerine getirirlerdi. Sıcak su zeytin yağlı yeşil sabunla oğalarlardı. Cıbar vururlardı. Çekerler, iterler bir şekil çıkanı yerine getirirlerdi.

Nahir önünde Sınıkçı Hanifi bunun ustalarındandı.

Eski Maraşlılar yeni yetişenlerin hasseten de kız çocuklarının eline ayna almasını, ayna karşısında çok durmalarını hoş karşılamazlardı. "Delisi tutar" derlerdi.

Eski Maraş'ta meslek ahlakı çok ileridir. Ustalar iş yapar. İyi yapar. Hakkını verir. "Peh" dedirir.

İnsanlar yolda giderken;

-Şu evi falan usta yaptı. Bak daha çökmedi.

-Şu evin penceresini, kapısını falan usta yaptı. Bak daha yılmadı.

-Şu duvarları falan usta yaptı. Bak daha çatlamadı, der takdir eder.

Maraş'ta son yüzyılın en büyük nacar ustası Tekke'den Kırbıyık'tır. Ulu Camiyi damdan çatıya çeviren odur.

Alamanlar Maraş'a demiryolu getirirken Kırbıyık'tan istifade etmişlerdir. Köprüler düşüştürmüşlerdir.

Ağacın çok bulunduğu Maraş'ta nacarlık en büyük sanattır.

Nacarlar içerisinde ise en sanatkarı çatıyı tutturan ve merdiveni iyi düşürendir.

Eski Maraş'ta bağdadiyeli ev yaptırmak yıkımdır. Çünkü kol gücü asıldır.

Hızarın devriye girmesi geçtir. İlk açılan hızarlar ise Sarayaltındadır. Genelde kullandıkları ağaçlarsa kaçaktır. Maraş'ta ormanların bir de azalma sebebi bu ağaç evlerdir. Bu da mecbûriyettir. Zirâ Maraş'ta dayanıklı yumuşak taş cinsi yoktur.

Eski Maraşlılar bağlara göçerlerdi. Bunlardan şimdiki şehrin batısına ve tömeğe göçenler eştirseler de su bulamazlardı. Musluk yaptırır-lar kullanırlardı. Yapılmış vakıf muslukları kullanırlardı.

Musluklar dere içlerine yapılırdı. Dere suyu arkadan musluğa verilir-di. Dolar, dolmaz yağmur kesilir içindeki su durulurdu. Su ihtiyacı olan kapıdan girer yüzeyden bulandırmadan suyu alır kullanırdı. Bu sular kurtlu olurdu. İçine her şey düşerdi. Ama mecbûriyet kullanılırdı. Bu sıkıntıyı aşmak ve suyun içindeki mikropları kırmak için musluğun içine bir iki topak açılmamış kireç atılır.

O zamanın en değersiz bağları sonraları şehir hudûduna girdi. En değerli arâzî oldu. Sâhipleri zengin oldu.

Doğudaki bağların ya kuyuları, ya akarsuları veya yakın yer getirdikleri bir su yeri olurdu. Hayvan üstünde teneke içinde sandıklara koyarak sularını getirirlerdi.

Ancak kuyu suları genelde toplama su olurdu. Biriken su kovayla çekilir, o da yazın biterdi.

Ancak biriken su taban suyu değilse, su damarı varsa, akan suya raslamışsa su tükenmezdi. Bu çeşit kuyulara “yiğit kuyu” derlerdi. “Su damarı var içinde” derlerdi. “Ta gavurlardan beri var, hiç kurumamış” derlerdi.

Eski Maraş'ın iyi zenginlerinin bağları bahçeleri hep doğuda idi. Bu gavur zamanında da böyleydi. Kerhan ve Çağsak'taki iyi yerler Hırlak gavurlarının idi.

Onlar gitti. Yeni yetme yerini dolduran Kadılar gibi, Sezallar gibi Efendi, Bey âilelere geçti.

Eski Maraşlılar bindokuzyüzden sonra olmuş bir kıtlık ve bir öleden bahsederlerdi. “Ceyhan nehri bile kurumuş” derlerdi. Kurumuş derken “Maraş'a zor ulaşmış” derlerdi.

Yoksa Allah'ın bir lutfudur.

Denildiğine göre Ceyhan nehri kaynağında ne kurumuş, ne azalmıştır.

Ama nâdir âileler 1890'ların öledlerini bilirlerdi.Ölülerini konuşurlardı.

Eski Maraş'ta Türkçeyi kendine özgü konuşanlar olurdu. Bunlar konuşurken aklınız dururdu. Bunların konuşmalarını yazsanız roman olurdu.

Bunların konuşmalarında hafif yollu küfür, istihzâ, hak duygusu, kendine özge uslub, deyim, ata sözü olurdu. Bunlara “ağzı sözyapar”, “söz ustası” denirdi.

Giderek okul çoğaldı. Okumayan kalmadı. Okul Türkçesi yaygınlaştı. Okul Türkçesi aşırı oturdu. Bu tür kendine özge konuşanlar azaldı. Nerdeyse Türkçemizden ata sözü, söz başlangıçları, terimler, intikaller, şiir kullanımını kalktı.

19. yüzyılda Türk milleti harblerde çokca kırılır. Giderek azalır. Olan askere zor yeter.

Buna karşılık içinde yaşayan gayr-ı Müslim unsur askere gitmez. Türk de gitmesini istemez. Kendi de istemez. Bedel verir.

Onlar da bu topraklarda yaşamaktadır. Bir iş tutacaktır. Nüfusu da artmaktadır.

Onun için Ermeniler sanatla iştiğal eder. Daha çok da Türkün iltifat etmediği sanatlarla iştiğal eder. Bu da göze çarpar.

Buna bir sebep de Türkün aşiret millet olmasıdır. Ermenininse oturan, göçebe olmayan millet olmasıdır.

Ya'nî böyle olunca kırsalı daha çok Türk Müslüman tutar. Şehri ise hasseten sona doğru daha çok ğayr-ı Müslim unsur tutar.

Bunları bilmeyen sonraki nesil, biz sanatla, ticâretle uğraşmadık, geri kaldık zanneder.

Bu her sanatı yapmama zihniyeti Cumhuriyetin ilk elli yılında da devam eder. Sonra toplum batılılaşır. Mezheben genişler. Kısmen bu zihniyet çöker, unutulur.

Ermeni tehciri göçü boşluk yaratır. Bu boşluğu da Müslüman Türk ilk elli yılda çoğalarak, sanata yönelerek doldurur. Her işi tutar hâle gelir. Ondan sonraki zamanda ise sanayi toplumu olmaya yönelir. Zorlanmadan başarır. Giderek sanayi toplumu olur. Ayakları üstüne zorlanmadan durur.

Eski Maraş'ta ziraat her çağ ileridir. Ziraatla uğraşan bir yerleşik gurup vardır. Ziraatın her çeşidinde usta insan olmakla berâber hasseten çeltik ustaları, saka vardır. Maraş Türkiye de önemli çeltik yetiştirme merkezidir.

Onun için de Maraş'tan Türkiye'nin her tarafına çeltik ustası gider. Sanatını icrâ eder. Para kazanır. Sanatını ihraç eder.

Çeltikçilik ölür. Sanatta ölür. Yerini pamukçuluk alır.

Eski Maraş pek balık yemez. Bu onun daha çok Türk karakter olmasındandır. Onun yerine daha çok et yer. Bu da onun Türk karakter oluşundandır.

Halbuki Maraş eskiden kullanılmayan, zabtedilmemiş sular ülkesidir. İçi balıklarla doludur.

Ancak böyle olmakla beraber şunu söylemek mümkündür. Eski Maraşlı et balığını sever.

Eski Maraşlılar muskaya çok itibâr ederdi. Hasseten de kırsal kesim.

Çok insanın kolunda muska olurdu. Bu muska "Enâm-ı şerif" adı verilen havas kitapçığından ibâret olurdu. Bu kitapçığın son dönemler

baskısı olsa da umumiyetle el yazmaları muska olarak boyna takılırdı. Pazûbent olarak kola geçirilirdi.

Vatandaş bunu takmadan yola çıkmaz, askere gitmezdi. Takmasa boşluğunu hisseder morali bozulurdu. Sonra her şeyi muskanın yokluğuna bağlardı. Başım ağrıyor der başlardı.

Kişiler bunu kendiler takmasa evlerinin içine bir yere takarlardı. Asarlardı.

Bu muskaya çok güvenirlerdi. Şöyle derlerdi:

-Bu muskayı taşıyana kurşun işlemez. Falan askere gitmiş, harbe girmiş, kurşunlar üstüne değmiş gelmiş. Fakat leblebi gibi yere dökülmüş.

Eski Maraş'ta hayrına şerrine muska yazan da çoktur.

Hayrına bunun üstadı Sezâi Hoca, Vezir Hasan Efendi (diğer adı Ceritlizâde Koca Hasan Efendi)'dir. Bunlar Tilmisanî'nin kitabını kullanır. Şemsül maarife bakar.

Biraz ayak takımları Samurhindi okur. Yıldıznâmelerden istifâde eder.

Eski Maraş'ta iki çeşit küllük -cere- olurdu. Biri yere kömülür içine kül üstüne su konulur. Evlerde don yıkamada kullanılırdı.

Hatta biri birine kızsza;

-Don yûcun diye küllüğe .ıçma, derlerdi.

Bir küllük de bağlarda olurdu. İçine su koyarlardı. Ya tüm yarı kömerlerdi. Veya kömmezlerdi. Kömülmeyen yeri suyu soğuk tutsun diye ıslak çaputla sarılırdı. Üstünde bir tahta kapağı olurdu. Bu tahtanın üstüne de tas konurdu. Su içecek bu tasla içerdi.

Eski Maraş'ta kısıyoldan çimmeyi çimdirmeyi şöyle yaparlardı.

Hamam kazanına su konur çatılırdı. Altı yakılırdı. Su kızdırılırdı.

Yanına teşt konurdu. Teşt zarar görmesin için altına lastik veya kötü çapıt konurdu. Çimecek çocuk teşte alınır. Su iliştilir, çimdirilirdi.

Bu ara çimmeler içindi. Anî kirlenmelerde yapılırdı. Asıl yıkanma, çimme 10-15 günde bir gedilen hememde olurdu.

Eski Maraş'ta en kıymetli yiyeceklerden biri köy tavuğu ile yapılan pirinç pilavı idi. Tavuk pişirilir. Suyu ile pirinç pilavı yapılır. Üstüne eti serpiştirilirdi. Onun üstüne Şam Fıstığı veya Antep Fıstığı, çedene yağda kavrulur konurdu. Millet birbirine bunun lafını vururdu. Yediren göklere çıkarılırdı.

Eski köylüler pek pirinci bilmezdi. Bilse de güçleri yetmezdi. Bunu bulgur pilavına uygularlardı.

Biri birine laf vururken

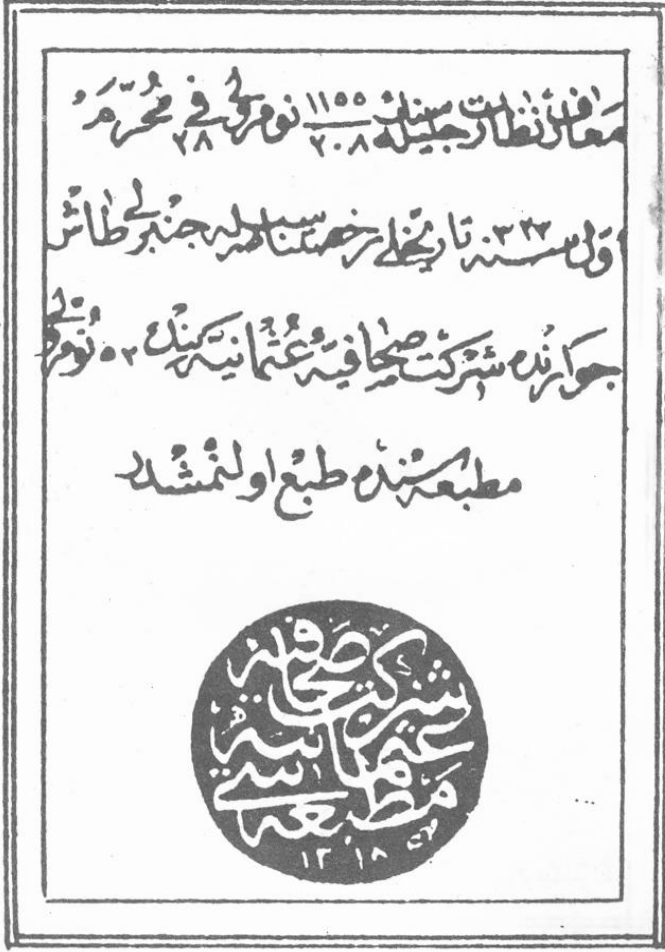
-Ulan bir götü bokluya değmedik, derlerdi.

Tavuk da iyi yayılır farklı yerse, güneşte gezerse iyi yağlanır, etine doyum olmazdı. Köylü bunu getirir belli yerlerde satardı.

Tavuğun yağlanması kişinin zenginlemesine, zenginleşip pahıllaşmasına da benzetilirdi. Zengine yine laf vurulurken de;

-Tavuk yağlandıkca götü büzülür, derlerdi.





Eski Maraş'ta en çok muska olarak kullanılan enam-i şerifin baskısının ilk sahifesi

علاج لعقد العقارب في البيوت والمنازل مجربة  
 اذا كان اول يوم من شهر مايه قبل طلوع الفجر قم وتوضأ قبل ان توت  
 واذا طلع الفجر صل مع الجماعة ثم تكب في كفك اليمين ولا يسرتم  
 تفق في كل ركن من اركان البيت وتخط اليمنى على اليسر و  
 انت تخط على اليسرى كالذي يصفق <sup>العقرب</sup> وانت تقر في الاسماء  
 اربع مرات ثم تنتقل الى الركن الثاني والركن الثالث والركن  
 الرابع وان عملت ذلك في اركان الدار او في اركان كل بيت كان  
 احسن فان الله تعالى يكفيك سرها واهلك اولادك  
 وهذه الاسماء التي تكب بعد البسملة : بسم الله الرحمن الرحيم  
 هاء جاء ولج فقطع سلام على نوع في العالمين وعلى محمد  
 في المسلمين فيسكفكم الله وهو السميع العليم فالله خير ظاهراً  
 وهو ارحم الراحمين اعوذ بكلمات الله العظام من شر ما خلق  
 ومن شر العقارب السمات اللغات خذلم الله بنوره  
 موسى بتوراته وعيسى باجيله وداود بزوره ومحمد صلى الله  
 عليه وعليم وسلم بشفاعته هبط آدم جهنمه فلما هاجب  
 عجيب يا الله يا الله اجعل جبريل على قرنها وعزرائيل على  
 وسطها ان مشت انشقت وان تحركت انفلقت بعز عز الله

Osmanlıdan intikal eden son yüzyılın en büyük havas hocası Sezai Kurtaran hocanın yazdığı havas kitabının ilk sahifesi



Bir dönem Maraş'ta misafirlerin konaklama ihtiyacını karşılayan ve otellerin yerini tutan hanlardan bir örnek



Bizde değişimin en büyük temsilcisi ve teşvikçisi ordunun Maraş'ta kullandığı Orduevi



Zenginleşen Maraş'ta dam evden konağa geçişi temsil eden bir konak

## UKDE KİTAPLIĞI:

### YAŞAR ALPARSLAN – SERDAR YAKAR’IN EDİTÖRLÜĞÜNDE ÇIKAN YAYINLARIMIZ

#### MARAŞ TARİHİ SERİSİ:

1. Dulkadir Beyliği Araştırmaları I (2008) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN, Mehmet KARATAŞ, Serdar YAKAR*
2. Dulkadir Beyliği Araştırmaları II (2008) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN, Mehmet KARATAŞ, Serdar YAKAR*
3. İstiklâl Savaşında Maraş (2008) / *Yaşar ALPARSLAN – Serdar YAKAR*
4. Maraş Tarihi ve Coğrafyası (2008) / *Besim ATALAY*
5. Maraş Yollarında (2008) / *Hasan Reşit TANKUT*
6. Aşiretlerin İskanları (2008) / *Bekir Sami BAYAZIT*
7. Maraş Emîrleri (2008) / *Editörler: İlyas GÖKHAN / Selim KAYA*
8. Maraş'ta Misyoner Faâliyetleri ve Misyoner Okulları (2008) / *Mustafa ÇABUK*
9. Zeytun ve Çevresindeki Ermeni İsyancıları (2008) / *A. Latif DİNÇASLAN*
10. İlkçağdan Dulkadirliilere Kadar Maraş (2008) / *Yrd. Doç. Dr. İlyas GÖKHAN, Yrd. Doç. Dr. Selim KAYA*
11. Dulkadir Eyâletinin Kuruluşu ve Gelişmesi (2009) / *Dr. İsmail ALTINÖZ*

12. İlâveli Esmârü't-tevârîh Maa Zeyl (2009) / *Mehmed Şemî Efendi, Hazırlayan: Dr. Mehmet KARATAŞ*
13. 100. Yılında 1909 Maraş'ta Ermeni Olayları (2009) / *Yrd.Doç. Dr. Nejla GÜNAY*
14. Seyâhatnâme, Şehir Târîhi ve Coğrafya Kitaplarına Göre Maraş (2009) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR*
15. Maraş'ta Saçaklızâdeler ve Eski Maraş Âlimleri (2009) / *Osman SANDALOĞLU, Hazırlayan: Yaşar ALPARSLAN*
16. Yakın Çağda Kahramanmaraş (2009) / *Prof. Dr. Ahmet EYİCİL*
17. Eshab-ı Kehf Vukûu Şuyûu (2010) / *Hazırlayan: Yaşar ALPARSLAN*

### **MARAŞ KÜLTÜR VE EDEBİYATI SERİSİ:**

1. Âşık Durdu Mehmet Yoksul (Âşık Mahfuzî) Hayatı ve Şiirleri (2008) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR*
2. Âşık Mustafa Zülkadiroğlu Hayatı ve Şiirleri (2008) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR*
3. Muhammet Kâmil Ağdaş (Bahçeci Hoca) Hayatı ve Şiirleri (2009) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR*
4. Maraş Merkez Ağzı (2008) / *Mine KILIÇ*
5. Mevlid / *Mar'aşî Kurâ-zâde Nâdiri* (2009) / *Hazırlayan Gülcan Tanıdır ALICI*
6. Maraş'ta Divanından Parça Kalmış Halk Şairleri (2009) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR*
7. Türk Edebiyatında Maraşlılar (2009) / *Yaşar ALPARSLAN, Yard. Doç. Dr. Lütfî ALICI, Serdar YAKAR*
8. Maraş Bibliyografyası (2009) / *Cavit POLAT*
9. Büyük Hiciv Şairi Âşık Mısdılı (Mustafa Hartlap'ın) Hayatı ve Şiirleri (2009) / *Hazırlayan: Yaşar ALPARSLAN*

10. Maraş Ağzı Koroğlu (2009) / *Hacı Ali ÖZTURAN*
11. Maraş Merkez Ağzı Kelimeler Deyimler (2009) / *Hacı Ali ÖZTURAN*
12. Muhtelif Cönklerden Maraş Halk Şâirlerine Âit Şiirler (2009)/  
*Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR*
13. Tertîbü'l-Ulûm (2009) / *Saçaklızâde (Eş-Şeyh Muhammed B. Ebî Bekr El Mer'aşî) - Çeviri: Doç.Dr. Zekeriya PAK - Yrd.Doç.Dr. M. Akif ÖZDOĞAN*
14. Divan-ı Hâfız-ı Mar'aşî (2010) / *Hazırlayan: Yrd. Doç. Dr. Lütfi ALICI*
15. Kahramanmaraş'ta Çocuk Oyunları (2010) / *Hacı Ali ÖZTURAN*
16. Halîlî-i Mar'aşî Divançe ve Etvâr-ı Seb'a (2010) / *Hazırlayan: Yrd. Doç. Dr. Lütfi ALICI*
17. Kahramanmaraş'ta Sosyal Hayatın Fiziki Yapıya Etkisi (2010) /  
*Kemalettin KOÇ*

## **KAHRAMANMARAŞ VALİLİĞİNCE YAYINLANAN ESERİMİZ**

1. Maraş Meşhurları (2009) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR*